

Spornik příspěvků z mezinárodní vědecké konference
Etymologické symposium Brno 2002,
pořádané etymologickým oddělením Ústavu pro jazyk český AV ČR
v Brně ve dnech 10. - 12. září 2002

BRUNNENIA
ETYMOLOGICA
STUDIA

Editorky:

Ирина ЯНЫШКОВА
Helena KARIŠKOVÁ

Издательство Лидовэ новинь
Praha 2003

Spornik vznikl a byl vydán díky finanční podpoře Grantové agentury České republiky (grant č. 405\01\0109), společnosti Unistav Brno, s.a., a šlechtitelské stanice vinařské Vinspekt Ing. Miloš Michalovský, CSc.

© Irena Janáčková, Helena Karliková

ISBN 80-7106-624-0

Üvob 9

Evavlová 11
K bpublikovaným i nebrlikovaným pracím Ant. Matzenajera

Ant. Matzenajer 31
Beiträge zur Kunde der altpreussischen Sprache

Pavla Valčková 53
Matzenajerovú etymologiu v Etymologickém slovníku
jazyka stáročanského

Жанна Ж. Бардот 57
К тполопнл вэпмодннствнл этпмолпнлскнх тлэзд

Ivan Durišev 63
Ergebnisse und Perspektiven der bulgarischen Etymologie

Виктор В. Мартынов 81
Этпмолпнл н скрпнл двлхкомпнентностл словл

Žimon Ondřej 93
Indoeurópská šchwēbepslat v slovenské etymologičl

Александр Е. Анкин 101
Нэ работл влд Этпмолпнлсклм словлрлм
вэсклэ влмшлвонлнл в вэлклэ Слрлбл

Heinz Schuster-Šewc 109
Zur Etymologie und Bezeichnungsgeschichte der slowischen
Namen des Hais *šāw *šāw *šāw *šāw *šāw

Любовя В. Къркня 115
К реконстрлкцпнл этпмолпнлскнх свэлл слвл.
*wāšiti (šē) 'одвлнлвлл', влоднл в влдрлждлннл

1271 ..... Тодор А.т. Тодор ов в
 Относно пронахожда в д р л л а р к н к т е л т л о л п о т т о л л а в а л л а в а
 (в с в . в . о л л л а в а л л а в а) , л р е м л а в а л л а в а (в с в . в . л р е м л а в а л л а в а)
 н на д р л л н ф о р д м н

137 ..... Анастоль Ф. Ж р а в л е в
 Восточнославянские этимологии
 (I . Р ч . л р е м л . з . З к р . л р е м л . д е л о р л . с . л р e м л)

153 ..... Bogumi Ostrowski
 Śaskie lękoki gwara
 O pochodzeniu i zmianach w uosobionych w gwarach

163 ..... Markus Pava
 Към протолематиката на славянските мнимциост

170 ..... Pons Janůkova
 K úloze tapu v etymologii

191 ..... Milada Homolková
 O staročeském slovese dĕmect
 (K i n t e g r a c i k a l k o v ů c h v ý n a m ů d o l e x i k á l n ě s ě m a n t i c k ů c h s t r u k t ů r)

201 ..... Helena Karliková
 Reflexe církevních slavných slov v staré češtině

209 ..... Jan Šarbatková
 Poznámky k sémantice několika staroslověnských slov

215 ..... Georg Holzer
 Zum Wortschatz des slavischen Substrats in Österreich I.
 Schichten und Areale

220 ..... Ralf-Peter Ritter
 Zu einem vermeintlichen Lautwandel *o < ě in einigen
 slavischen Lehnwörtern des Ungarischen

233 ..... Michal Mituš
 Wzťahy pochodzenia słowiańskiego w języku rumuńskim
 zawięzanie [i] i [j] w części rdzennej

243 ..... Václav Blažek
 Slavic *ezro vs. *ozro

259	..... Jiri Jezek	Čtyř česko-slovenské lexikální izology
267	..... Aleksandar Loma	Zur frühslavischen Nominalkomposition und ihren indogermanischen Grundlagen
279	..... Wojciech Sowa	Uwagi o słowiańskim przegnie przyimku
283	..... Iwan I. Pavlyuchenko	Да првадемы рашскіх галтэмэў
301	..... Lubor Králík	Do slovenskej mytológiej lexiky: Hlavná
307	..... Elena M. Berезова	Русская лексика, означающая отраз в световстве (на примере «квалитативной этимологии»)
323	..... Tatjana Mironova	К вопросу о номинативе родов восточных славян
335	..... Corinna Geschbert	Ungklärte Etymologien im Slavischen und ihre Bedeutung zu Bedeutungsgeldern
351	..... Lidmila Dmrtová	Названия на баченето Helianthus в галтэмэўскім езык
365	..... Stanislava Kolářová	Atežová lingvistika a sémantické tvoření slov
377	..... Marta Bjeleth	Примот провавању с-х. којсман се
381	..... Xrdenna Deykova	Семантика и баченја на срдечствэ за номинатив
403	..... Mariola Jakubowicz	Możliwość semantycznej przyimkowej konstrukcji kopulacyjnej (aiuy : slyby; slyby : slyby; slyby : slyby) w językach słowiańskich

417	Bohumi V k v ě l .....
	Wo jedným deljosebskim slovtoworným arčisimje
423	Małgorzata B r o z o w s k a .....
	Etymologia a konotacja semantyczna słowa w polszczyźnie litewskiej (na przykładach praktycznych)
433	Sorin P a l i g a .....
	Some Archaic Place-Names in Czech and Slovak
449	Wojciech S m o c z y Ń s k i .....
	Hängen altpreußisch zwaślo und litauisch qšāw mit lat. hūdō zusammen?

Sporník obsahuje přehledky přijaté pro mezinárodní vědeckou konferenci Etymologické symposium Brno 2002, která se konala ve dnech 10. – 12. září 2002 v Brně. Toto v pořadí již druhé setkání slavistů a indoeuropeistů z řady evropských zemí uspořádalo pod záštitou předsedkyně Akademie věd České republiky Heleny Ilnerové a primátora města Brna Petra Duchoně přeměně etymologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR. Svou osobní účastí vzrušili významnou konferenci mistopředsedkyně AV ČR Lída Petráňová, dále Světa Čmejtková, pověřená vedením ÚJČ AV ČR, děkana Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Jan Pavlík a předseda Českého komitétu slavistů a vedoucí Ústavu slavistiky FFMU Ivo Pospíšil. Na financování spolupráce se prostřednictvím grantového projektu Vývoj praslovanské slovní zásoby od pozdněindoevropské fáze až po začátky formování jednotlivých slovanských jazyků, jehož odborným řešitelem je Adolf Ehrhart, výrazně podílela Grantová agentura České republiky.

Konference byla uspořádána při příležitosti dvojího jubilea přeměně- ho jazykovědy Ant. Matzenhara, který se narodil 11. září 1823 a zemřel 4. prosince 1893. Zároveň organizátorů spolupráce bylo oživit dílo tohoto etymologa, jenž je sice citován i v nejnovější etymologické literatuře, ale v širším kulturním povědomí je jeho jméno už téměř neznámé.

Heleny Karáskové
 Lída Petráňová

K publikovaným i nepublikovaným pracím Ant. Matzenauera

Evš Havlovš

Protože se bližší dvojí jpublieum Ant. Matzenauera (prvy uplyne 180 let od jeho narození a 110 let od jeho smrti), rozhodli jsme se upozornit na našem sumpoziciu na práci tohoto nepřevem až téměř zapomenutého jazykovedce.¹ Částěně si na to mohli sám: byl to typ kabiněního vědce, povahou byl velmi plachý a uzavřený, svou vědu přestoval jen pro vlastní potěšení a přímo nenáviděl jakoukoliv publikaci.

Narodil se 11. září 1823 na Haně v Horní Moštěnici u Přerova. Po gymnasiálních studiích v Kroměříži a Olomouci vystudoval v letech 1842 až 1846 práva v Olomouci, Vídně a Lvově, a po několika letech úřednické práce složil v r. 1849 zkoušku součcovskou. Ale tento rok byl pro něj zároveň rokem přelomovým. Rozhodl se tehdý opustit právníckou kariéru a plně se věnovat slovanské a baltské jazykovedě, což byl obor, k němuž se připravoval už během svých právnických studií. Už od r. 1849 vyučoval na Moravské akademii jako profesor české řeči a literatury, ale především jej živilo vyučování na německé vyšší škole v Brně, kde byl několik let jeho kolegou i známý zakladatel genetiky Gregor J. Mendel. Ze zdravotních důvodů se Matzenauer po r. 1886 vzdal svého vyučování a plně se věnoval své práci badatelské. Po vzniku České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v r. 1890 byl Matzenauer jmenován jejím mimořádným členem.²

I kdýž vyučoval českou literaturu na Moravské akademii a vkládal do svých přednášek hodně jazykovedných pasáží slavistických, nezanechal žádně své dokladovatele či žáky. Nejblíže jim známým mu byl Frant. Vymazal (1841-1917), který u něj absolvoval čtyři léta studií v Moravské akademii a také kurs polštiny, na něj se Matzenauer projevil jako perfektní znalec tohoto jazyka i jeho literatury. Česká veřejnost si Vymazala možná vybaví jako autora řady jazykovedných učebnic „Znacho a rýchle“, které zpracoval pro 28 jazyků, mezi nimi – a to asi pod vlivem studií u Matzenauera – též

---

¹ Etymologické slovníky české i zahraniční jeho výklad vy cituji, ale současně české encyklopedické slovníky, např. Malé československé encyklopedie I-VI, Praha, Academia 1984-1987, nebo Převně slovník naučný I-VI, Praha, Academia 1962-1967, jej už vůbec neuvádějí.

² O jeho životě a práci v nekrologu J. Zubatého, Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 5 (1895), s. 112-117, převzatý v mině kráceně verzi F. Pastirkem, Otvěra Slovník naučný 16 (1900), s. 1002-1003.

Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů. Matzenauerem ze dvou důvodů.

Jednak proto, že jeho vzpomínky³ nám ukazují, jak byl Matzenauer jako člověk: byl velice hodný, ale uzavřený, a jak už bylo řečeno, vyznám se jakékoliv publicitě. Na Vymazala se jedinou rozhněval proto, že ten normi v Moravské otlici na Matzenauerovy přeběhky a oznámil, kd by budou zapřeny. Rovněž ke konci svého života s Vymazalem nemluvil, protože v- šla kniha Münner Mährens der Gegenwart, kde byla zmínka i o něm, a on mylně podezíral Vymazala, že to byla jeho práce. Jinak vedl Matzenauer typicky život starého mládeince, který měl své stěle místo v kavárnách či restauracích. Vymazal se s ním naposledy viděl při snídani v kavárně Bellevue v neděli 3. prosince 1893 a od vrchního této kavárny se dověděl, že tam byl Matzenauer i odpoledne a že mu řekl: „Der Tod hat mich ereilt.“

Druhého dne byl Matzenauer nalezen ve svém bytě mrtv. Dávášnější důvod, proč Vymazala uvádím, je ten, že díky jemu se dochovala Matzenauerova pozůstatost. Vzal ji do Matzenauerově smrti k sobě, a po Vymazalově smrti se dostalo sedm velkých krabic s Matzenauerovou kolekční prací do Zemské a univerzitní knihovny, kde byly pořivě otevřeny až letos v létě. O této pozůstatosti bych chtěl s - samozřejmě v návaznosti na jeho práci publikované - pojednat v tomto příspěvku.

Býlo už řečeno, že Matzenauer pracoval pro svou vnitřní potřebu básnat a nic ho nepobádlo k publikaci jeho prací. Takový impuls musel přijít včty zvenku, přeběhům tím, že včty kniha, která ho přiměla k napsání kritiky, oprav či dodatků. Prvním takovým impulsem byla Miklošičova kniha o přejatých slovech ve slovanských jazycích z r. 1867.⁴ Matzenauer hodlal první napsat jen recenzi, ale ta byla tak obsáhla, že k první části o 93 stránkách, respektive na hesla Miklošičova, připojil druhou část svých vlastních

dodatků, takže místo recenze včty kniha o 422 stránkách.⁵ Miklošič tak byl upozorněn na Matzenauer, což se projevalo nejen tím, že později ve svých pracích⁶ často přijal Matzenauerův vklad (což, mimochodem, mělo za následek, že se v některých pozdějších etymologických

³ Mám na mysli jeho léto U pomníků na pro. A. Matzenauer, Moravská otlice 10. 12. 1893.
⁴ F. Miklošič: Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philos.-histor. Klasse 15, Wien 1867.
⁵ Ant. Matzenauer: Czís slove ve slovanských jčech. Brno 1870.
⁶ F. Miklošič: Die türkischen Elemente in den südost- und osterrödischen Sprachen. I.-2. Wien 1884. - F. Miklošič: Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien 1886.

slovnících Matzenauerův výklad cituje omylem jako Miklošičův⁷), ale také tím, že kdýž byl vyzván ruským princem Petrem Georgijevičem k sestavení slovníku šesti slovanských jazyků, přiznal si pro vypracování české části Matzenauer⁸. Druhá říci, že jde o dílo ve své době už poněkud zastaralé. Jednak jde o slovník adelnungovského typu, který měl zůstat v Rusku svou tradici, neboť první takový slovník – samozřejmě pro daleko větší počet jazyků – vznikl rovněž na carskou zakázku za Katariny Veliké⁹. A bezpochybně jsou slova řazena podle ruštiny, která, spolu s církevní slovněstnou, tvoří první slovec každé levé strany, po něm následují v dalších sloupcích téže strany překlady v bulharštině, srbštině a češtině, a na pravé straně překlady v polštině, francouzštině a němčině. Vše bez sémantického rozlišení bez příkladů i bez výkladů. Kromě typu slovníku je zastaralá i jeho slovní zásoba, což ovšem mohu z jiných slovanských jazyků posoudit jen pro ruštinu, bohužel ani Matzenauerova čeština v tom nezůstává pozadu.

Ale nechme posuzování díla, které nevzniklo z pracovních cílů ani Miklošičových ani Matzenauerových, ale k nim byli donuceni zakázkou, a vrátme se k Matzenauerovým Čzím slovním ve slovanských řečech. Tam v úvodu na s. 13 čteme: „Maje sebraný materiál ke porovnávání slovníků řečí slovanských, podám pak ve II. oddělení tohoto spisu ve zásoby své slova důležitější, o kterých soudím, že jsou původu cizího.“ Žde se Matzenauer poprvé zmínuje o svém celožitním díle *Lexicon comparativum linguarum slavicarum*, a z této zmínky můžeme usoudit, že k tomuto etymologickému slovníku slovanských jazyků měl v r. 1870 přinejmenším už sebraný materiál. Doplnoval jej až do své smrti, nikdy jej v původní podobě nepublikoval, takže jej poznáváme vlastně až nyní z jeho pozůstatosti. U psání latin-
sky. Materiál je alespoň stejně bohatý jako v Miklošičově etymologickém slovníku z r. 1886, spíše ještě bohatší, protože obsahuje i slovní spojení, kompozita, včetně výkladů (např. u hesla vlka má velmi podobný etno-
grafický výklad k vlkodlakovi), někdy i sémantické paralely (např. u hesla taška 'prašný, upozornuje u slov. tašine, charv. tašine, tašine 'hýdčoun-
prie, na lit. taštas ta. v.), případně upozornění na kalk (u slov. volčij 'stěj

⁷ Např. r. 1. d. v. 'parada', vložil i turkotat. jazyků u Matzenauer v Listech filologických 7 (1880) s. 6, ale M. Vasmir: Russisches etymologisches Wörterbuch I-III, Heidelberg 1933-1938, I 57 cituje tento výklad až z Miklošičových Die türkischen Elemente 2, 140.

⁸ Краткий словарь сравнительно-славянских языков (русского и польского) в двух частях, первая часть, изданная в 1870 году в Петербурге издательством Императорского Русского Востока в Петербурге, Москва, 1885.

⁹ Linguarum totius orbis vocabularia comparativa Auctorissima cura collecta, H. ted. P. S. Pallas, S.-Peterburg 1780-1787.

XX (1893) s. 1-24 (sílje - skroblic). U tohoto posledního příspěvku je v

241-270 (vzati - rožije), LF XIX (1892) s. 241-256 (sablja - síliti), LF

- vrški), LF XVII (1890) s. 161-200 (vrstati - vrta), LF XVIII (1891) s.

LF XV (1888) s. 161-180 (paji - popti), LF XVI (1889) s. 161-188 (vaba

- vrach), s. 161-193 (p. vrach - přezčati), s. 401-417 (prego - puchati),

(1886) s. 161-193 (platanu - *pravsa), LF XVI (1887) s. 81-98 (pravama

(1885) s. 161-193 (oplatiti - pas-), s. 321-354 (pas - plati), LF XVII

LF XI (1884) s. 161-194 (mek - noga), s. 321-352 (nok - opakljati), LF XII

1882), LF X (1883) s. 50-69 (plati - merěti), s. 321-353 (merlon - macha),

177-224 (kvara - lisa) (tyto časti A-L včly i knižně pod stejným názvem v r.

s. 161-208 (kataf - kotoma), LF IX (1882) s. 1-48 (kotromana - kaka), s.

161-224 (vrstati - chrana), LF VIII (1881) s. 1-48 (chrana - katama),

2), celkem v rozsahu 714 stran: LF VII (1880) s. 1-48 (avroka - dreb), s.

Ve 22 částech tak publikoval materiál z hesel od písmene A až po začátek

někde důležitější doplnky.

zách sloves, a pokud ano, jen tehdy změní-li svůj výklad či chtěl-li dodat

hojně i cizí slova, nepřikrjuje tu však to, co už bylo obsaženo v jeho Č-

hesla, ke kterým měl co nového říci. Kromě slov domáckého původu uvádí

ten fakt, že si tu Matzenauer neklade za cíl podat úplný slovník, ale jen ta

názvem Příspěvek ke slovníkové jazykozpytu. Název Příspěvek vystihuje

ložití do češtiny a po částech je publikovat v časopise Listy filologické pod

Až v r. 1880 se Matzenauer rozhodl vybrat hesla tohoto slovníku pře-

jednotlivých jazycích v podobě toho určitého jazyka.

u větších slovních rodin v podobě staroslovanské, u slov doložených jen v

Matzenauer se totiž striktně držel jen doložených jazyků. Proto je záhlaví

podob, nikde u něj nenajdeme slovo „praslovanský“ či „indoevropský“.

upozornit, že pro Matzenauer to byla jen předpokládaná předhistorická

cích, se někdy uvádí jejich společná praslovanská podoba. Ovšem je třeba

ilivé typy derivátů, nakonec složeniny. U derivátů, doložených ve více jazy-

-českých a slovanských), potom jeho etymologický výklad, a potom jednot-

samostatně charakterizován a stržtinu samozřejmě je samostatně uváděni slov

notlivých slovanských jazycích (je pro něj charakteristické, že vždy uvádí

heslo podle slovo tvořících hledisek: nejprve včtet základního slova v jed-

slovo, slova apod. uvedena do romadě u každého jazyka), Matzenauer dělí

shrnutí u každého slovanského jazyka zvlášť (např. s. v. s. v. -jau slova slati,

binách. Zatímco Miklošič uvádí i velmi různé tvorné slova jednoho kořene

hesla sýmpaticky líší i způsobem uvádění slov v jednotlivých slovních ro-

Od Miklošičova etymologického slovníku z r. 1880 se Matzenauerova

Wolfsschwartz).

vředu, a č. vkk 'vřed', odkazuje na lat. lupu, fr. loupé 'vřed pod kůží', a něm.

Berlin 1873.
¹¹ G. H. F. Nesselmann: *Thesaurus linguae prussicae. Der preussische Vocabelortel.*
Erlant – R. Včerka: *Úvod do etymologie.* Praha 1981, s. 26).
¹⁰ Sr. stejné hodnocení u Zrubatého ve výše citovaném neologu a u Včerky (A).

navrovy ruskisy nejsou datovány, ale zde máme aspoň termínus a duo byla Nesselmannova kniha *Thesaurus linguae prussicae*¹¹. Žádné Matze-
řpráce. I zde Matzenauer dotřeboval vnější impulz k jeho vytvoření. Tím
dilo, jediné, které napsal německy, *Beitrag zur Kunde der altpreuussischen*
Ale aspoň zčásti je definitivně přepsáno k tisku další Matzenauerovo
msta výnechání např. na doplnění významu slova aj.

coval a ještě jej nepokládal za definitivní. To dokazují četné škrtky, vpsky,
jeho smrti, ukazují i sama hesla, že šlo o materiál, s nímž Matzenauer pra-
růných křabicích. I když to je asi zaviněno tím, co se s poznátností dělo do
i větší hesla, takže není výjimkou, že různé listy těchto hesla se našly i v
dosti běžném stavu. Naproti přeháněná nejsou jen jednotlivá příměna, ale
pro nás byla jistě zajímavá. Odsahuje jen etymologické výkladky a ty jsou v
respondence, i když např. korespondence Matzenauerova s Mikolajšem by
Ještě několik slov o nalzené poznátnosti. Bohužel v ní není žádná ko-
a baťských slov výklad, který je nazván dobes.

Je známý Meillettův výrok, že etymologický slovník je hřbitovem mrtvé
paroxených dětí. Musíme však, že i v Matzenauerově slovníku je takových
mrtvé paroxených dětí dost. Hlavním důvodem je zřejmě to, že Matzenauer
výrosti na zásadách starogramatických¹⁰, a i když se v jeho starším věku
některých kolejích a tento nový jazykovědný směr šel už mimo něj. Na
některých jeho heslech proto vidíme, že spojenci dvou slov, i když výborně
výhovuje sémanticky, neobstojí, neopírá-li se o spolehlivě přisčování jeho
hláskoslovného vývoje. To ale nemění nic na fakt, že v mnoha případech
vývodil (chceme-li k němu být a výše dalšího více než stoletého vývoje ety-
mologie hodně kritičtí, řekněme „uhodli“) stováním zejména slovnických
a poznátnosti listinský, pochází snad z doby před rokem 1880.

psaném slovníku, vzniklé až v době, kdy už psal *Přehledky*. Tedy to, co je
poznátnosti zachována jen český, byly nové dodatky k původnímu listinský
podobě, takže snad můžeme vyslovit domněnku, že ta hesla, která jsou v
příměna T, ale i z jiných příměn konce sbeedy se zachovala jen v české
liva hesla z konce sbeedy přeložená z latiný do český, některá, např. z
Přehledky připraveny nemě. Měl jen, v. z přílohy např. heslo *vyt*, jednot-
vat, a také z protický ruskopisného materiálu je jasné, že další souvislé části
Zmínil jsem se už, že neměl žádný, kteří by v jeho dle mohli pokračo-
obsahu ročníku redakční poznámka: „Pro úmrtí p. spisovatele nebude se již
v těchto částech pokračovat.“

– tím je rok 1873. Zatímco slovenský etymologický slovník tvoří jednotlivá hesla, xde našlámme souvislý slovníkový text, x toho prvích sedmdesát arčů (A-K) je očíslovaných, xbytek už ne, i kdýž i tam je text psán souvisle a xřejmě dosáhl konce zpeddy, jenž byl tak probázen a postážen do různých krtic poználosti, xž dš velikou práci jej uspořádat. Mšm sice jeho xerokopii, nemohu ale xatím xarčit, xž je text úplný. Stovám-e-i Mat-xenarova hesla se současnými staroprtkými etymologickými slovníky¹², vidíme, xž jeho objasnění velice často odpovídá výsledkům dnes uznávaným nebo aspoň v nedávné době uvedeným. Tak např. etymologie uvedená v jeho hesle **aportos** se shoduje s výkladem Endzelinovým x r. 1943¹³. Snad by si tedy x bobatého rtkopního odkazu Matxenarova aspoň tato práce zasloužila publikování. V tomto sporniku uvádím v samostatném článku prvích dvacet rtkopních arčů tohoto díla.

UKÁZKY Z NEVYDANÝCH HESEL SLOVANSKÉHO ETYMOLOGICKÉHO SLOVNÍKU

Materisly Matxenarovy poználosti, obsahující listy přípravnovného slovníku *Lexicon comparativum linguarum slavicarum*, obsahují většinou hesla psaná v latině, některá v češtině, případně se někdy najde i latinský psaně heslo, zcela přesně přeložené do češtiny. Záhlaví domácích slov většinou staroslověnskou podobou, pokud slovo není v staroslověnětinně doloženo, podobu jiného, většinou nejstaršího jazyka, kde je doloženo. U rozdílných slov se někdy jako záhlaví uvádí kořen v cyrilici i latině. Podobně jako v *Lexich filologicích*, nepomnívá krtivý pro doklad (v LF. ovšem citací dokladů prokládá, což v psaném textu nejdě), ani nijak neo-xnaňuje významy slov (jen při přesných citacích ze slovníků, které většinou uvádí, pomnívá uvozovky).

Můj přepis zachovává přesně text¹⁴, ale nikoliv jeho označování: pro většinu přehlednost textu bodávám psaní dokladů v krtivě, význam slov dávám do „...“; uvozovky „...“ nechávám ve shodě s Matxenarem jen pro citací dokladů x pramenů. Xrtatky jazyků nechávám tak, jak je má autor. Citací pramenů, pokud je autor uvádí, dávám do bettur. Doklad psaně cyrilicí přepisují do latinky.

¹² V. Maššinis: *Prváy kalbos etimologijos žodynas I-VI*, Vilnius 1988-1997. B. H. To-popor: *Правилье язык. Словарь. Москва 1975-*.
¹³ J. Endzelins: *Starpráve slova*. Riga 1943, s. 135.
¹⁴ O pravu je xjevně opomenuti, např. vxncháni xrtatky jazyka, sjebnocují xrtatky a jen nepatrně sjebnocují i interpunkci při stavě hesla. Vlastní upozornění k jeho textu dávám do šikmých xvozok.

тѣхъновъ ѣтнъ, денъ,ъ

Gr. τέχνηνον 'domus, cucullum, eigentlich 'das Festbedeckte, (Rost.)

e slav.

ticus, „wiewohl olnwn nonwbnwcnъ“ Div. 52. Magy. terem 'occur, atrium,

pol. terem 'atrum, Psalt-Mag., stem semel ib. — serb. nogwbnwcnъ 'por-

dere, russ. vet. wbnwcnъ Per. 94. 34. Chron. I 163. Bur. 381, miss. wbnwcnъ

wbnwcnъ dem. wbnwcnъ 'moeniam, Etkerimner, Dachkammer, Beve-

serb. wbnwcnъ 'porticus, etiam wbnwcnъ, wbnwcnъ; Croat. tērn | sic | id.; russ.

slow. trem 'porticus, trem okrivnъ 'subdiale, stem 'protectum, Vordach;

Per. 63. 16, tērnica m. dem. 'turtis, tērnica 2of. 24; bulg. wbnwcnъ Milad. 433.

tērnъ del. 'turtis, tērnica dem. 'turtis, domus, tērnwcnъ (forma russ.)

suec. tid-a; theod. dag-er, mtheod. dag-er; got. tharn.

toq; lett. p-a-tāns adq. 'commobus; sax. vet. thag-ian, scand. theg-ja 'facere,

porturus, p-a-toq-nit, -in v. p. 'adparare, accomodare aliquid ad rem, rad.

lit. p-a-toqūs adq. 'comis, officiosus, honestus, bene moratus, idoneus, op-

catio.

A cognatis radicibus descendunt, ut videtur:

'placare, w-tāštelj m. 'dui placat, w-tāšvo *) w-tāšstuo) n. Croat. 'pla-

w-tāšit, -šim v. p. fl. slov. 'consolari, placare, w-tāšit, -šim v. p. fl. Croat.

po-tāšit, -šim v. p. fl. slov. 'consolari, mitigare, placare;

tāšnica f. slov. 'puae consolatur;

titatio, placatio; tāšitelj, tāšnik *) tāšniks) m. slov. 'consolator; tāšiteljca,

'mitigare, placare, tāšnje n. slov. 'consolatio, placatio, tāšnje Croat. 'mi-

tag, radix: tāšit, tāšim v. p. dur. slov. 'consolari, placare, tāšit, tāšim Croat.

'limbus (panni, vestimenti),

'angulus, lacina, sinus, fimbria; lit. skunivos pl. i. p. rumbos (Geller 109)

scōzā 'gremium, plagula, genus vestis, mtheod. scōz n., scōzē m. et f.

gremium, batav. med. scōt 'gremium; theod. scōzō m. m. lacina, sinus;

'margo, limbus, ora promineas, skant 'lacina, sinus, suoc. skōte 'sinus,

(2) 'vestis, pallium, bellis, scēte (scjte) 'portio, angulus, vestis; scand. skūt

vestis, gremium, scēd m. I) 'pars, portio, angulus, scas scēd 'sinus maris,

Cognata sunt, ut videtur: got. skant-s 'sinus, limbus, ags. scēd m. 'sinus

'pernicies, corruptio; boh. zč-hrbā id. cum gyl-wtē 'perire.

rent del. stwā 'pudor, cum stādēt se 'erubescere, gylbit 'perdere, wāwba

Radix vocum slav. videtur esse skyt - v. skytāt - simili modo copae-

sinus vestis, sŷtms; - rum. cŷtmes fascias, linnm, panni.

vestimenti, Croat. skwt serb. cŷtms 'ora, limbus, skwt pl. slov. skwt 'limbus,

je Mer-Mih., 2) 'fimbria, 3) 'amictus, āwcdjoly, bulg. cŷtms 'lacina, sinus

skuta m. del. I) 'extrema amictus vestis; - rŷy Per-Mih., prostaro - mawedi-

-

2. Dicitur quod in lingua Latina sunt quatuor genera nominum, scilicet substantivum, adjectivum, pronomen et verbum. Substantivum est nomen quod significat rem, adjectivum est nomen quod significat qualitatem, pronomen est nomen quod significat personam, verbum est nomen quod significat actionem.

Conjugatio sunt voces:

1. Titulus est nomen in substantivo, adjectivo, pronome et verbo. Titulus est nomen in substantivo, adjectivo, pronome et verbo. Titulus est nomen in substantivo, adjectivo, pronome et verbo.

Derivata:

1. Derivata sunt nomina quae formantur a nominibus simplicibus. Derivata sunt nomina quae formantur a nominibus simplicibus. Derivata sunt nomina quae formantur a nominibus simplicibus.

testestovost', -vuj v p. dur. slov. \sic; omly misto ps. \danno affici, tu
 videtur;
 *testestovost', f.: mwmèmmocm rras. 'avnitas, inavnitas;
 testestovo n. ps. 'dammum;
 *testestov f.: testestov crost. (I) 'avnitas, inavnitas, jejnitas, avnitas,
 (2) testestov, testestov pl. 'pypochondria; testestov f. pl. slov. i. p. crost. (2); cf.
 lit. testestovs, perrimure in pl. -vnae 'pypochondria; mawmmma serp. (I) 'avnitas,
 'avnitas, inavnitas, (2) 'jejnitas, 'm mawmmmyy 'jejnitas, etiam m
 mwmmyy id. prima syllaba apjctis;
 testest, testest v p. dur. ps. 'evacuaré, testestovo bodatstvo Hom-Mih.
 cccozòc f. pol. 'avcum, 'avnitas, inavnitas, avnitas, - pro *testestozòc;
 testest f. slov. 'jejnitas, - pro testestovost' (*testestovost').

Composita:

testest-qlavije n. ps. 'sermo vavus; testest-qlavije n. id.
 mwm-qlavije n. rras. et w-qlavije 'infirmis, vavetudo tenis; mwm-qlavije
 ad. 'infirmis, tenis vavetudine nrens;
 testest-slovije n. ps. 'vava gloria; mwm-cvòè n. rras. (I) id. (2) 'avnitas;
 mwm-cvòè n. ps. (vavetudo) rras. v. dur. ps. 'gloria, 'jactare se; mwm-cvòè n.
 mwm n. rras. 'gloria, 'jactantia;
 testest-slovovost', -vuj v p. dur. ps. 'vavam gloria m apdetere;
 testest-slovovost' ad. ps. 'vavae gloriae cupidus; mwm-cvòè n. rras. 'vavus
 gloriae;
 mwm-cvòè n. rras. 'inavis verba, 'garritus;
 testest-slovovost' ad. ps. 'vavae gloriae cupidus;
 testest-chvaljevije n. ps. 'vava gloria;
 mwm-mwm-mwm gen. sg. - mwm-mwm (mwm) (*testestov-cvòè) et - mwm-mwm serp. 'dam-
 num adferens, 'dammificus; mwm-mwm-mwm, -a, -o ad. id.
 testestov-mwm-mwm ad. ps. 'dammus;
 testest-trovost' et testest-trovost f. boh. 'inavis venter, jejnitas, pro testest, testest
 trovost' (*testest trovost' id.) n. testest, testest, testest trovost' jejnitas, testest,
 testest trovost' ad. jejnitas;
 testestest, testestest v p. ps. 'evacuaré, consumere, - imènjé, - bodatstvo
 Mer-Vuk. 'exprimere, 'tapferare, 'extenuare; - se 'evacuaré, consumi, ex-
 tenuari, 'tapescere, 'testestest n. 'dammum, 'proprie 'evacuatost'; testestest,
 v p. dur. 'evacuaré, 'testestest n. ps. 'evacuaré, 'testestest (sepdicra)
 testestest Hom-Mih. 'testestest n. 'evacuatost', 'testestest, -vuj v p. 'frem-
 'evacuaré, 'testestest, -vuj v p. dur. id. 'testestest, -vuj v p. 'evacuaré, 'testestest
 tenuari, 'macrescere, 'evacuaré, pro 'testestest, -vuj v p. 'evacuaré, 'testestest, -vuj v p.
 ps. 'famem concipere, pro 'mwm-mwm, -mwm-mwm, -vuj v p. 'famem concipere;
 rras. 'macrescere (psae fame), 'mwm-mwm-mwm ad. 'pavovictu, tenuitas;
 mwm-mwm-mwm, -vuj v p. 'mwm-mwm-mwm, -vuj v p. 'mwm-mwm-mwm, -vuj v p.

wčera wčora, las inf. cora. Lit. wakar, lett. wakar id.
serp. jwče, jwčera in wčera mutato et j praefixo – , russ.
serp. wčera, heri, bulg. wčera, slov. wčera, wčeraj et jwčer, croat.
scr. wazata, nox, et radicem was, tegere, comparans.
Etymon incertum. Curtius I ad putat, primariam formam esse wakarwas,
fascor; gal. fessur; corn. wesser; armor. gowsser; camp. wcher.
δορ 1) id., 2) hesperus, Abendstern; hibern. vet. fescor, fescor, hodiern.
-ers et -eri; wesperus I) id., 2) hesperus; gr. ἐσπερα wespera, gr. ἕσπερα-
Lit. wakarwas; lett. wakarwas wespera; cf. etiam lat. wespera id., wesper, gen.
wespera, drev. wcor Žaf-Nar., wčer, schl.
i. p. dal., wczoraw, boh. wčer (wčer), las sup. wjčor, las inf. wjwcor.
wera wpera, èwepowa, èwepkoma, wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
ewer! et ewepd gen.-w. f. wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
m. f. id., wčera-hac wpera, serb. ewe gen. m. et m. Dòdòp
wčera wčera, las inf. cora. Lit. wakar, lett. wakar id.
serp. jwče, jwčera in wčera mutato et j praefixo – , russ.
serp. wčera, heri, bulg. wčera, slov. wčera, wčeraj et jwčer, croat.
scr. wazata, nox, et radicem was, tegere, comparans.
Etymon incertum. Curtius I ad putat, primariam formam esse wakarwas,
fascor; gal. fessur; corn. wesser; armor. gowsser; camp. wcher.
δορ 1) id., 2) hesperus, Abendstern; hibern. vet. fescor, fescor, hodiern.
-ers et -eri; wesperus I) id., 2) hesperus; gr. ἐσπερα wespera, gr. ἕσπερα-
Lit. wakarwas; lett. wakarwas wespera; cf. etiam lat. wespera id., wesper, gen.
wespera, drev. wcor Žaf-Nar., wčer, schl.
i. p. dal., wczoraw, boh. wčer (wčer), las sup. wjčor, las inf. wjwcor.
wera wpera, èwepowa, èwepkoma, wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
ewer! et ewepd gen.-w. f. wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
m. f. id., wčera-hac wpera, serb. ewe gen. m. et m. Dòdòp
wčera wčera, las inf. cora. Lit. wakar, lett. wakar id.

wčera wčera, las inf. cora. Lit. wakar, lett. wakar id.
serp. jwče, jwčera in wčera mutato et j praefixo – , russ.
serp. wčera, heri, bulg. wčera, slov. wčera, wčeraj et jwčer, croat.
scr. wazata, nox, et radicem was, tegere, comparans.
Etymon incertum. Curtius I ad putat, primariam formam esse wakarwas,
fascor; gal. fessur; corn. wesser; armor. gowsser; camp. wcher.
δορ 1) id., 2) hesperus, Abendstern; hibern. vet. fescor, fescor, hodiern.
-ers et -eri; wesperus I) id., 2) hesperus; gr. ἐσπερα wespera, gr. ἕσπερα-
Lit. wakarwas; lett. wakarwas wespera; cf. etiam lat. wespera id., wesper, gen.
wespera, drev. wcor Žaf-Nar., wčer, schl.
i. p. dal., wczoraw, boh. wčer (wčer), las sup. wjčor, las inf. wjwcor.
wera wpera, èwepowa, èwepkoma, wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
ewer! et ewepd gen.-w. f. wpera, russ. èwepd, dem. èwepdòk, èwepdò-
m. f. id., wčera-hac wpera, serb. ewe gen. m. et m. Dòdòp
wčera wčera, las inf. cora. Lit. wakar, lett. wakar id.

Schl. vâncea, vâncea (warska E.T.P., wâtska P., wâtska P.T.D.) gen. sing. esse
 drev. vank, vâk (warska M., wâtska S.), Schl. vânk, vâk dem. vâncea, vâncea
 dâzercêc 'in periculo versari'; Lus. inf. wêlk \vânecanê misto pro vâncam\
 nus; Lus. sup. wjêlk 'lupus; stolo; wêdo; wêdo; intetigo; wjêlkva za wâ
 techn. nomen instrumentorum; vllk wotarskÿ 'spualus carcharias, canis mari-
 cancer apertus, carcinomas; 9) vllk sâmbolum sâviditatis, crudelitatis; 10)
 plantis erumpens"; 8) 'herpes, ulcus exedens, Wm. 173., 'âstula; vllk, vllko-jed
 turpo; 5) 'intetigo; 6) 'lâpba; 7) "sideratio, vitium a calore nimio in
 i. p. russ.; vllk boh. I) 'lupus; 2) 'stolo; 3) vllk a sânce 'fungus; 4) 'trochus,
 pol. wllk I) 'lupus; 2) 'stolo, fungus, der Râuber am Lichte; wllk wotarskÿ
 'lupus; sânce wotarskÿ 'spualus carcharias, v. canis marinus, Hundshak;
 i. p. Croat. 3) 'mirus, sânce \vânecanê misto pro vâncam\
 Russ. sânce
 dâvskê 'testiculum pûntae, der Hahn am Gewehr; serb. sânk I) 'lupus; 2)
 dâvsksko, instrumentum viotorum, der Spanner der Fârbinder; 3) vllk ob
 Tab., vllk Ostrom., bulg. sânce, slov. vllk id., Croat. vllk I) id., 2) 'ornidje
 vllkva m. psal. 'lupus; sârbivne vllkva jêsto Misc. - vllkovanne psal. Ghras-

videtur.

Cognatae sunt voces:

lit. vllkas, borus, lett. wllks, lett. wllks et vllks m. 'lupus; ser. vllkas e vllkas
 'lupus; in dial. vêt. etiam 'asturum, ut instrumentum terram proscribens,
 "dilacerans"; radix est vllk, vllk (l. i. sâtm.) 'sumere, persedim', fortasse etiam
 'dilacerare', vêt. vllkât 'persecutio'; xend. vllkva m. et vllkva 'lupus,
 (them.), nom. vllkâ, vllkâ-kâ, pers. vllk pro *vllk id. gr. lûxo-ç id.
 - ut videtur - e *vllxo-ç, quod per metathesin e *vllxo-ç pro *vllko-ç
 ortum esse possit; Alban. vllk 'lupus; got. vllf-s e wllf-s 'lupus; mutâs
 gutturali in labialem, ags. vllf 'lupus; vllf - e f et vllp-er, - e 'lupus; vllf-er
 adj. 'lupinus, lupi instar; theod. wllf et wllf sth. Bl. I. 1. 257., wllpva 'lupus,
 mtheod. wllf 'lupus; wllp-er, wllf-er, wllf-er, wllf-er, wllf-er, wllf-er, wllf-er,
 wllf-r, wllf-s 'lupus; suec. wllf dan. wll id. - v initiali objecto; respicias etiam
 scand. vllja 'lupus; quod fortasse e *wlljja ortum est. Huc trahitur etiam
 lat. lup-s, quod e *vllco-s ortum esse censetur (*p pro k sicut in vesper,
 vesperis m., vesperis f., duplus cognata sunt: hibern. vet. fescor, fescor
 'vesperis', lit. wllkva-s id. etc.).

Derivata

vllkova m. psal. nom. prop. viri;
 wjêlkvatÿ adj. Lus. sup.;
 wllkovanÿ adj. pol. lupi instar; boh. vllkovanÿ, Lus. sup. wjêlkovanÿ, wjêlkovanÿ
 id.;
 vllkovanÿ, vllkvanÿ boh. Lus. sup. wjêlkovanÿ, wjêlkvanÿ 'mit dem Wolfe (Maschi-
 ne) die Wolfe lockern';

Ode stouňch kořenův pocházeti, jak se domnívati lze, skand. *awdh-r-*
awdh-s m. 'majetek, dohátství, possessio, divitiæ', *awdh-r* adj. 'majetný,
 dohatý, opulentus, dives', *awdh-wa f.* los, štěstí, vřhoda, náitek, sors, for-
 tuna, emolumentum, stas. *ôd* sgs. *ôd* n. 'majetek, statek, dohátství,
 possessio, bona, divitiæ', stnĕm. *ô-t* ve složen. *ô-t-wawals n.* poklad, dohat-
 ství; got. *pý* bylo **awdh-s m.* nebo *awdh n.* 'majetek, statek', *ôdud* *awdh-walts*
adj. 'fortunatus, felix', *awdh-was* 'pláňný, beatus'. Stouňým xás se také pýti:
 skr. *wts-s* 'pomoc, podpora, auxilium, subsidium, alimentum', a *aw-*
a-ti-s od kořene *aw* (*awti* 3. sg. pres. act.), 'chovati, zachovati, potzvu
 poskytnouti, nasýtiti, pomáhati'; sem patří také lat. *wtor*, *wtē* vp. prvotně
 asi 'opatřiti sobě pomoc, pak 'uživati, užití, upotřebiti'. \ Je to přesný pře-
 klad lat. verze hesla, rovněž doloženě. \

žeremie n. pol. 'mísece, w ktorým bodlý jedno i oddzielne maż towar-
 rzystwo' 'stanovizé bodrův (ve vodě)'; to slovo pocház z rus. dial. **жере-*
жера n. tvar stálov. *pý* byl *ž* **žer-men-*, **žer-men-*, **žer-men-* i jest, jak se
 zdá, ve spojitosti s rus. *жера* 'zaplašené přehý řeky', 'les rivasés inondés
 (d' une riviere)'. 'жера' *жера* 'přeloviti a řeky do takových míst zaplavěných
 (o řvách)', 'nager dans les endroits inondés (d' u poisson)'. 'жера' *жера* *жера*
ô 'řvba chýcens v takových zaplavěných místech'. Stov. stnĕm. *žero*, *kéro*,
 stnĕm. *žero* 'lingua maris'.

župizite n. stálov. 'sebulcrum, cumulus', *žuro* žé i - Op. 2.2.25, *mnogo-*
mnžno - *Men-Mih.*, 'župizite Is-Clim', také 'župizite' 'sebulcrum', 'žup-Is-
 Dam'.

slabika kořenná *žup* a *žup* a *žup*; stejnokořeným mohou pýti rus. *жупа*
 (ops.), pol. *żupa* 'salis fodina', pol. také 'báň, hornický závod, rudník,
 sklád soli (kamenň)', sklád rud; slova uvedená mohla pý kořenem pýti ve
 spojitosti se skr. *žup* (I. par. *átm. et 10. par.*), 'custodire, tueri, servare, ap-
 scondere', *žup-ti f. I.* 'occultatio, actio celandi', 2. 'carcer'; dle toho pý tedy
 'župizite etymologicky značilo místo ke pochování mrtvých těl určené. Stov.
 také řec. *γύπρι = γούρι* (Hes.), 'jeskyně', pak skand. *žup-w* 'sinnus, vob',
žup-w f. 'cava maris', *žup-i* 'cavitas', *žup* 'vorago, profluber', *župast*
 - věchna tato slova skand. značí něco vřhlobného, sicc. *žup-w* 'cava
 maris', sgs. *žup-wur* - e f. 'cumulus'.

Über die veröffentlichten und unveröffentlichten
 Arbeiten von A. Matzenauer

Der Brüner Etymologe Anton Matzenauer (1823-1893) ist, wie jetzt aus
 seinem Nachlass zu ersehen ist, eigentlich Autor des ersten ausführlichen

slavischen etymologischen Wörterbuches vor Miklosich, der sein Wörterbuch erst im Jahre 1886 herausgegeben hat. Matzenauer erwähnt im Jahre 1870 in der Einleitung zu seinem Buch *Čas slova ve slovanských řečech*, dass er Miklosich's Material (aus dessen Buch *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen*, Wien 1867) mit dem Material aus seinem eigenen vergleichen-gesammelt hatte, ergänzt hat. Dieses Wörterbuch hat er in seiner ursprünglichen lateinischen Version *Lexicon comparativum linguarum slavicarum* nie publiziert, sodass wir es erst jetzt aus seinem Nachlass erkennen können. Aber seit dem Jahre 1880 publizierte er ausgewählte Artikel davon, in die tschechische Sprache übersetzt, in der Zeitschrift *Časť filologická* (Průspěchy ke slovanskému jazykozpytu, filologické 7 (1880) – 20 (1893), insgesamt 714 Seiten).

Mein Beitrag enthält auch einige bisher unveröffentlichten Artikel aus diesem Werke, sowohl in der lateinischen, als auch in der tschechischen Version.

Matzenauer befasste sich nicht nur mit der Slavistik, er war auch ein guter Kenner des Baltischen. In seinem (auch unveröffentlichten) Werke *Beiträge zur Kunde der altpreussischen Sprache* hat er einen Versuch des wohl ersten etymologischen Wörterbuches des Altpreussischen hinterlassen. Das Vorwort und die ersten Buchstaben (A-B) seines Wörterbuches sind in diesem Band als ein selbständiger Artikel veröffentlicht.

havlvas@iach.cz
Verer 97, 602 00 Brno, Česká republika
Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR

Die Grund und Grund. 1904

Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 (Köln, 1904) Grundbesitz
 1904. Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.

Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.

Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.

Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.
 Grundbesitz, Grundbesitz, Grundbesitz. 1904.

Durch die verdienstvolle der Förderung der Sprachwissenschaft gewidmete Tätigkeit gelehrter Männer, unter welchen sich Sprachforscher ersten Ranges befinden, sind auf dem Gebiete der altpreußischen Sprachforschung sehr erfreuliche Resultate erzielt worden, so dass derjenige, der es unternimmt, auf diesem Felde – nachdem Andere auf demselben eine so reichliche Ernte gehalten – noch einmalige Untersuchungen anzustellen, sich mit dem geringen Erfolge einer verspäteten Nachelese begnügen muss.

Die vorhandenen altpreuß. Sprachreste sind, mit Erklärungen versehen, in Nesselmann's „Thesaurus linguae prussicae“ abgedruckt. Durch die Veröffentlichung dieses Werkes hat der Herr Herausgeber seinen großen Verdiensten um die litauisch-preußische Sprachkunde ein neues, bleibendes hinzugefügt, nur wäre es hinsichtlich der Anordnung des Stoffes vielleicht zweckmäßiger gewesen, wenn er das in den preuß. Katechismen, in Grman's Wörterverzeichnis und im Vocabular enthaltene Material, von den Provinzialnamen, aus welchen er altpreuß. Wörter erschließen zu können glaubt, wie auch von den Personen- und Localnamen, die er für preußisch hält, getrennt und die letztern in einer eigenen Abtheilung behandelt hätte; dadurch wäre die Vermischung des eigentlichen preuß. Wortvorrates mit fremdem vermieden worden, auch hätte dadurch die Übersichtlichkeit in wünschenswerter Weise gewonnen. Hinsichtlich des Materials, welches das preuß. Vocabular liefert, ist in Bezug auf die Richtigerstellung zweifelhafter oder unterschiedener unrichtiger Wortformen und die Aufhellung etymologisch dunkler Partien – im Thesaurus – gegen die I. Ausgabe des „Vocabulars“ – ein erfreulicher Fortschritt wahrzunehmen. Da sich aber auch jetzt noch einzelne Artikel des Vocabulars bei genauerer Untersuchung als zweifelhaft oder entschieden unrichtig herausstellen und da auch hinsichtlich des gesammten altpreuß. Wortvorrates noch Manches etymologisch dunkel ist; so habe ich

¹ **Единъ познѣтка:** К томуто еѣмологичкѣму словнику старѣ прѣтнѣ, јѣпоѣ праславнѣмъ и нѣмѣ клѣст до добѣ по л. 1873, виѣ тѣѣ в томуто спорнику глѣнокъ К публѣкованѣмъ и репрѣдѣкованѣмъ прѣчимъ Ant. Matzenauer. Pokuŋ jѣ o zŋsahy do Matzenauerovos textu, netykas jѣ se opisanu hesel, slovni jen k jѣpo vѣtŋi pţehlednostn: citovanѣ tvarj se navѣdѣj v kniznѣ, citovanѣ prameny vѣtŋinou v betitlu. Vyznamy slov se navѣdѣj v ' . . . ' , kromѣ zŋhlavj hesel, kde jѣsou vyznamy staroprŋuskych slov z Eblinskeho vokabuljre ѣ jinych pramjtek navѣdѣny ve starѣ nѣmckѣ podobѣ pramenu. Prŋvopis nѣmckych, litenskych a jinych slov ponechjvjm v tehdejsi podobѣ. Vlastni (jen nejnutnѣjsi) doplky ѣ poznamky navjdim v ŋkmjch zavorkach. Cylilici, v kterѣ Matzenauer psal nejen staroslovjnskj, ale nѣkdj i praslavnskj slova, napsal jѣ latinou. E. Havelovѣ

es mir zur Aufgabe gemacht, in dieser Abhandlung zur Richtigstellung des Zweifelhafte oder unterschieden Unrichtigen und zur Aufklärung des etymologisch Dunklen, wo möglich, beizutragen. Zu diesem Behufe sei es mir gestattet, in Bezug auf einige mir verdächtig scheinende Wörter des „Vocabulars“ – auf Grund der durch die Vergleichung mit dem lit.-slaw. oder mit andern verwandten Sprachen gewonnenen Resultate – eine von der im „Thesaurus“ vorkommenden abweichende Lesart vorzuschlagen. Wo sich Anknüpfungspunkte zu Vergleichen des P.eu. mit dem lit.-slaw. oder mit andern verwandten Sprachen darbieten, wurden solche Vergleichen nicht unterlassen, insofern sie nicht schon im Thesaurus zu finden sind, und insofern nicht wesentliche Zusätze zu den darin enthaltenen Anführungen notwendig erscheinen.

Es wird vielleicht auffallen, dass sich auch jetzt noch – ungeschätzt der sorgfältigen Untersuchungen und scharfsinnigen Combinationen gelehrter Forscher – in dem Material, welches das altpreu. Vocabular oder der sogenannte „Elbinger Codex“ liefert, manches Zweifelhafte oder unterschieden Unrichtige vorfindet; man wird es aber erklärlich finden, wenn man den Umstand in Betracht zieht, dass die von Holzwäscher herrührende Handschrift, die zur Veröffentlichung des „Vocabulars“ benützt wurde, nach Selmann's sehr wahrscheinlicher Behauptung (Forsch. I. 320. – Beitr. VII. 2. 176) Copie eines ältern Vocabulars ist, und dass Holzwäscher – wie man auf Grund sonst unbegrifflicher Fehler, denen man in seiner Handschrift begegnet, mit Recht annehmen kann – des Altpreu.ischen unkundig war; wenn man ferner erwägt, dass, nach Pauli's Ansicht (Beitr. VI. 2. 411. und Beitr. VII. 2. 176), die bei genauerer Untersuchung und sachgemäßer Beurteilung der Eigentümlichkeiten des Elbinger Codex sich als richtig herausstellende, der Schreiber des ältern Vocabulars die p.eu. Wörter nach Dialect schrieb und – da seine Kenntniss des Altpreu.ischen ebenfalls nicht sehr groß war – manches von dem Dicterten unrichtig hörte und in Folge dessen schlecht niederschrieb. – Diese Umstände sind bei Beurteilung der Beschaffenheit und des Wertes der Holzwäscher'schen Abschrift und des ihr zu Grunde liegenden Originals von großer Wichtigkeit. – Die zahlreichen Fehler, welche in der dem gedruckten Vocabular zu Grunde gelegten Handschrift zu finden sind, beruhen daher theils auf unrichtiger Auffassung und Niederschreibung des Dicterten von Seite des I. Schreibers (derartige Fehler sind: die Verwechslung des e und i, des o und u, des v und k, des v und t, das Fehlen des anlautenden Consonanten bei einigen Wörtern, die häufig vorkommende Verstümmelung der Endung u.a.), theils darauf, dass Holzw. gar manches, das im Original zwar richtig, aber undeutlich, geschrieben war, in Folge seiner Unkenntniss des Altpreu.ischen falsch las und fehlerhaft abschrieb. Nur durch die Berücksichtigung dieses Umstandes wird es

sparten, verwandten und gleichbedeutenden Wurzeln war, welche im Prou.
 wazyté 'vertauschen'; wazos ist eine Ableitung von der mit dem lit. wer-
 greift, ist verwandt mit der lit. Præp. waz, waz: waz-bédzt 'umlaufen', w-
 wazos, das anlautende w des 2. Theils fiel wegen des vorangehenden b aus;
 wazos st. ab-wazos. Das Wort ist zusammengesetzt aus der Præp. waz und
 ab, auch eb im Kat., z. B. ab-serjuzwan acc. sg. 'Schutz', eb-zimwan 'er be-
 wazyté 'vertauschen'; wazos ist eine Ableitung von der mit dem lit. wer-
 greift, ist verwandt mit der lit. Præp. waz, waz: waz-bédzt 'umlaufen', w-
 wazos st. ab-wazos. Das Wort ist zusammengesetzt aus der Præp. waz und
 ab, auch eb im Kat., z. B. ab-serjuzwan acc. sg. 'Schutz', eb-zimwan 'er be-

Bemerkungen zu den einzelnen Artikeln

Ab-Vorsetzpartikel, s. Eb.

'Hirsch, zu erinnern.
 (Ness. Wd.) ist, folglich statt jwplé steht, oder an das serb. jéjén statt jéjén
 Dem. von *wplwa statt jwpa 'Farnkleid mit Ärmeln, Talar der Geistlichen',
 nur an das lit. wplé (bei sazrw. sukienka) 'ein Kleiden, Röcken', das ein
 dialektische Eigenheit angesehen werden; ich erlaube mir in dieser Hinsicht
 st. jwras, im Kat. jwras acc. sg. lit. jwras pl. f., lett. jwra dass. – kann als
 Bez. jekwas), Lonia 'Stier', st. jowiks od. richtiger jwaks; Lwasy 'Meer',
 einiger Wörter des Voc. – wie Lwawo 'Leber', st. jwawo f., lit. jekwas pl. f. (bei
 saz, nach Kunschak krawas. Auch das Vorkommen von L statt J im Anlaute
 'Hazel', Bez. statt krawas, trawas, Bime', (um Memei) Ness.-Wd. statt kraw-
 ziemlich seltene Erscheinung und dialektische Eigenheit ist; so z. B. trawas
 dem T statt K, was nach den vorhandenen Sprachquellen freilich nur eine
 sein; liefert ja selbst das Lit. Beweise für das Vorkommen von anlauten-
 steht, so kann das auch eine Eigentümlichkeit des pomerschen Dialekts
 öfters im Anlaute (manchmal auch im Inlaute) T statt des erwarteten K
 Wenn in der dem gedruckten Vocabular zu Grunde liegenden Handschrift
 men lassen.

unkundiger Abschreiber derartige Verwechslungen nicht zu Schulden kom-
 erklären; bei kleinen Anfangsbuchstaben hätte sich selbst ein der Sprache
 selung von B und K, B und R, G und S, K und R, P und S im Anlaute
 geschrieben waren; denn nur aus diesem Umstande lässt sich die Verwech-
 der älteren Handschrift die Prou. Wörter mit großen Anfangsbuchstaben
 kann ich jedoch nicht beifügen; ich bin vielmehr überzeugt, dass auch in
 die, mit großen, sondern mit kleinen Anfangsbuchstaben geschrieben war,
 tere Vocabular, das Holtz. zu seiner Copie benützt hat, nicht, wie diese Co-
 Der Behauptung Nesselmann's (Forsch. I. 300. – Beitr. VII. 156), dass das äl-
 herausstellt, Sandwumyan st. sandwumyan lauten soll.

erklärlich, wie es kam, dass – um nur einen einzigen Fall hervorzuheben –
 für die 'süße Milch', sich im Vocabular die Benennung Poobumyan vorfin-
 det, während der Name, wie sich das aus der Vergleichung mit dem Lit.

Ayculo Nadel Voc. stellt Nesselmann im Thes. mit slaw. vȭla zusammen; da im Dialekt des Voc. manchmal ā st. a steht (vgl. laip̄to 'Pflüsterer', von der Wurzel lāp̄ 'fassen'), so könnte ayculo sich aus *akula entwickelt haben und mit lat. acula 'Nadel', Dem. acula und gr. ἄκ-ῥ̄, ἄκ-ῥ̄ 'Spitze', Schneide, Schärfe, wurzelnhaft verwandt sein.

gr. ἄκλῦς 'Dunkel, Finsternis, Nebel'. Damit dürfte aber lit. k̄klas zusammengehören.
 scaturire, gr. ὄρυξ-έω 'mingo'. – Pauli Beitr. VII. 188. vergleicht ālo mit w̄zati, ags. w̄ðan, w̄ðan 'mingere', nd. w̄ðen id., altn. w̄ða I id., 2) w̄z̄n / sic / w̄z̄ti id., auch w̄z̄n I. sg. præs. Bez., lat. m̄ndo, Croat. serb. 'öffnendere, mindere', 3. sg. præs. w̄ðati; kend. w̄z 'mingere', lit. ags. w̄zde, nd. w̄zde, altn. w̄z 'unsa'; die skr. Wur. ist w̄z aus w̄z̄h 'eingeschoben zu sein scheint; skr. w̄z̄ha m. 'unbes', armen. w̄z 'unbes'; bel. Nebelgewölk, Dunst; ὄρυξ-ῥα 'Harn'; goth. w̄z̄l-wa 'Wölke', worin 'feiner Regen, Nebel', w̄z̄lōlic 'fein regnen, nieseln'; gr. ὄρυξ-ῥα (ion.) 'Nebel, polab. w̄z̄la schl. (w̄z̄la I., w̄z̄la I. P. 'Nebel'), ob-serb. w̄z̄el m. 'wie, als', alsl. w̄z̄la, Wurz. w̄z̄, bulg. w̄z̄a, Croat. serb. w̄z̄la, slov. w̄z̄. ālo statt w̄z̄la steht, so gehört es zu lit. w̄z̄l̄, w̄z̄l̄, 'Nebel', Wurz. w̄z̄lo geschrieben hat (vgl. **Ayegenis**). Wenn, wie es wahrscheinlich ist, erklären, dass der erste Schreiber das Dicit schlecht gehört und ālo statt statt ῥ̄, dor. ῥ̄xx̄w̄, ahd. w̄z̄o zu versehen ist; oder es lässt sich dadurch verwandten Namen: lett. w̄z̄ova, preuß. w̄z̄ka, alsl. w̄z̄ka, gr. ῥ̄ξ̄w̄ / sic aufzufassen, so steht x. B. lit. āw̄n̄a 'Mohn', statt w̄z̄n̄a, wie aus den anlautenden Consonanten ist entweder als dialektische Eigentümlichkeit anzutenden Voc. 'Regen?', dürfte st. w̄z̄lo, -da stehen; das Fehlen des ursprünglicher, als das a

Abble f. Tanne Voc. Die entsprechenden lit. und slaw. Benennungen sind schon im Thes. enthalten; dazu nd.-lit. āble 'Tanne', und hilt. ēðl̄wa 'Tanne bacata', bei Nessel. auch ōlwa st. ōlwa dass. – vielleicht ist hier das v

vor 'circumdare, arceri, imbedire'. auch als Simplex in der Bedeutung 'sepimentum, claustrum, vor; skr. Wz. ver-ti entstanden und mit lit. w̄r-ti verwandt ist; im Alsl. kommt voro Vp. w̄r̄ti 'claudere, concludere, circumdare', das durch Lautumstellung aus und voro; voro ist eine Ableitung von der Wurzel ver (aus var) des alsl. russ. ōd̄ba 'funiculus', st. ob-vora, zusammengesetzt aus der Præp. ob̄ba und voro; voro ist eine Ableitung von der Wurzel ver (aus var) des alsl. d̄am, Raufe'. Wurzelhaft verwandt sind auch: alsl. ōd̄ba 'restis', Prov. d̄am-wora 'Stallbaum, Scheidewand', böhm. ḡr̄-vora, älter ḡr̄e-vora 'Stall-w̄r̄ti 'öffnen'; woro, der Sing. wäre wora, ist verwandt mit voro im Pol. gen, 'öffnen', angenommen hat: et-w̄r̄e 'du öffnest'; auch lit. āt-w̄r̄ia, āt-

böhm. pol. oset, gen. oset, slov. oset und oset, croat. serb. oset, gen. oseta

'acer'; oset bogled 'scharer Blick'; alsl. oseta m. 'genus spinas, carbas,

os-sijje n. 'arista', slov. os f. id., slov. croat. böhm. os-siva; slov. oset sqj.

wahrscheinlich 'Hülsen', sama ta xava i osja q'axar ton g'eron Ex-Q. 2.15.

äb-er 'spica', altn. ar id. - Wurz. ab; 2) mit alsl. osar 'arista', osje n. coll.

avana 'festuca', wohl statt avana mhd. avene, adelr 'Granne, Spreu', ags.

1) mit goth. av-ava 'Spreu', av-s 'Ähre', ahd. av-w 'spica, arista', und

(bereits im Thes. angeführt), Wurz. av - sind der Wurzel nach verwandt:

Ackons Granne Voc. - lit. akvitas (akvitas) id., lett. akots 'arista hordei,

ähnliche Weise zusammengesetzt, wie lit. at-kvapars 'Luftloch'.

avta 'aplectio' zu vergleichen ist. Das erschlossene *at-koväs wäre dann aus

weg; aus, x.B. at-ivats 'wegnehmen', at-motas 'Awarwurf', womit alsl. ot-

at-koväs zu lesen sein; die lit. Praep. at bedeutet 'herbei, zurück, wider,

ob-serb. kvd 'furns', anzusehen sind - im Zusammenhang stehen und

- welche als neuere Nebenformen von kvdits 'suffire', serb. kvd 'suffire',

'furnum emittens', o-čadvit, za-čadvit 'mit Rauch schwarz machen, berassen',

čadvit, russ. vadvnne, na-vadvnne 'Dunst machen, dampfen', böhm. čadvit

serb. čadvja f., serb. auch čadvj f. 'Russ', čadvit 'russig werden', wohl st.

mit alsl. russ. vadv 'Ofendunst', böhm. čadv 1) dass, 2) 'Quamm', croat.

Wurzel chod 'gehen', also etwa 'Ausgang', "Ness. Thes. - Es dürfte vielleicht

Accodis Rauchloch Voc. - "Vielleicht die praep. av mit der slaw.

ben und Holtzw. das \ für ein t gehalten hat.

Schreiber das Dicitat maise-venis unrichtig gehört und vye-venis geschrie-

statt vye-venis heißen. Der Fehler ist dadurch zu erklären, dass der erste

šas 'klein' gehört; es ist daher mit Grund anzunehmen, es solle vayas-venis

nun kommt im Kat. vassas in der Bedeutung 'weniger', vor, das zu lit. vė-

praep. Wortes soll der erste Teil desselben die Bedeutung "klein" haben;

gesetzten Wortes kann in Verbindung. Nach der deutschen Erklärung des

Pauli (Beit. VII. 2. 213) hinweist, steht der erste Teil dieses zusammen-

'Sprecht', lit. vevys, lett. dvenis dass.). - Mit lett. vits 'Schar', auf das

Ayte-venis der kleine Sprecht Voc. (venis, verschrieben st. venis Voc.

Spreche, Waffe, Lanze,

Ayamis Spiel Voc. - vgl. gr. αἰχμή 'Lanzenspitze', überhaupt 'scharfe

'unigenitus'; skr. éva th. pron. is, hic, iste, ille.'

dass.; 2) 'pudibam, vrosi vromu Vost. - vno-roge 'einhörig', vno-čede - čedare

'unus, va vng 'semper', eigentlich in einem fort', vgl. lit. isz vėn st. - vėno

vivos; gr. οὐρα f. 'das Aas, die Zahl Eins auf dem Würfel'; alsl. vns 1)

mit Vorschlag von w; goth. vns-s ahd. vns; alfr. vns, lat. vns, alstlat.

gebraucht; lit. vėnas m., vėnas f. 'einer; allein'; pl. 'lauter', lett. vėn-s -

allein'; 3) 'jemand', 4) als unbestimmter Artikel (auch einwas) 1) 'unus; 2) 'einzig,

Ain-s m. st. vinas, vns-ô f., vns-acc. sg. (auch einwas) 1) 'unus; 2) 'einzig,

Amsis germ. sg. amsis acc. sg. Volk Kat. - lit. amšis, amšias und amšies
'Lebenszeit, lange Zeit, im Pl. 'Ewigkeit', amšiswoti 'ewig währn', Bez:

'ungehopftes Bier,'

(eolo), g. ealeves, als. alo 'cervisia'; altn. öl (ol), schwed. öl id., engl. ale
'Bier'; rum. owoerwa 'Bier', zigr. loviva 'Bier', aus dem Alsl. - ags. eala
lett. als dass (Thea) - auch als. olo, oloviva 'sigers, xytus', slov. ol vol
lett. als das? - st. als? - die Form ist zweifelhaft; lit. als 'Hansbier',
dem b der Praep. ob ein v ausfallen; die Wurz. ist ved 'führen, leiten',
obod 'Radfelge, zusammenhängen; in oboda und obod, als. oboda ist nach
mit als. oboda f., oboda m. 'annulus', russ. òðòðà 'Reif, Ring, Band', pol.
Alosde Haspe Voc. - die richtige Form dürfte Aboce sein und das Wort

lett. zwērs 'fers', als. zwērs id.

acc. pl. 'Thiere', verwandt mit lit. zwērs 'sic' 'wildes Thier, Raubthier',
im allgemeinen gibt es im Kat. einen andern Namen: swīrwis d. i. i.
lit. alve = hilt. élvé 'cerua'; alvis m. = hilt. élvīs 'Hirsch'; für das Thier
Alne Thier Voc. - wahrscheinlich in der Jägersprache statt 'Hirschkuh', nd.-
sein kann.

niks' élvé 'fames; stridor dentium', dessen anlautendes v aus a geschwächt
lett. und slaw. Wörter sind bereits im Thesaurus angeführt; vgl. auch abd.
Alkins adj. nom. sg. 'nüchtern', eigentl. 'hungrig'; die dazu gehörigen lit.
Abd. in v übergegangen.

hospitibus offertur, B.-gl. - das ursprüngliche v ist im Preur. lit. Lett. und
skr. álvā m. 1) 'pretium', 2) 'donum honorificum', noch dies eximische
alva dass. - Als verwandt sind zu betrachten: abd. alwa 'penarium, stips',
Algas germ. sg. Kat. - setzt einen Nom. * alga 'Lohn, vorans; lit. algá, lett.

„in der Höhe befindlichen Strick“ bedeuten würde.

Auffassung des Schreibers st. awcto (hoch) steht, so dass * awcto-cowdo den
Folge einer ungenauen Aussprache des Dichtenden oder einer unrichtigen
gestellt. Es könnte sein, dass awcto st. awlo zu lesen ist und dass dieses in
zu Grunde liegt das lat. cowdo; der erste Teil ist noch immer nicht klar
wohl aus dem Franz.) zusammen und ist aus einer dieser Sprachen entlehnt;
'Schur, Strang, Draht', pol. kowda 'ein Gürtel aus Stricken', (holl. und pol.
hängt mit fr. cowde 'Strick, Seil', it. cowda 'Strick, Saite', holl. koooy f.
mengesetzt; der 2^e Teil cowdo st. -da hat die Bedeutung des Strickes und
Awctorbo Leitteil (fimis versorius) Voc. - Das Wort ist jedenfalls zusam-

k, wie im Slaw. - Vgl. auch zend. awm m. 'Spitze,'

ac; korn. wawon 'pales', kymr. was pl. wawon, id. Wurz. was aus as, mit s st.
'die Hülse vom Getreide, Spreu', auch lat. awas f. 'Nadel, Spitze', Wurz.
Fruchtknopf an gewissen Gewächsen'; Wurz. aw; lat. awas, germ. awers n.
mit gr. áκρ 'Spitze, Schneide, Schärfe', áκρωσ 'eine Distelart, der domrige
russ. ocòwa und océwa 'Distel', - Wurzel os aus ok, ursprünglich ak; 3)

*sorx-stas; vgl. kaxst-s; der erste Teil hängt wohl, wie auch Nesselmann

ist zusammengesetzt aus φ und sorx = sorx-s, vielleicht statt *sorx-s-

Api-sorx vainsbat Voc. d. i. Eisibart, Eisvogel, Alcedo hiapida; das Wort

russ. $\text{e}w\ddot{a}x\ddot{a}$ salix bentandras; vielleicht st. $\text{e}w\ddot{a}w\ddot{a}$ und gr. $\text{e}\tau\acute{\epsilon}\alpha$ salix alba;

tung; russ. $\text{e}w\ddot{a}w\ddot{a}$ $\text{e}w\ddot{a}w\ddot{a}$ Rutē. Man vgl. auch lett. wāfols 'Weide';

preuß. wāfwa überein; eine erweiterte Form ist wāfwinā mit ders. Bedeu-

Korweide, Uferweide, Wasserweide; stimmt auch der Form nach mit dem

dem wāfka I) 'eine schlauke Weide'; 2) 'Gerte'; pol. wāfwa 'salix viminalis,

wāfka im Lit. nur in der Bedeutung 'Rute', vor - , ferner mit pol. wāf f,

tas in $\text{z}\ddot{a}l\text{-w}\ddot{a}f\text{is}$ f. 'salix viminalis', ($\text{z}\ddot{a}l\text{as}$ adj. 'grau') - - als Simplex kommt

sg. wāfwinā 'Weidenbaum', im Voc. vor und steht in Verbindung mit lit. wā-

Der zweite Bestandteil wāfwo st. -twa kommt auch selbständig als Acc.

namen (Grimm, Gesch. I. 162.); 5) ir. $\text{a}\beta\text{v}$ 'ftumen', B.-gl., welsch $\text{a}\beta\text{-}\ddot{a}w$ id. -

ahd. $\text{a}\beta\text{a}$, $\text{a}\beta\text{ta}$ als letzter Bestandteil von zusammengesetzten Fluß-

lacus; 2) 'humor', serb. Vāfca Flußname - vgl. auch skr. $\text{w}\ddot{a}\beta\ddot{a}$ f. 'lacus'; 4)

nom. sg. $\text{a}\beta\text{-s}$ acc. sg. $\text{a}\beta\text{-ew}$ abers. $\text{a}\beta\text{'adus}$; 3) alsl. vāfca I) 'stagnum,

w aus a geschwächt ist; 2) skr. $\text{a}\beta$ f. 'adus', nom. pl. $\text{a}\beta\text{as}$ $\text{a}\beta\text{end}$. $\text{a}\beta$ th.,

verwandt sind: I) lit. $\text{w}\ddot{a}\beta\acute{e}$, auch $\text{w}\ddot{a}\beta\acute{a}$ lett. $\text{w}\ddot{a}\beta$ f. Fluß; deren analogendes

mit $\text{w}\ddot{a}\beta\text{a}$ 'Quelle, Brunnen', (im Voc. 'borne') desselben Ursprungs ist; damit

meingesetzt aus $\text{a}\beta\text{e}$ Fluß; das im Voc. auch als Simplex vorkommt und

Ap-e-witwo statt -twa f. struchwāyde Voc. d. i. 'Struchweide', - ist zusam-

in sārve 'Goldammer', - s. d.

zusammen; $\text{a}\beta\ddot{a}$ ist die Wurz-, - $\text{z}\ddot{a}\text{r}\ddot{a}$ das Suffix; ein ähnliches Suffix ist $\text{z}\ddot{a}\text{r}\ddot{e}$

Annxris Natter Voc. - (d. i. $\text{a}\beta\text{-z}\ddot{a}\text{r}\ddot{a}$) hängt wurzelt mit $\text{a}\beta\ddot{a}$'s Schlange,

'militar'.

wtorxāc -wtorxāc vergleichen möge; man berücksichtige auch ahd. antorōn

pl. $\text{p}\ddot{o}$ -wtorxāc $\text{v}\ddot{b}$. dur. 'rebetere', russ. $\text{w}\ddot{o}$ - $\text{e}w\ddot{a}\beta\ddot{a}\text{w}\ddot{a}$ - $\text{e}w\ddot{a}\beta\ddot{a}\text{w}\ddot{a}$ pol. $\text{p}\ddot{o}$ -

'wiederholen', das man, was die Bedeutung betrifft, mit alsl. $\text{p}\ddot{o}$ -wtorxāc $\text{v}\ddot{b}$.

ry 'der zweite', mit Schwund des Wurzelvocals; hierher gehört lit. $\text{a}\beta\text{-ant}\ddot{a}\text{r}\ddot{a}$ ti

mit Vorschlag von v (vgl. $\text{v}\ddot{a}$ $\text{p}\text{r}\ddot{a}\text{e}\text{p}$. 'in', s. En.) , russ. $\text{e}w\ddot{a}\beta\ddot{a}\text{w}\ddot{a}$ - $\text{d}\ddot{a}$ pol. $\text{w}\ddot{a}\text{t}\ddot{e}$ -

alsl. *wtorxāc 'secundus', (kommt in der bestimmten Form - $\text{r}\ddot{a}\text{y}$ vor), s aus 9

engl. othar 'der andere'; ser. $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ them. 'silus'; lat. $\text{a}\beta\text{t}\ddot{e}\text{r}$ aus $\text{a}\beta\text{t}\ddot{e}\text{r}$; auch

antor 'silus, alter', als $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ und $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ aus $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$, $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$, $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$;

\sic\ voraus; lett. $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ \sic\; goth. $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}$ 'der andere', der zweite; ahd.

antā f. - der acc. sg. antarā setzt einen Nom. sg. m. antaras = lit. $\text{a}\beta\text{t}\ddot{a}\text{r}\text{as}$

Antars m. der andere, der zweite Kat. - aus antaras (antars Kat. I. und II.),

lat. $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{c}\text{us}$ skr. $\text{w}\ddot{a}\text{r}\ddot{a}$ m. 'Haken';

vorgeschobenem w; vgl. gr. $\text{d}\ddot{y}\text{x}\text{o}\text{c}$ m. 'Bug, Winkel, Haken, Widerhaken';

Ansis Haken Voc. - lit. $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{c}\text{us}$ dass. Bez. - bei Ness. (W. d. 25.) $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{c}\text{as}$ - mit

als der ältere Laut von $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{-}$ und $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{-}$ zu betrachten.

wäre $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{-w}\ddot{a}\text{r}\text{c}\text{is}$ für die richtige Form des Wortes zu halten; $\text{w}\ddot{a}\text{r}\text{-}$ wäre dann

r und ʒ befindliche k ausfallen und in den slaw. Wörtern das ʒ in cv (ʌ)

in den genannten lit.-lett. und slaw. Wörtern das in der skr. Wurz. zwischen Wurz. vollkommen sichergestellt wäre; man müsste dann annehmen, dass die Bedeutung 'tectum', im alsl. wrschw und russ. epxw spricht, wenn die 'egere', stellen, die mir lautlich besser zu passen scheint und für die auch zu der in B.-Gl. nach K. und V. aufgestellten Wurz. wrkš, wrš ʒ (I. 1. âtm.) 'extollere', gezogen, so auch von Ness. im Thea. – Ich möchte dieselben lieber Wörter werden wohl gewöhnlich zur skr. Wurzel wrw, wrb, 'crescere', mit wr-

die Artikel **Drogis** und **Karige**. – Nřwv und die damit verwandten lit.-lett. Weise, wie slaw. x cv (ʌ) aus ʒ oder ʒ entstanden sei. Vgl. in dieser Hinsicht zu denken, ungeschaltet des im Voc. vorkommenden „Kilmchel“ in ähnlicher als das Voc. zu Stande kam, in gewissen Fällen das k (an cv ist wohl nicht ʒ hielt, oder dass hier ʒ statt k stehe und dass im Altpreuß. zu der Zeit, ʒ in einer solchen Weise (etwa wie ʒ) geschrieben war, dass Holzw. es für schrift, nach der Holzw. seine Copie angefertigt hat, nach dem r doppeltes Wörtern für wahrscheinlich zu halten, annehmen, dass in der ersten Hand-

tet den Zusammenhang von *wary mit den angeführten lit.-lett. und slaw. gegenüber lit. ʒ, lett. ʒ und slaw. x aus ʒ; man müsste, um dessen ungesch- die bei **Ayte-genis** angegebene Weise erklären. Bedenken erregt aber das ʒ im Anlaute w; dieser Mangel des anlautenden Consonanten ließe sich auf den angeführten lit.-lett. und slaw. Wörtern wirklich zusammen, so fehlt des Kopfes, und alsl. wrschw dlovy Propb. dass. anführen. Hängt wɔ mit Unterstützung dieser Ansicht lässt sich das lit. wirszw-dawis 'der Scheitel wārkš 'Gipfel', lit. wirszw, lett. wirszw 'Gipfel, Spitze, Obertheil'. – Zu vārkš 'Gipfel, Obertheil', polab. vārkš schl. 'Hanten, Gipfel', wārkš I.P.), dem. nes Berges, Turmes), Dach, Wirbel des Kopfes', pol. wirszch, böhm. wcz cumen, loca altiora, vertex, tectum etc.', russ. epxw 'Gipfel, Spitze (ei-pruss. dieser Meinung an und stellt wɔ zu alsl. wrschw, auch wrschw 'ca-VI 304) ausgesprochen; auch Ness. schließt sich in seinem Thesaurus ling. leb, lebka id., russ. woda 'Stirn', in Verbindung stehend, hat zuerst Burda (Beitr. theilen sei und dass lobis mit alsl. lwb 'xcvovov calvaria', pol. leb, böhm. **Arglobis** Scheitel Voc. – Die Vermutung, dass das Wort in wɔg-lobis abzu-

Ar-Præf. s. Ar-warps u. Er-.

krš ʒ, 'horrificum esse',.

fläche, 'apstammen. Man vergleiche auch altn. hrōsa (hrōsa), I. sg. præf. te einer Sache, Ecke, Kante', russ. wewwāw 'ranh', wəpox 'ranhe Ober-'eigere', slov. wšitš se 'erigi', slov. ctoat. sw I) 'Schander, ʒ) 'scharte Sei-subst. i. p. sieřš; alsl. vř-wřšwv 'horrificum', vř-wřšwv 'aspd', vř-wřšitš Wurz. ist wrsch, von der auch alsl. vř-wřsch-la 'asperior', pr.-pol. sieřch-l-szwksts 'ranh anzuwühlen', pol. szorstki st. szorstki ad. j. 'ranh' – die alsl. voransetzt, mit wɔp 'Wasser, Fuh', zusammen; der zweite dürfte mit lit.

die richtige Form ist *ar-wars*, das *ř* zwischen *r* und *s* ist ein unorganischer **Arwars** langwyt Voc. – d. i. Langwiede, Langbaum (am Leiterwagen); **Ar-waryksis** Füllen, junges Pferd Voc. – s. **Arrientläku**.

als Causativa des skr. VP. *ar-wmē*, auch *ar-wmē* 'eo', *ar-wmē* 'essen'.

bewegen; die lit. lett. und germ. Verbs mit der Bedeutung 'rühren' sind *ř* dass., engl. *ov* 1) *vb.* 'rühren', 2) *subst.* 'Rührer'; skr. *ar* 'gehen, sich anzusehen; wurzelnhaft verwandt sind: *ar-* 'Rührer'; *ar-* 'schwed. *ar-* *gīt* und *war-otē* *vb.* 'nehmen'; das anlautende *w* ist als Vorschlag so im lit. *waras* m. und *warva* f. 'ein (langes und schmales) Rührer', *war-* lett. *arēt* 'rühren', *arēs* 'Rührer', ist eine Lautsteigerung eingetreten, eben *farēt* *ar-* 'rühren', *ar-* 'rühren', das *a* der Wurz. zu *i* geschwächt ist; im während in dem lit. Verb. *ar-w-iv* *ar-tē* 'rühren', *ar-tē* 'auf einem Rührerschiffe die auch im lit. *ar-ta* 'Gegelanze', in der ursprünglichen Form erhalten ist, nicht fehlerhaft statt *ar-twis* steht, als Pl. anzusehen; Wurz. *ar* 'rühren', **Arwes** Schiffe Voc. – nach Ness. 'Kriegsfahrt zu Wasser', ist, wenn es bei *an*, etc.

als das zum Pfluge oder Pflügen gehörige Werkzeug; *trēp* 'Pflug', zu gehört auch *trē-arte* 'Pflugreute', genauer *trē-arte od. *trē-arte, *ar* in den meisten indo-europ. Sprachen vorkommend. Zu der Wurz. *ar* 'agricola', zu *ar-tē*, *ar-tē* *vb.* 'ackern, pflügen'; Wurz. *ar* 'ursprünglich *ar-taj*, z. B. *ar-taj* und mit Abwertung des Anlautes *ar-taj*, russ. *ar-war* (*-tājās*) in demselben Dialekte (Beitr. VI. 123); im Slav. lautet dieses Suffix 'Drehsel', *-tājās* aber steht statt *-tājās*, vgl. *teplo-tājās* 'Maler' (statt lit. *skaiti-tājās* 'Rechnungsführer', *tekni-tājās* das in russ. Wurz. *ar*: *ar-w-iv* *ar-tē* *vb.* 'pflügen', Suffix *ar-tājās* aus *-tājās* das in russ. **Artoys** m. Ackermann Voc. 236. – genauer *ar-toijs* lit. *ar-toijs* 'Pflüger', litische Bedeutung von *ar-er-tlak-wäre*: "von Pferden ansetzten lassen".

ar-waryk 'ich schlage, stoße, zerstoße, stampfe, zusammen. – Die Ursprung- hängt wohl mit *ar-tak* 'pulso, tundo', pol. *tlak*, böhm. *tlak*, russ. Bedeutung zu haben scheint; *er* kommt im *trēp* als *trēp*. vor; *tlak* verwandt mit dem böhm. *oř* 'Pferd, Ross', und dem *ar-taj*, *ar* das dieselbe Bedeutung 'Pferd' haben; der Nom. sg. wäre *ar-s; das *trēp*. Wort wäre *ar-waryk* hat hier die Bedeutung 'Junges', (lit. *warykas* 'sic' 'Kind', auch an, dem man in dieser Zusammensetzung die Bedeutung 'Pferd', beilegen abnutzen sein. Der erste Teil *ar-waryk* klingt an *ar* in *ar-waryk* 'Füllen', Voc. *ar-waryk* haben; es ist jedenfalls ein Compositum und dürfte in *ar-er-tlak* *ar-waryk* Kat. 52. soll nach dem deutschen Texte die Bedeutung "er in Verbindung setzt, nichts gemein hat.

übergegangen sei. Zum Schluß sehe ich mich noch zu der Bemerkung ver-
rannast, dass das lit. *waryk* 'Börke', mit *ar-taj* 'womit es Ness. im Thes.

Zusatz; lit. ál-waras, aus *ar-waras, und þér-waras dass. - ar ist eine Vor-
setzpartikel, die im Kat. in der abgeschwächten Form er vorkommt: er-ðá
'raspe', er-wins 'prippe', (winn 'unns'), er-wirt 'erlichten'; im Lit. lautet
diese Vorsetzpart. ar und al: ar-ðá und ar-ðá 'ob denn' (bei B. und Sz. w.
er, er-ðá), ar-ðá und al-ðá 'oder' (vgl. pol. albo 'oder'), al-wéws 'ein jeder',
= þrúð. er-wins; es ist demnach auch in ál-waras das l als eine Erwei-
chung des ältern r der genannten Vorsetzpartikel anzusehen. Der zweite
Bestandtheil des Compos. ist eine Ableitung von der Wurzel wer 'zumma-
chen, verschließen, sperren'; lit. wer-wít, wér-wáv (l. sg. piset.), wér-t dass.,
insbesondere mit den Præp. því- und sw-; im Þrúð. kommt die Wurz.
nur in Verbindung mit der Præp. et (aus at) in der Bedeutung 'aufstehen'
aufschließen 'öffnen', vor: et-wére 'du öffnest', lit. at-wérít 'öffnen', Þrúð.
-waras und lit. -waras sind verwandt mit dem zweiten Theil von pol. roz-
vor m. und roz-wora f. 'der Sperrbaum am Leiterwagen', böhm. roz-vora
'Langwiede', altsl. roz-vora m. 'vectis'; roz-, altsl. roz ist eine Vorsetzpar-
tikel; der zweite Theil des slav. Compositums ist eine Ableitung von wétí
'claudere, concludere, circumdare', durch Metathesis aus wétí entstanden.
Sowohl die slav. als die pr.-lit. Wurzel ist auf die skr. Wurzel var- 'tegere,
circumdare, arere, zurückzuführen.

Asmai vb. zum Kat. statt asmi - der Endlaut ist durch Einschlebung
eines a verstärkt; auch aswa und aswan Wurz. as; lit. esmí obs., jetzt
esw, æm. hie und da asmi und aswa mit Bewahrung des ursprünglichen
a der Wurzel, lett. esma 'sum'; altsl. jesma id. mit Vorschlag von j, goth.
im statt *ism, *ism, lat. sm mit Verlust von e im Anlaute und i im Aus-
laute und mit Einschaltung euphonischer w zwischen s und w, gr. éimí,
ion. éimí statt *éim, altir. am 'sum', statt *asm, *asm (l. pl. amim), scr.
àsmi, zend. asmi 'sum' - mit k aus s þrúð. s. sg. asas, asas und eses,
lit. es st. es-sí; altsl. jesí st. jes-sí; goth. is, lat. es st. es-sí, gr. éis, dor.
éoi; armen. es; skr. ès aus ès-sí, zend. wis st. as-sí; 3. sg. þras. þrúð.
ast st. astí, auch est lit. estí; estí; altsl. jesta, goth. ahd. nhd. ist; estí;
gr. éotí; altir. as, is statt astí; skr. èstí; zend. aste Wurz. ursprüngl. as.
Ass præp. 'von (a, de)', (de) 'von etwas her', auch asae, esse (s. d.); vgl.
lit. às, às 'bis, bis dass'.

Aswan Ferbemilch voc. ist wahrscheinlich ein Adj. und nach Nessel-
manns richtiger Vermutung \ist\ das Subst. dawaw 'Milch', hinzuzudenken;
-aw könnte neutrale Endung sein. Das Wort ist abgeleitet von einem im
Þrúð. nicht nachgewiesenen Subst. *aswa 'Stute', lit. aswa 'Zuchtstute'.
Die pr.-lit. Wörter stehen in Verbindung mit skr. aswá f. 'edrus', aswa-s m.
'edrus', è aus k, zend. aspa m. id. mit p statt v nach è, so wie in spätere 'hei-
lig', gegenüber lit. szewtas, altpr. swint, altsl. swéta dass. - die Grundform
ist *akva-s m., die Wurz. ist è aus ak, von der aus skr. àsá adí.

im Vêda-Dialekt 'eher', abtammend; dazu lat. edvwa, edwa mit Schwächung des anlautenden a in e, wie in alts. ehw 'Pferd' – in der Zusammensetzung ehw-scalc 'seivus eduaris'; ags. eoh, altn. eoh, n.-ir. eoch 'Pferd', welsch aw 'Stute' (B.-Gl.); auch gr. ἵππος statt ἵππος durch Assimilation aus ἵππος gehört hierher.

Asy reon Voc. d. i. Rain zwischen 2 Feldern; lit. ešš, lett. eša dass – die Endung des pruss. Wortes ist entstellt, die richtige Form dürfte *as sein. In den pr. lit. Wörtern ist im Anlaute ein w abgefallen, dies ergibt sich aus der Vergleichung mit gleichbedeutenden slaw. Benennungen: russ. mežd 'Grenze, Rain'; pol. międza, böhm. mez, altn. mezza, op.-serb. mjeza dass, slov. meja, in einigen Gegenden auch meja, Croat. meja, die 'Grenze', altn. mezza aus meja 'medium, terminus, intervallum'; die Wurz. ist međ: slov. serb. međ, Croat. međ, međa 'zwischen, unter'. Die pr. lit. Wörter sind aus dem Slaw. aufgenommen, denn die entsprechende Wurz. međ fehlt dem Pruss. Lit. Lett.

At- Vorsetzpartikel, häufiger et: att-skiwus neben et-skywus part. act. 'aufstehen'; at-ski-senna Kat. I 'Aufstehung', neben et-ski-sann acc. sg. dass, s. Ski; at-trâtwei inf. 'antworten'; s. Et-.

At-ski-senna Aufstehung Kat. s. Ski

Attolis Grummet Voc. – lit. atdōs, richtiger ist die Schreibung atdōs, in Ness.-W. atdōs, lett. atals st. atals dass – kaum durch Assimilation aus lett. at-zals dass. (zals 'herb', pr. skāw acc. 'Kraut') entstanden; auch mit slaw. otawa dass, \das\ wie es scheint, st. ot-tawa (*ot-tawa) steht, hat es schwierig etwas gemein; man müsste denn annehmen, die angeführten pr. lit. Wörter seien aus dem Slaw. entlehnt und in denselben das v des slaw. Namens in l übergegangen. Der slaw. Name stammt von der Wurz. tw 'wachsen, sich erholen, stark werden'; skr. tv, I. sg. pras. tāvā und tūvā 'cresco'; ab; es bedeutet also 'das nach der ersten Heumahd wieder wachsende Gras'; dieselbe Bedeutung dürfte auch den pr. lit. Wörtern beizulegen sein, als Wurz. derselben wäre aber tol aus tal, gleichfalls in der Bedeutung 'wachsen', anzusetzen, zu der auch lit. tal-oks, tal-eks und tel-oks 'erwachsen, mannbar' gehört, at in at-tōs, at-tōs ist die Prap. at Das l dieser Wurz. ist vielleicht aus r erweicht, vgl. die Wurz. tar im skr. Adj. tār-wa 'adulescens, juvenis', der hier wahrscheinlich auch die Bedeutung 'wachsen' zukommt.

Au Vorsetzpartikel, slaw. w altn. w z. B. pr. aw-dāt sēw 'sich begeben, geschehen'; böhm. w-dāti se dass, altn. w-dati 'dare, trahere, rependere'; aw-wā-sann 'Abwaschung', altn. w-wyti, w-wyjo 'abwaschen'; gleichlautend mit dem Pruss. aw ist die lat. Vorsetzpartikel aw in aw-fero, aw-fudio; skr. àw prap. 'de', aw-kartava n. 'abscisio', aw-dā m. 'actio

11.) hat es nichts gemein; es dürfte aber mit *ahd. wacke*, *mhd. wacke*, *Butter*, *Auctan* Voc. 'Butter', bei *Grm. wacte* dass.; mit *tkwaks* 'Fett' (Ness-Thes. p. 11) 'Gans', 2) 'Vögel überhaupt', – 'ein lat.-gr. Glossar übersetzt *waca* mit *waks* dürfte die richtigere sein; vgl. *mlat. waca* (nach *Dies* I. 293 aus *wāca*) im *Prem.* würde dem *altsl. wōca* etwas *wāwāca entsprechen. Die *Lesart* sind Ableitungen von *wā* 'unus', in *wōca* ist das anlautende *w* abgefallen; *wōca* 'grȳs'; damit hängt es schwerlich zusammen, denn die *altsl. Wörter* nimmt "Grei" in der Bedeutung 'vultur pernopterus', od. 'vultur admi-

Aukis grif Voc. 'der Vögel Greif'; im *Thes* stellt *Ness* die *Lesart wāks* auf, verleiht, zusammenhängen.

Partikel *waka* die *Adjectiven* vorgesetzt, denselben *Superlativ-Bedeutung* bringt hält, hierher gehöre, bleibt zweifelhaft; es könnte auch mit der *Prem.* welches schlechter zu *wā-tā* zieht, daher *wāstas* für die richtige *Schrei-* *saw-wā* 'multitudo', *ir. wā-tar* 'Vermehrung'. Ob auch *lit. wāstas* 'hoch', 2) 'concludere, intelligere', ursprünlich wohl 'häufen, aufhäufen', daher der *Zusammenhang* mit *scr. wā* aus *wā* (3. sg. *pras. wāstā*) (1) 'colligere', 'magnum, amplius', *ahd. wāhōn*, *wachōn* 'augere'. Wahrscheinlich ist auch *ags. wāca* 'augere', *ecce* 'incrementum', *ecce* *part. pass.* (1) 'structus', 2) *wak-wac* 'sich mehren', *altsl. wāka* 'augere', *wāks* m. 'cumulatio', gehörig zu betrachten: *goth. wak-wac* intrans. 'sich mehren'; trans. 'mehren', *xel.* – Zunächst verwandt ist das *lat. wāco*, *W. wāc*; dann sind als *hierher* *Schöbling.* – Im *Lit.* gibt es viele *Derivata* und *Composita* von dieser *Wur-* *mehren* sucht. Die eigentliche Form der *Wur.* ist *wā*; *lit. wāca* 'Wachstum', *Prem. wāca* 'geizig', gehört wohl *hierher*, *eigentl.* 'derjenige, welcher zu ver- *rich* habe *erzogen*; *lett. wācēt* 'machen, dass etwas *wachse*, *gedeihe*; auch *wācāts* *part. pass.* 'aufgezogen', *wācānōws* *part. act.* 'erzogen', – *awācā* *bären*, *Prem.* *th. inf. wācān-*: *po-wācānētis* 2. pl. imper. 'erziehet', *po-* *baher*, *hēgen*, *pflegen*, *aufziehen*, *erziehen*, *vermehrten*, auch 'erzeugen', *ge-* *im Lit.* *wācānti*, *-wā* und bedeutet 'machen, dass etwas *wachse*, *gedeihe*', *herbarium generis varia*; *lit. wāca* f. 'Wachstum'; das *Verb. caus. laute* *latte* Voc. d. i. 'einjähiger Schöbling', *lit. wāca* pl. *lett. wācā* pl. 'frühes', *davon* *pr. wāca* 'Schöbling', in der *Zusammensetzung* *wāco-wāca* *sommer-* *Aug* Stamm 'wachsen, gedeihen'; *lit. wāc-w*, *wāc-tā*, *lett. wāc-w*, *wāc-t* *dass.*; *w* und *wāca, das zu *lit. wācē*, 'Bäckerei', *Bäckhaus*, *Ness-Wd.* *Bez.* gehört. *sondern* es steht *st. *w-wāca* und ist *zusammengesetzt* aus der *Vorsatzpart.* *mit* *ahd. wāc-wāca* und *fr. wācāre* (*Ness-Thes.* 2. 10) nichts zu schaffen. **Audigo** garbet Voc. statt *garbete* d. i. 'Garküche oder Bäckerei' – hat lautenden *a* wurde *an* im *Prem.* und *lat.* zu *an*.

submergend, *lavatio*, *awc-tāre* m. 'besensens'. Nach *Abstoßung* des *aus-*

zusammenhängen; es wäre die Handschrift nochmals zu prüfen, ob es nicht *awccaw* od. *awccaw* (wohl acc. sg. f.) zu lesen ist; selbst dann, wenn sich nach nochmaliger genauer Prüfung der Handschrift der Anlaut *aw* als richtig herausstellen sollte, wäre der Zusammenhang der dreier Wörter mit den angeführten deutschen nicht unmöglich, es würde sich dann *aw*, *als aus aw* entstanden, zu dem anlautenden *aw* der deutsch. Wörter eben so verhalten, wie im pr. *awsonas* Fische Voc. gegenüber dem lit. *awšolas* dass. (ops.) Bez. jetzt gewöhnlich *awšolas*, oder wie im lett. *per-dawda* gegenüber dem lit. *per-dawda*, pr. *per-dawda* 'er versucht',

Auctas 'hoch', in Ableitungen und Compos. s. *Uka*.

Auais nom. sg. 'Gold', im Kat. *awais* acc. sg., im lit. *awkas* dass. ist das *k* vor das *s* eingeschoben, bei Bez. liest man auch *awas* 'Gold', *awšnas* adj. 'golden'; sehr nahe steht das mit dem lat. *aurum*, worin *r* aus *s* entstanden ist, stammverwandte und gleichbedeutende *sabin. awawm*; zu Grunde liegt die skr. *Wurz.* *wā* (l. par.) 'wäre, wäre, wäre', zu der auch lat. *w* gehört.

Au-schawins acc. pl. Schulden Kat. 24. *Bhe* etwepers *nowas* *nowas* *awšawins* 'und vergib uns unsere Schulden'; das Wort ist zusammenge- setzt aus dem Präfix *aw* und *schawins* aus *skawins* st. *skat-*, der Nom. sg. wäre *šawts* aus *skawts* – mit Übergang des *t* in *w*, wie *šawumywan* 'süße Milch' (s. *Podamywan*); verwandt ist das lit. *kaltė* 'culpā', nie 'die Geldschuld', *kaltinti* 'beschuldigen',

Ausonis Fische Voc. – lit. *awšolas*, auch *awšolas* nd.-lit. *awšolas*; Bez. führt auch *awšolas*, *awšolas* an; der Anlaut *aw* scheint älter zu sein, als *aw*, das als eine Entartung desselben anzusehen ist; auch lett. *šols* 'Fische', ist auf *aw-* *šols* zurückzuführen; *aw* aus *aw* findet sich auch im lett. *per-dawda* 'versuchen', das mit lit. *per-dawda* dass., pr. *per-dawda* 'er versucht', zusammenhängt; eben so im lett. *awška* 'Hure', gegenüber von pr. *awška* lit. *awška* nach Pratorius dass. – Der Stamm *awš-* des lit. *awš-olas* klingt an gr. *ὄχνη* (*ὄχνη-vi*) (auch *ὄχνη*) 'Birnbaum, Birne', an, aber wegen der Verschiedenheit der Bedeutung bleibt es zweifelhaft, ob ein Verwandtschaftsverhältnis zwischen diesem gr. Worte und den pr. lit. Wörtern bestehe.

Au-weris Metallschlacke Voc. – ist zu lit. *wėrw*, *wėrti* 'kochen, sieden', das mit *altsl. wěrti* aus *wert* uverwandt ist, zu stellen, worauf bereits Pott (Beitr. VI. 125) aufmerksam gemacht hat; ein Analogon findet sich im croat.-serb. *iz-warok*, gen. -*rka* 'Metallschlacke', das von *iz-wariti* 'auskochen', ab- geleitet ist.

Awis Obseim Voc. – lit. *awšnas* dass. ist eine Weiterbildung davon. Dazu *altsl. wj 'avunculus', pol. ob-serb. wuj* mit Vorschlag von *w*, nd.-serb. *wjako*, *polab. wawja* (*wawda* I.; *v = j*) *id., altsl. wice 'avunculus', und wjeco*, g. sg. *wjca* *Misc.-Zs.* *slow. wjec* und *wjeco*, g. -*jec*, *croat. serb. wjac*, g. -*jec* böhm. *wjec*, g. -*jec*, *croat. serb. auch wjak*, g. *wjka* *id., altsl. wjka* f. *amita*, m. 'avunculus',

gott. *avo f.* 'Großmutter'; Wurz. gehören auch lat. *avus, avia, avunculus* (eine Deminutivform) und 'näher'; skr. *av* (I. par.) 'servare, tuen', zend. *av* 'protéger'; zu derselben ist *av* in der Bedeutung 'schützen, bewahren, unterstützen', vielleicht auch *avayé th.* – nom. sg. m. *avayé-s,* zend. *avayá id.* Die Wurzel von *avis* und *vj* des *vj*. Ein Analogon findet man im altsl. *ǫvj* 'sinit', gegenüber dem skr. durch successive Metamorphose *vjā, dann *vjā*, und endlich durch Abfall ist *vjās; daraus wurde im Slaw. nach Abwertung des auslautenden *s* schließen. Die Grundform von *vj*, so wie vom pr. *avis*, als einem *ia*-Stamme, Wichtigkeit, es lässt sich aus demselben auf die Entwicklung des altsl. *vj* Erklärung. Das pruss. *avis* ist für die slaw. Sprachforschung von großer Aufpol. *vaj* hat bereits Ness. im Thes. hingewiesen, jedoch ohne weitere bulg. *vjāva* m. id., slov. *vjāva* 'amita', croat. serb. *vjāva* 'uxor avunculi'.

Babo Bohne Voc., wohl fern. st. *baba*; altsl. *boba* in den neuern slaw. Spra- chen *bob* kluss. *bǫb*, polab. *bǫb*; lat. *fabā* – lit. *fabp*, lett. *fabp* id. wahr- scheinlich aus dem finn. *fabva* entlehnt, das wieder aus dem Slaw. aufge- nommen zu sein scheint.

Bad Wurz. 'stechen'; em-badvasi-si Kat. 'er steckt'; ist zusammengesetzt aus der Praep. *ev* 'in, an', deren *v* in Compos. vor Labialen zu *av* wird und die, insbesondere in ihrer älteren Form *av* der altsl. Praep. *av* aus *vo* entspricht; *badvasi* ist eigentlich ein Part. perf. act., entsprechend dem altsl. *bodasi* sg. f. des Part. perf. act. I. von *bod*, in Verbindung mit dem reflexiven *si*, die eigentliche Bedeutung wäre also: 'sich einsteckt od. ein- gesteckt habend'; zu derselben Wurz. gehören pr. *bodās* statt *bodis* 'Stich', Stchwunde, lit. *badyti*, badav 'stechen', lett. *badit* 'pungere, cornu petere'; lit. *bed-v* 'ich grabe', inf. *bedėti* (?) *sztyw*, 'bedvās' 'Grabert', wol-bedās m. Pr. 'Lehmgrube'; altsl. *bod*, inf. *bod-ti* statt *bod-ti* 'pungere, calcitrare'; Wurz. *bod* ier. *bodati*, *bodajo* 'pungere', r.s.w. – auch lat. *foveo*, Wurz. *fo*, ist als verwandt zu betrachten.

Baint – mit der Praep. *po* 'strafen', Kat. ist Casus. von *bātwes* 'fürchten', lit. *bājōtē* 'fürchten', meist reflex. *bājōtē-s,* lett. *bāt* reflex. *bājātē-s*; Wurz. *bē* skr. *bhē* 'timere'; die eigentliche Bedeutung von *bāint* ist also: 'Fürcht einflößen'; zu derselben Wurz. gehören auch pr. *bāssava* acc. sg. f. 'Fürcht', skr. *bhāva* n. dass., altsl. *bojati* sg. *bojo* sg. 'timere', etc.

Bajan zeeb Voc. – Ness. bringt das zur Erklärung beigefügte deutsche zeeb mit russ. *pwaw* 'Kette', in Verbindung, womit es kaum etwas zu schaffen hat, und hält das pr. Wort für den Namen eines Gebäcks. Das Wort folgt im Voc. zwar auf *Kalso* 'Fladen', steht aber vor *avbāvo*, richtig *av-pāvka* 'Bäcke- rei', worauf *kawore* 'Küche', folgt; es muss also nicht gerade der Name eines Gebäcks, es könnte wohl auch die Benennung eines Küchengerätes sein. Das holl. *zeeb* = nhd. *Sieb* ist, so lässt sich ein nd. prov. zeeb in derselben

Bedeutung denken; berücksichtigt man nun das lit. rėtas, nach Schleicher's
Schreibung rėtas 'Bastard', ein Netzbeutel, ein siebartig geflochtener Bast-
korb', so dürfte die Vermutung gerechtfertigt erscheinen, dass es Raytas
heißen soll und dass Holtzw. das anlautende R für ein B hielt; der Nom.
sg. wäre *raytas 'Sieb'. Es kommt zwar im Voc. auch „šėvuko sėbtop“ d.i.
'Siebtopf' (richtig wohl sėvko) vor, dadurch wird aber die obige Vermu-
tung nicht entkräftet, denn – wenn auch dieser Voraussetzung zufolge im
Voc. zwei wurzelnhaft verschiedene Benennungen des Siebes vorkämen, so
würden sie sich auf verschiedene Arten von Sieben beziehen.

Balgan Sattel Voc. acc. sg., der Nom. wäre balvas; lit. bálvas dass.,
aber bei Bez. liest man auch balvas 'Sattel', balvot 'satteln'; ist balvas
die ältere Form, so ließe sich damit pol. kaschno 'Schlittenpolster',
vergleichen, wenn man dieses nicht lieber mit abd. balcho 'traps', zusam-
menstellen will.

Balains Kissen, po-balso Pfühl, Unterkissen Voc. – verwandt ist slov. crot.
serp. blázna 'Federbett', durch Metathesis aus balzna entstanden, prov.
serp. auch blázinja 'Kopfkissen'. Die preuß. und slaw. Wörter hängen wur-
zelhaft, wie es scheint, mit goth. balys 'Schlauch', wats-balds 'Sperrse-tasche',
abd. pale 'follis', mhd. bale, nhd. Balg, ags. bǣl, erklärt durch balda,
alt. beldr 'Balg', schwed. bæl, mhd. bǣl 'follis', überhanpt 'etwas Aufgebäh-
tes', alt. beldra 'aufblähen', abd. beldan, mhd. beldan, ags. beldan 'intr-
mescere, tumere'; altir. bolc, neutr. bold 'follis', uter, gall. balga: „balgas
Galli sacculus scorticos apbellant“ Festus; ir. bolgaim 'tumere'.

band Wurz. 'versuchen, prüfen'; davon im Kar. per-dānda 'er versucht', per-
bandan acc. sg. 'Versuchung', per-bandānana acc. sg. id. – lit. bandyti, lett.
bandīt 'versuchen, prüfen'; vgl. pol. badać, -dawa 'forschen, nachforschen'.

Bandabis – Name eines Kirchorts in einer Urkunde v. J. 1249 – ist wahr-
scheinlich eine Ableitung von *band-ada 'Viehhaut'; lit. bandva 'das Rind-
vieh, die Herde, insbesondere die Rinderherde, und altlit. ada 'Haut, Fell',
Bez. nd.-lit. vda, hit. vda dass.

Batto Stirn Voc. – im Lit. heißt die Stirn kakta; man wird daher kaum fehl
gehen, wenn man auch für das Preuß. kakto statt *kakta als die richtige
Wortform annimmt.

Bade Scharwerk DC. – lit. bandžawa 'Frohndienst', bandžis aus -džw, inf.
bads-tis aus bawd-tis 'nützlichem, strafen', auch 'antreiben, zum Fleiße anhal-
ten', bawda 'Strafe, Züchtigung' (Thes. p. 16.); vgl. alt. bawta 'schlagen'.

Bebint inf. vb. spotten, bebinnimas I. pl. pras. wir spotten Kar. – Wurz.
beb; vgl. lit. webti, -bėti I) 'platare, schwätzen', 2) 'nachspotten, nachf-
ten'; schwed. bēbba 'belfern, plaffen'; holl. babbelen 'schwätzen, klatschen'.

russ. *копъва* 'Schale, Becher', *копъва* 'Asch', Gefäß zum Wassersteig, (die als ein tiefbaruchiges Gefäß, könnte mit *altsl. kъčъva* 'was füttele, urna', *ilch kъrka* 'die Bäckerei, lauten (s. die Erklärung von *Au-pirgo*); *kъrkъs* vor Löffel unter den Küchengeräten; – der erste Teil wahrscheinlich *Birga-karkis* Kelle *loc.* „großer tiefbaruchiger Löffel“ *Ness.* – steht im *Voc.* bei *evangelium*, *got-spëllôn* 'evangelizare',

nen, *spë* n. 'Rede, Erzählung, Sage, Fabel, Märchen', *ahd. got-spë* 'verbum *spëll* 'dictum', *ags. spëll* 'historia', *mhd. spëllen* 'erzählen, auseinandersetzen, zählen, verkündigen', *spëll* n. 'Sage, Fabel, altm. *spëllan* 'sich unterreden', *er-* handlung, *Process*; *þýðit*, *-ðju* (*ops*), 'sagen, reden'; vgl. *gotl. spëllan* 'er-*sg. f.* 'die Verheißung'; *lit. þýlô f.* 'Rede, Erzählung, auch 'gerichtliche Ver-*þýllsana* nom. *sg. f.* 'der Spruch', als nom. pl. *gebrucht*, *þrëv-þýllsânû* nom. aus *þýlân*? *þýllëman* 'wir sprechen'; *þýllëton* 'Gesagtes', n. *sg. part. pass.* – *þë*.

thema imperf. II. des *Verb. þý-ti* – aus *þë* statt *þýë*: I. *sg. þë-cþë* 2. 0, 3. *þë*, *be* *sor.* 'er war', – zur *Wurz. þw* (*þow*) 'sein', (s. *Bûton*); vgl. *altsl. þë* *felhaften Fragen*; *-þë*, *-þw* sind enklitische Partikeln, s. *Gi.* *Begi* denn *Kat.* – in *be-þw* zu teilen; *lit. be-þw*, *be-þw*, 'ob denn?', in zwei-*subst. 'ichnemon*'), zurück.

gehen, wie es scheint, auf das *skr. bhavâthem. aqj.* 'flavus, rufinus', (als *kommt der Name vor: welsch, korn. befer, gael. bebhaw. Alle diese Wörter* *waro, span. bibaro, bevaro, befre, fr. bévare; auch in den celtischen Sprachen* *ferner lat. fîber* – durch Umstellung der *Aspiration* statt *bîfer*; – *it. bi-* *mit Ausstoßung des f* *bîot*, *bîw*, *schwed. bîfver*, *dän. bîver*; man beachte *mhd. bîber*, *nhd. Biber*, *ags. beofor*, *engl. beaver*, *holl. bever*, *altm. bîfr* und *german. Sprachen* gibt es *Verwandte: ahd. bîwar, bîpîr, bîpîr, auch bîwar*, *russ. bôdþë pol. bôhm. op.- und nd.-erb. bôw* zu Grunde. *Auch in den* *Hauptform bôw* liegt dem *slav. bôw* (*jamëz.-W.f.*), *erb. bôbar*, *gen. -bwa*, *Dissimilation* wegen die *Stelle* des *ursprünglichen b* einnimmt; die *zweite* *daber, croat. erb. dabar*, *gen. -bwa*, deren *anlautendes b*, wie es scheint, der *ber, vreb* mit *eingeschobenem r* nach dem *b* des *Anlautes*; *ferner slav.* *auf die Grundform bôw* zurückzuführen. *Auf *bôw* stützen sich *slav. vre-* *bevaro* *Misc.* *st.* ist eine *spätere Form* statt *bôw* – 2) *bôw* *Az.b.*, *beide* sind *nämlich: 1) *bôw*, *erschlossen* aus *bebovawa*, *caro castoris*, *Nom.-pl.ig.* – *den* *neuern slav. Sprachen* *vorherrschenden Wortformen* zu Grunde liegen. *Im* *slav. erscheint* das *Wort* in *zwei* *alten Hauptformen*, *welche* *den* *im* *2d.-slaw.,* *bôw* (am *Haf* 1) *dass.*, 2) *auch* 'Dachs', *vor*; *lett. bôw*, *schreibt* *bôw*, *bôw* (auch *wôw* und *mit* *anlautendem b* statt *b*, wie *Bebrus* *Biber*, *castor* *Voc.* – im *Lit.* *kommt* *neben* *bôw* (Ness. im *Thes.*

me in der Dicke'. Bemerkenswert ist das Vorkommen eines – dem Klange nach als 'mit schwerem Leibe'. Verwandt sind: lit. brėndu, gewöhnlich brėstu, praet. brėndau, inf. brėsti aus brėnd-ti 'Körne ansetzen, neu ist also mit schwerem Leibe'. Verwandt sind: lit. brėndu, gewöhnlich brėstu, praet. brėndau, inf. brėsti aus brėnd-ti 'Körne ansetzen, sich füllen', brėndu, brėsti 'aufquellen durch Feuchtigkeit', brėndu's 'Körnig, körnig, gefüllt', brėndu 'Körn- od. Kornansatz, etc.; lett. brėstus, praet. brėstus, inf. brėst aus brėd-t 'quellen an Dicke zunehmen', brėd-vans 'Zunahme in der Dicke'. Wur. 'schwer werden od. sein, schwellen', davon im Kat. po-brėndu's part. pass. 'beschwert', po-brėnd-v-sann acc. sg. 'Beschwerung', brėndu's part. pass. 'beschwert', po-brėnd-v-sann acc. sg. 'Beschwerung', Man beachte mgt. brėdov 'cervus vel cervi caput, DC.

Brādis einlt Voc. 'Blutnier, cervus alces'; lit. brėdis, lett. brėdis id. (Ness.).
Boadis Stich Voc. v. **Bad**.

blei f. ags. blaede 'gopio', engl. blay 'Weißfisch'; lit. auch blakis 'Blei', op.-serb. bleja dass (wohl aus dem Deutschen), nhd. Bleis, Bleibe, holl. **Blingis** Blei Voc. 'ein Fisch, cyprinus latrus, – vgl. lit. blejas m., blejė f., pol. und lėndrė, pl. -drė's.

Blensky Schilf Voc. – ein seltsames Wort; der Schilf heißt im Lit. vėndrėsg. best, pl. bėten) 'verweilen, warten, einem Frist zu etwas geben, bīt n., *blans; blans-švins acc. sg. 'das Abendessen', inf. – vgl. mhd. bīten (praet. I. **Bitai** adv. abends Kat. – Ness. hält es für einen Dat. sg. zu einem Nom. 'Aufseher'; die german. Wörter stammen aus dem gr. lat. ēti-oxoloz, ebiscovus, eigentl. **Biskops** 'kat. Bischof, – aus dem German.: als. ags. bīscop, abd. bīscopf – nichts finden konnte.

Miklosich führt im Lex. II. unter brėd auch ein lit. brėndu's an, das ich jedoch tegere, deŋdėgere', altn. brėnda 'odem ferre, sustentare, – zusammenhängen, scōndėgere, seivare', mhd. bērden, nhd. berden, ver-berden; ags. berdan 'pro-ŋepėv-s-cv 'sich hüten'; got. bairdan 'bergen, bewahren', abd. bėrdan 'ab-Lautumstellung aus berd, russ. brėditi 'curare', – ag 'cavere', Wur. brėd durch mit – altsl. brėditi, aus brėd-ti 'curare', – ag 'cavere', Wur. brėd durch ist (Ness. Thes. p. 10). Ist diese Deutung richtig, so würden die pruss. Wörter men wose-brėde, wosi-brėdo, deren Bedeutung wahrscheinlich 'Ziegenlager', **Birge**, brėdo, wahrscheinlich 'Viehlager, Versteck', – erscheint in den Ortsnamen verwandt sein.

Wur. ist altsl. brėk, russ. kopy, die Suffixe sind: jadvė und jadvė) wurzelhaft

sein pflegen, geschehen, pol. býwac, -am fiedn. dass., böhm. bývatí, -vam 'esse, fieri, eig. fiedn., bulg. đwaw 'ich bin', russ. đwaw 'sein', russ. đwaw 'fieri, esse, fieri', eig. fiedn., bulg. đwaw 'ich bin', russ. đwaw 'sein', russ. đwaw 'fieri, esse, fieri', russ. đwaw 'sein', werden, geschehen, pol. op-serp. býc, nd.-býčstádo Greg.-Naz. - bý-je part. pres. 'du est; Wurz. bý; kluss. đw-mw men, firtus arborum; inf. auch bý-tw Greg.-Naz. part. fut. býč, futurus, ursprünglich auch 'wachsen', daher bý-la f. 'berba, bý-lěje n. 'planta, gra-lett. bý-t- praet. býw fut. bý-w 'sein'; II. alsal. bý-tí 'esse, existere, fieri', verwandt sind: I. lit. bý-ti 'sein', praet. bw-aw, fut. bý-siw (skr. bhavāśīvam); **Bûton**, bow-ton, bow-t, bow-ton inf. v. b. sein Kat. - - Wurz. bý (bow, ban); serb. bý-č, böhm. býti, polab. bût schl. (být I.P., být E., být I.P., být serb. býc, russ. đw-mw 'sein', werden, geschehen, pol. op-serp. býc, nd.-býčstádo Greg.-Naz. - bý-je part. pres. 'du est; Wurz. bý; kluss. đw-mw men, firtus arborum; inf. auch bý-tw Greg.-Naz. part. fut. býč, futurus, ursprünglich auch 'wachsen', daher bý-la f. 'berba, bý-lěje n. 'planta, gra-

serb. fôrwar' her. Landgut'; daraus stammen auch pol. fôrwar' 'praedium, villa, und op- genlich wohl 'Hof, praedium', aus dem deutsch. Vorwerk, mhd. vor-werc **Burwalkan** acc. sg. Hof Kat. - lit. burwalkas - nach Bezz. 'Vorstadt', - ei-

pa-býwar, -býw-ti 'hässlich, schlecht werden, zusammen- lit. býwars adj. I) 'garstig, hässlich, abscheulich, 2) 'schlecht, unsittlich', **Bûrai** nom. pl. adj. Kat. 'schüchtern, schen, genauer býwac, hängt wohl mit Wörtern wäre dann als eingeschoben zu betrachten.

Reisig; Wurz. fow, das verwandt sein dürfte; das z (s) vor ŷ der pruw.-lit. gehauenen Gestäuch'. Zu beachten ist gr. fowvov 'Reis, Rute, Strauch, gleicht es richtigerweise mit lit. býwac, auch býwac 'Stumpf von ab- Bruzis Geißel Voc. - ursprünglich vielleicht 'Rutenbündel'; Ness. ver- đpovđ 'Zaum, Zügel', das lit. bruzduklas 'Zaum, Bezz. Wörtern, steht dem alsal. brzda 'frenum, habenas, carnus, capitrum', russ. **Brigelan** acc. sg. Zaum Voc. - lit. brýelas; lautlich näher, als diese beiden statt brw-minwas stünde.

mhd. wewen 'vorwärts bringen, ausüben', altm. fwevja 'fördern', so dass es **Brewinniai** v. b. wir fördern Kat. - scheint german. Utsprungs zu sein: fow-a 'trächtig', - von der Wurz. fwr 'tragen', - vergleichen werden.

colligere, ursprünglich 'tragen', und könnte mit dem lat. Stamme fow in er gehört zur skr. Wurz. bwa 'tragen', slaw. ber: alsal. bawtí, berđ, capere, Form đpěckaw zu ersehen ist, durch Metathesis etwas aus berđ entwickelt, zusammengesetzt werden, denn der Stamm berđ hat sich, wie aus der russ. aber alsal. brěčda 'Pregnanz', fem. brěčda für *brěč-ja, th. brěč, mit berđ Bedeutung des Subst., 'sich auflösen, die des Verbums; keineswegs kann ten, großtun, sein; dann wäre 'Aufgelassenheit (tumor), die ursprünglich gr. βρένωσ, 'Stolz, Grobthuer', βρένωσ 'sich stolz gebärden, sich prü- mesere', 'wasse (lapis) was wahrwäzle (intumescit)'. Verwandt könnten den Wortes im Serb. (in Szirmen), nämlich wa-brwđiti, -dwa v. b. pf. intu- und der Bedeutung nach - den pr. lit. lett. Wörtern sehr nahe stehen-

gimn-senniv acc. sg. 'Vergebung, u.a. vorkommt.
 Wur. bā 'sein', Suffix -senniv, das auch in dyl-senniv acc. sg. 'Schmerz',
Bu-senniv, bov-senniv nom. sg., bv-senniv acc. sg. 'das Wesen, der Stand',
 fū-tvās etc. etc.

φο-τόν n. 1) 'Gewächs, Pflanz', 2) 'überhaupt 'Geschöpf', lat. fū in fū-
 schaffen, entstehen od. wachsen lassen', φο-τός adj. 'erzeugend, fruchtbar',
 gr. φ-ὀ-ω, fut. φ-ὀ-ω intans. 'entstehen, wachsen, sein', trans. 'erzeugen',
 lit. bū-w-ēs m. 'Wohnitz', slaw. by-ati, pr. bū-w-iv th. inf. 'wohnen', VI.
 das Feld bebauen', ahd. bū-wada 'habitiatio', holl. bouw-en 'bauen', - vgl.
 'wohnen, besuchen, sein' (das sechs b. im Krakenhause sein), 2) 'bauen',
 'wohnen, bauen', ahd. bū-w-an, bū-w-en, mhd. bū-w-en, bouw-en, bū-w-en I)
 an 'wohnen, bewohnen', bau-w-ins 'Wohnung'; als. bū-w 'sum'; ags. bū-w-an
 rus; bū-w-idi 'agricola', eigentl. part. pres. act. v. verb. bū-w-a; gotl. bū-w-
 by 'habito', bū (dat. pl. bū-w-an und bū-w) I) 'Wohnung', 2) 'agriculturas',
 korn. beth id. - V in den germ. Sprachen: altn. bū-a 'habitare, rusticare',
 alþrit. bútt, bútt 'esse', 2. I. 44. armor. bōtt, kymr. bōt id., kymr. byd 'esto',
 sg. bauviti st. -ati; alþers. bā 'esse', VI. auch in den celt. Sprachen: ir.
 2) 'dui est, existit'; zend. bū Wur. hēri, 'feri, esse', I. sg. pres. bauvāmi, 3.
 aor. à-bhāvam, perf. ba-bhāvā; bhūtā (thema) part. perf. pass. I) 'factus',
 sg. pres. act. bhāvāmi, 3. sg. pres. bhāvati; bhāvanti; bhāvanti-part. pres. 'dui est';
 caus. bhāvāyāmi 'facio, ut sit'. - III. skr. bhū Wur. 'esse, existere, fieri', I.
 evam v. p. f. bhū-dāevāma v. p. dur. 'hinzufügen, ansetzen', etc. etc. - skr.
 -bavjati v. p. dur. I) 'hinzutun, ansetzen', 2) 'beischaften', russ. vpw-dē-
 öffnendere', pr-i-baviti 'adberere, acquirere', slov. croat. serb. pr-i-baviti v. p. f.
 -vjō nur mit Vorsetzpartikeln: do-baviti 'perducere', za-baviti 'impedire',
 len', russ. dēvma-cā 'sich mit etwas beschäftigen, verweilen'; als. baviti,
 beschäftigen, sich unterhalten, verweilen, croat. baviti se 'weilen, verwei-
 sei od. bleibe', böhm. baviti 'aufhalten, beschäftigen, unterhalten', - se 'sich
 beschäftigen'; slaw. \ baviti caus. 'machen, dass jemand od. etwas irgendwo
 būviva - th. inf. 'wohnen', būviva-it imp. pr. 'wohnet', (im Kat. fehlerhaft
 gen, geschehen etc.', - žem. būw-oti, -oju 'off sein, zu sein pflegen', prub.
 'zu sein pflegen', wohnen', slov. croat. serb. bēvati, -vam 'sein, zu sein pfe-

1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Strache (a. 2, 3)
Rukopis práce Anř. Matzenweira Beträge zur Kunde der alpbrennerischen

1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Matzennauerovy etymologie v Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského¹

Pavla Valčáková

Jazykovědec Antonín Matzennauer (1823-1893) zanechal po sobě dupli-
kaci Cizí slova ve slovnících řečech (dále jen Matzennauer 1870), kterou
v r. 1870 vydala Matice Moravská v Brně, a etymologické výkladový slo-
vník, který uveřejňoval pod názvem Příspěvek ke slovním vědám
jazykovědy v listech filologických (dále LF) v letech 1880-1893 a které
jsou v podstatě stovnávacím slovníkem slovních jazyků. Hesla obsa-
hují slovní spojení, kompozita, sémantické paralely a vedle etymologických
i věcné výklady a jsou rozdělena do 22 států. Sám autor Příspěvků o své
práci říká: „... dovoluji si uvést v těchto listech ze své hojné zásoby
slov etymologický skomandý rozbor slov důležitějších, budto
etymologický termínů nebo ne dosti jasně vysvětlených aneb četným pře-
branstvím, přestavěním hlásek, rhinismem, nebo z jakýchkoli jiných
příčin nazívaných“ (LF, 7, 1880, s. 1). Jeho práce dohnal v r. 1893
– poslední stát skončil heslem **skroditi** ‘obdělávat pole pramení’, (LF, 20,
1893, s. 24).

Jak uvádí Pastnek ve své stati o Matzennauerovi v Ottově naučném slo-
vníku, „oba spisy Matzennauerovy mají povahu etymologickou a podávají
mnoho cenného materiálu, který ovšem podle nynějších pokroků vědy ja-
zykovědy třeba značně doplniti a opravit“ (Ottův LXVII, 1900, s. 1002n).
Pro svou cennost a originalitu jsou Matzennauerovy práce citovány (a do-
plňovány i opravovány) v dnešních etymologických slovnících slovních
jazyků, především v Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského (dále
ESJ), který vydává od r. 1989 kolektiv autorů z etymologického oddělení
Ústavu pro jazyk český AV ČR. Slovník vychází z materiálu Slovníku jazyka
staroslověnského². Zatím vyšlo II sešitů (A – počina).

Doposud vydané sešity obsahují celkem 1495 hesel. Matzennauerovy vý-
klady se vyskytují v 136 heslech, což je téměř 10% z celkového počtu. To
je poměrně vysoké číslo vzhledem k tomu, že jde o etymologie staré více

¹ Příspěvek vznikl za podpory grantu GA ČR č. 402\01\0109. V příspěvku je použito
zkratk totožných se zkratkami v Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského, Praha
1989.

² Slovník jazyka staroslověnského I-VI. Hlavní redaktoré Josef Kurz a Zdeň Hrubý.
Praha 1978-1997.

not, že jde o slovo domáci (Matzenauer 1870, 62; E212 8, 460). Za domáci, E212 8, 458n). U prutonihio kulturnihio slova mēce zastāvā Matzenauer nā- ani Matzenauerovo starē spojēnī s lat. mātrāwa 'matka', přesto nelze výložit okládāno za nā přēdsl. derivāt iē *māter- 'matka', přesto nelze výložit kdq mēnī, např. esl. matorstvo 'pokročilē) stāřī, je v současnosti nejčastěji Nāzory na původ některých slov, považovaných dříve za přejētī, se nē-

nāstnost, (LF 10, 60; E212 8, 453n) a.j. mus mawowa m. i f. 'mamou, majetek', a j. kaxm(u)wāc 'penize, bohatství, ze stří. liturg. eijγrdōn tv. (Matzenauer 1870, 395; E212 7, 428), esl. diblīs- wōwa 'zakrānī textilie na oltāřī ve vých. liturgii (v záp. liturgii korporā), skupenī cel, pův. 'ulička, úvoz', (Matzenauer 1870, 238; E212 7, 402n), esl. slov: stal. lawa 'láwa, klāšter anachoretů, ze stří. γάβρα, γὰβρα 'klāšter, se-

404n).

Matzenauer zapvāš přībunvām lāwne 'snaďnū) lacnū, (č. slk. stp.), esl. lātīt 'včībat, lapit', které se nchovālo v tomto vāxnāmū jen v sch. a některē z nich se netýkājī přīmo slova uvēdenéhō v zāhlavī hesla, např. u následujīcī vākladq jsou bodnes (a patnē nūstānou i v budowcū) plānē. spojēnū iē. koř. *lām- 'lāmā (se), (LF 9, 214n; E212 7, 432n). Týto i wētē uvāđī Matzenauer přībunvā bal. a germ. slova a tak nepřīmo určīje catw, ir. catb (> iē. *kāt-(e)ro 'poj', *kāt- 'pojovat',³ Podobnē u esl. lo- E212 2, 82n), stal. kotora 'svār, spor, a nēm. Haber 'hābka, svār', gal. spojīje s lit. brūktī 'čīstatī, škrāpat', (> iē. koř. *brwew-k; LF 11, s. 325; mrxpout), brawōtē 'odīst', přībunvānē s ojedīnēlūm stal. brawēlīje 'střepnū, chlādnū vānek', a lit. šēltas 'chlādnū, mrxivū, (> iē. *del-/*kēl- 'střednū, 'moci, být schopn', iē. *d(h)al- 'moci, být schopn'), stal. chlāds 'chlād, 'moci, být schopn', ar. i E212 3, 186) s rodinou lit. gālētī 'pýt a to, a s kāmēr. gālwa ani indoevropských kořenū. Např. rsl. adw. gōlēmō 'mnoho, spojīje (LF 6vāđīm baltskýchmi a germānskýchmi; neobslhijī rekonstrukce prāslovanských dē- jeho vākladq na stovnāvānī slovanských slov s termīnū neslovanskými, přē- Protože Matzenauer byl zastāncem stārogīstāstīckých zásād, omezujī se dohovnūch jen v stal. a esl. např. brawēlīje).

než sto let. Poměrně často jde o prívovvākladq slov. Vyskytují se ve slovech vāeslovanských (např. bystrē, drwde, dāžds, chlāds, iqtā, mēčst, mēsto, pēšē, plow, plēw), v tēch, které se vyskytují jen v některých slovanských jazy- cích (čtēnovvāta, gluma, klepaw, klōbaks, klacat, krāwī, labawo, lātīt, lēcmēst, matorstwo, obīst, orītī, gīlā, pītātī, pogawstājē, posagē a.j.), i v termīnēch dohovnūch jen v stal. a esl. např. brawēlīje).

pravděpodobně spojuje se stind. wæw- 'Ficus indica', (LF 12, 180; E212 10, 348; E212 10, 578; Franke1 s. 2, 3); stal. owošče 'ovoce', stejně jako bal. kmenového jména, Matzenauer spojuje s nejstarým lit. ðimvė 'množství' (LF E212 7, 302); dove stal. ovām pl. 'vojáci', patří přejetí z protobulharského je však má za přejetí z ř. xwɪrɪrɪɟ 'obývateľ vesnice', (Matzenauer 1870, 43; výkladáno jako přejetí z lat. comes 'původce, člen bratriny', Matzenauer muš, stařešins. šlechtic, světský n. církevní hodnostář apod., je nejstarěji (300n); esl. koweta 'vesnický předák', v současných sl. jazycích 'vážený kastaci, Matzenauer však spojuje s ř. xçəɾɔɟ 'sila, moc', (LF 9, 14; E212 6, 300n); stal. kwotke 'krotký, mizný, bývalá běhně spojovano a výraz pro jako věcni etymologové, má i Matzenauer výkladu málo pravděpo-

a kwatšle 'chrásta', 'křepelka', (LF 9, 2n; E212 6, 302) ap. názvů ptáků – stal. kwāw 'krahulec', (Matzenauer 1870, 49n; E212 6, 325) xvonit', (LF 8, 174; E212 6, 321), dokladu bal. onom. slov uvádí u onom. 'prudece varit', uvádí Matzenauer isl. wakkwa 'kříčel', wakkta 'nit', štkát', a tot. kwkwčēt tv. (LF 8, 176; E212 6, 324), u onom. klokokatš tloci apod., kde uvádí ještě o dalších příbuzenství a dčn. wkkw 'vzákyat, cloppa 'past', (LF 8, 171; E212 6, 313), podobně u kwkwč 'hloubat, klebat, zwkwapew 'uvazřit', a dalších příbuzných germ. slov i sém. parselu stílat. past na ptáky', denominativa od onom. kwkwč, uvádí vedle známého něm. Matzenauer u slov onomatopoikého původu, např. u stal. kwqcc 'sklopoc, přebírá částecí funkci dlaně, tlapy). Řadu sém. blízkých dokladů uvádí a významem 'tlapa, dlaně; slova spojuje nejen vzhled, ale také funkce (lobata 7, 437) vedle příbuzných bal. slov podobného významu i germ. a bal. slov Také u včesl. lobata 'lobata, vějačka, uvádí Matzenauer (LF 9, 212n; E212 pojmenování významu vzhledovou odlišností je velmi pravděpodobná. – robatých zvířat ve sl. i jiných ie. jazycích (LF 9, 6n; E212 6, 302); motivace bal. *kōwa 'kůva, včevětluje jako 'rohate zvíře', a spojuje s jinými názvy Jeho výkladu jsou přesvědčivě zejména ze sémantického hlediska, např.

uváževánmu spojemi s ř. πçððmva 'záq lodí', (LF 9, 20; E212 6, 375). větvi, kláda, tyč, (> ie. * (s)ker- 'řezat'), dčs včs přednost dříve běhně v souvislosti se stal. kramwa 'záq lodí, uvádí i ř. kocpɔɟ 'kmen zbaevný čuje dnes uváževání výklad, sám však je zastáncem starší etymologie; např. napbýtčny', (Matzenauer 1870, 56; E212 7, 422). Jindy Matzenauer nazna- podobnější Matzenauerův výklad slova jako derivátu od adq. wçw 'přílišný, rekonstrukce a doložena jsou pouze slovesa (gd. l. wçwaw apod.), je pravdě- ilchva; často je sice spojovano s gd. l. * l. wçwaw 'příčka', ale protože je to jen tenokrát patří přáevni, dokládá i sl. wçwaw 'úrok, nesprávně dlvý zisk,

Při hodnocení Matzenauerových etymologických výkladů je třeba mít na paměti, že jakých podmínek vznikaly jeho vědecké práce. Kromě minimální možnosti stovnutí a jinými etymologickými pracemi chyběly i slovníky jednotlivých slovanských jazyků a také odborné práce o předmětch, jejichž názvy se zabýval. Např. starý kulturní stěhovavý termín *čъшъвъ* byl přejat prostěbnictví se zmiňuje jako první Matzenauer (Matzenauer 1870, s. 25; ESJS 2, 113). S literaturou týkající se historie výslovných stromů, uvedenou v hesle ESJS, se jeho zmiňuje i jako samostatnost, je třeba si však uvědomit, že tato literatura vřídla většinou do jeho smrti.

Všem Matzenauerovým etymologickým předsvedčivým i tím málo pravděpodobným, pravem náleží místo v moderních etymologických slovnících, kde jsou dokladem vývoje etymologie. Vypřít nejzajímavější z Matzenauerových výkladů, uvedených v ESJS, je velmi obtížné; zde uvedené příklady jsou jen přípomemutím Matzenauerových vědecké erudice, ale a jeho přnosu budoucím generacím etymologů.

Matzenauer's etymologies in the Etymological Dictionary of Old Church Slavonic

Matzenauer's etymological interpretations existing for more than a hundred years have its place in modern etymological dictionaries as it is evidenced with the given documents in the volumes of Etymological Dictionary of Old Church Slavonic that have been published so far.

Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR
Veveří 97, 602 00 Brno, Česká republika
pavla.valcarkova@iach.cz

РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ ННТОПОПНТ К
ДЗЭНТ ХНКСЭРНТОПОМНТЕ

ЖЗННАЖ ВРДОТ

ОСОНУО РОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО
 И ХИРОТОЯ ВЯТОО ЭННЭПЭДЭРПО ,ДЗЭНТ ЭНКСЭРНТОПОМНТЕ ТОРЛВЯТ
 -НУФ ЭН НОНДО РТЭРЛЯЯ ХИРОТОЯ РНДВНДНЭРФФНД ОННЭТЭТЭВТОО
 ,ЛЭННЛМ .Р ННТЭМВЕ ЖЯ ,ОН .ННТОПОМНТЕ РВДВЕ ХННЛВНТЭМЯД
 НМНДОХО ,НМВДЭЭНТ УДЖЕМ ННДВННМВТНОЯ АНЭПЭТС РАННЭПЭДЭРПО»
 -ЭРОНЛЖН МЭР ,МОЛНАВРП ЭЭРОКС РТЭРЛЯЯ ,ОННЭРЯНЕ И ЭМРОФ ОП
 -ОПОМНТЕ ВЗВРДО ОЛОКСЭРНФВРТ ЭВТЭРЯЯ В .(ЭЖ МЭТ) «МАКИЛЛЭМ» «МЭНН
 ,АТЭВЛДО» МОТЕ НРП ,ЛЭРЯ ПЛВЛДЭРП ЛЭННЛМ ВДЗЭНТ ОЛОКСЭРНТ
 АТЫД ТЭЖОМ ,ЛОУРЯ ВЛВРД ВЛВРД ХННОАВВАЯЭЭРП ХУАД ВЛД ВЛШДО
 НЛУРЯ ХВРВУЛЭ ХННЛЭТНРОНЛЖН Я В ,НОЛМ И ЯТ ,НОШЛОД ЖЯ
 -ОТОО Я ПЛВЛВЭНП ЛЭННЛМ .(ЭЖ МЭТ) «ТОЯДВВОО ОЯТСОНЛОП НТРОП
 -НОЯ» ,«ЭННННЛС» ,«ДНРДНЛ» ВОННМРОТ НННВАЗОВЭРОПОН Я НТСОНЖОР
 -ЭТ И ,ВАНДОТЭМ И ОТР ,ОНДНВЭРО ,ОЖВНО .(ЭЖ МЭТ) «РНДВННМВТ
 РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ НННЭПЭДЭРПО ЖЯ ВЭННЛНН ТОУДЭДТ ННТОПОМНТЕ РНРО
 -НТ АТЭ ОТ ,ННДЭТЭ ,ЛОПЭТЭ ,МРОФ И ЯТ ,ДЗЭНТ ХНКСЭРНТОПОМНТЕ
 РЛТЭВННПЭРЭН ТЭЖОМ ЭН ВРДОТОЯ ,РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ ОТОТЭ ННТОЛОП
 -ЖАРЯХ (ВОЛУЛЭ ПЛЭДОМ Я НННННВЭТЭНВРДОСЭРП =) НННННВЭТЭРНЛОК
 .НМВАНТЭНЭДТ

УОСОНУО РОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО ПОНДОНЦО
 -ОННО ,РНМННОМО ,РНМННОО (ЭЖ МЭТ) ЭННЭЖНЛДО ЭОКСЭРНТНВМЭС И ЭОНЛВЯМ
 -ЭЭНТ МНКСЭРНТОПОМНТЕ МНННПЭВР Я ХНШВЖЭЛДВННП ,МЭСЖЭЛ (РНМНН
 ЮД РТОХ) РННЭЖНЛДО ННЭПЭТС ЭННЭНРОТУ ,ОЖВНО ,ОННЭТЭШУО .МВД
 ЭННЭЖНЛДО .ДЗЭНТ РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ ВЛД НОНРОТЭТЭОД , (ОТОНПВМРОФ
 ,ХНКСЭРНТОПОНОФРОМ ,ХНКСЭРНТЭНОФ ЭНТЭДЭЛЭ ТНДОХНОСЭРП МЭСЖЭЛ
 РДОНОЭП ЭВНННЛВЭР Я НННЭНЭМЭН ХНКСЭРНТНВМЭС ,ХНКСЭРНТОПОФРОМ
 -ВОРУ ХНКСЭРНТОПОНОРОХ ХННЭВР ЭН ОННЭТЭТЭВТОО .ЖЯЯЯ ННРОТСН
 -НЭПЭДЭРПО АШНЛ МЭСЖЭЛ РННЭЖНЛДО ВЛД РНВОЛЭУ РТОНВВВДЖЯС ХНН
 -НЛВРТЭ ТЭЖОМ РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ ЭЭДОРОП ОТР ЯТ ,ЛЭРЯЛЭРТЭ НОН
 -ОТЭОП .ДЗЭНТ ЭНКСЭРНТОПОМНТЕ ЭНННПЭВР ЮДОНЭП ЭННЭВР Я АТЭЯ
 ХНТЕ ННТОЛОПНТ ЭННЭРУЭН РТЭРЛВЯТЭДЭРП МННЖЭДВН ЭЭЛОДВН УМ
 УМОННЭМЭВРОС Я МОННЭЖНЛДНП ЭЭЛОДВН ,ЭЛВРЭТЭМ ЭН ВОССЭДОРОП
 .МОНТЯЛЭВНД ЭН ОННЭДОСО И ОННРОТОСО

(?) РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ ННТОПОПНТ ХНКСЭРНТОПОМНТЕ
 =) ВОПНТ ХНКСЭРНТОПОМНТЕ РННЭПЭДЭРПО ТЫПО РТЭРЛВЛДЭРП ЭЖНН
 .ДЗЭНТ ХНКСЭРНТОПОМНТЕ РНАТЦЪЕДОМНАЗВАЯ РНТЭВЭВР (?)

I. Ильяшьян в своих работах по истории культуры армянского народа в древности и средневековье, а также в области философии и эстетики, внес значительный вклад. Его труды посвящены вопросам формирования национальной культуры и искусства в условиях феодального общества. Он подчеркивает роль церкви и монастырей в сохранении и развитии культуры. Его исследования имеют большое значение для понимания истории культуры Армении.

II. О. С. Садян в своих работах по истории культуры армянского народа в древности и средневековье, а также в области философии и эстетики, внес значительный вклад. Его труды посвящены вопросам формирования национальной культуры и искусства в условиях феодального общества. Он подчеркивает роль церкви и монастырей в сохранении и развитии культуры. Его исследования имеют большое значение для понимания истории культуры Армении.

III. Ф. М. Меликян в своих работах по истории культуры армянского народа в древности и средневековье, а также в области философии и эстетики, внес значительный вклад. Его труды посвящены вопросам формирования национальной культуры и искусства в условиях феодального общества. Он подчеркивает роль церкви и монастырей в сохранении и развитии культуры. Его исследования имеют большое значение для понимания истории культуры Армении.

Д. С. Садян в своих работах по истории культуры армянского народа в древности и средневековье, а также в области философии и эстетики, внес значительный вклад. Его труды посвящены вопросам формирования национальной культуры и искусства в условиях феодального общества. Он подчеркивает роль церкви и монастырей в сохранении и развитии культуры. Его исследования имеют большое значение для понимания истории культуры Армении.

Новт. сл. Новоторбский древний словарь \ Отв. ред. В. П. Стрелова. Новгород, 1992-2000. Вып. I-13.

Ожтов-Шедова Ожтов С. Н., Шедова Н. Ю. : Толковый словарь русского языка. М., 1992.

СДРБ Словарь древнерусского языка (XIX-XVI вв.) \ Гл. ред. Р. Н. Аванесов. М., 1998, т. I-.

Сл. Алт. Словарь русских словое Альтая \ Под ред. Н. А. Воробьева. Владивосток, 1991-1998. Т. I-4.

Сл. орл. Словарь орловских словое \ Навля. ред. Т. В. Выхвалова. Орел, 1989-. Вып. I-.

Сл. перм. Словарь пермских словое \ Сост. Т. В. Выхвалова, А. Н. Рогова и др. Пермь, 2000-2002. Вып. I-2.

СлРР XIX-XVII Словарь русского языка XVII-XI вв. \ Гл. ред. С. Т. Бурдakov (вып. I-8), Ф. П. Филиппин (вып. 7-10), Д. Н. Шмелев (вып. 11-14), Т. А. Беляева (вып. 15-). М., 1975-. Вып. I-.

Сл. Сиб. Словарь русских словое Сибири \ Под ред. А. Н. Федорова. Новосибирск, 1999-. Т. I-.

Средневский Средневский Н. Н. : Материалы для словаря древнерусского языка. М., 1928 (= СПД, 1893-1903). Т. I-III.

СРН Словарь русских народных словое \ Гл. ред. Ф. П. Филиппин (вып. I-23), Ф. П. Сорокопотов (вып. 24-). Л. (= СПД), 1966-. Вып. I-.

Фасмер Фасмер М. : Этимологический словарь русского языка \ Предвод с помощью О. Н. Трубачева. М., 1964-1973. Т. I-VI.

Рднх Рднх П. Р. : Словарь русского языка. М., 1993. Т. I-II.

Brückner A. : Slawisk etimologický jazyk slovník. Praha, 1927.
Kubín J. : Lidová slovník česká klasická. Praha, 1913.
Markiel J. : Etymology and the Structure of Word Families \ Word. v. 10, № 2-3, 1994.

Ergebnisse und Perspektiven der bulgarischen Etymologie

Ivan Duridanov

Der Anfang der bulgarischen Etymologie ist eng verbunden mit der Wiedergeburt des bulgarischen Volkes. Seit der Mitte des 19. Jhs. kämpften die Bulgaren unaufrichtig gegen das griechische Patriarchat für geistliche und kirchliche Unabhängigkeit und gegen die osmanisch-türkische Herrschaft. Bei diesen Bedingungen gab es für die bulgarische Intelligenz keine günstigen Verhältnisse, sich mit den verschiedenen Zweigen der Wissenschaft zu befassen. Es gab im gewissen Masse ein Interesse für die Etymologie, doch basierte sie nicht auf wissenschaftlichen Prinzipien, sondern oft von den patriotisch-romantischen Ideen der Autoren bedingt.

Die ersten etymologischen Versuche verdanken wir dem bekannten bulgarischen Schriftsteller und Revolutionär Georgi Stojkov Rakovski (1821-1867). Die klassischen Sprachen (Griechisch und Latein), die offizielle osmanisch-türkische Sprache sowie das Arabische und das Persische hat er in der griechischen Schule „Kurur-Öşme“ in Konstantinopel kennengelernt. Später, als er sich in Marseille zwei Jahre (1842-1843) zwangsläufig aufhalten musste, hatte er die Möglichkeit sich mit Sanskrit und Zend (Awestisch) bekannt zu machen (dort fand er in den Bibliotheken Literatur in diesen Sprachen). Seine Sprachkenntnisse erweiterte Rakovski während seines Aufenthalts in Novi Sad, Bratisla, Athen und Odessa, so dass er Serbisch, Rumänisch, Neugriechisch und Russisch beherrschte. Unter dem Einfluss von M. Müller (La science du langage) gelangte er zum Gedanken wie eine Sprache wissenschaftlich zu erforschen ist: „Die primitive Sprache jedes Volkes muss in der ursprünglichen Erscheinung des Menschen untersucht werden . . . Die Sprache jedes Volkes soll zu einem solchen Punkt oder einer Grenze zugeführt werden, von der weiter nicht zu kommen ist“ (Vorwort zu Kijev bolgarskogo jazyka, 1858, hrsg. 1880). Bei der Analyse der Wörter macht jedoch Rakovski grobe Fehler. In den meisten Fällen vergleicht er die von ihm angenommenen Wörter oder Wortteile aus dem Sanskrit und Zend mit bulgarischen Wurzeln ganz willkürlich. Z. B. erklärt er den alindischen GN *vāśav* in Verbindung mit bulg. *väsoč* „hoch“. Ebenso sind willkürlich die Vergleiche mit Wörtern aus anderen Sprachen, wie z. B.: *ON* *Badat* = slaw. *Badat* „vom Gott gegeben“, *Babilov* = slaw. *Baba-lovo* „Grossmutterchens“ (?), *Oljamp* – bulg. *elav* „Tanne“; gr. *glōssē*

Ein weiterer Vertreter der bulgarischen Wiedergeburt, der zur Etymologie einiges beigetragen hat, ist Ivan Andrejev Bogorov (1818-1892). In seinem Bestreben, die bulgarische Sprache von den unnötigen Fremdwörtern

den verglichenen Wörtern nicht berücksichtigt.

hen, z. B. ѝ - ѝ - ѝ - ѝ. Man hat auch die semantischen Unterschiede zwischen Bei ihnen jeder stimmhafter Konsonant konnte in eine stimmlosen überge-

Von Lautgesetzen hatten keinen Begriff sowohl Rakovski, als auch Gincëv. Im allgemeinen sind die Deutungsversuche Gincëvs unbefriedigend.

отр. скт. отар нас; bulg. земја „Erde“, lit. žemė, gr. χαννα, lat. kannas gr. s, skt. vabhav-, gr. vabhav, lat. vebwa; bulg. vatre „drinnen“, sbulg. kannten Überbestimmungen, z. B. bulg. veba „Himmel“ – lit. debes, sbulg. manchen Fällen benutzt Gincëv die zu seiner Zeit in der Westliteratur be-

res vovel zurück, mit Bedeutung: „das nach dem Brennen Geblieben“. In identisch mit лъз (?), „kriecht“ usw. Das Wort vebel führt Gincëv auf älte-

tere Verbindung des Wortes лъз „kriecht“ mit л- (Präposition?) und лъ, Die Erklärung ist nicht stichhaltig. Willkürlich ist die von Gincëv gebo-

Wörtern wie vbes „heute“, лъз „im Sommer“, zъв „im Winter“ steckt. sonalpronomen аз in zwei Elementen: а- und зъ aus -а (sbulg.), das in Elementen sie zusammengesetzt sind. So z. B. zerlegte er das bulg. Per-

zu trennen — bis zur äussersten Möglichkeit, um zu zeigen, aus welchen ermittelte. Dazu versuchte er die bereits festgestellten Wurzeln noch weiter

den ältesten Stand der Sprache, vor der indoeuropäischen Gemeinschaft zu bzw publizierte und an seine Leser richtete. Er stellte sich zum Zweck, sungen legte er in der Form von Briefen vor, die er in seiner Zeitschrift

tem der Wurzeln der bulgarischen Sprache zu konstruieren. Seine Auffas- Schriftsteller. Offenbar unter seinem Einfluss bemühte sich Gincëv ein Sys-

Der Nachfolger von Rakovski war Gani Gincëv (1831-1894), Lehrer und bulgarischen Intelligenz. zugehen seine Deutungen patriotisch-romantische Ansichten der damaligen slawischen Namen, aber nicht überzeugend. Im grossen und ganzen wider-

– (in zъва-veda) und дива „Göttin“. Er kennt auch die arische Mytholo- das bulg. Wort zъвадива „Waldfée, Nymphe“ als Kompositum – von zъва Rakovski erforschte sorgfältig die bulgarische Mythologie. Er deutet richtig voda, gr. didvami – bulg. dъvami, gr. kistami – bulg. stojа „stehen“, u. a. tungen, z. B. gr. Foida – bulg. veda, vedja „ich weiss“, gr. hvdor – slav. ovcъvina „Schäfer“. Wir finden bei Rakovski in seltenen Fällen richtige Deu-

gare“ stellt er zum Adj. блядъ „sauf, mild“ + + Suffix -ар- + -ин wie im Wort und weiter auf bulg. вьдъв „werten“ zurück, was sinnlos ist; блъвъв „Bul- bewohnt“. Den Namen der Franken führt Rakovski auf Fъвъдъ, sbulg. вьдъд verwandt mit bulg. глас „Stimme“ (?), вьркъ „Grieche“ = slav. govork „Waldb-

zu säubern, musste Bogorov ihre Herkunft (vor allem aus dem Türkischen und Griechischen) richtig erkennen und dann entsprechende Wörter aus der bulgarischen Volkssprache vorschlagen. Z. B. als osmanisch-türkisch werden bestimmt: zavar – bulg. zardva; kababat – bulg. kárváda, gréská; kasábnica „Fleischer“ (slawisiert mit -nica von türk. kasaq) – bulg. mesárnica; kjar – bulg. pécáliba; kjoše – bulg. k et; kárvá – bulg. bóčít; kárvá – bulg. gárvá; kárč – bulg. ráznoski u. a. Manchmal verbindet Bogorov irrtümlich eherweise fremde Wörter mit bulgarischen: zavarat „Beruf“ (arab. zavarat) – von bulg. zavará „ich weiss“; kárč – von bulg. kárč „ich will“; mavar (arab. „Krankheit“ – bulg. mavar „Frost“.

Ein grosses Verdienst um die Entwicklung der Etymologie gebührt dem namhaften Vertreter der bulgarischen Wiedergeburt Najden Gerov (1823-1900), der das erste grosse fünfändige Wörterbuch des Bulgarischen – Réčnik na blágarskij jazik (Plovdiv, 1892-1904) abgefasst hat. Der Autor hat kompetent die Herkunft der zahlreichen osmanisch-türkischen und griechischen Fremdwörter gekennzeichnet. Für die Etymologen sind besonders wertvoll die in grosser Fülle zusammengebrachten alten und Dialektwörter.

Ende des 19. Jahrhunderts erschien das erste unvollendete (nur in zwei Lieferungen) etymologische Wörterbuch in Kasanlak 1895 vom Gymnasiallehrer G. V. Popov. In der Einleitung erläutert der Autor die Grundgedanken der Etymologie als sprachwissenschaftliche Teildisziplin. Als ihren Hauptzweck bestimmt er: „das Auffinden der Ähnlichkeit und des Unterschiedes der Wörter“, und zwar „nicht jenes Gleichklanges, der manchmal zufällig ist, wie z. B. des Wortes vor „Nase“ und lat. nos „wir“. Weiterhin hebt er hervor, um die Herkunft des Wortes festzustellen, sei es nötig zu erklären wie das ursprünglich gelautes habe (gemeint ist offenbar seine Urform); wie es von einem Volk in ein anderes übergegangen und in unsere Zeit gekommen sei, nach Vorgehen bestimmter Veränderungen. Charakteristisch für die Methode von Popov ist die Beschränkung des Prinzips des Historismus. In seiner Arbeit stellt er sich als Aufgabe nicht nur alle bulgarisch-slawischen Wurzeln samt ihren Ableitungen zu sammeln, sondern auch sie nach Möglichkeit mit Entsprechungen aus den anderen id. Sprachen zu vergleichen, natürlich auch aus den übrigen slawischen Sprachen. Im Vorwort gibt der Autor Vergleichsbeispiele, die ganz richtig sind: skt. vécas „Wort, Rede“, lat. vóx; gr. óva „Stimme“, abulg. vóvle; apers. kávan, lat. kárvá, zend. kárvá, got. kárvo, dt. Zunge. Popov verweist oft auf das etymologische Wörterbuch von A. Fick und auf Arbeiten von Schleicher. Er nimmt Stellung zur Frage der Schichtung der Lexik, wobei er zwei Gruppen von Wörtern unterscheidet: 1. Sehr alte Wörter, die gemeinsam allen Leuten sind wie voda „Wasser“, zemlja „Erde“, gorá „Wald“

Prag (bei I. Nierle, Poljka, Zubatý). Seine erste etymologische Schrift S. Petersburg (bei J. B. de Courtenay, A. Sobolevski) und schliesslich nach zur Spezialisierung nach Wien (bei Jagic, Kretschmer), nach schluss des Studiums einige Jahre Lehrer und nachher wurde geschickt Mladenov. Er studierte slawische Philologie in Sofia, war nach dem Ab- Der wirkliche Begründer der bulgarischen Etymologie ist Prof. Stefan

erforscht er die bulgarischen Elemente im Griechischen.

und deutet einzelne griechische Lehnwörter im Bulgarischen. Ausserdem diesen Sprachen, die Bildung der Verba auf -swaw griechischen Ursprungs Griechischen, der Schwund von Konsonanten in der Mitte des Wortes in Fragen wie: der Wegfall des unbetonten Anlautsvokals im Bulgarischen und zwei Studien: Към българския речник (bulg. 1892) und Гръцко-български в Leipzig. Seine Beiträge auf dem Gebiete der bulgarischen Etymologie sind 1903). D. Matov spezialisierte sich bei V. Jagic in Wien und bei A. Leskien geschaffen: Dimitar Matov (1864-1896) und Prof. Stefan Mladenov (1880- nach der Befreiung Bulgariens von den Türken von zwei Universitätslehrern Die wissenschaftlichen Grundlagen der bulgarischen Etymologie wurden

Arbeit in der bulgarischen Etymologie dar.

stellt das etymologische Wörterbuch von Popov die erste wissenschaftliche 64- im Griechischen φ und im Lateinischen φ obwohl nicht abgeschlossen, ebenfalls α im Griechischen und Lateinischen entspricht, aber dem skt. dem Lateinischen, Griechischen und Sanskrit und stellt fest, dass dem skt. Lautgesetzen) zu berücksichtigen. N. B. er vergleicht verwandte Wörter aus logischeren zu begründen, die Notwendigkeit von Lautänderungen (d. h. von verdient der Versuch des Autors das phonetische Prinzip bei dem Etymo- „Rachen, Kehle“ – žerlo; bulg. slava „Ruhm“ – sind. sravas-. Beschattung 4. Unterschiedliche Laute in der Wurzel bei gleicher Bedeutung: bulg. gъlto und unterschiedliche Affixe: bulg. makovavija „Amoss“ – poln. kow-aw-to- Serbischen gegenüber bosov. im Bulgarischen. 3. Gleichheit in der Wurzel lichkeit in der Form, aber Unterschied im Inhalt: bosov. im Polnischen und n. B. abulg. choditi – poln. chodzić; nenasist – poln. nienawisć. 2. Ähn- sichtiggen muss. Es kann sein 1. völlige Ähnlichkeit zwischen den Wörtern, Grundsätze hervor, die man bei den etymologischen Forschungen berücks- Wörter. Zur Bestimmung der Ähnlichkeit der Lexeme hebt Popov folgende den Schluss von der Entwicklung der lautlichen und semantischen Seite der ben und von Tausenden Generationen gesprochen wurden. Darum macht er von den Veränderungen der Wörter, die Tausende von Jahren verbracht ha- geistigen Leben des Menschen. In seinem Vorwort spricht Popov mehrmals scheinen neuer Dinge, neuer Entdeckungen gemäss den Veränderungen im rsw. und 2. neue Wörter, die allmählich entstanden sind je nach dem Er-

„Ochse“ u.a.

er, kwr „Hahn“, skvira „Axt“, topor „Beil“, vsk „Bulle“, kova „Ziege“, vol
Mladonov sind vermeintliche iranische Wörter slaw. bog „Gott“, vatra „Feu-
1924. Les prétendus emprunts iraniens et turcs en slave commun. Nach
1923. Slav. pril. svetopis (wörterb., grammat.).

tischen Parallelen zu vier bulg. Wörtern).

1921. Iz istorijata na njukeoi po-malko izvestni bulgarski dumi (mit bul-

sind:

erscheinen, in denen viele bis dahin unklare Wörter etymologisch erklärt
In den folgenden Jahren (nach 1920) sind mehrere Artikel von Mladonov

„Dinner“ u.a.m.

ken geräuschvoll, vana „Wunde“, včav „Bach“, skovpa „Schale“, stva
„beilen“, žvlst „reiben“, apulg. krpva „Krumme“, k vkrav „essen und trin-
sen“, kvster „Eidchse“, drevna „alt“, apulg. žvpa „Land“, strk. žvrit se
„scherz“, dkmviti se „scherzen“, qvedej „Ast, Knoten“, strk. dqvati „stos-
„Farbe“, dqviti „malen“, vava „Stumpf“, vava „Lippe“ (lit. vavd), dkmv
originelle Deutungen von Mladonov, darunter über folgende Wörter: vava
(168 Seiten, in: Annuaire de l' Université de Sofia). Hier findet man viele
gien ergänzt in seinem Buch Studii po slavjanskoi i slavjansko i slavjansko-
u.a. Alle diese Beiträge hat er zusammengefasst und mit neuen Etymolo-

chiv für Slav. Philologie (3 Artikel), Indogerm. Forschungen, Spisanie BAN
in den Zeitschriften: Rus. Filol. Vestnik (5 Artikel), Izvestija ORJ, Ar-
tere kleinere Beiträge zur Etymologie bulgarischer und slawischer Wörter
In der Zeit bis zum Jahre 1920 veröffentlichte Mladonov ebenfalls meh-

(von Sobolevski, Bulschovski, Melliet, Iljinski, Brückner).

Reihe von Besprechungen wurde die Studie von Mladonov hoch geschätzt
Schlüssen hinsichtlich der alten slawischen Kultur gekommen war. In einer
der Fremdwörter behandelt, auf deren Grund bis damals zu fehlerhaften
aus dem Germanischen. In einem Nachtrag wird am Ende die Bedeutung
als slawisch, oder als romanisch, griechisch oder als späte Entlehnungen

„denarius“ u.a. Die übrigen über 200 Wörter erklärt Mladonov entweder
„fürges“, goraxd „Perle“, kladex „Brünnen“, k vaxz „Princed“, pčvz
„Buchstabe“, velobd „Kamel“, vitez „Held“, vlač „Wäsche“, gobvo
gehalten wurden. Als solche nimmt Mladonov an: pljvdo „Schlüssel“, vkyj
Uhlenbeck u.a.) für germanische Entlehnungen in den slawischen Sprachen
alle Wörter betrachtet, die bis zu jener Zeit von einigen Linguisten (Hirt,
wörterverzeichnis (1909)). In dieser Arbeit werden systematisch und kritisch
gabe 1908 und im nächsten Jahr wesentlich erweitert in Slovnik za narodni
ist: Starste germaniski element v slavjanskite ezici (erschien als Sonderaus-

als indoeuropäisch – zur Wz. *bḗ- in gr. *phēmā*, *phēmō* „sagen, sprechen“

bulgarisch erklärte Wort *bjati* „Zauberprüche sagen“ ist von Mladenov

čipad č pad č pad č „kurzer Damennock ohne Ärmel“. Das bei Žičmanov als pro-

„Würde“ – – *sanovnik* „Wüdenträge“, *tojadva* „Stock“, *črtova* „Vorhalle“,

kapit „Heideteinbeil“, *kumir* „Götze, Idol“, *pašerova* „Schwager“, *zava*

rin „Adlige“, *bělčija* „Merkmale“, *bělčija* „Ring“, *bojčija* „Niere“, *kap* –

12 Wörter, ausser dem Namen der Bulgaren, fest: *biser* „Perle“, *bojčija*

des Materials im II. Teil (7-43) stellt Mladenov als protobulgarisch folgende

XVII, 1920-1921, *Softa*, 1921, *Sonderdruck*). Nach einer kritischen Analyse

konite bǎlgara v novobǎlgarskata reč (God. Sof. Univ. I, *Istor.-filol. fak.*, Bd.

Frage eine Studie gewidmet: *Verjatanie i minimi ostatoči ot ezika na Asparu-*

ten bei Mladenov 1921). Zwischenig Jahre später hat St. Mladenov derselben

zava „sowas“, *čadava* „črtova“ (s. die Bedeutung dieser Wörter weiter un-

ter bestimmt: *bjati*, *biser* „bojčija“, *bojčija* „bělčija“, *bělčija* „pašerova“,

73). Als Reste aus dem protobulgarischen hat der Autor folgende Wör-

na imeto bǎlgara (Sbornik za nar. umotvorenijsa, XVI-XVII, 1900, 505-

Kritiken *preded na vǎprosa za prvobǎlgarte ot ezikovo gledište i etimologičite*

sein. Žičmanov veröffentlichte eine umfangreiche Studie unter dem Titel:

aus dem Ugro-Finnischen in die Sprache der Protobulgaren eingebürgerten

bulg. *bara* „Stumpf“, *šava* „Waise“, *topata* „Schaufel“, *djal* „Anhöhe“, u. a.

finnischen und samojedischen Stämmen wären und demzufolge Wörter wie

eine Hypothese vor, nach der die Protobulgaren verwandt mit den ugro-

Žičmanov befasst. In seinen *Romänische Studien* (Leipzig 1871) legte Rösler

mit dieser Frage der deutsche Linguist Robert Rösler und der Bulgare Ivan

deren alttürkischen Lehnwörtern und Namen geschenkt. Vor ihm haben sich

Mladenov hat Aufmerksamkeit auch den protobulgarischen und den an-

Lexik, der Ortsnamen- und Personennamenkunde.

Etymologisches aus einer kurzgefassten Geschichte der bulgarischen Spra-

che. Das ist eine systematische Darstellung der bulgarischen historischen

(Etymologie und semantische Untersuchung).

1934. *Dialektite duma obras, wozava, ostravd, tri starini bǎlgarski duma*

2pales): bulg. *lemec*, *russ. polba* (ide. Herkunft).

1932. Zur slavischen Wortforschung (der bulg. und der russ. Name des

gänzt.

1929. *Njokolko slava vsporediči kǎm indoevropskite i slavno-keltskite lek-*

1928. *Palesnik, volnik ili lemec* (Teile des Pfuges).

voza „fahren“, *grad, gradina, gradja* „Bauern“, *dever* „Schwager“, u. a. m.

brada „Bart“, *brada* „Furche“, *brano* „Mehl“, *vlak* „Zug“, *vlaka* „ziehen“,

1926. *Bǎlg. kultura duma ot starinen idg. prosvobod: agne* „Lamm“,

Die grösste Fruchtbarkeit auf dem Gebiete der Etymologie von Sl. Mla-
denov stellt sein etymologisches Wörterbuch des Bulgarischen dar, heraus-
gegeben unter dem Titel: *Етимологически прѡвѡдъ на бѡлгарскѡе*
книзовѡе езѡк (Sofja, 1941). Es ist das Ergebnis einer langjähri-
gen gespannten Arbeit. In diesem Werk wurde zum ersten Mal der Wortschatz
der bulgarischen Literatursprache im Allgemeinen gesammelt und nach
Herkunft und Verwandtschaft mit anderen Sprachen geordnet. Die Etymo-
logien darin basieren in der Regel auf Entsprechungen und Übereinstim-
mungen aus den anderen indoeuropäischen Sprachen. Da aber Mladenov
Anhänger der Theorie von der indoeuropäischen-uraltaischen Verwandt-
schaft war, nicht er in gewissen Fällen „Entsprechungen“ aus den altslischen
nischen angeführt werden.
banskite ezikovi otnosija (1927), in dem bulgarische Elemente im Alba-
nischen verdient der Artikel *Prinos kǎm izuvane na bǎlgarsko-al-*

to, gr. tatos, lat. tentus).
br. rnkam; arm. erek, qiser – stslav. večer; arm. satok, lat. cadaver; arm.
1937 Zur armenischen und slavischen Etymologie (Arm. dravin – bulg.
1920 Ein persisches Lehnwort durch türkische Vermittlung im Slavischen.
1924 Neupers. lavd „Lohn“.
1922 Lit. anyta und arm. aner.
1920 Alb. bote und arm. bot.
1911 Aind. ambrardǎ.

Sprachen:
In einzelnen Artikeln deutet Mladenov auch Wörter aus den anderen idē.
bǎlgarskija ezik (in: Festschrift für Iv. D. Šišmanov, Sofja, 1920, S. 74-92).
im Bulgarischen nimmt er Stellung bereits im Artikel *Minimite finski dumi v*
čiparǎ, was veränderlich ist. Gegen die Annahme finnischer Lehnwörter
dieselben protobulgarischen Wörter mit Ausnahme von zwei: *tojda* und
Revie des études slaves, t. I, 1921, p. 38-53. Hier betrachtet Mladenov
la langue des Protobulgares towarivars d'Asparouch en bulgare moderne,
dasselbe Thema hat er einen Artikel im selben Jahr publiziert: *Vesties de*
Bemerkungen von Mladenov sind in den meisten Fällen berechtigt. Über
na starite bǎlgari (in: Obšt. bodem I, XVIII, S. 834-882). Die kritischen
dargestellt in einem Artikel von Ivan Manolov: *Urlo-Altajskijat prozvod*
kunft sind: zwei Wörter nach Fr. Miklosich und Ivan Šišmanov sowie 34
(s. oben) anscheinend stammen, und zweitens die aus uraltaischer Her-
Protobulgaren, die erstens aus dem Finnisch-Samojedischen nach Rösler
denov kritisch eine ganze Reihe vermeintlicher Reste aus der Sprache der
lat. fǎvi „sprechen“ nachgewiesen. Im 3. Teil der Studie betrachtet Mla-

mit Georgiev ergriffen. Bei dem neugründung Institut für bulgarische eingetreteten. Die Leistungen auf diesem Gebiet wurden von Prof. Vlado-

Eine neue Etappe der bulgarischen Etymologie ist nach den 60-er Jahren ist.
Arbeit einmalig bis heute in der slawischen Sprachwissenschaft geblieben
darin gesammelte und interpretierte Material ist eindrucksvoll, so dass die
gie) in: Сборник за нар. умотовенија, IX, Нарден otbel, S. 443-646. Das
българската народна етимология (Beitrag zur bulgarischen Volksetymolo-
fanzreiche Abhandlung über dieses Thema unter dem Titel: Првос камъ
1893 veröffentlichte der Literaturwissenschaftler Ivan Šišmanov eine um-
Etappe ebenfalls ihren Vertreter, allerdings mit einem Werk. Im Jahre
Die Erforschung der bulgarischen Volksetymologie fand in dieser ersten
kora und ljvde „Leute“ u.a.

„Osternuchen“, mečka „Bär“, mgarare „Esel“, kokiće „Schneeglöckchen“,
domati „Tomaten“, kartof „Kartoffeln“, žito - žarenica „Weizen“, koznarka
vístov „Pistole“, puška „Gewehr“, tjutjuw „Tabak“, čigara „Zigarette“,
fer“, kãž „bulg. Revolutionär-Emigrant“, meč „Schwert“, sabja „Säbel“,
bei denen es gebräut ist. So z. B. bei Wörtern wie kajvutiv „Freiheitskämp-
gabe des Kontextes, in dem das Wort verwendet wird, oder der Umstände,
etymologisch oder historisch-semantisch erklärt, gewöhnlich mit Wieder-
1942. Darin werden mehr als hundert Kulturwörter und Wortverbindungen
Vremena i duma. Ezikovi voprosi (Zeiten und Wörter. Sprachfragen), Sofija,
tung verdient allerdings ein wissenschaftlich-populäres Buch von St. Iljev:
Skorčev (mehrere Artikel), K. Mirčev, VI. Georgiev, Hr. Kodov u.a. Besch-
Sprachgebiete L. Miletić, B. Gonen, A. T. Balan, St. Romanski, P. D.
Bis zu den 50-er Jahren des 20. Jhs. leisteten kleine Beiträge zu diesen
garischen Etymologie und Wortgeschichte.

bleibt bis heute diese Abhandlung unentbehrlich für die Forscher der bul-
Trotz der strengen Kritik (von D. Scheludko Balkan-Archiv 1927, 252-289)
bedeutender Teil des bulgarischen etymologischen Wörterbuchs ausgefüllt.
tern gesammelt und nach Gestalt und Bedeutung erklärt. Dadurch ist ein
Anzahl von balkanlateinischen oder richtiger balkanromanischen Lehnwör-
rumänische Sprache zu Leipzig, 1909, S. 89-134. Hier ist eine reichliche
darschben, erschienen im 15. Band des Jahresberichtes des Instituts für
ski nicht vergessen, nämlich: Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bul-
dürfen wir eine Studie von dem bulgarischen Slawisten Stojan Roman-
Wenn wir von der ersten Etappe der bulgarischen Etymologie sprechen,

werden.
weise „ario-slawische Wurzeln“, die jeweils von den Etymologen abgelehnt
(vor allem türkischen) Sprachen heran und rekonstruiert entsprechnender-

Gesicht beziehen“ (lat. *massa* „murmeln“); *civā* (dial.) „klar, hell“, *civree* dial. * *cortvā* vgl. aber rumän. *cărtvā* „Küpfis“; *mvājā* se „zornig das giev balkanlateinische Lehnwörter: *kvātvā* „Flaschenkrübis“ (aus spätlat. „sich niederlassen“ (rumän. *a cațea* u.a.). An zweiter Stelle erklärt Geor- „Eichhörchen“ – id. * (s) *kot-ter* oder * (s) *kot-(t)er*, *thrak.* * *kater-*; *kacva* *qvjā* „stellen“ (sind. *qvātā* „versteckt“); *katerjā* se „klettern“, *katericā* *gvā* „dunkel“, *gvājā* „waten“, *asrb.* *gvā* „Furt“ > id. * *gvā* *gvā* „die Schwarze“ > id. * *k^(w)erājō-*, bulg. *červ* „Schwarz“; bulg. *mvw-* den); *stvāko* „Onkel“ aus * *patrjō-s* „Vater-“; *červā* „Kirche“ aus *mvslaw.* sondern aus Kontamination von * (s) *kodo-s* „Ziegenbock“ und *qvā* entstanden. Auffallend ist die Deutung der Wörter: *kova* „Ziege“ (nicht mit Präfix *k-* chen haben: ungefähre Wörter *kv* darunter *kv* mit ganz neuen Etymologien. Wörter erklärt, die genaue Entsprechungen in den anderen slawischen Spra- schiedenen Gruppen der Lexik entsprechen. Im ersten Abschnitt sind solche fasst sich Georgiev mit der Etymologie ausgearbeiteter Wörter, die den ver- In den oben genannten drei Abschnitten (2. 7-25 von *Vāpvoz* ...) be-

nicht so deutlich ist. 2. Festgestellt ist die Herkunft fast aller Lehnwörter aus Sprachen, mit denen das Bulgarische in Berührung war (Russisch, Griechisch, Türkisch, Rumänisch u.a.), und zwar jener Wörter, deren phonetische und semanti- sche Annäherung offensichtlich ist. Es stehe nach Georgiev bevor, Herkunft und Verwandtschaft solcher Wörter der bulgarischen Lexik festzustellen, die irgendwelche Besonderheiten in der Phonetik, Wortbildung und Semantik aufweisen, so dass ihre Verwandtschaft mit Wörtern aus anderen Sprachen nahe stehen.

1. Festgestellt ist die Verwandtschaft fast aller Wörter, die phonetisch oder semantisch entsprechenden Wörtern der anderen slawischen Sprachen bisher auf dem Gebiete der bulgarischen Etymologie getan ist: 1. Die slawische Lexik, 2. Das Balkanvulgarat, und 3. Spätere Ent- lehnungen. In der Einleitung des ersten Buches konstatiert der Autor, was Thema gehört der erste Teil des ersten Buches, der aus drei Abschnitten Hier werde ich kurz den Inhalt dieser Bücher wiedergeben. Zu unserem

- 2. *Būlgarska etimologija i onomastika* (1960).
- 1. *Vāpvoz na būlgarskata etimologija* (1958);

Inzwischen hat Georgiev zwei wertvolle Abhandlungen publiziert:

siebente Band. sind 6 Bände (bis zum Wort *slowa* 2) erschienen. In Vorbereitung ist der ein neues etymologisches Wörterbuch des Bulgarischen zu verfassen. Bisher der Leitung von V. Georgiev eine Sektion aufgestellt, deren Aufgabe war, Sprache an der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften wurde unter

Beiträge darzustellen, daher empfiehlt es sich, zunächst die Autoren zu Gruppen von Wörtern gebildet werden. Es ist hier nicht möglich alle diese reichliche Reihe von Beiträgen erscheinen, in denen einzelne Wörter oder In der neuen Etappe der bulgarischen Etymologie (bis 2000) ist eine

Bulgarischen vor.

buches zu veranschaulichen, legt er Deutungen von 20 Wörtern aus dem die Methode der Ausarbeitung des Bulgarischen etymologischen Wörter- stellt Georgiev kurz den Stand und die Aufgaben der Etymologie dar. Um ten der Etymologie gewidmet (s. den ersten Abschnitt, S. 5-16). Zunächst Im zweiten Buch Bǎlgarska etimologija i onomastika sind ein paar Bei-

angewendet wird.

Schwierigkeiten führt, gegenüber der Theorie der Bipartition, die mit Erfolg Partition der indoeuropäischen Gutturale zu fehlerhaften Deutungen und Grund zahlreicher Beispiele zeigt Georgiev hier, wie die Theorie der Tri- noto otazniva vǎrn etimologijata na slavjanskite dumi (S. 121-129). Auf zweiten Teils des Buches: Konceptijata za indoevropskite guturali i nej- In Zusammenhang mit der Etymologie steht der dritte Abschnitt des treffende Etymologien schwieriger Wörter aus dem Bulgarischen an.

wenig überzeugend erscheint. Weiterhin führt Georgiev Beispiele für un- unklaren Wortes einem Wissenschaftler wahrscheinlicher, einem anderen tersucht ist, könnte es sein, dass ein Deutungsversuch eines etymologisch die Geschichte der Sprache oder der Wörter noch immer ungenügend un- aufsuchen. Weiterhin betont Georgiev, dass bei spätllichem Material, wenn rallelen vor allem in den slawischen Sprachen sowie in den Balkansprachen Rahmen der bulgarischen Sprache; danach müsste man weitreichende Pa- als Grundprinzip die Erforschung der Geschichte des Wortes vor allem im buches beruhen muss. Für das bulgarische etymologische Wörterbuch gelte giev die Prinzipien, auf den die Verfasserung des etymologischen Wörter- In der Schlussfolgerung des ersten Teiles des Buches erläutert Geor-

(aus rumän. cirtwǎ, cirtwǎ) u.a.

„Klatsch“ (rumän. palavǎ „Schwatz“, alb. pallavǎ), cirtwǎ „Holzmörser“

„Ziege“ (rumän. zǎpǎn), kǎkǎn „schwächlich“ (alb. ked „schlecht“), palavǎ

vgl. auch rumän. barzǎ „Storch“, pǎnǎ „Pferd“ (rumän. pǎnǎ), sǎpǎn

chen übernommen sind: dial. bar(d)ǎ „aschgrau“ (aus alb. barbǎ „weiss“,

Reihe späterer Entlehnungen im Bulgarischen, die aus den Nachbarspra-

Im dritten Abschnitt beschäftigt sich der bulgarische Linguist mit einer

auch sǎbǎ „Hahn“, sǎbǎcǎ „Henne“ (vgl. türk. sǎbǎn „wilder Hahn“).

„meisseln“, bei „Herr“, kǎrǎn „treiben“, sw „grau“ und wahrscheinlich

gearische führt Georgiev wenige Lehnwörter im Bulgarischen zurück: wǎj

„es wird hell“ (aus *kǎbrǎo-, vgl. lat. cirtwǎn „Ziege“). Auf das Photobul-

Kosturski etimologiji. Proizvod na dumite mardva, mardvaš, mardva (1981); Etimologični belški (delas, vidiš, izkerda, vā, vāč, m.a.) (1975); Etimologični belški (1973); Bälgariskite dialekti dumi izlōčvāim, jōrja, jōtjā, kkvājā m.a.) (1981); Bälgariskite dialekti dumi izlōčvāim, jōrja, jōtjā, kkvājā m.a.: Belški za proizvod na njaskolko dialekti dumi (kvbē, kvkē, emprunts dans le dialecte de Razlog d'après le tome XIV du SPNU (1979). lect de Razlog d'après le tome XLVIII de SPNU (1960); Ouedpues mots et Kōleda, provençal calendo „Noël“ (1980); Études de deuxpues mots du dia- gigue de quatre mots bulgares (vīsija, kres, sar, dūvīsje) (1974); Bulgare tjurkizimov v slavjanskich jazykach (1979). R. Bernard: Étude étymolo- zik (1971, 1972, 1974, 1975, 1976); K etimologičeskoj problematike rannich bälg. delva „dälbok ginen säd“ (1982); Orientalski zsemki v bälgariskij zsemki ot arabski proizvod v slav. exici: stb. delv „πῶρον, dolium, cadus“, zvanija – zsemki v starobälgarski ili starorski exici? (1981); Käm rannite ot arabski proizvod v slavjanskite exici: Njaskolko redki astronomičeski na- *vrb- „izdvāim gāren zvuk“ v bälgariskija exik (1983); Käm rannite zsemki zstāpnici na praslavjanskite zvukopodržāstelnij glasolnij osnovi *kāt-, *vrt-, včhvāim, nāvechvāim/nāvjāchvāim i nāvichvāim „izmestāim (stāv)“ (1984); „zabardka“ (1984) m.a. M. Račeva: Bälg. izvechvāim/izvjāchvāim i iz- skich govoračh) (1971); Za edna ungarska duma v bälgariskija exik: k'vānde nej lekaičeskoj izoglose v polgarskom jazyke (nāzvanija jvāim v polgar- (1984); Nāzvanija čerepachi v polgarskom jazyke (1968); O odnoj drev- bāzma (1971); Za njakoi rodopski etimologii (pōčlev, dejāim, vočē, hōvka) en m.a. M. Mladena v: Edna stānna izoglosa v bälgariskija exik: pravda \ tes (1981); Südslav. * vrkata, * vrkavōt i und seine baltischen Entsprechungs- mēšim, mēšimā, mlamol, svāre) (1970); Bulg. odevē, odave und Verwand- mēšim, pre-mēšim i pod.; Uñnoslavjanski etimologii (b rēčā, vr rēčā, dzvka, vāleja, vāleja, vāleja i pod. (1982); Käm etimologičista na bälg. ot- svānata m.a., bälg. štāim – strh. štāim) (1974); Käm etimologičista na bälg. njakoi redki bälgarski dumi (bälg. svānna se, svānna se, svānna se – strh. (1978); Bälg. dovocvjet, strh. dovocvjet (1973); Etimologični belški vāru Iv. Duridanov: Bälgarski etimologii (obeca, obica, otocski, p'p'vāim) (1984). gze, oz rēčā, (v) gze, v gze i tehniče slavjanski sōstvōstvājā (1984). nalo dejatelno pričastie I (māšā, kvāšā, kvāšā); Proizvodāt na stb. termin *dvānos v slavjanskich jazykach (1977); O stātači ot starobälg. mi- klasa (1979)¹; Etimologija na glasola katvājā(m) (1973); Indoevropējskij Etimologičeski belški: I. Bulg. k'jopav, k'jopav, 2. Bälg. k'jvāv, k'jvāv, vōllgebracht haben. Beschattung verdienen an ersten Stelle: VI. Georigev haben, und dann in Auswahl die anderen Forscher, die wertvolle Beiträge erwähnen, die sich durch ihre Leistungen auf diesem Gebiet auszeichnen

Topf, šle (strk. šljed) „Lamm von 6 Monaten“, skvaw „Trügerock“, kwarwjw „großer Kessel“, kow sch „Scapiosa L. Pfauze“, delw „irregener Schlaf aus Terteil“, švark „Gebüsch“, švčv „Karften“, švčv „Schiff“, kavam „treiben“, kavrj „Sperber“, sokwj „Kopfreif (als Schmutz)“, tšvjč „sabla „Hahn“, sablca „Henne“, wjw „meisseln“, sw „gran“, wj „Herr“, tobulgariem erbedlich angewachsen. Im folgenden werden sie angeführt: ard, I. Duridanov, VI. Šur. Dank ihrer Leistungen ist die Anzahl der Probov, Boris Šimeonov, M. Moskov, Iv. Venedikov, Ivan K. Dobrev, R. Bermanisch) beigemessen. Wertvolle Beiträge auf diesem Gebiet leisteten Emil wird dem Substrat im Bulgarischen (Protobulgarisch, Gegenständig, Kur-Besondere Bedeutung in der bulgarischen Etymologie der zweiten Etappe VI, 1981, 181-189) betrachtet.

gaischen sind zusammenfassend von B. Paršekov (Šapost. exkoxanie, Die deutschen, niederländischen und skandinavischen Lehnwörter im Bul-

onov (1958), Iv. Petkanov (1974), R. Bernard (1983), St. Stojkov (1958). Beiträge zu dieser Frage beistueren M. Mladenov (1970, 1972), B. Šime-rumwaski exkovi otnoševjw (Šapost. exkoxanie, VI, 1981, 161-170) vor. O. Mladenov einen sehr wertvollen Überblick in ihrem Artikel Bǎlgarovo-Über die rumänischen Lehnwörter im Bulgarischen legen V. Aleksova und Autor mehrere früher publizierte Arbeiten zusammengestellt.

Autorski vjwvjw v romanskite exci i diakiti (Šofa 1988). Darin hat der wurden ausführlich in einer Monographie von Iv. Petkanov behandelt: Šav-tet. Die slawischen Einflüsse in den romanischen Sprachen und Dialekten. I. Vankov (God. Sof. Univ. Fak. Zap. fl. Bd. 65\1, 1971, 295-324) betrach-III, 1953, 256-258). Die englischen Lehnwörter im Bulgarischen wurden von publizierten A. Špasoza (Ivestija IBE, II, 1952) und K. Kostov (Bǎlg. exik, dar. Kurze Beiträge zur Deutung italienischer Lehnwörter im Bulgarischen Erde). Sie stellen einen wesentlichen Beitrag zur bulgarischen Etymologie manist I. Vankov fünf Studien veröffentlicht (siehe die Bibliographie am (Itälischen und itälischen) Lehnwörter im Bulgarischen hat der Ro-Sammelband Prez vekovete, I. Šofa 1936, 181-189; über die romanischen Arbeit von V. Beševliev: Bǎlgari i gäri v tehnie vjwvjw prez vekovete, Milw (1957), N. Kocov (1981), Iv. Dobrev (1978); vgl. noch eine frühere rischen befassten sich ebenfalls K. Mirčev (1952), Al. Ničev (1962), Al. bǎlgarski (Šofa 1990) erläutert. Mit griechischen Lehnwörtern im Bulgardissertation Fontetšni problemi pri etimologizuvane na grǎckite zavrsk v der Wörter sind kompent von Hr. Tzitzilis (Dzidzilis) in seiner Doktor-wörter, danach kommt das Wörterbuch. Die phonetischen Besonderheiten Untersuchung der Gesamtheit der Phonetik und der Morphologie der Lehn-moderen bulgarschen Sprache (bulg., Šofa 1969). Darin finden wir eine

cori 1979); živa „Käse“ (im Geheimdialekt der Schneider aus Debăr) (To-
kart.) „stechen“, cveca\coca „Mädchen“ (P. Asemova-U. Durkova-T. Ka-
oben); kova (dial.) „Zeit“ (Mirčev 1953); caka „Art und Weise“, cakam
kappa „Fels“, vŕeja\vrŕe „Blitz“, kekav „schwächlich“ (V. Georgiev, s.
ter im Bulgarischen. Festgestellt ist die albanische Herkunft der Wörter:
Bescheiden sind auch die Beiträge zur Etymologie albanischer Lehnwör-

tija IBE, IV, 1956, 411-425) betrachtet.

K. Kostov in seinem Artikel Gŕdanskŕi dŕumŕi v bŕlgarskite tajni govori (Izves-

osmanisch-türkischen Dialektwörterbüchern.

ot bŕlgarskŕija i ot dŕvŕdite slavjanskŕi eziki. Ihr Material schöpfte sie aus den
Sŕiljčmanova im Jahre 1981 veröffentlicht: Leksičarnik zaemki v turškŕija ezik
Artikeln – 1988, 1989). Eine wertvolle Studie darüber hat Hŕiljčev Meimova-
erweckt. Als erster hat sich P. Mičstev mit dieser Frage befasst (in zwei
Titze und H. Eren – das Interesse der Wissenschaftler auch in Bulgarien
Entlehnungen im Osmanisch-Türkischen haben – nach Fr. Miklosich, A.
Hŕiljčev und Hŕiljčev Sŕiljčmanovŕi. Die bulgarischen bzw. die slawischen
eines in Bulgarien (Novus forlag – Oslo, 2002) von AH Gannes, Kjetil Rŕ
nen für die Etymologen ist, ist neulich erschienen: A Dŕstovŕarij ot Tur-

von St. Stachowski.

1. Ètudŕes sur les turcismes en bulgare (Oslo, 1970) von AH Gannes.
2. Studia nad chronologŕija turčŕizmaŕi v jezyku bulgarskim (Krakŕw, 1971)

rische Etymologie sind von Belang zwei Arbeiten:

Langstein: AH Gannes, St. Stachowski und M. Molovŕ. Für die bulgar-
kischen Entlehnungen im Bulgarischen besitzen sich vor allem ausländische
den bulgarischen Dialekten aufgenommen werden. Mit den osmanisch-tür-
gischen Wörtbruch verteten, da darin ausnahmslos alle Lehnwörter aus
Das Osmanisch-Türkische ist am weitesten im Bulgarischen etymolo-

empirants bulgares de nevera turc (bulg., 1960) betrachtet.

Türkischen (Petschenegischen) werden in meinem Artikel De certis
Mittelasiens. Wahrscheinliche Lehnwörter im Bulgarischen aus den anderen
eine Totembezeichnung, identisch mit dem Namen eines Waldtieres aus
eine neue von B. Simeonov (Vekove, V, Nr. 5, 1976) ersetzt: bulgar sei
mischer“, „rebŕlŕisch, wŕhlŕisch“ zu bulgavak „mischen“ wurde jetzt durch
Etymologie des Volksnamens bŕvar(ŕn)\bŕvar, erklŕrt als „Mischung. Auf-
sonst, grundlos“, belbŕvav „nicht ganz gegŕrtet Wein“ u.s.m. Die frŕhere
vatsch „Werkflŕher bei Schmelzhŕtte“, tŕvŕak „Unterhose“, tŕvŕje „um-

da nicht alle vorerwähnten Etymologien einwandfrei sind.
zusammengefasst. Es empfiehlt sich dieses Buch mit Vorsicht zu benutzen,
gibt hat der Autor später in seinem Buch *Этимологический словарь* (Soffja, 1994)
2. 51-52, 89-90). Die entsprechenden Artikel mit Ergänzungen neuer Etymolo-
die Angaben in *Българският език* II von Българският език, Bd. IV, 1995,
Balkan Sprachen hat sich T. Todorov in mehreren Artikeln beschäftigt (s.
XXIX, 1978, 47-54). Mit der Deutung einer Anzahl von Wörtern aus dem
Band) ist Gegenstand eines Artikels von J. Selimski (Säpost. exikonanie,
Eine Reihe ungedeuteter Wörter im *Български етимологически речник* (I).

Perspektiven

Als nächste Aufgabe scheint mir das Abschließen des *Български етимо-
логически речник*, erfüllbar natürlich, wenn das Autorenkollektiv das Aufsa-
tungstempo beschleunigt. Parallel wäre empfehlenswert die Vorbereitung
einer neuen verarbeiteten und ergänzten Ausgabe der ersten zwei Bände.
Das ist notwendig, denn im Laufe der letzten 30 Jahre zahlreiche neue Etymolo-
gien erschienen sind, so dass die erste Ausgabe dieser Bände schon
veraltet ist.

Weiterhin: ich empfehle den Autoren, sich mit Vorbereitung von Mono-
graphien zu befassen, wobei zweckmässig wäre, die Themen nach Wort-
feldern zu wählen. Als Beispiele nenne ich die Monographien: V. Kosarska
Български етимологически речник на глаголите (Wortfelder, 1972) und I. S.
Vachros *Наименованията на речката в речника* I (Helinski, 1979).

Hier möchte ich noch auf eine Frage aufmerksam machen. In der Ver-
gangenheit wurden die Lehnwörter gewöhnlich ohne Rücksicht auf ihre Ver-
breitung, d. h. auf ihre Areale untersucht. Oft wurden sie ohne Ortsangaben
angegeben, z. B. „osmanisch-türkisch“ oder „griechisch“. Als Annahme
verweise ich auf zwei Beiträge von M. M. Mladenov, in denen die geographi-
sche Verteilung a) der Protobulgarismen (Säpost. ex., VI, 3-5, 1981) und b)
der Romanismen im Bulgarischen (Die Slav. Sprachen, XIII, 1987) darge-
stellt wird. Künftig muss man also mehr Aufmerksamkeit auf die Areale der
Lehnwörter im bulgarischen Sprachterritorium schenken. Denn vom ethno-
linguistischen und kulturhistorischen Standpunkt ist es überaus wichtig
diese Areale auszuwerten.

BIBLIOGRAPHIE
(IN AUSWAHL)

- pejski ezici. Kazanlâk.
Popov, G. V. 1886: Etimologičeski rečnik na bûlgarskija ezik s drugite indoevro-
Petkanov, Iv. 1988: Slavjanski vlijanija v romanskite ezici i dialekti. Sofija.
problemj). Šapost. ezikoznanie VI, 3-5, 80-104.
Moskov, M. 1981: Bûlgaro-tjurski ezikov kontakti (ezikov ostâci, sâstojanie,
Mladenov, St. 1941: Etimologičeski i pravopisni rečnik na bûlgarskija ezik. Sofija.
garschen Sprache. BAN, XLIII, kn. 21, 93-122.
Mladenov, St. 1930: Etymologisches aus einer kurzgefassten Geschichte der bul-
nija. God. Sof. univ. Istor.-filol. fak. XXIII, 8, 32 S.
Mladenov, St. 1927: Primos kâim izučavane na bûlgarsko-albanskite ezikov otnoše-
toch en bulgare. Revue des études slaves I, 38-53.
Mladenov, St. 1921: Vestiges de la langue des protobulgares touraniens d'Aspa-
v neobûlgarskata reč. God. Sof. univ. I. Istor.-filolog. fak. XVII, 201-287.
Mladenov, St. 1921: Verjâtni i mnimi ostâci ot ezika na Asparuhovite bûlgari
I. Istor.-filol. fak. XIII-XIV, 168 S.
Mladenov, St. 1920: Studii po slavjansko i sravnitelno ezikoznanie. God. Sof. univ.
za nar. umotvoreništva, XXV, kn. 2, 1-155.
Mladenov, St. 1909: Starite germanski elemente v slavjanskite ezici. In: Šornik
In: Izvestija IBE, kn. I, 231-238.
Mirčev, K. 1952: Beležki vârtim grâckite zamerki v ezika na sedmogrâckite bûlgari.
Iičev, St. 1942: Vremena i dumi. Ezikovi vâprosi. Sofija.
Bulgarian. Novus vorlag, Oslo.
Garnes, A., Hauge, K. R.â., Stulevmanoglu, H. 2002: A Dictionary of Turkish in
Garnes, A. 1970: Études sur les turcismes en bulgare. Oslo.
Georgiev, V. 1960: Bûlgarska etimologija i onomastika. BAN, Sofija.
Georgiev, V. 1958: Vâprosi na bûlgarskata etimologija. BAN, Sofija.
Sofija.
Filipova-Bajrova, M. 1969: Grâcki zamerki v sâvremenijâ bûlgarski ezik. BAN,
vischen Sprachen, 13. Band, 5-14.
Mladenov, Iv. 1987: Die Romanismen im Wortschatz des Bulgarischen. Die Sla-
ren M. S. Drinov, Sofija, 431-446.
Mladenov, Iv. 1960: Starî tjurski zamerki v bûlgarskija ezik. In: Studia in hono-
3-17.
Boev, E. 1965: Za predtjurskoto tjursko vlijanije v bûlgarskija ezik. Bûlg. ezik, XV,
vekovete, I, Sofija, 181-189.
Bešvliev, V. 1936: Bûlgari i gârci v tehните vlijanija prez vekovete. In: Šp. Prez
ezikoznanie, VI, 3-5, 161-180.
Aleksova, V., Mladenov, O. 1981: Bûlgaro-românski ezikov otnoženija. Šapost.

- Račeva, M. D. 1979: Za zamerkite ot arabski proizhod v bŭlgarski ezik. In: Pomagalo po bŭlgarski leksikologija. Sofija, 161-167.
- Rakovski, G. S. 1988: Šačmenija. IV. Bd. Ezikoznanie, etnografija, folklor. Sofija.
- Romanski, St. 1909: Lehrwörter lateinischer Ursprungs im Bulgarischen. 12. Ja-
hrber. des Instituts f. rumän. Sprache zu Leipzig, 89-134.
- Simionov, B. 1979: Prabŭlgarskata sŭstavka na bŭlgarskija ezik. Bŭlg. XXXI, 411-417.
- Simionov, B. 1976: Proizhod i značenie na nazvanieto bŭlgarin. Vekove, V, Nr. 5.
- Šiljemanova, Haziya M. 1981: Leksikalni zamerki v turškija ezik ot bŭlgarskija i ot turkite slavjanski ezici. Šapost. ezikoznanie, VI, 3-5, 105-135.
- Šimanov, Iv. 1893: Pimos kŭm bŭlgarskata narodna etimologija. In: Spornik za nar. imotorenija, IX, 443-446.
- Šimanov, Iv. 1900: Kritičen pregled na vŭprosa za prabŭlgarite ot ezikovo gledište i etimologijete na imeto bŭlgarin. In: Spornik za nar. imotorenija, XVI-XVII, 55-73.
- Toporov, T. A. 1994: Etimologični etjudi. Proizhod na bŭlgarski dumi. Sofija.
- Tsitilis (Dzidzilis), Hr. 1990: Fontični problemi pri etimologizirane na grčките zamerki v bŭlgarskija ezik. BAN, Sofija.
- Vančov, I. 1965: Rannite zamerki ot frenska ezik v bŭlgarski. Istoričeski uvod. 1800-1870. God. univ. Filol. fak., t. LIX, 167-202.
- Vančov, I. 1966: Rannite zamerki ot frenska ezik v bŭlgarski. Analiz na leksikata. 1800-1856. God. Sof. univ. Filol. fak., t. LX, 135-193.
- Vančov, I. 1967: Rannite zamerki ot frenska ezik v bŭlgarski 1857-1870. God. Sof. univ. Fak. zap. filol., t. LXI, kn. I, 279-347.
- Vančov, I. 1959: Kŭm istorijata na italianskite zamerki v bŭlgarski. God. Sof. univ. Fak. zap. filol., t. III, 2, 201-312.
- Vančov, I. 1958: Kŭm istorijata na njakoi zamerki ot zapadnite romanski ezici v bŭlgarski i turkite balkanski ezici. God. Sof. univ. Fak. zap. filol., t. LIV, 2, 169-280.
- Vančov, I. 1971: Rannite zamerki ot anglijskija ezik v bŭlgarski. God. Sof. univ. Fak. zap. filol., t. LXV, Nr. I, 295-324.

Тот же принцип (иногда в перевернутом виде) применяется к построению словосочетаний. Например, в предложении "Кто-то из нас знает, кто знает, кто знает..." принцип тот же, что и в предложении "Кто знает, кто знает, кто знает...". В первом случае принцип называется "принцип обратности", во втором - "принцип транзитивности".

Второе предложение: "Кто знает, кто знает, кто знает..."

В третьем предложении (8) "Кто знает, кто знает, кто знает..." принцип тот же, что и в предложении "Кто знает, кто знает, кто знает...". В первом случае принцип называется "принцип обратности", во втором - "принцип транзитивности".

В четвертом предложении: "Кто знает, кто знает, кто знает..."

В пятом предложении (9) "Кто знает, кто знает, кто знает..." принцип тот же, что и в предложении "Кто знает, кто знает, кто знает...". В первом случае принцип называется "принцип обратности", во втором - "принцип транзитивности".

В шестом предложении: "Кто знает, кто знает, кто знает..."

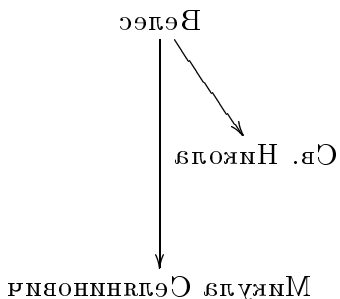
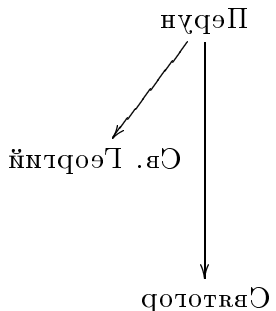
Особый принцип работы с этими предложениями называется "принцип транзитивности".

Свойства Святых, родившихся в Пердуне, можно свести к трем основным:

1. Как и Пердун, он принадлежит к древнейшей культуре и протопольскому кругу (Миклаш - Велес).
  2. Он имеет отношение к Пердуну:
    - а) это место рождения;
    - б) для него характерна связь с духом;
  3. Это имя одно из наиболее распространенных в Пердуне.
- Последнее доказывается тем, что в Пердуне до сих пор сохранились древние названия: Св. Георгий, Св. Николай, Св. Георгий, Св. Николай, Св. Георгий, Св. Николай.

В итоге: Св. Георгий > Св. Николай > Св. Георгий > Св. Николай

Приведенные выше примеры являются исключительными случаями. В большинстве случаев, в которых так или иначе происходит связь с Пердунской культурой, мы имеем дело с переносом. Методы испытаний на прочность в области культуры и искусства являются предметом особого интереса.

Литература

1. Bandoin de Comte J.: Einiges über Palatalisierung (Palatalisation) und Entpalatalisierung (Depalatalisation). // Indogermanische Forschungen IV, 1894, 42-57.
2. Марклов В. В.: Ред. на кн. О. Н. Трубачева: Нормы славянских терминов родства, М., 1929. // ВР РЯ №2, 1980, 143.
3. Марклов В. В.: О несомненной славянско-германской связи в славянском языке. // Типология и взаимодействие славянских и германских языков. М., 1989.

4. Мяртынов В. В.: Славянские эммологические вербы // Русское и славянское языкознание. М., 1972, 182-188.

5. Мяртынов В. В.: Кашебольная язык. Семологический аспект. М., 1982, 38-43.

6. Мяртынов В. В.: Язык в употреблении в вербальной форме. К проблеме словоупотребления. М., 1983, 88-89.

7. Мяртынов В. В.: Сербский язык «Слов о лави Нобеев». // Славянский и балканский филологический сборник. М., 1989, 69-73.

8. Мяртынов В. В.: Проблемы вербальной коммуникации в славянском языке // Сравнительно-историческое языкознание на современном этапе. Пятер В. М. Пятер-Святая. М., 1990.

9. Мяртынов В. В.: Віктор Владимирович: Словнікко-історичнік калекты іхко-ме ш окрєгіє Рєспублікє Слєвєнє. // Рєспублікє Слєвєнє. 1992, 94-97.

10. Мяртынов В. В.: Віктор: Славянские эммологические вербы. М., 1993, 17-18.

11. Мяртынов В. В.: Сербский язык – балканская проблема. // Philologia Slavica. К 70-летию академика Н. Н. Толстого. М., 1993, 97-98.

12. Мяртынов В. В.: Хрватский язык // Дневник. Хрватский язык. М., 1994, 18-19.

13. Мяртынов В. В.: Толологический аспект вербальной коммуникации // Калекты іхко-ме ш окрєгіє Рєспублікє Слєвєнє. 1997, 19-20.

14. Мяртынов В. В.: Проблемы вербальной коммуникации в славянских языках // Acta Baltica Slavica 25. Warszawa 2000, 192-193.

15. Мяртынов В. В.: Проблемы вербальной коммуникации в славянских языках. М., 1972.

16. Окладников Ю. В.: Очерк по эммологии. СПб., 2001, 133-139.

17. Rozwadowski J.: Słowotwórstwo i znaczenie wyrazów // Wzrost i rozwój. T. 3. Warszawa, 1990.

18. Успенский Б. А.: Мяртынов В. В. М., 1988.

19. Шенфельд Дж.: Славянские эммологические вербы. М., 1977.

Indoeurópský Schwedebplatn a slovnáská etymológia

Šimon Ondruš

Osnovateľmi teórie Schwedebplatn v jedomte a larvngálnou teóriou boli dve veľké osobnosti indoeurópskej jazykovedy 20. storočia Jerzy Kuryłowicz (1895-1978) a Emile Benveniste (1902-1976). Roku 1935 vyšla Kuryłowiczova publikácia Études indoeuropéennes so štúdiom Classification des racines indoeuropéennes a Benvenistova monografia Origines de la formation des noms en indoeuropéen so štúdiom o teórii indoeurópskeho koreňa. Obodvaja nadviazali na preložené dielo F. de Saussurea (1857-1913) Mémoire sur le système primitif des voyelles dans les langues indoeuropéennes (1878).

Benvenistova a Kuryłowiczova teória sa dlho nepublikovala v slovnáskej etymológii. Slovnáské etymologické slovníky po druhej svetovej vojne (Vasmer, Kopečný, Machek, Sławski, Bezlaj, Štok, Marčulyš, Melničuk, Georigiev) etymologizovali slovnáské slová na základe mlaodobratstvičkej indoeurópskej a konce 19. a začiatku 20. storočia. Po smrti F. Bezlaja aplikujú v slovnáskom etymologickom slovníku larvngálnu teóriu Marko Šnoj a Metka Furlan, čo sa prejavilo už v treťom zväzku P-2 od r. 1995. M. Šnoj ju aplikuje aj v individuálnom etymologickom slovníku. Podobne sa v posledných rokoch aplikuje larvngálna teória aj v etymologickom centre Brna (Havlová et al.). Poľskí individualisti et. slovník ani chorvátsky slovník Gluchacka neberiem do úvahy, lebo autormi nie sú profesionálni slavisti. Český etymologický slovník J. Rejčka nie je založený na výskume, ale na unáhlenej kompilácii.

Po 34 rokoch od výjdenia štúdií Benveniste a Kuryłowicza vydal Raimo Anttila monografiu Proto-Indoeuropean Schwedebplatn (1999). V dôsledku Schwedebplatn vytvári onomatopoeje, deskriptívne slová a tabuové slová (s. 13-19).

V plnom rozsahu uplatnili larvngálnu teóriu a Schwedebplatn T. V. Gamkrelidze a V. V. Ivanov v štyriech Indoeuropéjskij jazyk i indoeuropejskij (1984).

Pri doterajšom výskume slovnáskej a slovnáskej lexiky a hľadiska genézy som zistil, že Schwedebplatn a larvngálna teória domáhajú adekvátnejšie etymologické výklady najmä tie prípadly, v ktorých mlaodobratstvičká koncepcia zlyháva. Na 6. medzinárodnom kongrese slavistov v Prahe r. 1988 som prednášal na tému Etymologické segmentácia slov a hľadiska štruktúry

1975, s. 116-132. etymologičar. Zbornik Slawische Wortstudien. Bautzen, Domowina Verlag
 vjeh skrbiv K-w- < v praslovančine (indoevropske) a jej vjznavam pre
 107-118. Na tieto vjkladby nadvzajem v študii Delabializácia spoluhlásoko-
 nášky pro θ. mezinárodní sjezd slavistů v Praze. Praha, Academia 1968, s.
 indoevropskeho koreňa a larvujúcej teórie. Zbornik Československé před-

Na úvod chcem konštatovať, že medzi virtuálnymi variantmi švebských
 toých foriem a reálnymi variantmi je podobný vzťah ako medzi jazýkovým
 systémom a jazýkovou normou. Norma (úzas) opýšajne nevýčerpáva všetky
 možnosti, ktoré poskytujú systém. Niekto švebských variantů možn
 byť doložené iba v prípadoch, opýšajne v zembirických názvoch. Ale tie ma jn
 sbeštine vjchodisko.

Popri dvoch základných štruktúrach CVCC a CVCVC sa možn vjškynúť
 aj štruktúry CVCVCVC. Tie možn interpretovať dvojako:

1. Ako relikty protoindoevropskeho stavu so štruktúrou CVCVCVC, z ktorej
 vznikli štruktúry CVCVC a CVCVC.
2. Pnš štruktúra CVCVC vznikla sekundárne druhej kontamináciou
 prvej a druhej štruktúry. Interpretácia závisí od povahy denotátu (re-
 ferentů). Čim je denotát starší, tým je pravdepodobnejšia interpretá-
 cia prvá.

Vjberovo nadvzám slovanské a indoevropské etymologické založené na la-
 rvanjšej teórii a švebských. V ľavom stĺpci prvá forma CVCVC, v pra-
 vom stĺpci druhá forma CVCVC-.

Sluko

sewH-l- : sewH-l-
 sowH-l- : sowH-l-
 saH-l-
 sH-l-

Prvá forma sewH-l- : sowH-l- reálne doložené paltským (litvským, lotyš-
 ským, staropriuským) sawle. Pravdepodobne aj gótske sawl. Druhá forma
 je v gréckom sewH-l-, po delabializácii sêhl- : kêlios. Aplnut sowH-l- v la-
 tinskom sôl, sôls. Forma saH-l- v staroindickom sâwã, sâwã. Forma sH-
 je v praslovanškom s-l-w-ko. V nemeckom Zowel, anglickom saw nemusi ísť
 o druhej súffx -ew, ako sa tradí, ale o alternácii \w/ ktorá je v indoe-
 evropskej známe. Pokazuje na to staroindické sôl, dânske, švédské sol
 gótske sawl-. Alternácia \w/ n bola aj v zvestskom xawã z ide. formy sêH-n-.

Gamkrelidze-Ivanov pokladajú meH-s-a meH-n- za dva osobité deriváty koreňa meH- "merať" bez interjektívnej čihrnej časti lexému. Ja predpokladám v čihrnej časti relikty indoeurópskeho domennovnia noci nek-t-: nek-t- nek-: nek- sú čihrnou formou prvej formy Hw-k-.

MeH-Hen-k. V sekvencii Hw-k- substitúcia H\K, podobná substitúcii H\K v slovách koš a koza a koza (je jich aj viac).

MeH-Kēnk- do satemizácii v praslovanskej mē-seVc-, māsēVc- Kým v praslovanskej sa zachovala plná čihrná časť kompozita, v staroiranskom mēas a v staroperšskom mēšyā sa čihrná časť kompozita redukovala takmer úplne, čo sa pri starých kompozitách stávalo. MeH-Hen-k-t- kontinuje v staronemeckom mēnōd, litovskom nárečnom mēnūdy, spirovskom mēnwo zo staršieho mēnōt (Fränkel 438); grécke mēn- mēnōs, lat. mēns. Prvotný význam "merať noci".

Telo

Idé. koreň teH-: tuH-: prasl. tytē "trúň"

teH-l- : tēH-l-
toH-l- : towH-l-
tuH-l-
tH-l-

Prvá forma teH-: toH-l- v praslovanskom tēl-: trské tēl-ovščē "telo bez hlavy a údov", poľské tēl-dw "stredná časť tela". Čihrná forma tēH-l- po delabializácii teH- v prasl. tēlo. TowH-l-: po delabializácii toH-: slovenské tēlēt sa "trúň", poľské tēlowity "trúň", slovenské tēlēt "toxšpat tuk". TuH-: tēl- v prasl. tytē, grécke tylos, albánske tēl "mäso". THT- v prasl. tē-sta "trúň".

Temeno

Prvý variant teHm-: toHm- v latinskom temere, tmor. Čihrný variant toHm- v gréckom tēma "telo". T wēHm-: po delabializácii teHm- v prasl. tēm-: "vrchná časť tela, hlava, temeno".

Zvetlo : vesna

Hw-s- : Hw-sH

Hw-s-: stind. wās-aw, "zornička", lat. wōvor, litov. wšw, tot. wst atd. Hw-s-: ves-r- praslv. wsw, stind. wssr-, lit. wsw, grécke wst. Prvá podobná došlo ku kontaminácii čihrnej formy Hw-s- a prvej formy Hw-s- r- ajternáciou v\zniklo prasl. wsel-. Wselā mgyel, je jana mgyel, wselē faryp sú svetlé faryp.

Svetlo : juu

Her-g- : Hweg-
Hug-

Prvý variant v gréckom svete „jas, žiar, svetlo“. Praslavanské j-uv-
„svetlá stana“. J-uv-ín- < ušna, jūna v prvotnom významе poludňajšie
jedlo, nekôr olované a večera. Druhý variant Hweg-wög- v praslavanskom
wög-ja < wša „svetlá vrchná jzba“ (v ruštine). Český wü-d-ín- < věžník
„světýlko lesní“ (Machek). Nulový stupen Ū-d-vja < vjān, vjān, vjān.
Ū-d-ín- < vjān „des svetlej tarby“.

Derivovaný základ Hew- v praslavanskom j-av-; staroslavienskej j-avě
„jasne, svetle“, stoinj. avn „zjavne“.

Svabds – sýtj – svacina

Základ sewH- : sewH- odvođený deňtlor d\ t. ŽweHb- v gréckom pa-
bèn „sýtj, dost“, hōnos, hōnos „plný, hustý, sýtj, sýtj“. Nulový stupen svHt-
v praslavanskom sýt-; sH- v latinskom svās, svās „sýtj“, nemec. satt, sāt,
sättjēn „sýtj, sýtj“. V praslavanskej nenasatla delbajlajšacis, preto svat-
v slove svat-sba v dôvodom významе sýtjenie, hostina pri sobšši. Derivát
svat-sba sporadickou substitúciou t - č (švot-ich na švotčich, kōka na kōča
sč) zmenený na svacina „hostina pri vstupе tovariša do cechu majstrov“.
Derivčné varianty svat-sba : svat-sba podobné ako dost-sba : dost-sba v
chorvátskom doba.

Luznūt – lazeň

Luznūt (v slovenčine) z aplatur luz-; aplatur luz-; Luz- je prvá
forma, druhá forma luz- po delbajlajšacii luz-; Luz-va „kúpel“ (v starých
jazykoch sa pilo, šľahalo prítim v bare). Podobný motivácii má praslavanské
bava zo staršieho bat-va. Lazeň nie je od slovesa lexem (Trbačev), bava
nie je z grécko-latinského balneov, balneum (tradičný výklad).

Jazyk – nōž

Her-gh- : Hnegh

Prvý variant v gréckom evchos „žper, lanze, Schweit“. V praslavan-
skom evz-šk- „jazyk“. Druhý variant v praslavanskom nez- : nez-; Staro-
slavienskej pro-noz-iti „vobodnūt, vpicchnūt“. Derivát nez-ja < nož. V zšah
medzi gréckym evchos a slovanským evz-šk- podobný ako medzi gréckym
glochis „žip, žpic, ostrie“ a gréckym gōsca „jazyk“. Tradičné spá-
janie jazyka s nem. Zsvge a lat. lingua nevhovuje hláskovým i diferenciam
b nem. Zsvge : l (lat. lingua) : j (slov. jazyk).

Ľeseň

Hesn- : Hesn-

Variant Hesn-, esn- „stary“ poznámy v praslovanskej staršej prúžtine a v časti germánských. Kontaminácia Hesn- a Hesn- vznikla dlhú formu Hesn- -Máto pravdepodobne, aby dlhú formu Hesn- -pola reliktom z protoslovanských, lebo domnovenia ročných období okrem ximú sú mladšie. V xšah medzi esn- „stary“ a esn- (podzim) podobný ako medzi lat. vet- > Hest- „stary“ a autumnus zo skladu Hest-

Nústa – nevsta

Newb- : Newb-

Newb- : Nowb- v latinskom wbera z derivátom wpta, gréc. wupfě. Kontaminácia newb- : newb- vznikla forma newb- v praslovanskom newbta, nevsta. Plná forma newb- nemôže siahť do protoslovanských z povahy genotatu. Praslovanské pohyblivé s- a-wbítí je sekundárne. Po dobú kontamináciu prvej a druhej formy ako v slove jeser.

Guditi : guda : guda : gveda

Praslovanské, staroslovianske guditi „oškliviť, špiniť“, z diftongového gowd-. Nulový stupen gúd- v slove guda. Dlhú formu gowd-, po delabializácii gód, pras. guda. Kontaminácia prvej a druhej formy v splaute gved- géd- (v polskom ždác esn- „oškliviť sa“) vznikla forma gawda. Machek dol na dobrej stope.

Rosa

Wers- : wers-

Wers- v staroind. wraša „dážď“, grécke — esé „rosa“. Wers- v splaute wos- v slovanskom rosa, balt. rosa, lat. rosa – rōra. Zánik iniciálneho w- podobne ako v slove rana oproti stind. wanaa.

Rást – rodit

Herd- : Herd-

Praslovanské ord-ti < orsti „rásť“ z prvého variantu Herd-, ord-. Druhý variant Herd- v splaute rod- v slovose roditi. O responzibilitosti významov svedčí grécke řò - řjomar. Prijal Machek 1988. Koreň Her- or- v latinskom orior.

Lat. ordò – pras. rerd-

Herd- v splaute ord- v latinskom ordò. Herd- s nazálnym iníxom -v- rerd-. V praslovanskej a j v historickom vývine slovanských jazýkov nazápný iníx známy. Litovské gerd- – gedeti, slovanské gerdati < žerdati. Praslovanské mcd- na území Slovenska nazápnované na merd-, preto historický reflex mcd, mad, mcd.

Črpa – črpa, čepiec, čepica, čapka, čapka

Кeрп- : Кeрп-

Praslovanské črpa, v zvršnej podobě črpa, čvrpina, čvrpina v slovenčine označuje vrch, kopec, chochol, vrchný snop na kopce snopov. Оtopъm Čw- pec, Čvrpa, Čvrpina. Aplanovô korp- < kwp, kwp- < kop, kopec. Кeрп-, kwp-, čep- v slovâch čepiec, čapec, čepica, čapka označuje pokrývku vrchu hlavý ženy, dieťaťa, vrchný štít stiecha. Litovské responziva kwpie označuje čiapku, klobúk, čepiec. U včchodných Slovanov a južných Slovanov čiapka znamená na šapka vplývom významove blízkeho prasl. šev-, a čoho ruské šolom, šolom, šolom „štít, ochrana stiecha, ochrana hlavý, prilba.“. Ukrajinské šolom „druh klobúka“, cirkevnoslovanské šlâwa „prilba“. T Tradičné spájanie s lat. capra, resp. jeho románskymi kontinuantmi capra, capelle „kabrnia“ nevýhovuje významom ani históriu. Ide o náhodnú podobnosť.

Њучаѣ : nos

ИwHs- : ИwHs-

Anglosaské nosian, nisan, starosaské nisan, dolnonemecké nischen, prasl. ъучаѣ. ИwHs- po delabializácii nos, nos. A) prvý variant nisan označuje nos v holandčine. Pokorný 188.

Ћi – Vel- : Vol- „dolina“

Heul- : Huel-

Grécke aulôn je nižšia, jama, dolina, prop. V miestnych názvoch Aulêtê-rion, Aulêtêria – aulôn dešê. Litovské aulys, praslovanské uljs a pôvodným významom jama v strome, bútlavý strom ako „bútlisko“ včiel. Druhý formu Huel- v zemeisných názvoch u Slovanov: u včchodných Slovanov Veljwa : Voljwa, v Poľsku Voljw, v Čechách Voljw. Na Voljmi bol staroruský kmeň Dulebi, v Čechách Dulebi, na dolnom toku Vltavy, historické Doudleby, Dulebi v Kottánsku a v Panónii. Kmeň a osady v dolinách nižších. V chorvátčtine dvala je dolina. Odvodené od dvala vo význame jama v strome. Odvodenie Duleb- podobne ako v Čechách Krcleby. Nejde o názov germánskeho pôvodu, ako sa tradične hľasa. Nie je náhoda, že včchodoslovanskí Dulebi žili na doline Voljw. Od základu Vél- odvodená asi aj poľská Wleczka, a to v pôvodnom význame jama. Praslovanský základ vel- bol homonymný. Treba mať do úvahy geomorfologický status. Doteraz Veljw : Voljw etymologický základ nemá. Vasmer neprilma ani jeden dokaz.

Њip : Uripin

Keрп- : rwp- : rwp-

rwp-

Prvá varianta tvorby je v českém otáčlivém řep so zmenom tvorby - řep - řep podobne ako řep a tvorby - řep - řep. Nilový studeň řep - v predhistorickom on-řep-řep, v desiatom storočí w-řep-řep, Úřep. Nilový zděžený studeň v la-tinskou řepě „řep, stříma sklně stena“. Deriváty od řep - v miestnych názvoch Úřep-m : Úřepmce. Řepina v lat. je sklně přibásť. Tomu zodpovedá slovenské řepa „řama, díra“. O respondentnosti významov „vřepky“ a „řepky dořep“ svedčí latinské řepa s oboma významami. Historický řep nemá germánsky pôvod, ako sa mylné tvrdí.

řep-ti, řep-čep : řep, řep

$\beta_{\text{řepH}} \beta_{\text{řepH}} < \beta_{\text{řep}} : \beta_{\text{řepH}} >$, po delabializácii $\beta_{\text{řepH}} < \beta_{\text{řep}} >$

Ži přibásť, které zpodobují Schwepesblat, zřepě už v mladogermánskej jazykovede. Pokladali za výskasporadickú metázu. Napr. grécke výskasporadickú zřep-řep, slovenské zřep : latinské řep, slovenské řepo : grécke řep, slovenské řepo : stoinn. řep. Prvá varianta řep a řep slovenských hydronymach Úřep, Úřep.

Protoindoeurópskej Schwepesblat und slawische Etymologie

Kurze Geschichte der Laryngal- und Schwepesblatttheorie: 1878 Sarauve, 1935 Benveniste, Kurylowicz, 1969 Antilla, 1984 Garmke-İvanov. Die Beziehung zwischen den vurtuellen Schwepesblatvarianten (im řep-řep) und den reelen Formen entspricht der Beziehung zwischen řep-řep-system und řep-norm, bzw. řep-norm. Die řep-norm, řep-norm realisiert nicht alle Möglichkeiten des řep-systems. Der Autor vertritt und vertieft seine frühere Studie: 1968 řep-wort der řep. Wort und řep-worttheorie, 1975 Delabialization der řep-wort

Ausgewählte Schwepesblat-etymologien:

- 1. řep-řep : řep-řep : řep-řep : řep-řep : řep-řep \ řep-řep. řep-řep von řep-řep
- 2. řep-řep-řep : řep-řep-řep-řep (ursl. řep-řep-řep) : řep-řep-řep-řep-řep (lit. řep-řep, d. řep. řep-řep) Kompositum von řep-řep „řep-řep“ und řep-řep-řep-řep-řep-řep. řep-řep-řep-řep-řep-řep-řep-řep.
- 3. řep-řep-řep (řep-řep), řep-řep (řep-řep) : řep-řep-řep (řep-řep) (řep-řep) (řep-řep) (řep-řep) (řep-řep).
- 4. řep-řep-řep (řep-řep), řep-řep-řep (řep-řep) (řep-řep).
- 5. řep-řep : řep-řep (řep-řep) : řep-řep (řep-řep), řep-řep (řep-řep) (řep-řep).
- 6. řep-řep (řep-řep) : řep-řep (řep-řep) : řep-řep (řep-řep) (řep-řep).

- 7. erþh- (gr. erchosa, sl. j-erz-þh-) : Hreþh- (sl. nez- : noz-, nozþ < nozþ).
- Ähnliche Motivation gr. glotta / glotta : glottis, glottis "Spitze".
- 8. lsz- (lyz-ovnti "schlafen") : laze "Geruch, Waldweise" : laz-va "Bad".
- Ähnliche Motivation batati "schlafen" : bat-va "Bad".
- 9. Hsz- : Hsz- : sl. j-esz- "Herbst" : sz- "alt". Ähnliche Motivation
- lat. autumnus > Hwt- : Hwt- : Hwt- "Herbst".
- 10. nreþh- : nreþh- : sl. nreþta, nreþta : sl. nreþta, nreþta > nreþh-t-.

-үдө, кыскал кыргыздын түпкү арасындагы эң маанилүү нерселердин бири болуп саналат. Бул жерде биз өзүбүздүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз. Бул үчүн биз өзүбүздүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз.

1. Кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз. Бул үчүн биз өзүбүздүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз.

А. В. Давидович (с.м.ж.к.) өзүнүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз. Бул үчүн биз өзүбүздүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз.

С. В. Ковалев (с.м.ж.к.) өзүнүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз. Бул үчүн биз өзүбүздүн кыргыздын тарыхына, маданиятына жана өркөнүнө карата үмүтүбүздү билдирүүгө аракеттенемиз.

СлРР XI-XVII вв. Словарь русского языка XVIII-XIX вв. Т. I-25. Москва, 1974-2000.

СРНТ Словарь русского народного творчества. Вып. I-36. Москва; Ленинград, 1966-2002.

СМТ Сравнительный словарь индоевропейских языков. Т. I-II. Ленинград, 1975-1977.

Топоров 1981 Топоров В. Н.: О древнеславянском языке в мифологии славян. В сб. "Славянские языковые проблемы в свете современных исследований". Москва, 1981.

Топоров 1993 Топоров В. Н.: Древнеславянская культура в эрке соотечественников (элементы "mit"). СПб., 1993.

Фасмер Фасмер М.: Этимологический словарь русского языка. Т. I-4. Москва, 1964-1973. 2-е изд. Москва, 1987.

СССР Н. Третьяков. Вып. I-28. М., 1974-2001.

Якубовиц 2000 Jakobowicz M.: Indogermanische Etymologien in einem Wörterbuch der germanischen Sprachen. Studien etymologica Baltica. I. Praha, 2000.

Калман 1961 Kálmán B.: Die russischen Lehnwörter im Wodnischen. Budapest, 1961.

Мачек Machek V.: Etymologický slovník českého jazyka. Praha, 1968. 1971.

МНТЕС A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Köt. I-III. Budapest, 1967-1976.

СКЕС Suomen kielen etimologinen sanakirja. O. I-VII. Helsinki, 1978-1981.

SP Шоник праславянски. Т. I-8. Москва etc., 1974-2002.

VEWT Яссин М.: Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türk-sprachen. Helsinki, 1969.

Die dominierende Bezeichnung für den länglichen Körperteil, der den Kopf mit dem Rumpf verbindet, lautet in den slawischen Sprachen, wie bekannt, šijā (vgl. aksl. šijā, russ. шeя, aruss. шeя, ukrl. шeя, bslav. шeя; poln. szyja, kasch. šijā, č. šije „Nacken“, slowak. šija, os. šija, ns. šija, sbkr. šija, slowen. šija, bulg. шeя, liter. шeя, mak. dial. шeя). Neben der Grundbedeutung: „Hals als Körperteil“ sind oft auch Nebenbedeutungen belegt, die dann gewöhnlich etwas „längliches“ oder „Röhrenförmiges“ bezeichnen, z. B. 1. „Geigenhals“ (dolab.),¹ 2. „länglicher Teil eines Gefäßes, Flaschenhals“ (poln., kasch., serb.), 3. „länglicher, gangartiger Zugang zum Keller, Kellerrahm“ (č.), „Landzunge“ (č.), 4. „ins Meer ragender Landstreifen; enger Wisenstreifen zwischen den Feldern“ (kasch.), 5. „Berggrücken“ (č. šije hory), 6. „Krebsschwanz, Krebshals“ (os. rāčā šijā, ns. rāčōwā šijā „Krebshals“) usw.

Dieses gemeinslawische und mit seinem Ursprung sicher noch in das ur-slawische zurückreichende Wort verfügt bisher noch über keine allgemein anerkannte Etymologie. Das Fehlen direkter Parallelen in den anderen indoeuropäischen Sprachen, vor allem aber im Baltischen, weist eindeutig auf eine lexikalische Neuerung des Slawischen hin. Die bisherigen Deutungsversuche sind jedoch alle wenig überzeugend. Der Grund hierfür liegt u. E. in der noch weitgehend ungeklärten Genese des auf den stimmlosen Spiranten *čy zurückgehenden anlautenden Zischlautes š. So vermutet M. Vasmer in seinem REW (Bd. 3, S. 396) in Anlehnung an Gorjačev (EW, 422) einen möglichen Zusammenhang mit urslav. *šijō „nähen“ und verweist auf die Bezeichnungsparallele č. vāz „Nacken, Genick“ neben vāzati „binden“, vgl. dazu auch ukrl. vāzъ Nom. Plur., vāzъvъ dass. Der Hals wäre dann der den Kopf mit dem Rumpf „verbindende“ Körperteil. Dieser Vergleich ist aber schon deshalb wenig wahrscheinlich, weil ja šijā vor allem das „längliche Verbindungsstück“ zwischen dem Kopf und dem Oberkörper bezeichnet, vāz aber den breiteren, gedrungeneren Nackenbereich mit den Halswirbelsäule, außerdem wäre, entsprechend dem indoeuropäischen Ablautverhältnis, im nominalen Derivat nicht -i-, sondern -ā- (vgl. *bǐti : *bǐti) zu

¹ Vgl. Reinhold Olesch, *Thesen zur Slavischen Sprachwissenschaft III* (T-Σ), Köln, Wien 1984: Wāzō „Hals. Also auch der Hals an einer Geigen, Lauten u. d.“

erwarten. Ebenso unsicher ist Miklosich's Verweis (SEW, S. 201) auf apkr. „šřjo“ Schräge, was „šřj“ „schief“ und „šřj“ „umschwenken“, bei ange-
 blich weiterer Verwandtschaft mit lat. sivas, -s „Kürnung, Einwölbung,
 Bucht Schlucht“ und lat. sivas „weitbauchiges, tönernes Gefäß“. Ausgehend von dieser Sachlage vermerkt deshalb V. Machek in seinem ety-
 mologischen Wörterbuch (EŠJČ) mit Recht: „Přívod slova je nejasný“. Eine
 reine Vermutung ist aber auch sein Hinweis auf ein mögliches Substratwort,
 worauf er immer dann zurückgeht, wenn sich keine glatte bodenstän-
 dige Erklärung für ein slawisches Wort finden lässt (”Δὰς σε τεδύ, šē to vě
 jsov slova se substratu“).

Der eigentliche Grund für die im Zusammenhang mit der Deutung von
 *šřja auftretende Unsicherheit und die sich daraus ergebenden Fehldeutun-
 gen dieses slawischen Wortes liegt u. E. aber darin, dass der indoeuropäische
 Ursprung des anlautenden š-, das ja auf urspr. *čv beruht, bisher nicht ein-
 deutig geklärt werden konnte und dadurch auch die eigentlichen Verwandt-
 schaftlichen Zusammenhänge im Rahmen der indoeuropäischen Lexik un-
 kennt geblieben sind. Geht man jedoch davon aus, so wie wir das in unse-
 rem Beitrag auf der letzten Konferenz in Šlapanice² darzustellen versucht
 haben, dass die urslaw. Szpirans *čv in einer Reihe von Fällen auf ie. Sztem-
 (s)k zurückgeht, so ist es möglich, urslaw. *šřjā > *čřjā auch mit lit. šėvā
 „Rohrspule (am Weberschiff)“ und lett. šāvā „Weberspule; Stricknadel“
 *kšřjā zu vergleichen und der ie. Wurzel (Basis) *skew- „schneiden, scharfe
 Einschnitte machen“ zuzuordnen, vgl. auch griech. σχέζω „ritzen, schlitzen
 auf“. Der Hals wäre dann „die enge längliche Röhre, durch die der Mensch
 die Nahrung in den Magen leitet“ („scharfer Einschnitt“ < „dünnere, län-
 glicher Gegenstand“). Es besteht dann auch eine direkte Verwandtschaft
 mit urslaw. *čřva „dünne Röhre“ (> *křvā), hier aber mit anlautendem
 Gentium-k gegenüber *š(š) in *šřja⁴ und mit Ablaut oī : ī vgl. akslaw. čřva-
 vica „Flöte“, russ. vevka „Spule, Röhre, Schienbein des Pferdes“, ukr. vva
 „Wanze, Spindel“, poln. cewa „Röhre“, č. čřva „Ader“, slowak. čřva dass.
 apkr. čřev f. „Spule, Schienbein“, slowen. čřv f. „Röhre, Weberspule“ usw.
 Bildungsmaßig ist *šřja ein altes unmotiviertes Wort mit dem Suffix -ja
 wie in *čřja, gebildet von der ie. Basis *skew- „dransen, walzen, sausen“,
 bzw. *střja von *skew- „fließen, strömen“.⁵

² Vgl. Heinz Schuster-Zewc, Überlegungen zur Genese des urslawischen *čř- in:
 Studia etymologica Brunensis I, 23-32.
³ Vgl. Julius Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, II. Bd., 923,
 München 1959.
⁴ Vgl. H. Schuster-Zewc, op. cit., S. 25.
⁵ Vgl. Stownik prastowiański, Kraków 1961 ff., S. 81-83.

⁶ Vgl. J. Pokorny, op. cit., S. 630, und Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. Erarbeitet im Zentralinstitut für Sprachwissenschaft, Berlin 1989, unter Leitung von Wolfgang Fischer, S. 500–501.

⁷ Vgl. Heinz Schuster-Zew, Hätorsisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niederösterreichischen Sprache, Bantzen 1978–1996, S. 756–757.

Wörterbuches wird nämlich die entsprechende Form (wja) mit Verweis scheinlich eine entsprechende Form. In der Kartothek des Altpolnischen (S. 243), s. wja, polab. woj/voj. Auch das Altpolnische kannte wahr- auch russ. dial. (Jenis.) zөөөк, -оүк „Genick“ (Vasmer, op. cit., Bd. I, (Stenveskij, Materialy: «Bor – Bm. Bm – Mep nпeцфe Bopo»), dazu ewa (nach Stenveskij I, 459 wahrscheinlich aus dem Akslaw.), neben sow- form neben wja existierte hat. Vgl. akslaw. wja „тѣхълюцъ, ахънъ“, aruss- chen überliefert ist und wahrscheinlich im Urslawischen als eine Dialekt- zeichnung, die aber nur aus der frühen Periode der slawischen Einzelspra- chen überliefert ist und welche kannte das Slawische noch eine weitere Halsbe- Außer *sja und *wrt kannte das Slawische noch eine weitere Halsbe-

gja(r)ej(a) dass. > *wart- als auch poln. gwardiel neben älterem gwardel dass. und ns. älter gward- (der Vögel) „spkr. gulo, „Gurgel, Kehle“, slowen. gulo dass., mit dem Stff. Gurgel, Raschen“, poln. gwardlo auch „Hals“, os. korto, ns. gwardlo „Kropf- burg. dial. sđwlo „Hals“, č. wrdlo „Hals, Schlund“ neben russ. sđwlo „Kehle, falls auf onomatopoeischen Ursprung zurückgehenden urislaw. *gwardlo, vgl. (Bedeutungserweiterung) beobachten wir im Zusammenhang mit dem eben- gel, Kehle“ und poln. kark „Nacken“⁷. Dieselbe semantische Entwicklung den knorpeligen Halsteil (die Gurgel) bezeichnete, vgl. dazu os. kark „Gur- tor lš13: kark „collum“ und spkr.-kalsw. kpwk, das aber urispr. vor allem ausnordende *kark (kark), vgl. č. slowak. kark „Hals“ (bereits ac. Vie- drehen“.⁶ Ein ähnliches Erstwort ist das der lautnachahmenden Späre der Motivation „drehen Drehen“ ausgegangen wird, vgl. ie. *k^hel(s) „(sich) dt. Hals (germ. wlos), für den, ebenso wie für lat. collus, collum dass., von zu urislaw. *wrteti „drehen“ darstellt (der Hals als Drehel). Vgl. dazu auch „Hals“ (IA. Jh.), z. „Kragen“ (Id. Jh.) > *wrtē, das eine alte Aplantform urislaw. wrt, slowen. wrt, bulg. mak. graw, abulg. graw und auch russ. gđrow I. später auch durch jüngere Konkurrenzformen ersetzt worden, vgl. I. spkr. In einer Reihe slawischer Sprachen ist die ursprüngliche Bezeichnung sja

ie. *wert- - „schneiden“ gestellt werden (Pokorny IEW, S. 145). „Hals“, die wie lit. wraw „Mund“ (d. i. Öffnung zur Nahrungseinnahme) zu heutigen Form wđwrtē „Lufttröhre, Schlund“ umgebildet, und aisl. wark verweisen ist auf griech. φάρυξ, -υος, später unter Einfluss von φάρυξ zu gens auch bei anderen indoeuropäischen Halsbezeichnungen nachweisen. Zu „schneiden, scharfer Einschnitt“ < > „Röhrenartige“ < > „Hals“ läßt sich für die- Dieselbe Bezeichnungsmotivation mit der Bedeutungsveränderung:

ES10 Machek V.: Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1977.
opřavené a doplněné vydání 1988.

ESR1 Šanskij M.: Šammološovskeskij slovarb d'usskoso jazyka I-III.
Moskva 1983 ff.

ES21 Šammološovskeskij slovarb slovenskogo jazyka - slovensko-
ruskij slovarb. Pod redakcijem akademika O. H. T
T'p'arova, Moskva 1974 ff.

EW Gorjajev N.: Šammološovskeskij slovarb d'usskoso jazyka T'p'
1898.

IEW Pokorny J.: Indogermanskisches etymologisches Wörterbuch,
Franke Verlag Bern und München, Bd. 1 (1959), 2. Bd.(1969).

RW Vasmer M.: Russisches etymologisches Wörterbuch, Bd. 1-3, Hei-
delberg 1923-1928.

OT Putschwitz \ Putsch Nr. 33
D-02627 Kutschwitz \ Kutsch, Deutschland

«Одним из способов введения в санскритский язык»

Людвиг В. Кук

В санскритском языке (संस्कृतम्) с древних времен существовала сложная терминология, связанная с философскими, религиозными и научными понятиями. Одним из способов введения новых терминов в санскритский язык были заимствования из других языков, в частности из греческого, персидского и арабского. Этот процесс был особенно активен в период средневековья и раннего Нового времени.

В санскритском языке (संस्कृतम्) с древних времен существовала сложная терминология, связанная с философскими, религиозными и научными понятиями. Одним из способов введения новых терминов в санскритский язык были заимствования из других языков, в частности из греческого, персидского и арабского. Этот процесс был особенно активен в период средневековья и раннего Нового времени.

В санскритском языке (संस्कृतम्) с древних времен существовала сложная терминология, связанная с философскими, религиозными и научными понятиями. Одним из способов введения новых терминов в санскритский язык были заимствования из других языков, в частности из греческого, персидского и арабского. Этот процесс был особенно активен в период средневековья и раннего Нового времени.

В санскритском языке (संस्कृतम्) с древних времен существовала сложная терминология, связанная с философскими, религиозными и научными понятиями. Одним из способов введения новых терминов в санскритский язык были заимствования из других языков, в частности из греческого, персидского и арабского. Этот процесс был особенно активен в период средневековья и раннего Нового времени.

В санскритском языке (संस्कृतम्) с древних времен существовала сложная терминология, связанная с философскими, религиозными и научными понятиями. Одним из способов введения новых терминов в санскритский язык были заимствования из других языков, в частности из греческого, персидского и арабского. Этот процесс был особенно активен в период средневековья и раннего Нового времени.

Должны были существовать в этот период в виде отдельных групп и сообществ, но в результате развития общества они слились в единое целое. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа образования, направленная на создание единой системы знаний. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа образования, направленная на создание единой системы знаний. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа образования, направленная на создание единой системы знаний.

Для того чтобы избежать путаницы, необходимо уточнить, что речь идет о реформе образования, а не о реформе управления. Реформа образования была направлена на создание единой системы знаний, а реформа управления — на создание единой системы управления. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа образования, направленная на создание единой системы знаний. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа образования, направленная на создание единой системы знаний.

Все это было сделано в целях создания единой системы управления. Реформа управления была направлена на создание единой системы управления, а реформа образования — на создание единой системы знаний. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа управления, направленная на создание единой системы управления. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходила реформа управления, направленная на создание единой системы управления.

В результате этих реформ было создано единое государство. Реформа образования и реформа управления привели к созданию единого государства. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходило создание единого государства. В этот период в России (XVIII-XIX вв.) происходило создание единого государства.

фронтальное положение, которое является основным для всех форм глагола. Вспомогательные глаголы *быть* и *иметь* образуют составные сказуемые, в которых они выполняют функцию связки. Например: *Он был счастлив*. Вспомогательный глагол *был* стоит перед основным глаголом *счастлив*. Вспомогательные глаголы *быть* и *иметь* являются глаголами совершенного вида. Они образуют составные сказуемые, в которых они выполняют функцию связки. Например: *Он был счастлив*. Вспомогательный глагол *был* стоит перед основным глаголом *счастлив*. Вспомогательные глаголы *быть* и *иметь* являются глаголами совершенного вида. Они образуют составные сказуемые, в которых они выполняют функцию связки. Например: *Он был счастлив*. Вспомогательный глагол *был* стоит перед основным глаголом *счастлив*.

Вспомогательные глаголы *быть* и *иметь* являются глаголами совершенного вида. Они образуют составные сказуемые, в которых они выполняют функцию связки. Например: *Он был счастлив*. Вспомогательный глагол *был* стоит перед основным глаголом *счастлив*. Вспомогательные глаголы *быть* и *иметь* являются глаголами совершенного вида. Они образуют составные сказуемые, в которых они выполняют функцию связки. Например: *Он был счастлив*. Вспомогательный глагол *был* стоит перед основным глаголом *счастлив*.

Bezlej 1967 Bezlej F.: Esezji o slovenskem jeziku. Ljubljana.

Bezlej Bezlej F.: Etimološki slovar slovenskega jezika. Knj. I-III. Ljubljana, 1976-1995.

Boisacq⁴ Boisacq È.: Dictionnaire étymologique de la langue grecque. 4e ed. Heidelberg, 1950.

Brückner Brückner A.: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa, 1957.

Frankei Frankei E.: Litauisches etymologisches Wörterbuch. T. I-II. Heidelberg, 1952-1967.

Frankei 1952 Frankei E.: Zur slawischen Wortforschung im Anschluss an Otfobskis Buch „Zgycie wyrazów w języku polskim“ // LP. V. Jagić V.: Zum litauischen Sprachschatz // AfLPh II.

Kenda Slovensko grckovo i Tolminskega Zbiraj J. Kenda. Rokopis. Inštitut za slovenski jezik Fr. Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana.

Machek Machek V.: Etymologický slovník jazyka českého. Fotoreprint podle 3. vydání z roku 1971. Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

Matzenauer 1870 Matzenauer A.: Cizí slova ve slovenském řečech. Brno.

Miklosich Miklosich F.: Etymologisches Wörterbuch der slawischen Sprachen. Wien, 1886.

Peterson 1916 Peterson H.: Baltisches und Slawisches. Lund.

Pokorny Pokorny J.: Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bd. I-II. Bern, 1949-1959.

Skok Skok P.: Etimološki rječnik hrvaškoga i srpskoga jezika. Knj. I-IV. Zagreb, 1971-1974.

Schuster-Šewc Schuster-Šewc H.: Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niederösterreichischen Sprache. H. 1-24. Bantzen, 1978-1980.

Šnoj M.: Slovenski etimološki slovar. Ljubljana 1997.

ŠSKJ Slovar slovenskega knjižnega jezika. T. I-V. Ljubljana, 1970-1991.

БЕР Ваварскан етимолозиен речник. Гркт. В. Грцлнер, НВ. Грцлнер, Њ. Занов, Гр. Нлер н др. Т. I-VI. Софна, 1962-2002.

ЕГЭМ Этимолозиен речник украинског мова. Т. I-4. Кна, 1989-2003.

Мрзев Мрзев Э. А.: Слудителна слова в индоевропейскан в реч-матеран речан. Москва, 1970.

Меркүлова 1982 Меркүлова В.А.: Восточноевропейские языки // Этимология (журнал) 1982, Москва, 1982.

Новт. сл. Новоторская Ольга Ивановна. Рип. I-13. Новоторская 1992-2000.

Откупшиков 1984 Откупшиков Ю.В.: Диалектный словарь в этимологии // Этимология 1984, Москва, 1984.

СРНП Петербург, 1992-2002. Словарь русских народных говоров. Рип. I-38. Л., Санкт-Петербург, 1992-2002.

ЭСБМ Этимологический словарь русского языка. Т. I-8. Минск, 1978-1993.

ЭСРС Этимологический словарь русского языка. Под ред. О.Н. Трубачева. Рип. I-29. Москва, 1974-2002.

Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН
ул. Волкова 18/3, 121019 Москва, Россия
jirukina@iti-plet.ru

ОТНОСИТЕЛНО ПОДОРОДНО ВЪВЕЖДОУЩЕТО СЪСТОЯНИЕ

(ВЪВЕЖДОУЩЕТО СЪСТОЯНИЕ) (ВЪВЕЖДОУЩЕТО СЪСТОЯНИЕ)

(ВЪВЕЖДОУЩЕТО СЪСТОЯНИЕ) (ВЪВЕЖДОУЩЕТО СЪСТОЯНИЕ)

Тодор А.Т. Тодор

Въвеждането на новите закони в България е свързано с промените в обществото. В новите закони са отразени интересите на всички граждани, а не само на част от тях. Това е важно за развитието на страната и за благосъстоянието на народа.

Въвеждането на новите закони е свързано с промените в обществото. В новите закони са отразени интересите на всички граждани, а не само на част от тях. Това е важно за развитието на страната и за благосъстоянието на народа.

Въвеждането на новите закони е свързано с промените в обществото. В новите закони са отразени интересите на всички граждани, а не само на част от тях. Това е важно за развитието на страната и за благосъстоянието на народа.

Куркина, Л. В. 1981. Правая часть лексического подполя лексемы в русском языке. В: Вестник Восточного института, с. 15-28.

Младенцев, О. 1984. Происхождение и развитие глагола в русском языке. М.: Наука, 347-349.

Филиппова-Давидова, М. 1989. Глагол в русском языке в сопоставлении с глаголами в других языках. М.: Наука, 1989.

Белая, Е. 1982. Этимология слова «возвратный» в русском языке. В: Вестник Восточного института, с. 15-28.

Reiter, W., et al. 1989. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. II. Band. Berlin.

Sur l'origine des verbes bulgares «возвратный» (reflexive) et «взаимный» (mutual).

Dans la présente communication, on explore l'origine des verbes bulgares «возвратный» (reflexive) et «взаимный» (mutual). Les verbes «возвратный» (reflexive) sont ceux qui ont une forme qui se termine par «-ся» ou «-сь». Les verbes «взаимный» (mutual) sont ceux qui ont une forme qui se termine par «-сь» ou «-ся». On a examiné les formes de ces verbes dans les dictionnaires étymologiques avancés de la langue bulgare et non-slaves. On a constaté que les verbes «возвратный» (reflexive) et «взаимный» (mutual) ont une origine commune et qu'ils sont des variantes de la même racine.

Институт за български език - БАН
 ул. Шаварова пръкор 52, кв. 17, 1113 София, България
 etym@ipl.bas.bg

Восточнославянские языки (I. Рус. украин. белорус. языки)

Аннотация

I. Рус. язык

Этот раздел посвящен изучению особенностей русского языка, его грамматических и лексических особенностей.

В русском языке (языке) выделяют три основных диалекта: северный, западный и южный. Северный диалект распространен в северных районах России, западный — в западных, южный — в южных. Каждый диалект имеет свои особенности в области лексики, грамматики и произношения.

В русском языке выделяют три основных диалекта: северный, западный и южный. Северный диалект распространен в северных районах России, западный — в западных, южный — в южных. Каждый диалект имеет свои особенности в области лексики, грамматики и произношения.

---

¹ В русском языке (языке) выделяют три основных диалекта: северный, западный и южный. Северный диалект распространен в северных районах России, западный — в западных, южный — в южных. Каждый диалект имеет свои особенности в области лексики, грамматики и произношения.

Семантика и грамматика предложения в современном русском языке

Голубов И. В. Введение. М.: Высшая школа, 1987. 127 с.

Несомненно, что одним из основных направлений в изучении русского языка является исследование его грамматического строя и семантики. В последние десятилетия в лингвистике достигнуты значительные успехи в понимании механизмов образования и функционирования предложения.

Введение в курс грамматики русского языка призвано помочь студентам усвоить основные закономерности и принципы грамматического строя современного русского языка. В книге рассматриваются вопросы, связанные с изучением грамматического строя предложения, его членов и их функций, а также с изучением семантики предложения.

Книга предназначена для студентов лингвистических факультетов высших учебных заведений и может быть использована в качестве учебного пособия при изучении грамматического строя предложения и семантики предложения.

Голубов И. В. Введение. М.: Высшая школа, 1987. 127 с.

Политическая «революция» в России — это не только смена власти, но и изменение сознания. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею.

Политическая «революция» в России — это не только смена власти, но и изменение сознания. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею.

В России политическая «революция» — это не только смена власти, но и изменение сознания. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею. Мы должны не только бороться за власть, но и бороться за идею.

возвращаются к своему первоначальному состоянию. В процессе эволюции организмов происходит изменение их строения и функций. Это связано с изменением условий окружающей среды. Организмы адаптируются к новым условиям, что приводит к появлению новых форм жизни.

В процессе эволюции организмов происходит изменение их строения и функций. Это связано с изменением условий окружающей среды. Организмы адаптируются к новым условиям, что приводит к появлению новых форм жизни. В процессе эволюции организмов происходит изменение их строения и функций. Это связано с изменением условий окружающей среды. Организмы адаптируются к новым условиям, что приводит к появлению новых форм жизни.

3. Эволюция организмов

Эволюция организмов — это процесс изменения их строения и функций. Это связано с изменением условий окружающей среды. Организмы адаптируются к новым условиям, что приводит к появлению новых форм жизни. В процессе эволюции организмов происходит изменение их строения и функций. Это связано с изменением условий окружающей среды. Организмы адаптируются к новым условиям, что приводит к появлению новых форм жизни.

Новгородский словарь Новгородской области. В 2 т. СПб., 1973. Нов-
город, 1973-2000.

Носовы Н. Н. Носовы: Словарь белорусского наречья. СПб., 1970.

Орбел В. Э. Орбел: Православные и восточнославянские этимоло-
гии // Этимология. М., 1991. 1994-1998.

Плотникова З. А. Плотникова: Пособие к словарю
попесской (О) типологии лексикона (О) типологии лексикона //
Восточнославянские языки. М., 2001.

Потетов П. А. Потетов: Краткое описание русского языка. СПб., 1881.

Потетов П. А. Потетов: Описание русского языка в словарном
и грамматическом отношении // М., 2000.

Пробужденский А. А. Пробужденский: Этимологический словарь рус-
ского языка. Т. 1-2. М., 1910-1914. Вып. 1. СПб., 1949.

Русские диалекты. Словарь русских диалектов. Т. 1. М., 1999.

Словарь русских говоров Карелии. В 2 т. СПб., 1994.

Словарь языка Пушкина. Словарь языка Пушкина. Т. 1-6. М., 1976-1981.

СРЯ XVIII-XIX вв. Словарь русского языка XVIII-XIX вв. Вып. 1. М., 1975.

Содовский И. А. <Н>. Содовский: Этимологический словарь
русского языка. Т. 1. М., 1911.

Средне-русский словарь. Средне-русский словарь. М., 1984-1988.

СРНГ. Словарь русских народных говоров. Вып. 1. М., 1982-
1986. Вып. 3. СПб., 1988.

Топоров В. Н. Топоров: О проблеме славянских слов
(К славянскому и индоевропейскому этимологии) // Этимология. М., 1975.

Третьяк В. Третьяк: Древнерусский язык «древний» (К
о славянско-индоевропейскому языку) // Вестник. СПб., 1947, № 1.

Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН
ул. Волхонка 18/2, 121018 Москва, Россия
zhoravljev@yandex.ru

Wojtyła-Świeżowańska 1974 M. *Wojtyła-Świeżowańska: Praszowieńskie motywy w*

skiczo. T. I-VIII. *Warszawa*, 1975.

Warszawski słownik J. Kjařowicz, A. Kjařski, W. Niedzwiedzki: *Słownik języka po-*

lity. V. *Tętas* // *Zęsię*, XXX, 1965.

I-III. *Zagreb*, 1971-1973.

Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika*. Knj.

\\ *Russian Linguistics*. Vol. 2. *Novi Zagreb* 1975.

Popl 1975 H.-D. Popl: *Слова пранског проктожбених в руском языке*

Wien, 1886.

Miklosich EW. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*.

Слварь, 1881-

Roslavskij *Слварь Русского языка* одласиноу *Слварь*. Вып. I-.

Рославский фонд. Вып. I-.

Этимологический словарь славянских языков. П *Славян-*

Москва *Университета*, 1963-

Этимологический словарь русского языка. Вып. I-.

Этимологический словарь русского языка. Т. I-.

Этимологический словарь русского языка. Т. I-.

Штейнфельдт Э. А. Штейнфельдт: *Рославский словарь*

ново русского языка. Т. I, II. М., 1933.

Рерих П. Р. Рерих: *Словарь-этимологический словарь*

Рославский словарь 1977 *Рославский словарь*

Рославский словарь *Новославский*, 1983.

Фразологический словарь *Славянско-русский словарь*

Фразологический словарь *Русско-славянский словарь*

Фразологический словарь *Русско-славянский словарь*

Угнетан 1995 Б. О. Угнетан: *Русский словарь*, 1995.

Угнетанский словарь *Угнетанский словарь*, 1982-1987.

1979.

некоторых древнейших терминов одласиноу *Слварь*. М.,

Тррррр 1979 О. Н. Тррррр: *Словарь славянских терминов*

możem być (zawny też igrzankowam ind sdujki) - 5

²⁴ Opa te tematų zawierają samofoskę 'a' (rezultat skania), gdyż akcent pada na

1999, T. III, s. 248 (dalej: SEK).

²³ W. Boryś, H. Pobodowska-Tarowska, Słownik etymologiczny kaszubszczyzny. Warszawa

MŻPRLP 'mularz' (op. cit., s. 209).

topiłarskiego to: МЖРАПР (МЖРАПРСКНІ, МЖРАПРСТВО) : МЖРАПР :

s. 316. Inne przykłady tego zjawiska w zapiskach XVI-wiecznego dziennicnictwa sta-

POBP (1516 r.) – A.M. Блунка, Даўнае заважанні дельваўскаг мова, Мінск 1972,

СЕРБЕРНІХР (1806 r.) oraz ТАПЕРП: ... МНГР, ТАПЕРНІ, ПНХТА-

²² Por. też roz. mowęka. Uwagę zwraca także strona. ТАПЕРП: ТРН ТАПЕРНІ

Indowej bawisz.

и -п-". Тут же зwraca się увагу на можливість безодмінної дозвчки з дозвчкух

²¹ Por. komentarz ESBM VIII 139 "З мовчаном, ч вынікаў падрастанночй зрннлх -р-

²⁰ Wczesniejszej p[ro]blemy\k po zmianie sylaby 3. z i d[la]o ostateczkie m[ia] m[ia]-p[ro]-k.

st[an] i a drugiej do p[ro]b[lem]y. W obu tych tematach nastąpiła zamiana
jęcej z jednej strony do p[ro]b[lem]y instrumentu *kosas otas verbum *ko-
ją się wyrażenie bwa regularne bisofurskie tematų *kosas otas²⁰, paśm-
wnięz swego rodzaju zniksztatowaniem wczesniejszej formy, w której da-
niejsza jego postać – podobnie jak przytoczone powyżej wyraży – jest ró-
wstepie do niniejszego podobnoziła wyrażu karðaxac. Moim zdaniem, ni-
sumiecie dawniej hipotety, która dotyczy etymologii zapowiedzianego we
Dojetero w oparciu o te przykłady możliwe i podobne staje się wy-
i wskazac na inne tego typu słowiańskie paralele lekşykakno-słowotwórcze
cegu rozmawiając tanże i skaje opisującego zjawiska w gwiazach gromadzińskich
Nie bez kozery przytoczone zostały tak liczne przykłady. Między one na

z[an]m[ia] 'ta'. (SEK²³ III 248).
znaczeniu, zinnų, chodny, "powstała xadwne w rezultacie przestawki z
Takim "zniksztatowaniu" wyrazem jest kaszubski przyimotnik w[er]m[ia] w
językowejj gdzie funkcjonują: ros. крòм[я] а пр[ом] крòм[я] а пр[ом]
wa (wobec gwarowego k[ro]m[ia]wa), podobnie zresztą jak w ruskiej grupie
dolskim (liter.) utwaja się postać nie regularna, "wyjątkowa" boksz-
wa, d[la]z k[ro]m[ia]wa, s.-ch. k[ro]m[ia]wa, s[er] k[ro]m[ia]wa, prz[em] k[ro]m[ia]wa). W języku
słowiańskich zachowały się postacie regularne (por. czes. k[ro]m[ia]wa, s[er] k[ro]m[ia]wa,
razu na są niektóre kontynuaty dat. leksemu *k[ro]m[ia]wa. W więksości języków
Dobrym s[er]wizum przykładem zniksztatowania formy pierwotnej wy-

345) : liter. w[er]m[ia]wa, w[er]m[ia]wa²² 'st', (Mat 495) : m[ia]w[er]-ka 'stasz', (Mat)
'p[ro]w[er]ka ŷ c[er]w[er]ni, k[ro]m[ia]wa', (Cych 72) : liter. k[ro]m[ia]wa (72), m[ia]w[er]ni²¹ (Mat)
gr[up]ie m[ia]w[er]ni, z[er]w[er]niowa, m[ia]w[er]niowa, z[er]w[er]niowa, z[er]w[er]niowa, z[er]w[er]niowa,
'c[er]w[er]ka', (Sini 216) : m[ia]w[er]wa > dol. k[ro]m[ia]wa > niem. K[ro]m[ia]wa f. z[er]w[er]n-
g[ro]p[us]k²⁰, k[ro]m[ia]wa, k[ro]m[ia]wa', (Cych 83, Mat 273) : dol. k[ro]m[ia]wa(-ek), k[ro]m[ia]wa(-m-
e[ser]w[er]niowa, p[ro]w[er]niowa, p[ro]w[er]niowa, p[ro]w[er]niowa, p[ro]w[er]niowa, p[ro]w[er]niowa,

косяк в этимологическом словаре под редакцией Н.Н. Топорова, Т. 2. (Л.-Кр.) Москва 1989, с. 818. Слово это имеет древнерусское происхождение. В древнерусском языке слово *косяк* означало «защитный выступ на стене или на крыше, который служил для защиты от ветра и дождя». В современном языке это слово используется в переносном смысле для обозначения чего-либо выступающего или выступающего вперед.

Поэтому в современном языке слово *косяк* имеет несколько значений. В первую очередь это означает выступ на стене или на крыше. Во вторую очередь это означает выступ вперед. В третью очередь это означает выступ вперед.

В лингвистическом отношении слово *косяк* является производным от глагола *косячить*, который означает «выступать вперед». Это слово имеет древнерусское происхождение. В древнерусском языке слово *косячить* означало «выступать вперед».

В лингвистическом отношении слово *косяк* является производным от глагола *косячить*, который означает «выступать вперед». Это слово имеет древнерусское происхождение. В древнерусском языке слово *косячить* означало «выступать вперед».

В лингвистическом отношении слово *косяк* является производным от глагола *косячить*, который означает «выступать вперед». Это слово имеет древнерусское происхождение. В древнерусском языке слово *косячить* означало «выступать вперед».

²⁷ Пол.: Словарь русского языка. Этимологический словарь под редакцией Н.Н. Топорова, Т. 2. (Л.-Кр.) Москва 1989, с. 818. Слово это имеет древнерусское происхождение. В древнерусском языке слово *косяк* означало «защитный выступ на стене или на крыше, который служил для защиты от ветра и дождя». В современном языке это слово используется в переносном смысле для обозначения чего-либо выступающего или выступающего вперед.

²⁸ Пол.: Словарь русского языка. Этимологический словарь под редакцией Н.Н. Топорова, Т. 2. (Л.-Кр.) Москва 1989, с. 818.

позитивна тенденция, свързана с процесите на интеграция на Балканите и в Европа. В резултат на това се наблюдава намаляване на разликите в развитието на икономиката в региона. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието. По-специално, в България се наблюдава значително намаляване на разликите в развитието на икономиката в различните райони. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието. По-специално, в България се наблюдава значително намаляване на разликите в развитието на икономиката в различните райони. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието.

По-специално, в България се наблюдава значително намаляване на разликите в развитието на икономиката в различните райони. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието. По-специално, в България се наблюдава значително намаляване на разликите в развитието на икономиката в различните райони. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието. По-специално, в България се наблюдава значително намаляване на разликите в развитието на икономиката в различните райони. Това се дължи на увеличаване на инвестициите в инфраструктурата и образованието.

---

⁴ Вж. подробно Рокорич 1998:288, за съвкупния вътрешен продукт на човек глава в България. ⁵ Вж. например Рокорич 1998:288, за съвкупния вътрешен продукт на човек глава в България.

Освен при това се наблюдава и тенденция за намаляване на използването на дървен материал в жилищния сектор. Това се дължи главно на намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България. Освен това се наблюдава и тенденция за намаляване на използването на дървен материал в производството на мебели. Това се дължи главно на намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България. Освен това се наблюдава и тенденция за намаляване на използването на дървен материал в производството на дървени изделия. Това се дължи главно на намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България.

Тези тенденции са резултат от намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България. Освен това се наблюдава и тенденция за намаляване на използването на дървен материал в производството на мебели. Това се дължи главно на намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България. Освен това се наблюдава и тенденция за намаляване на използването на дървен материал в производството на дървени изделия. Това се дължи главно на намаляването на цените на дървен материал, което е резултат от увеличаването на производството на дървен материал в България.

Въпреки това, използването на дървен материал в жилищния сектор все още остава високо, тъй като дървеният материал е екологично и здравословно решение. Освен това, дървеният материал е устойчив и издържа дълго време. Освен това, дървеният материал е естетически привлекателен и добавя топлина на интериора. Освен това, дървеният материал е лесен за поддръжка и поддържа естествен изглед. Освен това, дървеният материал е устойчив и издържа дълго време. Освен това, дървеният материал е естетически привлекателен и добавя топлина на интериора. Освен това, дървеният материал е лесен за поддръжка и поддържа естествен изглед.

Při etymologických výkladech některých slov, zejména slov nesahajících do jazyků, se občas používá postupů označováných dříve jako „etymologické“. Řadilo se k nim někdy také tabu. Jazykově tabu je spojeno s primitivním myšlením v chápání a animistického chápání přírody, jehož základem je víra v existenci nadpřirorodních sil, duchů a démonů oživujících neživé předměty a přirodu, a s představenou magické síly slova, která má sebedívatčeho slova a věci, již toto slovo označují.²

Při práci na Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského jsem se setkala s několika výrazy, které mohly být objasněny právě pomocí tabu. Jako příklad je možno uvést staroslověnské slovo 'movo', tažná rýpácká síť. Tento starobylý rýpácký termín a nepřilíhající jazyk etymologii, který je doložen ve většině severských jazyků (v jihoslovanských jazycích – až na bulhářtinu – chybí), se tradičně vysvětluje spojením ve- + -ovo. Pro první část slova se používá³ příjma Vasmertva výklad ve- jakožto záporná, jež byl přidán k -ovo (tato druhá část slova se vysvětluje buď z ie- *wēdla-, což je toxická podoba ie- kořene * (a)we- 'pěst, vasa', nebo z ie- *wēdla- 'vést') a tabuových důvodů, totiž aby výpověď nezněla jako 'vést' (st. ruskou pověst „Ha meoB me cnyBamB a me nBeamB, Bpa me BBeB nBeamBca“ – Dal. 2, 1316).⁴ Podobnou funkci má nejímé negace ve středobulhářském návu ximje meBamB, jehož 2. část * BtamB má

¹ Příspěvek vznikl na podporu grantu GA ČR 5. 405\01\0109 Vývoj pravoslovské slovní zásoby od pozdněindoevropské fáze až po začátky formování jednotlivých slovních skupin jazyků.

² St. Encyklopedický slovník českých jazyků (ed. P. Karfik, M. Nekula, J. Pleskavová), Praha 2002, str. 477. – Víra v magickou sílu slova vedla k přesvědčení, že je člověk peroxidně spjat se svým jménem a že se s jmenem přisuzuje člověku i vlastnost toho jména. Dále se povotození např. jméno vlka, přecházejí vlastnosti vlka na dítě (v. Schraber – Neuring 2, 667). Jako příklad je možno uvést jméno velkého jazykovědce Karadžiče Vuk (> ežn 'vlk'), ke kterému přišel, jak sám povídal, takto: „Kob ce kakaB oBemB na BBeB onB naBjeBne BjeBemB me BjeB jeB meBce B me BjeB jeBemB jeB a na BjeB B me BjeBemB BjeBemB (za mo B me BjeBemB me BjeBemB)“ (Vuk 81).

³ St. přehled etymologických výkladů v ESt 9, str. 542n.

⁴ V lovecké terminologii bylo tabuování částé (st. Zelenin I, 12n, Gamkrelidze – Ivanov 69n), jak naznačuje mj. i ruské označení 'ov', hon', > dal. * ob-čl(v)ota, které se řadí k bal. * cvočeti, původně tedy označující čtění, přání (v. Vrbotová, ESt 12, 89).

univerzální charakter.

⁸ St. však např. názor Otkupčičikova (Ю. В. Оtkupčičikov) (лат. divāna < divāna < lacina, in: Hǎpervotens, 2. Petersburg – München, Vol. 5, 1997, Fasc. 2, 193–203), podle něhož má změna < > i v indoevropských jazycích

tabuizována.

hřaniční pojmenování, neboť ledvína byla údajně – jakožto objekt dopanských konzel – stč. pokrtka, pokrtka 'pečivo křehké' (pečivo křehké tvaru, placka ap.), v. E212 II, 11, 673n) za ná- starobolské názvy ledviny pokrtka, pokrtka (názva je motivována tvarem ledviny, sr. přenesení a přetvoření výrazu pro 'čerta' (str. 486). Bańkowski 2, str. 683 zase dokládá mem 'čepro', sr. stind. bǎrs-, avest. bǎrs- 'čepro', v. Pokorný I, str. 820) "tabnové" Např. Machek vidí také v pal. * bǎrs 'práz, ňadra', (to se spojuje s výzva-

Úvod do etymologie, Praha 1981, str. 142).

chápé jako jeden ze specifických projevů jazýkového tabu (tak A. Ehrhart – R. Věčerka, např. v románských jazycích) (sr. fr. tête 'hlava', > lat. testa 'stěp, nádobá', se také E212 2, str. 111n); sémantické posun 'stěp, nádobá' ← 'leпка, hlava', doložené rovněž p. czeřep, br. vepav, ukr. r. vepav 'leпка', původně ovšem 'stěp, nádobá' (podrobněji v území, totiž o * czeřep < p. a mk. vepav sln. črēp, slk. dial. črēp, dl. dial. cǎjōp, kaš. črēp, souvislosti je vhodné se zmínit i o názvu lepek v jedné části slovanského jazýkového sondě, že právě variabilita výrazů pro hlavu v indoevropských jazycích ukazuje na tabu.

⁶ G. Bouffartie, In tabu delle teste, in: Indogermānische Forschungen 106, 2001, str. 32-37-329. ⁵ Tak vysvětlují D. Derjabin a A. Podkonev, Бйна чмада гыма за 'эмва', in: 21stia

slavnostně odtomane profesorovi Jevgeniu Raskovu na 70. výročí narození, 2000, str.

zých dochově se změnou iniciální hlásky (sr. stit. tēvdē, stpav. vǎsvāzāz vlivem slovesného kořene * lēǵh₂- 'líst')⁸, je v některých indoevropských ja- zýka * bǎrs- 'čep, -doložené mezi jinými ve st. lat. divāna (< > lat. divāna pro částí těla) (zděně je součástí je n. názvy pro stěp – > avdce, oko – oko, slovanská státní v rámci indoevropských jazýků nejvíce státní názvu nářiklav, nářiklav, názvy hlavy⁶, jazýka, turky, pohy aj.⁷ Podle Meilleta 71n **těla**, sémantickou oblastí, v níž se projevuje působení tabu, jsou **názvy částí**

řadě bodnit již známé příklady o azjímavé patřely a jazýků neslovanských. živočichů a názvy vyvážé rostlin), přeložit další možné objekty tabu a v neposlední v rámci čtýř sémantických okruhů (části těla, těsně vedle a nemoci, názvy nich pojmenování několika tabuizovaných výrazů ve slovanských jazycích R. Eckert aj.). Cílem našeho příspěvku je rozšířit výčet možných nářad- vání) zejména v pracích A. Meilleta, D. K. Zelenina, P. Trosta, W. Haverse, tabnové antitézě). Mnohé příklady jazýkového tabu byly podrobně zpraco- nářiční pojmenování a tabuizování slov (je to tzv. nos, eufemismus,

Ve slovanských jazycích jsou doloženy výrazy, které vznikly zřejmě jako

zřejmě tabnové nářad a slovanské změny, změny⁵.

význam 'pronek látky, stůk'; nēvdvāna (původně tedy * nēvdvāna) byla

4, 48 a SRNG 27, 332n) a].¹⁵ (NovgO2I10, 94), vobdēvā (stejný doklad ze středotarských dialektů uvádějí SRGSU jenž se smrti, sr. následující výtazь pro smrt, např. ruské dial. смёрбывува Na doplnění uvedme, že etymizaci podlehly i výtazь, které jsou spo- skému pěk, pěk, sr. casl. pěk 'střkatý skvrnitý', č. pěk a j.).

bývají roztroušený zejména po obličejích a končetinách (slovo patří k slovan- odtáči skutečnost, že se na kůži nemocného objevují hnědé skvrny, které bývají v jednom ze staroslověnských názvů malomocenství) ledy pěk se řada z nich jsou prostě synonyma motivovaná projev té či oně nemoci. lat za náhradní pojmenování v tom smyslu, jak jsme o tom hovořili výše; Zelenin II, 76). Je pochopitelné, že ne všechny názvy nemoci můžeme považo- Tato lichotivá pojmenování nemoci měla zastít obavy, strach z nemoci (sr. 'knota', nebo srbské књма, které nahradilo кња 'mor\pestis', (Vrk 322). jmenování nemocí: např. ruské dial. кяма 'ximice', (SRNG 16, 78) původně sémantického okruhu příbuzenských termínů, kam patří i jiné náhradní po- 5, 79; SRNG toto významy nemá!), jež náleží k slovanštině ruské, rdy do rožněv 'bělá nemoc', psotnik¹⁴ 'eklampace', 'epilepsie', 'odra', (SRGSU etymistického pojmenování je možno uvést z řady ruských dialektů výtazь návn – převážně z ruských, II, 64-87, sr. i Havens 90-92). Jako příklad stupňů pojmenování nahrazujících tabuizovaných výtazь (velké množství těchto jmenů mohlo tuto nemoc vyvolat, proto se setkáváme s řadou zá- ruských dialektických názvů pro nemoc svделъ (SRGSU I, 112). Pouhé vyslovení odtváňně obávali, protože tyto často končily smrti, jak ostatně dokládá [= zly buch lesa] zvdqaw eso 'nemřel'.¹³ Nemoc se naší předkové tváří následující řaděm ze současných ruských dialektů (Tomská oblast) uti. Pozůstatky těchto předtavasji aš do dnešních dnů, jak po- onemocnění projevující se výtázkou, jež je z wrok, owok 'říkání, hra- nutím, říkáním', (SRNG 32, 16n), dále např. české wocъw, wocъw, kojenecké nalo nejen obecně 'nemoc', ale zejména 'nemoc zprůsobenou čarodějí' hra- sil, děmonů, čarodějů apod.: např. ruské dial. wъwaww\wъwaww¹² zname-

¹² Podle O. N. Trubečeva (v doplňku k Vasmertovu výkladu slova, in: M. Фасмер, *Смисловоизмененіе словъ въ русском языкѣ* Москва 1964-1973, 3, str. 391) je wъwaww původně 'pestis', a patří tedy k rodině slovanského výkats (se) 'týkat se, dotýkat se ap.'.

¹³ O. N. Дунновъ, С. С. Мартыновъ, Е. А. Юдина, *Словарь древнерусского языка IX-X вв.* М.: Наука, 2001, str. 150.

¹⁴ V češtině (již ve staré češtině) a ve slovenštině se mu říká také božec, což je původně staročeský názvů pro bahnatou půdu; jde tedy i zde o náhradní pojmenování odtáčeji zřejmě původce nemoci.

¹⁵ Další čtení příkladů viz Zelenin II, 150n; k slovanským názvům pro "umřít" sr. D. Flemming, *Torn und Eratzwort (Beobachtungen an slavischen Bezeichnungen des Sterbens)*, in: *Germanische Hefte I*, Hamburg 1974, str. 51-83.

Jednou z oblastí, v níž se jazykově tabu snad nejčastěji a nejzřetelněji
 projevuje, jsou **názvy živočišů**.¹⁶ Zvlášť se lidé na jedné straně obávali
 jakžto tvorů nebezpečných a škodlivých (zejm. medvědů, vlků, jedovatých
 hadů, ale i motýlů¹⁶ aj.), nebo obojživlých, kteří se štítí (např. netopýr,
 ropuch, mýši aj.), na straně druhé věřili v magickou moc některých zvířat;
 ta našla svůj odraz v řadě povět a mýtů. Z dnešního pohledu pro nás může
 být těžko pochopitelné, proč například k tabuizovaným patřilo jméno oby-
 čejného zajíce. Naši předkové dokládali totiž zajíce za velmi nebezpečného
 živočicha (Schrauber – Nehring I, 441n), „měsíčního“¹⁷ tvorů¹⁷, který byl v určitém
 spojení s Měsícem, sidiem druhé mrtvých (Havers 81). V řadě indoevropských
 jazyků je pro něj (křivč?) název „žďák“, jak ukazuje stind. šáa-, kymet.
 cewach, stněm. kaso, něm. Hase, stpru. saswa, zajíc, která patří k ie.
 *kās-, *kās-wo- 'žďý' (sr. Pokorný 333 a Mätzhofer 3, 318n); stejně motivovaný
 je litevský název zajíce šivās 'žďý'¹⁸), podobně polský szawak
 (z szaw 'žďý') a ruský diał. цѣвъ 'žďý' (z cѣвъ 'žďý').¹⁹ V řadě zmiňovaných
 vztahů zajíc – Měsíc našel svůj odraz v jednom ze staroindických názvů Mě-
 síce – šáśw-²⁰, motivovaném zřejmě podobou barvy nebeského tělesa a
 zajíce (sr. Buck 52). Slované považovali zajíce za „pěšáka“²⁰ zvíře proto, že
 byl ve spojení s pečlivými silami, a čertem, dčpřím ap. (SML 190n, Gms 187,
 SDR 2, 284n), jak ostatně dokládá např. společný název pro zajíce i čerta
 v ruských dialektech, sr. novgorodské kocōw 'zajíc', (NovgOSI 4, 123) i 'dčpřel'
 (SRNG 15, 65).

K živočichům, kteří byli objektem tabu, patří i hadi, kterých se lidé
 obávali jednak z čistě praktických důvodů (strach před kouzlitím), jednak
 z důvodů magických (had byl obřazen a děmonů). Ve středověkých
 dialektech dosud žije výraz wawjwa, které vedle netopýra znamená i zmeř,
 котора оуеи дѣцѣро поузает ъ, по повѣрѣм, может прѣдѣловатъ
 ѣловекъ, (SRGSU-D 282) nebo sorwawka 'draznovná zmeř, котора,
 по повѣрѣм, дѣдѣто дѣ может ѣдѣ вѣдѣ в то дѣло ѣловекъ,
 (SRNG 7, 45), sorwawka 'sorwawka, тонока, рѣрѣ зме, котора, по
 мѣстѣм прѣдѣлѣм, может зѣлѣзѣ в рот ѣловекъ', (SRGS I\I, 288n).
 Na záporný vztah lidí k hadům ukazuje i některé další názvy: draslawské
 waw 'pův. něco oborného', (Meillet 1921, 286n), wawj, wawj, 'dřevci

¹⁶ Pro naše předky byl motýl převlečenou lidskou duší, byl posíletem nemocí a před-
 zvěstí smrti (SDR I, 125n).
¹⁷ St. J. Royt – H. Šedimová, Slovanské symboly, Praha 1998, str. 160n, U. Becker, Slovanské
 symboly, Praha 2002, str. 332.
¹⁸ Viz E. Franke, Litawisches etymologisches Wörterbuch, Göttingen 1962-1967,
 980n.
¹⁹ St. Dal, 4, 698, SRGSU 5, 135, NovgOSI 10, 47.
²⁰ Viz Mätzhofer a Mätzhofer 1986 s.v. šáśw- 'zajíc'.

²⁶ JinaK Bańkowski 2, 311, který dokládá polské (již staropolské) *wetota* 'druh pla-
1900-1927, sv. 3, 350.

²⁷ J. Karłowicz - A. Kuryński - W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, Warszawa
str. 504.

²⁸ St. F. Bartoš, *Dialektologie moravská, sv. 2 (Nářeční hanačské a české)*, Brno 1895,
53-55.

²⁹ Viz M. Maštánová, *Boravská wetota*, in: *Kulturní slova*, Bratislava 1981, 17, str.
431) a *skorbnit\kirbje*, (Rj 7, 957).

³⁰ Podobně je srbské *wowoménwa* náhradní pojmenování pro 'nepředčůný nábor', (Vuk
sr. SRNG 6, 250.

³¹ Takto se označovali i jiní škodiví nebo "nečistí" živočišové, např. *mjš*, *krvasa* aj.,
'zimnice', a *wosòmwà f. 'siflis'* - SRNG 27, 288).

(sr. např. r. dial. *wosòmwà 'nečistý, ďábel'* - SRNG 27, 288) a nemocí (sr. r. dial. *wosòmwà*
dial. *wosòmwà, wòzawà* - SRNG 27, 287 a 289); často se tak označují i xli duchové, čerti
mjš, *krvasa* či potkara (bulharské dial. *wosòmwà, wosòmwàf, wosòmwàf* - BER 2, 418n, ruské

³² O slovanšském *wòzawà* jsou odvozena i jména pro jiné "nečisté" zvířata, např. pro
(Mařhofer 2, 211).

³³ *pađa* (ptc. prt. pas. *pažd-*) + *gd-* 'gendi', původně tedy *'jdnoucí dole, po zemi',
³⁴ K *sémantice* sr. stind. *pažd-* 'had', jež se tradičně vyznačuje od slovesa *pađate*

patří k rostlinám obdarěným magickou mocí, které chápáni před nečistými
valo jako účinného a současně velmi nebezpečného aprotiva (jehožc
to je *ta, to wewè ta (rostlina)*)³⁵; oboj *rostlin* se v lidovém léčitelsví ná-
- podle Brücknera 36n - *'nie to ta, tedy krycí slovo, tabuová náhrada
chvojků klášterskou \uniperus sdpina a také pjavůň \Ivcopodim) původně
dial. (zejména moravské) *wetota*³⁶ a *pađa* *wetota*³⁷, které označují i jalovec
vůzavý jako slovanšské *wetata*, v nářečích i *wetata, wetata, wetata*³⁸, české
v lidovém léčitelsví, které bylo a magii úzce spojeno. Sem patříš
Tabuí podobly názvy těch **rostlin**, kterých se užíválo v magii a také
spředeny u eso, w cymnt na mne w cewntem" (NovgOSI 10, 24).

dial. (novgorodské) *cawmšyn* (sr. ruské *cawmšema*): "Есма сад савмшын,
níme jiný podobný název pro xmiži, včchzející z akustického vjemu, ruské
které bylo motivováno charakteristickým zvěním (ukr. *wowoménwa*). Dopř-
pro xmiži v nádi Zelenin II, 43 také ukrajinské *wowoménwa* (ma i Zel. 1089),
během následujícího léta uvidí (Vuk 431, Zelenin II, 45). Mezi krycími názvy
velikonočního pšatu nazve hada jeho původním jménem *wewà*, tolikrát ho
slovovat jméno hada souviselo s pověrou, podle níž kolikrát člověk během
pro hada *wowoménwa*³⁴, tj. 'ta, kterou není dobré připomínat'. Zákas vř-
neobjeví had, považovalo se v srbských dialektech náhradní pojmenování
slovanšského *wasaw 'hmas, špina', aj. Z obavy, aby se při výslovení jména
ze sl. *wòzawà*³², 'nečistý, špatný, ohavný, odpuzující ap.', *wyòzawà*³³ z rodný
cwađa 'hubený, puzný, špatný, xly ap.', *wosòmwà* 'had', (NovgOSI 8, 13), jež je
vůzavé od slovesa *wawòmwà 'kazit, ničit'*, *wyòzavà* m. (NovgOSI 12, 28) patří k sl.
se po zemi,³¹ *ďàle* ruské dial. *cawmšyn* (NovgOSI 10, 67), jež *Vasmer* 2, 634 od-

²⁹ Podroběji v. I. Janáček, *Onpaccenne akmam n npebcmavekmñ cbaenñ e na-
 zeanmñt moac aeeemamñt*, in: SEB I, str. 62n.

³⁰ Viz F. Š. Kott, *Česko-německý slovník zvláště grammatičko-frazologický*, Praha
 1878-1893, sv. 7, str. 1338 a sv. 8: *Přehledný k česko-německému slovníku*, Praha 1896,
 str. 232.

³¹ Viz M. Kálal, *Slovenský slovník a literární aj nářečí*, Banská Bystrica 1923, str.
 380.

³² Podle F. Polívky, *Názorná kuchařka země korunní české*, Olomouc, 1900-1904, sv. 2,
 167, pozn. 1 a sv. 3, 282, pozn. 1 patří totiž i totiž k slovnáskému totiž 'mínit, konjšit',
 v češtině ovšem nedoloženém.

³³ St. V. Jirásek – R. Zádina – Z. Blažek, *Naše jedovaté rostliny*, Praha 1927, str. 241.

³⁴ Viz E. Brexa, *Обозначѣт : k (i podobne) i jej šlady w nazwach Pomorze
 Gdańského*, in: *Język polski*, Kraków 1977, 57, str. 182.

³⁵ St. *Slovník staropolské*, red. S. Urbańczyk, Warszawa 1923n, 9, str. 171.

ilij omjje\Acomitum tojad.

orlick\Adulgis a j.³⁵ Brückner 52m sem řadí i polský název jedovatě by-
 dové m léčitelství na rány, ve staré době jímna toješ, tojest, toje
 sko) se zménou t < k koješ³⁴ 'vrpina\Lyimachia', které se užívalo v li-
 Podobně jímna jsou doložena v době jímna, sr. polské toješ, pomoršké (Gdaň-
 v lidovém léčitelství (označováno) se tak například kokařík\Poljogonatum).³³
 jako s lidovými názvy dalších rostlin, zejména však těch, kterých se užívalo
 ap. – Marzeli 3, 283). S českými jímny toješ, toja se můžeme setkat rovněž
 – Machek 1924, 100, podobně německé starší dial. Herzblum, Herzblümchen
 žována na léčivou rostlinu na střední chodě (odtud i české lid. závěsnice
 je název bylily, která byla – zřejmě podle středověkého tvaru listů – dove-
 skupině názvu můžeme připojit i české toješ³²\Parassia (KČR 3, 422), což
 ta (rostlina) ? – Machek 1924, 183n a Machek 647) a slovenské věž³¹ K této
 užívalo v lidovém léčitelství jako protijedu (z původního to-š, to-š* je to
 (Barot 447), české tošta\Cyanichum vinetoxicum – této bylily se dříve po-
 je i české dial. (moravské) toa pro jedovatou rostlinu náprstík\Digitalis
 KČR 4, 241n), jedná v dialektech (sr. moravské toten tv. – Barot 447). Blízké
 vavre\Sanjusorba (kravec toten, toten lékařský, Sanjusorba officinalis, –
 tem existuje jedná jako součást českého botanického názvu pro bylinu kr-
 „pravého“ jímna rostliny ruší či oslabuje jeho magický účinek. Jímno to-
 jmenování – toten (ze spojení zjmen to a ten – Machek 1924, 107) – místo
 před čarami (Košal 66n). Lidé byli přesvědčeni, že poznání náhradního po-
 stav; údajně to byla čarobná rostlina, jež škodila čarobějnicím a chránila
 toten pro bylínu křivave\Sanjusorba, která se používala v lidovém léčitel-
 je to název nějaké rostliny.³⁰ Podobného původu je zřejmě i český název
 slami).²⁹ Blízký je i slovenský výraz veta, o němž však víme pouze to, že

36 H. N. Tolstoj, Nekoliko določeno-časovnih leksičnih sovestmenj, in: *Dialectologia slavica* (Sbornik k 85-letju G. B. Bergmajera), Moskva 1995, str. 37.

1984. *Лексический анализ древних и протославянских форм в индоевропейском языке* (Реконструкция в историко-лингвистическом аспекте), Т. В. — Иванов, В. В. Индоевропейская лексика — Языки Тюркских языков, ред. О. Н. Трубачев, Москва 1974.

ES21 *Этимологический словарь славянских языков (Полное издание)* (ред. А. Эрхарт, Е. Даль, В. Толькович), Москва 1903-1909.

Buck, C. D., *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*, Chicago 1949.

BEF *Взаимосвязанные слова славянских языков* (ред. В. Трубачев), София 1982.

Barłō, F., *Dialektický slovník moravský*, Praha 1906.

Bańkowski, A., *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.

LITERATURA

tab. 1

Na uvedeních příkladech jsme se pokusili ukázat, že při etymologickém

objasnování slova třeba dát v úvahu i ty výklady, které jsou založeny na

nebezpečně zhořklých případech.³⁶ *Тогда не следует забывать, что так же опасно брать в расчет те предположения, которые основаны на случайных совпадениях. В частности, нельзя забывать о том, что так же опасно брать в расчет те предположения, которые основаны на случайных совпадениях. В частности, нельзя забывать о том, что так же опасно брать в расчет те предположения, которые основаны на случайных совпадениях.*

GUTS	Гутс, А. В. Сравнительное исследование в славянской морфологии / Мюнхен, Москва 1997.
Havers	Havers, W., <i>Neuere Literatur zum Sprachbau</i> , Wien 1946.
KČR	Květena Česká republika (eds. S. Hejný a B. Slavík), 2. vyd., Praha 1997.
Košťál	Košťál, J., <i>Rostlinstvo v podání prostovolníků</i> , Velké Meziříčí 1901.
Machek	Machek, V., <i>Etymologický slovník jazyka českého</i> , 2. vyd., Praha 1968.
Machek 1954	Machek, V., <i>Česká a slovenská jména rostlin</i> , Praha 1954.
Marzell	Marzell, H., <i>Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen</i> , Leipzig 1943-1979 (od 4. sešitu 3. svazku z pozůstatosti vydal H. Paul).
Mazrhofer	Mazrhofer, M., <i>Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen</i> , Heidelberg 1956-1980.
Mazrhofer 1986	Mazrhofer, M., <i>Etymologisches Wörterbuch des Altindischen</i> , Heidelberg 1986.
Meillet	Meillet, A., <i>De la disparition des noms indo-européens de parties du corps en slave</i> , in: <i>Rocznik slawistyczny</i> IX, Kraków 1921, str. 71-77.
Meillet 1921	Meillet, A., <i>Quelques hypothèses sur des interdictions de vocabulaire dans les langues indo-européennes</i> , in: <i>Revue linguistique historique et linguistique générale</i> , Paris 1921, str. 281-291.
Novosil	Новосил, М., <i>Словарь-тезаурус по истории языка</i> , Воронеж 1992-1995.
Peteršnik	Peteršnik, M., <i>Slovensko-rušský slovník</i> , Ljubljana 1894-1895.
Pokorny	Pokorny, J., <i>Indogermanisches etymologisches Wörterbuch</i> , Bern - München 1959-1969.
Rj	Rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika Zagreb 1880-1967.
SEB	<i>Studia etymologica</i> Barmensia I (eds. I. Janůžková, H. Karáliková), Praha 2000.
Schradet - Nehring	Schradet - Nehring, O. - Nehring, A., <i>Relexikon der indogermanischen Alttumswörter</i> , 2. vyd., Berlin 1917-1929.
SIDr	Словарные древности (Этимологический словарь), Москва 1995.
SIMif	Словарная информация (Этимологический словарь), Москва 1995.
SRGP	Словарь русских словосочетаний, Москва 1983.
SRGS	Словарь русских словосочетаний, Новосибирск 1999.
SRGSU	Словарь русских словосочетаний, Челябинск 1964.

Железковская, Е. Малорусско-ишемские слова, Ливв 1886.	Ж
амнозрфм VII, Ленинград 1930, I-191, XI, 1930, I-166.	З
Зеленин, Д. К. Табл. слов и идиом восточной Европы в латинском переводе, А. В. Г. Бродяга 1937.	Л
Карачин, В. С. Русские диалекты восточной Европы в латинском переводе, А. В. Г. Бродяга 1937.	М
1923-1928. Vagner, M., Wissenschaftliches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg.	В
Словарь русских наречных слов, Ленинград 1966.	Г
Словарь русских слов, Харьков 1900.	Д

История в языке и словоупотреблении

В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках. В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках. В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках.

К нововведениям в языке относятся следующие: изменение в употреблении слов, изменение в употреблении слов, изменение в употреблении слов. К нововведениям в языке относятся следующие: изменение в употреблении слов, изменение в употреблении слов, изменение в употреблении слов.

Данные изменения в языке являются результатом естественного развития языка. Данные изменения в языке являются результатом естественного развития языка. Данные изменения в языке являются результатом естественного развития языка.

В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках. В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках. В настоящее время в языке происходят значительные изменения, которые отражены в словарях и грамматиках.

Основаны на тэдэ.
мы нынгда вынуждены обратиться к тем нитерпретациям, которые
свидетельствуют о том, что в поисках этимологических слов
«кр» (ср. «нар», «одражение ст.-слав. «нар», «след за Фасмером») -
Опыт работы над словарем «Этимологический словарь славянских
языков» как пример тедэуниформного анализа.

«нар» (ср. «нар», «одражение ст.-слав. «нар», «след за Фасмером») -
свидетельствуют о том, что в поисках этимологических слов
«кр» (ср. «нар», «одражение ст.-слав. «нар», «след за Фасмером») -
Опыт работы над словарем «Этимологический словарь славянских
языков» как пример тедэуниформного анализа.

«нар» (ср. «нар», «одражение ст.-слав. «нар», «след за Фасмером») -
свидетельствуют о том, что в поисках этимологических слов
«кр» (ср. «нар», «одражение ст.-слав. «нар», «след за Фасмером») -
Опыт работы над словарем «Этимологический словарь славянских
языков» как пример тедэуниформного анализа.

lona.jandzkova@icm.cas
Vevří 97, 602 00 Brno, Česká republika
Etimologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR

Mladá Holoková

Staročeské sloveso přěmoci a s ním i jeho sekundární imperativní protějšek přěmáhati patří k těm dočasným lexikálním jednotkám, jejichž složitá sémantická struktura se zřetelně rozpadá na dvě části. Jako diferenciální významový příznak tu vystupuje valenční člen: významový druh skrupiny sdílí její prostý akuzativní objekt (1), pro významový druh skrupiny je nasobak příznačná jeho nepřítomnost (2). Následí se otázkou, jaké jsou vývojově okolnosti a perspektivy tohoto verbálního „dvojdomí“ (3) a jaké závěry z toho vyplývají pro jeho popis ve slovníkovém hesle (4).

1. Po stránce slovoznové je tranzitivní sloveso přěmoci víc než příhlebý domáci předponový derivát, do něhož vstoupilo sloveso moci ve svém původním „předobobovém“ významu stavovém 'být silný, moci'. Ten je ještě poměrně spolehlivě doložen ve staroslovesných pramenech¹, ale ve staré češtině ho zaznamenáváme zřejmě jen v ojedinelém posunutém užití, navíc v příznakové pozici gramatického řádu (nad čímž k též mluví totožné užití poměrně staré AlxV 49; stov. GbSlov s. v. moci). S vým zakladním významem se však k němu hlásí všechny staročeské předponové deriváty, a to jak tranzitivní moci, přemoci, rozmoci, vumoci, zmoci, tak netransitivní pomoci. Důsledkem prefixace je dokonacost výsledných derivátů a také – v závislosti na případném významu předpony – na- bývání závislého objektu akuzativního, nebo – a to jen u slovesa pomoci – dativního. Tranzitivnost je následně předpokladem pro vytvoření příslušných reflexivních protějšků. Předpona přě- u našeho slovesa hodnotí E. Kopečný jako měrovou a přičítá jí význam 'činnost, přikročení, jisté přání por- výkladu jde o odnož významu 'nadměrnost, překročeni jisté přáníce por- máti', který je blízký funkci „zmočovaci“ (stříhovaci)“, tj. té, která se tak významově uplatňuje při derivaci adjektiva (eo ipso adverbii), výjimečně i sub- stantiv. Přitom rovněž slovanského materiálu dochází autor k zjištění, že na rozdíl od adjektiva je využití tohoto prefixu nadměrnosti při slovesné derivaci omezenější (ve staroslovesné češtině je významový příznak přehrávací normy ještě velmi vzácný), tak synchronně teritori- álního (EŠJ, s. 166-168). Také Šlosarová interpretace významu 'překročení'

¹ Stov. 2121 s. v. možná Poznámka je zde čtenost dokladů z Besed Řehoře Velikého, nejvýznamnější cel. památky českého původu.

⁵ V popisu významu příslných abjektiv užívá Stěs pro vztážením tohoto semu a sverbií nadmír, mimořádně, přesplně; slov. též Černá 2000, s. 238n.

kdě). Ve druhém případě, tj. ve směřu od významu č. 3 se v semu dynamickém, což dopovídá i změna potenciálního doplnění (v čem < osobě > o abstraktním) a u předpony k přehodnocení semu nadměrnosti 2' napbýt na slie, ke kategorizaci změně v lexikálním obsazení subjektu (o) významem 'napbýt mimořádně moci n. n. siliv', a významem uvbedněním pod č. 3 přílohu uvedeno v závěru čláku). V prvním případě došlo mezi významy sloveso předmětové, jako tomu bylo v případě předchozím, změnil se pouze modifikacním zássahu nedošlo ke změně subjektového pásového slovesa na tvorných základů byl takový postup odvozování produktivní. Při tomto doložněných ve staré češtině, bude možné určit, nakolik a u jakých slovo-lexikálně sémantické analýza všech slovesných derivátů a předponou výř- vlastnost, jejímž nositelem je subjekt děje. Tdříve poté, až bude dokončena verbií, a aby významovým přiznáním [větší než obvyklá míra] stupňována předpona výř- rovnou ve funkci gradacní, tzn. stejně jako k abjektivní č. 3- slovesa moci 'být siliv, mociv, otvial možnost, aby k němu přistoupila vývlela nezávísle na významech a přímým předmětem. Původní význam

Evlo 98a (Ph 47: převážně Biblii) exsuptat.

Ph. předčít, pf. převyšovat kolo\co: mī boš, jenā pizemaha věcken smvsi chování) překonat, přebstítovat kolo\co, zvl. vyváknout nad kolo\co; 10. kolo\co, ojed. čeho [truhého, věcko ap.] (čim, v čem [vlastnosti,

bozdnout: vřak jsem boš pomoci věš [t]. pokušeni pizemaha PAMUZA 219 čí, úsilím ap. zdárně překonat, zvl. zdolat; a věobec. předm. zaldnout, 9. co [obitněho, protivensv] (čim, skrz co [chování) přemoci, zmo- já nemohu pizemocy LEGDĚTK 4a pizevale; zremozit pásové n. účinnost ap. čelo, zvl. dotlačit co: mizkosti mē

8. co [chování ap., zvl. špatně] (čim ap. kde [v sobě]) přemoci co, varelē potest; pizemoci kolo\co, na- 7. o abstraktním] kolo\co (v čem, v pas. čim) přemoci kolo\co, na- být vitězně převahy nad kým\čim, podčítat si jednáni kolo n. pásovéni čelo; v pas. poddat se, podlehout čem: ukšni tobě . . . jěto pizemoci množe dišel BILDŘAĎ Top 6, 16 (nad nimš dišel mē moc ~Lit) dupras pize- varelē potest;

zkrvšit: přikoiřim tri Eřim, pizemoxen sa sūdem BILDŘAĎ O 5, 11 (v. 7. 11) přelomiti 2) itctus;

6. o nčém tíživé doléhajcim] kolo zmoci, zvatit siliv, vřčtat; Pf. 5. o mocném činiteli] kolo\co [území] čim ap.) přemoci, völdnout, ve svřj pzořčel zvatit moci, tj. nezávíslosti; území] zmocnit se čelo: kdě žřaks . . . pizemoxv[e]e, živur jemn bŷti pidiše DALC 27, 13 (v) (m);

5. o mocném činiteli] kolo\co [území] čim ap.) přemoci, völdnout,

rozšiřuje možné obsazení pozice subjektu (o osobě < o živém), sém nadměr-
nosti je přehodnocen na sém větší mříž (mimořádná moc < převaha moci),
a co je nejdůležitější – jako potenciální vzácní doplnění se tu objevuje
i osobový objekt, ovšem v jiné formě než prostě akuzativní. Z tohoto vý-
znamu vyúsťá pak 4. význam, a to obvyklým posunem subjektu od živého
k abstraktnímu a zároveň rozšířením a obsazením možné objektové pozice
(někoho < někoho\něco jiného).

3. S toutou rekonstrukcí dvou paralelních větvi slovesa bychom se mohli
spokojit, kdyby soubor dokladů, které dokumentují uvedené čtyři intenzí-
tivní významy a které rovnoměrně pokrývají celé staročeské období,⁶ neply-
na první pohled nápadně i dalšími rysy. Naproti tomu převážně i biblické pře-
klady a texty k biblí se vážící (náboženská a kazatecká literatura, biblické
slovníky). Došlo k němu také užiti ve speciálním odborném výkladu, jehož
předlohou byl text latinský (bepečně njištěný u Práva horního, předpoklá-
daný u Lékařství františkánského). A dále a hlavně: ve stovkách a tisíci, jak
bestá je balta latinských výrazů u překladových dokladů, které přislouží
do translativní skupiny,⁷ významuje se skupina dokladů bez přímého před-
mětu silným zastoupením latinského slovesa *praevalere*; v nejstarší větvi
představované žaltářem *Witttenberským*, je to dokonce ekvivalent jediný.
Latinské sloveso *valere* se významem 'pýt silně, krýje a nemoháním moci'.
Hláskově i funkčně nejdílejší paralelu latinského *prae-* představuje v histo-
rické době právě domácí předpona *vě-*: nejde zřejmě o etymologický to-
tožně prefix, ale jako členové širší rodiny *p-v-*ových předovic se při slovesné
derivaci uplatňují ve stejných prostorech a časově modifikujících významech
a významě především při gradacích derivací adjektivní a adverbální (ESJ,
s. 168, 208). Všechny uvedené indicie vedou k důvodnému podezření, že
lexikálně sémantická struktura staročeského slovesa *věřmoci* se ve své in-
transitivní větvi utvářela nikoli vlastním domácím vývojem, jak jsme se ho-
pokusili náznakově rekonstruovat výše (2), ale pod přímým vlivem latin-
ského slovesa, jinak řečeno – ukazuje se, že skupina intenzitivních významů
tu má kalkový původ.

---

⁶ K zásadám výběru dokladů do slovníkového hesla slov. 252, Úvodní stati, s. 411 a
pozdější korekci těchto zásad (Němec a kol. 1981, s. 247).

⁷ Zastoupena jsou zde slovesa *ajitare, conficere, confodere, confutare, convincere,*
deficere, desicere, devincere, emoliri, evincere, expugnare, exsuperare, fatigare, fectere,
frangere, invalescere, obtinere, possidere, preminare, prestatere, prevaudere, prosternere,
repellere, repugnare, revincere, afficere, superare, superlatere, triumphare, videri, vincere.
– K uvážení jinováčného ekvivalentu u slovníkového hesla slov. 252, Úvodní stati,
s. 43 a pozdější korekci těchto zásad (Němec a kol. 1981, s. 247).

Výtlačná kalková významy intenzivní, jejichž systémove zakotvení bylo
 slovní čeledi a sémantického pole. V průběhu vývoje „přemohla“ a zcela
 přejí, a to vzhledem k jednotkám těchto slovořecových a valenčních typů,
 pozice domácí polysémie lexikální struktury transitivity byla mnohem sil-
 nannu transitivity, další její koexistence už nebyla funkční. Systémove
 že jeden z přenesených významů intenzivních se přidělil výchozímu vý-
 viděli, měla určující vliv spojitelnost latinského slovesa, došel až k tomu,
 Když sémantický vývoj intenzivní větve slovesa, při němž, jak jsme
 sloveso přemohla s jeho vlastním bezpředložkovým akuzativním objektem.
 syntaktickou stránku latinského originálu, jak ukazuje ruznočetní, volili zde
 předložkových pádech. Ne všichni překladatelé dbali ovšem na formální
 vliv syntaxního slovesa (s)vtěžit, u něhož stál objekt v uvedených dvou
 nebyla na tuto formu objektu prvkem zcela cizím. U třetí tu také zapůsobil
 ukazuje na to, že v rámci valenčního potenciálu sloves přemohla přemáhala
 kovi ze 40. let 18. století, stov. význam 3, a u Chelického, stov. význam 4)
 pozdější, už latínou nepodobně užití (v písní o králi Vladislavu Varněči-
 předmet se u slovesa přemohla neobjevuje jen v biblických překladech; jeho
 proti komu, o jediné i na kolo. Za povážlivosti ovšem stojí, že předložkovým
 při překladu biblických vět vyznačují předložkovým spojení nad kolo,
 projevila silná náchylnost ke kalkování, která vedla k tomu, že objekt byl
 ložkového akuzativu (přemohla akuzativu\contra\super\apud). I i taký se
 stojí u slovesa přemohla osobové objektové doplnění jen ve formě před-
 vyznačující převahu subjektu nad objektem (význam 3 a 4). V latinské větě
 vedfčet. – Větněcký problém jiného druhu přinesl přenesený významy
 dostatečný být, by... Lit, předstatedně být (Výkřik) přemohla ut
 adverbium opatřeným předponou pře-, které mohlo mít u sebe účelové do-
 nahradil sloveso ve větě sporným spojením s takovým adjektivem, popř.
 doplněním podle latiny. Nebo se rozhodl pro řešení funkčně ekvivalentní –
 překladatel buď řešení kalkové – zachoval sloveso a opatřil ho větňeckým
 loze význam 1). Při převodu této syntaktické konstrukce volil staročeský
 větu, které vyznačovaly účel napřítí mimořádně moci nebo síly (stov. v pře-
 mohlo v základním významu k sobě dojít infinitiv či spojkovou vedlejší
 poný i pásového slovesa, ale nikoli svou valenční výstavou. Latinské sloveso
 klad latinského přemohla s významem skladem, významem před-
 Statistické sloveso přemohla v novovolo přemohla na ekvivalentní pře-

viale na prostém objektu skrzativním a že tato dvojí forma je bifurčním
jáme k závěru, že objekt ve formě předložkového spojení se vyznačil nezá-
rekonstrukce vývoje polysémní struktury slovesa přechodně. Došli
ještě jednoho lexikograficky banálního detailu, který také odliší výsledek
tohoto pododstavce (stov. v příloze význam č. 3). Vzhledem si nakonec
odstavce), uvádí se údaj „Podle lat.“ v rámci charakteristiky výše v čele
dokladové části významového odstavce do samostatného pododstavce (pod-
zené užití, které je prokazatelně kalkového původu, soustředěný v rámci
Jestliže jsou kvůli přehlednosti doklady na syntaktický či jinak ome-

(Havlová 1999).
dvatřpy semantických kalků někdy odlišit, ale navíc je tu třeba vyzkoušet se
věrných slovech přesvědčivě ukázala E. Havlová – nejen že je obtížné tyto
ženských překladových textů. Ovšem – jak vedámo na několika stároč-
21. století odkazuje k tomu původu „Dovně“ míra zastoupení dokladů z nábo-
vanských jazykových charakter (Němec 1992); v příslušných heslech
s. v. odvětví č. odvětví se 2). Tato běžná lexikologická metoda má ve slo-
v co, čím [abstraktním] učit nositelem něčeho, uvést do něčeho; dá se tě
slovesa oblékání a abstraktním doplněním (stov. 21. století č. kolo) co
mace o kalkovém původu neuvádí. Příkladem mohou posloužit staročeská
vlivem se tu domáči vývoj inicioval a dynamizoval, pak se explicitně infor-
světli jako výsledek běžného významového posunu, byť je zřejmé, že čím
omezí. I. význam v intenzitivní skupině. Jde-li o význam, který lze vy-
lexikálně semantickému odvozování model. Tak je tomu u valenčního
vzoru (Němec 1988, s. 144) a nově vzniklý význam nelze přičíst k žádnému
určitě lexikálně semantická korelace byla dotvořena výhradně podle cizího
chýbně tehdy, prokázá-li se při rekonstrukci vývoje polysémní struktury, že
ným novočeským ekvivalencím. Potřeba uvést tuto informaci nastává nepo-
ve významovém odstavci, nebo v závěru významového zřetelivě na přísluš-
Má formu poznámkou „Podle lat.“, která by měla umístěna buď za doklady
tické údaje, které se ve 21. století uvádějí faktativně (Homolková 2000, s. 67).
Informace o kalkovém původu určité lexikální jednotky patří mezi gene-

předmětem; II. bez přímého předmětu).
stavění: v našem případě první místo náleží větvi tranzitivní (I) a přímo-
skou číslu a charakteristikou příslušného bifurčního jazykového prvku.
194), tím způsobem, že heslově stát je členěna na skupiny označené řím-
semního slova, která je dána určitým společným sémem) (Němec 1982, s.
kálně semantických struktur, zachycuje blízkost významů v rámci do-
nějším způsobem vztahů komplexní diachronní analýzy lexí-
4. Slovníkový popis, který přes všechna svá omezení nastává nejvíce

⁸ Příloha obsahuje transkripci verzi části hesla ze 2tč2š upravenou pro účely tohoto článku. Nad rámec zásad 2tč2š jsou zde u dokladů doplněny všechny užitelné latinské ekvivalenty, ke slovesu převešete přípona jeho případně doplnění a rozpsaná varianta u některých dokladů ve významu 1. 1. 3. 5.

3. [o živém] nad koho v didl. proti komu ap.) *nađyt přešaj a moč*
nađ nekajm; [v boji ap.] (z) vtežit (nad kajm); přemoč nekoho: kdž Moj-
šiš zvláště ruč k bohu, přemaháči židě COMESTC 68a (sr. Ex 17,11);

2. [o abstraktním] (kde) rozmoc se, nađyt na síle; *byl tu [v Egypťe*
*Abrah] pohostin, neb byl přemohl již hrad v zemi BIRLOL Gn 12,10 (rozmo-
 se byl ~Praš) převaluet; převaluet přemohla VÝKLKRYMML 1a (Gn 41,24;
 v. odolávat f); *invalesciant* voces eorum přemahá [e] hlas jich t. 264a (I
 23,23; rozmoháču se BIRDrašď, rozmáháču... se ~Lit, rozmohěváču se ~O,
 množiču se EVOI) síle; pravda bude se rozmáhati a bude přemahati až na věky
 KORYAK 88a (sr. 2 Esd 4,38 *invalescit*)*

1. [o osobě] (v čem, a inf., a inf. by ...) *nađyt mimořádně moč n. síly, zvl.*
nađyt včnu, překonat žně (v čem, v moči vykonat něco); a inf. n. včnu
účelovnu přešit nadmír včnu schopnost něco vykonat (podle lat.):
 [měl podobojn] *nađyt* v množství *bohastivě svěho i přemohl v jěšuti svéj*
 ŽALTWITR 51,9 (přemahá jest BIRPađ, přemohěn ŽalKrađ, přemohl se ~Klem,
 zmocně se BIRPaš, ostal ŽalPob) **prevaluit**; *jeň [Simon] přemohl rozšířiti*
*město BIRDrašď šir 50,5 (jest přemohl, aby rozšířil ~Praš) převaluit amp-
 ficare; zvlánu jest lestnik, nestalo se toho, jěšto přemahá t. Ia 29,20 převal-
 bat; kto mōž přemoci, by mohl udělati jěnu [Bohu] duom děstojný BIRLOL 2*
Pa 26 (tak předostatěčň byti, by... ~Lit, předostatěčň byti VÝKLKRYMML) pře-
*valere ut aedificet; Asarabau přemaháče VÝKLHERAL 183a *vincens; vigere**
*přemahati SLOVOSTŘS 12; *invaleuiti* přemohl s VÝKLKRYMML 101a (1r 20,7;
 silněji si [Bože] mne byl a rozmoil si se BIRDrašď); *invaleuit* přemohl, vlnariter
 rozmoil se t. 193b (Os 12,4 *invaleuit* ad angelum: rozmoil se jest [žakob] k andělu
 BIRDrašď, xmoil se jest nad anděla ~Pađ); povstáň... bože, aby nepřemohl člo-
 věk ROKPOSTA 212b (Pa 9,10 **non confortetur**: se nepotvídá ŽalWittb, at se
 neposili ~Pob, nezomocnie ~Klem, se nezosi BIRLit, se nesili ~Praš); transigo*
 ... id est ultra agere... Přemohčy VODŇLACT gg3b

Příloha:⁸

(transitivní) skupině se na ně upozorní odkazem.
 významového odstavce; v rámci příslušného významového odstavce v druhé
 tohoto typu se ovšem – pro úsporní místa – soustředí jen do jednoho
 významu nikoli v paleografické, ale v transkribované podobě. Doklady
 uvést i užití dokládající druhý typ objektu. Taková lexikální varianta se
 zejména jednotlivě redakce staročeského bibliického překladu, výslovně
 variantami, které výslovně podle určitých zásad z variantních textů re-
 hož originálního výjádření. Proto u dokladů z bible se musí mezi lexikálními
 příznakem pro dvojí význam, i když ji nacházíme v překladu jednoho a té-

omnis . . . **vincit**; opavěně se chudobně . . . a někdy snad ta chudoba prázemnoz, ež

gda; nade vše přemaha pravda BIBLIT 2 Esd 3,12 (všecko přemáhá ~O) **super**

ješto jest přikázal svým Poroj 1R 32,14 **praevalerunt**, pod. Silakron

zloběj . . . křivých jest nevěra BAWAR 1404; Prázemohlý sů řeči Jonabodový . . .

1,8 (budete li jimi hřiechý přemáhati ~Práz) **superent**; přema<ha> <va>vudy viera,

chetností; ne přazbný ani bez užitka vás ustanovie u hospodina BIDLDRYĀD 2 P

v. něco jněho; **[o vlastnosti] převládavost**: budů il př vás a prázemohlý [ně]le-

(nad kým\čím), uplatnit se ve větším rozsahu a zv. úctěněji než někdo

4 [o abstraktním] (nad co, proti komu\čemu) nabýt převahy, zvítězit

proti pravějším CHELČIT 75a tēm pŕivk vŕtĕstiv. – St. přemoci I\1

tu [na soudu] přiený chýil stde soudce, aď tēm prázemohl a pravdu soudu přisůdli

BIDLrāž, rozmhali sů se ~Prad, více popůxjice se ~Prāž) stupňovavě svůj křik;

ce VŔKRYUM 24a (I 23,5: volāchu [zástupč na Pilāta] EvO, více hlūčechu

převlādo; **invalescunt** přēsliovāchu scilicet vocibus vel prazemahachu hlasų kŕi-

[kāmep] jest, jako by v mlēko vliil kive i prázemohl mlēko LĔKVOŇ 144b (fĕg.)

AKTABAT 2,177a (st. Mt 16,18 **non praevalent adversus eum**) | jēden

CHELČIT 48a; přāny neb moci beklnĕ neodolāji neb nepřemohou proti ni [cirkvi]

tĕho CHELČOT 350b; kdýž se tupi [cirkva], prospievā, kdýž se nřāžē, prazemaha

26; odĕnie boĕie mājti mieti na sobĕ, aď prázemohl v tom boji silū Duchā sva-

KL B 96a; bojoval jest proti nepřitelēm a vādycký prázemohl [Kriřtas] JAKŠEV

diāblu . . . učednici Kriřtovi bojūji, tĕhdy vítĕzie, a vítĕziece přemahaĕi HUSŔV-

přemāhāme ~Prāž, svitĕzjcem ~LitTĕb) **in . . . omnibus superamus**; kdýž proti

mahany proň EvO 190a (R 8,37: v tom ve všem přemahame BIDLit, toto . . .

adversus iustum — fĕg. v duchovnim smyslu: na tom na všem [souhni] prāve-

nemlostivý přemaha proti prāvedlivēm t. Hab 1,4 (svitĕzjĕ ~Dŕāž) **praevalet**

(přemohū liť mĕ ~O), budů liť mi silni ~Prāž) **praevalerunt adversum me;**

due . . . adversus Philisteam; budů liť přemahati proti mnĕ 2ĕřit t. 2 Rg 10,11

David a svitĕzli nad . . . Golisēm ~Prāž, přemohl jest . . . Filisťas ~O) **praevaluit-**

přemohl jest David proti Filisťovi v pravu BIDLAD 1 Rg 17,50 (přemohl jest

(nepřemahāy proti tobĕ ~Prad, nepřemōž tobĕ ~O) **non praevaluit contra te;**

luerunt super nos; nepřemōž proti tobĕ [Bodm] človĕk BIBLIT 2 Par 14,11

~Křp, přĕmohla nās ~Pod, moc obdŕāla nad nāmī Biplrāž; svānk.) **prae-**

em; slova nepřĕstĕdných prázemohla jsů nad ny t. 64,4 (přázemohla sů na ny

přemohl sem proti nĕmu ŠALITWTTB 12,5 (v. obolatĕ 6) **praevalui adversus**

497a — v bibl. textech a prep. pādēm podle lat.: aď nikdy nepřĕkl nepřitel mōj;

praevalit; aď nedĕji [dohānĕ] . . . : prázemohlĕ jamĕ nad křĕstāny Pŕs Tĕbod, 2A A

vāni, by ona nepřázemohla, blĕkĕ hojv vĕcký vĕtopŕjici PŕVĀHORĀ 140b (fĕg.)

prázemōž LĔKRYANTB 37b; blĕkĕ vtipnosti nepřospievāji k vohdy vzhnour vĕtāho-

a 3, kto mās [přĕ převodu jmĕna na čĕsl] tŕi, ten prázemōž, 2 a 4, kto mās 2, ten

raciĕš, přemahāĕ [2au] BIDLAD 1 Rg 14,17 (svitĕzĕš ~O) **superbat;** 2

moci, kromĕ kdĕž mohū prázemoci FLĀŠRĀDĀA 1320 (v rŕym); kamžkoli sĕ ob-

stāen BIBLIT R 3,4 (svitĕzli ~Dŕāž) **vincas** vŕivā; nĕrāditĕ xjĕvie [xli] svĕ

non valerunt; aď by spŕāvedliv vĕmĕn v řĕčĕch svŕch a přemohl, kdýž si

san bojĕvāšĕ a s ni jĕji xli anĕlĕ čŕtie i nĕmōžechu prázemoci BIDLAD 1P 12,8

brdñi pochlebovati [bãrícim] ŠTÍTŠVÁTÁ 63b; všãk tozum pñemaha, ãe pravda mã
 pñemoci obÿeji HUSŠVATOKUP 169a; jestli ãe pñemohan takovãe xle ããããti tãstãne,
 tebdy duãí . . . umrtvi duchovně JAKPOST 60b; pñemnoz it [p]i pñeodãtu na ģisla]
 jmãno nemocãno, tebdy ãiv xvostane LãKFRANŤA 161b; lãã pñemohla jest pod
 jmãnem viery proti Krãstãu CHELĀPOST 207b, pod. ipl. Paskãal MIDb; nepřavost
 proti pravdãe pñemohla jest CHELĀPOST 224a; ustãvenie [o xpãsobu sluãbÿ Bohu]
 tak sã pñemohla, ãe jiã hiã jinãho nic nevie CHELĀPãã 136a.

LITERATURA

Āernã A. M. Štãroãeskã objektivã s pñeãem pñe-, Listÿ filologickã 123, 2000, s. 237-250.

ESS1 Etymologickÿ slovnãk slovnãskÿch jazykã. Slova grammatickã a xã-
 jmãna. Svãzek I: Pñedloãkÿ, koncovãe partiklã, Praha 1973.

GPsllov Gebauer Jan: Slovnãk štãroãeskÿ, Praha 1970.
 Havlovã E. Nãkolik poznãmek ke štãroslavnãskÿm kãkãm. In: Pñisbãvkÿ ke
 slovnãskã filologii, Brno 1999, s. 34-38.

HMC Historickã mluvnãice ããstiny, Praha 1986.

Homolkovã M. Štãroãeskÿ slovnãk ve sluãbãch etymologie. In: Studia etymologica
 Brunensia, Praha 2000, s. 67-73.

MĀ Mluvnãice ããstiny. Svãzek I: Fonetickã, fonologie, morfologie a
 morfematika, tvořeni slov, Praha 1986.

Nãmec I. Vÿvojovã postupy ããskã slovnã zãsobÿ, Praha 1968.

Nãmec I. Oblãci nesmrtelnost – slovesã oblkãniã s abstraktnãm doplnãnãm,
 Slavia 61, 1992, s. 461-467.

Nãmec I. Rekonstrukce lexikãlnãho vÿznamã a jãho podã v štãroãeskãm
 slovnãkã Slavia Slovãã 35, 2000, s. 117-123.

Nãmec I. - Nedvãdovã M. - Pããirkovã J.: Pñoblãm rozzãmã velkÿch
 historickÿch slovnãkã a štãroãeskÿ slovnãk, Slovo a slovesnost 42,
 1981, s. 238-248.

Nãmec I. Diachronnã lexikografie. In: Manuãl lexikografie, Praha 1997, s.
 182-210.

Slstsl Slovnãk jazykã štãroslavnãskãho, Praha 1978-1997.

StãŠ Štãroãeskÿ slovnãk, Praha 1988.

Šlosar D. Slovoznãmÿ vÿvoj ããskãho slovesã, Brno 1981.

Zur Integration der Lehnbedeutungen
in die lexikalisch-semantische Struktur
(Am Beispiel des alttschechischen Verbs přemoci)

In der lexikalisch-semantischen Struktur der alttschechischen Verben přemoci (pf.) u. přemáhati (iph.) werden zwei Gruppen der Bedeutungen rekonstruiert, und zwar nach der An-/Abwesenheit des direkten Objekts. Das Präfix přem- erfüllt primär die Raumfunktion (1), und erst sekundär die Gradationsfunktion (2). Die zur intransitiven Gruppe angehörenden Bedeutungen sind durch Lehnübersetzung des lateinischen Verbs prevalere entstanden (3). Diese Ergebnisse der komplexen Analyse werden durch entsprechende lexikographische Formen im Alttschechischen Wörterbuch präsentiert (4).

Stavěná slovníková ústava pro jazyk český AV ČR
Valentinská 1, 118 00 Praha 1, Česká republika
homolkova@ujc.cas.cz

Charvátské redakce ve staré češtině Reflexe církevních slavností

Helena Karliková

V rozvoji staré češtiny 14. století se hrála, jak známo, důležitou roli především klášterní literatury. Do literárního jazyka byly zaváděny četné neologismy, pro denotáty, pro které neexistovala česká slova, vymýšleli překladatelé různorodé české výrazy, doslovným překladáním slov latinské předlohy vznikaly nové kalčky (např. dobrověda – beneficum). Zvláštní roli při vývoji lexiky staré češtiny měl přítom, jak je rovněž známo, Emanuelův klášter v Praze, který v roce 1347 založil Karel IV. Základem jeho bohaté knihovny byly rukopisy napsané církevní slovanštinou charvátské redakce, jež a se- dou přinesli benediktiňští mniši z ostrova Pasman, pozvaní do Čech právě Karlem IV. S příchodem mnichů českého původu pronikla do Emanuelova kláštera čeština, a to nejen jako jazyk jednací, ale i jako jazyk vzdělávací (na rozdíl od jiných klášterů, kde tuto funkci měla latina).² Posláním Emanuelova kláštera bylo „hlaholským písmem rozvíjet literární tvorbu liturgickou v charvátské církevní slovanštině a tvorbu náboženskovoedukativní v češtině, obojí bezpodmínečně nejen pro vlastní potřebu kláštera, nýbrž i pro výšší cíle Karlova politicko-kulturního programu.“³ Fragmentárně doložené texty, které byly napsány charvátskými mnichy, byly proto převáděny do staré češtiny, ale psány přitom (tak jako texty předlohy) charvátskou hlaholou (kterou podle tehdejšího učené vytvořili sám sv. Jeroným). Ve staročeských překladech této literární tvorby lze najít vliv jazyka předlohy. I zde o prvky sice nečetné, ale poměrně dosti významné. Následně je jak v slovo tvorném plánu, kde se reflektují v charakteristickém způsobu tvoření slov, tak v slovní zásobě, kde se zrcadlí v lexikálních kalcích.

O této problematice už vznikla celá řada rozsáhlejších studií, jejichž autorů – mezi jinými V. Flašhans (1923), E. Michálek (1973, 1981, 1981a, 1985, 1988, 1989), I. Němec (1979), J. Reinhart (1996), Z. Vinter (1999) a další – shrnuli skupinu slov, která charakterizují jako církevní slavnosti charvátské redakce.

Nějvíce charvátsko-církevněslovných slov se objevuje ve slovníku Klášterní (Flašhans 1926-1928). Nahravoval jimi neobvyklá slova nelatinského

¹ Příspěvek vznikl za podpory grantu GA ČR č. 405\01\0109 Vývoj praslavných slov a zásobí od pozdněstaročeské fáze až po začátky formování jednotlivých slovanských jazyků.

² Viz Pasmanová 1986: 6-10.

³ Kolektiv ... 1973: 130.

– podle něj starobylějšího – řeckého, hebrejského původu, zatímco latinská slova překládala slovy českými. Jako příklad se v odborné literatuře u nás dříve uvádí církevní slavismus věceš a latinizovaně ř. slyševus (proti stě. slyšev na ekvivalenci lat. concilium). Jiný byl Klaret vedem snahou (vylučující z tebejšho přesvědčení, že charvátská církevní slovná byla nejstarší vývojovou fází češtiny) vyjádřit domácním (tedy charvátským) slovenm speciální výraz latinské nebo řecké, pro něž čeština postábla ekvivalenc. Takového typu je např. stě. hapax legomenon záten, mající rovněž podobu v charváštině, např. mající lat. slyševus.

Zatímco tedy Klaret obořoval český slovník vědomě o některá slova a církevní slovnátiny charvátského původu, v překladech textů didaktických a náboženských (tedy především v žaltářích a Comestorovi⁴) bylo přejímání charvátsko-církevněslovných prvků do staré češtiny spíše nahodilé, nejdalo se tu tedy o programově rozšiřování slovní zásoby staré češtiny. V některých případech je vliv emanační církevní slovnátiny patrný na první pohled ve specifickém způsobu tvoření. Tak např. na emanačný původ ukazuje derivace deonomativní prostřednictvím sufixu -vsk, který je poměrně častý v církevní slovnátině a (staré) charváštině, kdežto ve staré češtině je frekvence užití mnohem nižší a ke stejnému účelu slouží sufixy jiné (především -tel-, -ec, resp. -ce).⁵ Např. uš I. Němec (1975: 165) označil za lexikální výpůjčku stě. křevsk 'vrah' (uprostř mě z křevskòv, Bože – Žaltřod 50,16; ComestH i C 156b). Na obdobná jména místo v Žaltřibidli-Dráž čteme od křevskòv v ŽaltřWittb pak křevskòv. Toto slovo má podobu v charváštině, kde ani křevsk a znamená 'vrah, nepřítel, vrah'.

V. Kvas (1962: 15) objevil ve stě. žaltářích z kapitulu knihovny svatovítské, docházejícím asi ze 70. let 14. stol. (ŽaltřKřp), tři slova, která rovněž považuje za církevní slavismy charvátské redakce: křevskòv 'literatura', koleť 'jini', a křevskòv 'křupobiti'. Cílem tohoto příspěvku je etymologická analýza dvou z těchto slov, která jsou v odborné literatuře traktována jako církevní slavismy charvátské redakce, a to koleť a křevskòv, a dokus o souzení, zda jde o charakteristiku oprávněnou.

Stě. koleť

Stě. substantivum koleť -tti f. 'jini' je doloženo v ŽaltřKřp na dvou místech: za bil (Hospodim) ... mory jich v koleť (77,47) moroz eorum in prima – na obdobná jména místo v Pašim je slanoj, v ŽaltřKřlem v jini; učiměn sem jako teřch v koleť (118,83) – v Pašim je na slavě, v ŽaltřWittb v jini. Protože toto -křevskòv termínium zni neobvkle a souvislost s nějakým

⁴ St. Pašimovž 2002.
⁵ St. Šlosar 1986: 258.

⁶ Kott, F. Š. (1878-1893): Česko-německý slovník zvláště gramatický I-7, Praha, zde

I, 454.

⁷ Этимологический словарь русского языка, Москва 1974г, zde 6, 214.

kompozitum *kolovár* budeme interpretovat ve smyslu 'míst v holém tj. dolejšíca 'námrazka'. Tento výklad je teoretický možný na předpokladu že více, *kolovárček* tv. (Jungmann 1835-1839: I, 719), nebo p. *okolovár*, r. *významového* vývoje, jako č. *kolovár* 'holý suchý mraz', č. st. *kolovár* - síce významově blízká kompozita, která se někdy uvádějí k podobnění tohoto smad jen u *holý* a *led* se společným sémem 'hladký na povrchu'. Existují i 'holý', k 'náledí, jini, mrazenci děst', není zcela průkazný. Představitelný je dobrý, ovšem sémantická stránka zůstává nejasná. Významový obsah od *sufixu* -*ov*, resp. -*st*. Po formální stránce je tento výklad velmi pravděpo- slavitelně se rekonstruuje jako jedno substantivní derivát prostřednictvím Ve větší etymologických výkladech se spojuje s adj. *ol, 'holý', po stránce Pokud jde o původ ps. *ol/*ol, není dosud uspokojivě vylouzen.

a str. *solvar* 'led', a pr. dial. *solvar* 'náledí se sněhem a kroupami',⁷

starobylý ps. původ, jak ostatně soudí už Machek. Ps. formu nelze rekon- struovat asi jako *ol, ale jako *ol, která je zřejmě obsažena i v rsl. není lexikálním kádem a církevní charakteristiny, musíme předpokládat jeho potvrzení *ol*, kterou lze z těchto dat odvodit, totiž že st.č. slovo *ol* Machek (1943: 59-60) č. dial. *ol* 'náhle zmražené obleva, náledí'. Pokud se 'mrazenci děst', (Bachmannová 1998: 197). Se změnou *ol* 'pak našel' substantivum *ol* -*č* f. jini, náledí⁶ a ztvrdlá varianta *ol* -*č* m. ani významově. Násobak v českých badatelských dílech je doloženo tím. Jak je vidět, charakteristika slova neodpovídá staročeskému ani tvarově, ním *ol* 'krystal, krášeň', jehož výskyt rovněž datuje 17. a 18. stole- ťu mladšího původu. Jako výpůjčku z církevní slovníku pak má feni- a má význam 'holé místo u porý'. Zřejmě jde tedy o derivát adjektivis- síce pod heslem *ol* substantivum *ol*, je však datováno až do 17. stol. k *ol*, *ol* pokud je nám znám, nevykazuje. Škok (1971-1974) uvádí st.č. slova *ol*, se ovšem výraz, který by mohl být etymologický vztažen kevní slovník charakteristické redakce, která by měla být zároveň přejeti 'sladovatělý děst', a *ol*, 'dět hned přimraziti', (Kott 1910). V cir- 1903-1909). Ke stejnému základu patří i č. dial. *ol* 'přesmykání tvarů *ol* (Jungmann 1835-1839, Bartoš 1906) 'náledí', a r. dial. *solvar* tv. (Dial, ps. formu *ol. Stejnou podobu mají i č. st. a č. dial. *ol* (vlasť), *ol*, *ol* -*č* tv. *ol* a významem 'led, ledové krystalky'. Tuto tvarů ukazuje na staroslověňštině a církevní slovník traské redakce je doloženo substan- etymologický rozbor však charakteristický původ tohoto slova zpochybňuje. Ve slovo za lexikální výpůjčku z charakteristické církevní slovníku. Podobnější jiným českým slovem není na první pohled zjevné, pokládá V. Kvas toto

rozsaňeném prostředí. Napsáni se tu však ještě jina alternativa výkladu, totiž že pal.*golota/*golota souvisí s rodnou slovu významově v podstatě shodných se xde probíranou rodnou, a to slovu odvozených od sl. základu *šed- (sl. šédica 'náledí, mrazová dšť', sln. šled, šledica, p. šòd, šòdš, r. šòcšedš a j. v šè tv.). Tato slovní rodina se většinou odvozuje od ie. ko-řene *gel-, resp. *gel-d-, mrazout, který je obsažen např. i v i. ř. χάλαχα 'kroupy', pers. šála tv. a j. Pal. *golota/*golota by podle tohoto výkladu (který zastává např. Machek 1943, 60 a Machek 1988, 175) obsahovalo ově splanově stupěň tohoto ie. kořene. Bohužel však ani tento výklad není plně uspokojivý, protože nevysvětleno zůstává koncové -š na rozdíl od -š u základu *šed-.

Co však pravděpodobně zpočívá nitehně není, je fakt, že stč. koleť není charakteristický církevní slovník, ale že jde o slovo domácí, patrně už praslavské.

Stč. vrodobit

Stč. substantivum vrodobit 'kroupit' se objevuje v šaltKasap na dvou místech; jednon v nom. sg. (148,8): oheř, vrodobit, snieš ignis, granò, nix (na odvozdájcím místě je v šaltWittb vrod, v šaltKlem bñš a v šaltPod křpý), jednon v akuz. sg. (104,32): pološil dšš jích vrodobit graninem (v šaltWittb křpššš, v šaltPod křpý, v šaltKlem bñš). Slovo vrodobit je svým tvarem pro starou češtinu neobvyklé a nemá xde stování. Na první pohled jde o kompozitum, jehož první část tvoří substantivum vrodš 'kroupy, kroupiti', druhá část představuje tvar slovesa vñš 'tlouct, bit', napřš participium perf. pass. Existuje ovšem jistá diskrepance mezi formou a významem substantiva vrodobit. Participiální forma druhé části kompozita by předpokládala význam celého kompozita *kroupami bitý, otokraný, nebo podobně. Pro substantivum by náležitý byl tvar -vñš. Starorčekš substantivum vrodobit nemá kontinuit v nově češtině. Ve shodném významu má češtinu jiné kompozitum s prvním komponentem ve složeně lexikálně odlišným a druhým komponentem odlišným naposk gramaticky a to vrodobit. Typ substantivního kompozita se zadaním členem zakončným na -it ve staré češtině vůbec nenašdeme (na rozdíl od velmi početných kompozit se suffixem -tš, kam patří právě vrodobitš). Proto se dá předpokládat, že se toto slovo dostalo do staré češtiny z nějakého jiného jazyka slovanského.

V církevní slovnítině, přesněji řečeno v církevní slovnítině charakteristické redakce, je doloženo jen adjektivum vrodobitšš s odvozdájcím významem

---

⁸ Sr. Gebauer, V. (1903-1916): Slovník starorčekš 1-2. Praha, xde 1, 482.

nestala součástí staročeské slovní zásoby. Slovo *hradobít* je lexikální výpůjčka ad hoc původu charvátského, která se st.č. slova *horet* lze tedy souhlasit a názorem, že ve staročeském textu nůžité slovo nacházející se v charvátském, a to ch. *hradobít* 'kroužek'. Na rozdíl od jiné tohoto materiálu se ukazuje, že významově a formálně shodně je jen mk. *spodobum(m)* wa tv. ch. *hradobítwa tv. a* 'kroužek'.¹³ Při bližší analýze *spodobum(m)* wa to, co je zničené kroužkami (obilí, vinná réva apod.).¹² vinné révy kroužkami, a dále jest. slova rozšířená suffixem -wa, jako d. arch. substantivum a rozšířením suffixem -vje *spodobumwa* 'pobiti obilí, trávy, Přípojité je třeba i p. arch. adjektivum *hradobitý* 'pobitý kroužkami'.¹¹ r. stativa ovšem označují výsledek děje, tedy 'to, co bylo pobito kroužkami'. Další slovnanských *hradobít* mk. *spodobum*, obě sub-*hradobít* 'padat (o kroužech)'. Shodně tvořená slova lze najít i v několika 'posypaný kroužkami'. S největší pravděpodobností jde o derivát slovesa *hradobít* 'padat (o kroužech)'. S podobně tvořená slova lze najít i v několika Věde substantiva ovšem je doložen i *hradobít* a významem adjektivním vázání 18. stol. lze najít substantivum *hradobít* a významem 'kroužek'.¹⁰ 'kroužkami *hradobít*, prastarší'.⁹ Odbornější sloveso doloženo není. V char-

LITERATURA

Bachmannová, J. (1998): Podkrkonošský slovník. Praha.
 Bartoš F. (1906): Dialektický slovník moravský. Praha.
 Bartoš, H. (2001): K lexikálnímu archaismům charvátskohlaholských textů. *Slavica* 70, s. 291–298.
 Dal, V. (1903-1909): *Толкованіе словесахъ церковно-славянскихъ языка*. Вена.
 Grammaire de la langue slave. I-4. C. Петербург.
 Flašhans, V. (1923): Staroslověnské výrazy u Klaret. In: M. Weingart (ed.): *Slovníkový slovník věnovaný prof. Františku Pastarckovi*. Praha. s. 26–29.
 Ivšić, Stj. (1927\1928): *Uč o dosud nepoznatim hrvatskim glasolaskim prijelov-dima iz staročeskoga jezika*. Zlatica 6, s. 40–63.
 Jungmann, J. (1837-1839): *Slovník česko-slověnský* 1-3. Praha.
 Miklosich, F. (1862-1867): *Lexicon paleoslovenico-slavico-latinum*. Vindobonae, xde 140.
 Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1-10, Zagreb 1880-1967, xde 3, 372.
 Karłowicz, J. - Kryński, A. - - *Niedźwiadzi*, W. (1900-1927): *Slovník jazyka polského* 1-8. Warszawa, xde 1, 896.
 Terov, H. (1893-1904): *Речник на далабарскыи языкъ* 1-3. Пловдив, xde 1, 243.
 Речник церковно-славянскосъ языка въ народномъ языкѣ. Петерб. 1929, xde 3, 248.¹³

Kott, F. Š. (1910): *Dodatky k Bartošovu Dialektickému slovníku moravské-
 vna Praha, díl I. a 2.*
 133.
 Kol. oddělení pro dějiny českého jazyka ÚJČSAV: *K lexikálnímu vývoji spi-
 sovaného jazyka českého v době Klaretově. Sv. 34, 1973, s. 129-*
 Kvas, V. (1962): *České předloha staropolského šaltáře. Praha.*
 Lamprecht, A., Šlosar, D., Bauer, J.: *Historická mluvnice českiny. Praha 1986.*
 Machek V. (1943): *Drobné výklady. MĚ 27, 1943, s. 56-63.*
 Machek, V. (1968): *Etymologický slovník jazyka českého. Praha.*
 Michálek, E. (1973): *Přispěvek k výkladu Klaretova lexika. Slova 42, s. 403-409.*
 Michálek, E. (1981): *Klaretovy překlady 'ozuble zibron', 'pařiz palftedus', 'svadq
 compada', Slova 50, s. 61-62.*
 Michálek, E. (1981a): *K jihoslovanským prvkům v Klaretově Glosáři. Slova 50,
 s. 185-186.*
 Michálek, E. (1985): *Církevní slovanština v latinsko-českých slovnících 14. sto-
 letí. Slova 54, s. 121-127.*
 Michálek, E. (1988): *Nové výdání nejstarších českých šaltářních textů. Naše řeč
 71, s. 207-210.*
 Michálek, E. (1989): *České slovní zásoby v Klaretových slovnících. Praha.*
 Němec, I. (1979): *Kritéria jihoslovanského původu slov v slovanské etymologii.
 Slova 48, s. 329-331.*
 Pacnerová, I. (1986): *Staročeské hlaholské slovníky (kritické vydání). Praha,
 Academia.*
 Pacnerová, I. (1996): *Palaeosloveniny ve staročeské slovní zásobě. Slova 65, s.
 255-260.*
 Pacnerová, I. (2000): (ed.) *Česká bible hlaholská (Bible Věšetrovská). Euro-
 slavia, Praha.*
 Pacnerová, I. (2002): *Staročeský hlaholský Comestor. Euroslavia, Praha.*
 Štok, P. (1971-1974): *Etymologická řešení hravského iř srbškovd jazyka I-
 4. Zagep.*
 Reinhart J. (1996): *Kroatisch und serbisch maistor, meštar, mojstar. Wiener
 Slavistisches Jahrbuch 42, s. 161-172.*
 Vašica, J. (1931): *Staročeské evangeliaře. Studie přípravné. In: Rozpravy České
 akademie věd a umění, č. 68, Praha.*

Вісник Львівського університету імені Івана Франка : Лексикалізація в сучасній українській мові / Інститут української мови НАН України. - Львів : Видавництво Львівського університету імені Івана Франка, 2019. - 100 с. - ISBN 978-606-701-000-0.

Вісник Львівського університету імені Івана Франка : Лексикалізація в сучасній українській мові / Інститут української мови НАН України. - Львів : Видавництво Львівського університету імені Івана Франка, 2019. - 100 с. - ISBN 978-606-701-000-0.

Die Reflexion der Kirchenalavamen kroatische Redaktion im Alttschechen

In der Entwicklung des Alttschechen des 14. Jh. spielten Übersetzungen literarischer Texte eine wichtige Rolle. Durch den Einfluss der überlieferten Sprache wurden bekanntlich zahlreiche Neologismen in die tschechische Literatursprache eingeführt. Für Begriffe, für die es bisher keine tschechischen Bezeichnungen gab, bildeten die Übersetzer neue tschechische Wörter. Durch die wörtliche Übersetzung lateinischer Termini entstanden neue Lehnwörter (dobrověda – benevolentia). Als Folge des sich im Emaus-Kloster entwickelnden glasolitschen Schrifttums tauchen ungefähr seit der Mitte des 14. Jh. in den alttschechen Texten Paläoslavismen sowie Slavismen kroatische Redaktionen auf. Dies betrifft sowohl die biblischen Texte, als auch Wörterbücher und Lehrbücher. So ist für die lateinisch-tschechischen Wörterbücher von Klarheit kennzeichnend, dass sie eine Anzahl kirchenalavischer Wörter enthalten, von denen sich einige als Kirchenalavismen kroatische Redaktionen charakterisieren lassen, z.B. věc, zlaten u.a. Wörter kroatische Herkunft tauchen auch in den alttschechen Übersetzungen des Psalters auf. So entdeckte z.B. V. Kvas im alttschechen Psalter aus der Dombibliothek des Sankt-Veits-Doms einige Wörter, die offensichtlich aus dem kroatisch-glasolitschen Milieu des Emaus-Klosters stammen: volat, vradobit, vramotina. Dieser Beitrag befasst sich mit der etymologischen Analyse zweier Wörter (und zwar volat und vradobit), die in der Fachliteratur als Kirchenalavismen kroatische Redaktionen bezeichnet werden, und versucht zu klären, ob diese Auffassung zutrifft.

Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR
Veveří 97, 602 00 Brno, Česká republika
helena.karlikova@iagh.cz

Úvodní sémantické státní slovo je samozřejměm požadavkem současného etymologického bádání. Při výkladu statorozloženého lexika je o to důležitější, že jde o jazyk starý, který je nejdříve společenem východiskem všech slovních jazyků – pratorozložením. Statorozložením se ovšem musejí přizpůsobit úkolům, jež na ni byly kladeny jako na první spisevní jazyk. Slovní, který se stal jazykem biblických překladů, jazykem spisů teologických, filosofických, právních a vůbec jazykem tebdější vysoké kultury. Přitom se však v ni zachovaly jak stopy původních významů, tak i lexikální varianta odlišující vliv jazykového prostředí, v němž paměťky vznikaly nebo byly opisevány.

Nejobtížnějším prarozložením statorozloženého slovní zásoby je akademický slovník jazyka statorozloženého (dále S12), jehož pokročilým je Etymologický slovník jazyka statorozloženého (dále E12), podávající první učený etymologický výklad statorozloženého lexika. E12 vychází ze S12 včetně nepřilícovaných bodů, u slov ojedinelých nebo v S12 málo dokumentovaných se opírá také o Miklošičův Lexicon Palaesoslavico-germanicum (dále MLP) a Slovník ruského jazyka 11-17. vv. (dále S17). Jako slovník převážně přeložený byl přihlížen při stanovení významů pochopitelně k řeckým a latinským předlohám; etymologický výklad konfrontuje tyto významy s ostatními sl. jazyky a dočází v některých případech k přesnější nebo opravné významu, ojedinele i k opravné změně slova. Mám na mysli cizí slova k přípisem k Assmannovu evanģelii, který obsahuje zkrácený název měřice (q) a nadepsaným v interpretovaným v S12 jako (q) slovo 'říjen'; I. Janůvská statorozložením odpovídající výraz v starší slovníkové a v ruských dialektech, že jde o (q) měřice, tlejšího listi, (ar. E12 42).

Opravné významy ze slovních podobu je možno demonstrovat na čsl. substantivu (q) je uvedeno v Besedách Řehoře Velikého (2x v bezprostřední blízkosti). S12 je překladá jako 'pílník', neboť v latinské podobě je (q) 'pílník'. Takový význam však odpovídá stavbě slova: (q) je deverbativum a (q) které má ve všech slovních jazycích statorozložením

¹ Příspěvek vznikl za podpory grantu GA ČR 5. 405\01\0109. V příspěvku je použito zkrácených se zkrácením v Etymologickém slovníku jazyka statorozloženého, Praha 1989.

² Abhandlungen zu den Grossen Lesungen des Metropolitan Museum of Art, New York, 1977, s. 100.

připlet se k něčemu, hl. připletout se, připletout se k někomu, připřiplet, r. dial. zapletat, zapletat, zapletat se s někým, č. slovesem pletat, plet, plet, pletat, jak potvrzuje např. sch. st. připletat Méně jasná je etymologie tohoto slova. Význam ukazuje na souvislost se variantou vzator a jazykového prostředí, v němž byla památka opísaná. tedy vskyt tohoto slovesa v Makedonském apodotláni chápát jako lexikální se připlovat se, hovorev 'dřet se někoho, věst se na někoho'. Mžeeme čsl. textech (uvádi je MLP i Strš 19, 249), dále je v d. dialektch připletá apodotláni. Připletá se je vsk doložno a tímto významem i v dalších místo připletá se téhož významu, které je v paralelních textech Skutků ři a významem 'připřiplet se, připřiplet se k někomu', chápé Stš jako chýbu sloveso připletá se, doložné lx v Makedonském (Strumickém) apodotlá-

sr. i BER 4, 892, Ešš 287, nejnověji Čechun, ŠPŘusek 45n).
 znam mají i středobulharské doklady shromážděné J. Ruskem (1984, 181n; o němž byla řeč, (az... ovasice gvača episkupa postavljen jezma). Tento vý-
 jaký. Kontext dokladu vsk ukazuje, že jde o zájmeno ukazovací, onen, ten, zájmeno ovasice (lx šupr) uvádi Stš a významem neurčitým 'jedem, ně-

vadla v slovanských jazycích.
 not za málo pravděpodobný. Člybi rovněž potvrzení existence substantiva
 gem k uvedeným dokladům i sémantickým paralelám dokládáme tento ná-
 k tomu doloženi v. gvačiti, překládající lat. 'limare, v Eurch a Bes. Vzhle-
 Reinhart, hodnotí čsl. vadla v Bes jako chýbu místo vadla; vede jej

485) a ob-čýč.
 dále p. dial. obdžki, 'čelo navarene na ostři opotřobované račice', (SW 3,
 nářadí (Gerov), vže x va + *džē- 'položit, klást', (v. např. BER 4, 466),
 oceli přivarena k čelu na ostři nástroje, d. st. dial. vada 'ocelové ostři na
 manickéou paralelou je v slovanských jazycích sch. vada, sn. vada, 'ocel,
 povážané v průmyslu i ve šperkařství (podr. Šarpatkova, EB 69n). Še-
 nebo čelo', (Dal 2, 1103). Tento způsob je znám dodnes jako plátování,
 dokladá r. dial. vkladžje serbo 'tenká vrstva stříbra pokřívající měd
 oceli. Podobně byl méně kvalitní kov pokříván stříbrem nebo zlatem, jak
 a to tak, že na železný nebo dřevěný podklad připevňovali tenkou vrstvu
 totiž libe nevytřběli celé zbraně nebo nástroje, nýbrž je jí jen kváslitňovali,
 byly zpevňovány proto zbraně a ostři nástrojů, tedy 'kování, ostřít'. Z oceli
 povádající str. vklad a r. dial. vklad 'kovová, nejčastěji ocelová vrstva, jí
 srukně nebo kožičku', (SRNG 19, 321). Čsl. vklad má též význam jako ob-
 klad 'obdobá ze dvou řad čerňých křátek nasáta na dolním okraji saršánu,
 (dále stsl.) význam 'nakládá, klást na povrch, vkládat'. V r. dial. je wa-

Je tedy možné předpokládat psal. dial. *qlatit 'spojovat', a něhož se odvo-
dit prvqlatit se 'připojit se k někomu, přidružit se'. Východí substantivum
*qlata bychom mohli považovat za doklad zdolověho o-stupně ze slovesa
qlatit (vedle o-stupně qlota), jak o něm píše Ā. Vartotova (1984, 45).

Další úvaha se týká substantiva qreča a jeho derivátů. Je v stal. dolože-
no a náboženským významem 'přestoupení božho příkazní'. Východí je
v podstatě dvojí: ze slovesa qreč 'přít', který zastává ještě BER I, 290
a 2no1 1997, 157; tento východí předpokládá význam *co člověka
páli ve svědomí, a má tedy křesťanský význam za původní. Druhý východí
zastává řadou badatelů (Frasenkel, KZ 70, 138n; Szawski I, 368n; Selim-
ski, BE 29, 49n; SM 7, 114n; EJS 202 aj.), spojuje qreča s lit. qračas
'síkmý', lot. qrečas 'křivý', a východí a význam 'minuti cile, chyba, omýl';
ten nacházíme ve zpětech i v stal.: v odvozeném pověštit (se) 'zplodit',
minout se cile, chýbit', se pověštom 'pochybný, nejistý', a dále v subst.
sqrečevije, které je v 212 uvedeno jen a významem 'zřízení, prořezání,
oklesek'. V 212salském kodexu je však nepochybný doklad na význam
'chyba', bez jakéhokoli náboženského zabarvení: ašte ne rač přičt' bylja na
pomote, ne račvo to sqrečevije (nečeš-li vzít léčivě dilyny na pomoc,
neni to chyba lékaře). Význam 'chyba', je hojně doložen v št. i str., dále v
dialektech téměř v celém slovanském areálu, kde má význam 'chyba v orbě
nebo sečení, nedoostané nebo nedosečené místo', (podobněji v šarbatkově,
SFBU 34, 130n, kde je i další literatur.). Uvedené skutečnosti potvrzují
oprávněnost spojení a baltskými slovy a východí význam 'chyba, omýl'.

Poslední poznámka je spíše námětem k úvahám; týká se subst. pokrota,
které 212 i EJS uvádí a významem 'placka'. Je doloženo lx v barimej-
niku Grigorovičově, Lopkovově a Sacharijském ve výpovědi o proroku Eli-
ášovi ve spojení chleba ota pokroty, které je přeloženo jako 'kousek chleba'.
Překlad odpovídá předloze (ř. ψωρον 'čprou, lat. focella 'kous) i smyslu
textu (sr. wtracha chleba v nové esl. bibli, skypka chleba v št. bibli, evn
Biser Btot v bibli Lutherově). Otázkou zůstává, proč je na tomto místě
předložkové spojení. Emilie Bláhová v úvaze o lexikálních specifiích stal.
barimejniku (Slavia 68, 244n) dokládá tuto formuaci za neočekávanou a
vysvětluje ji takto: „Překladatel zde narazil na problém, protože jak čp-
rou, tak ψωρον, ψωρον se v stal. již běžně překládalo chleba. V daném
citátu má však ψωρον ještě původní význam 'sousto, kousek jídla', nikoli
zářný 'kousek chleba, chleba', (sr. nř. ψωρ 'chleba',). Překladatel použil tedy
pro čprou vztaz označující tvar chleba 'placka, pochůček'. „Pokud jde o
znění řecké předlohy, je možno s tímto východem souhlasit, ale předložkové
spojení chleba ota pokroty v esl. překladu jím vysvětlen není.

201). Výchnam 'lámat, rozpítet, dítit', je také v d. kwtjã, dial. kwtim, mk. stoupáech bylo vedle mágění a prášnění další stupněm zpracování (BSE 46, 211). To bylo odebádána součástí lidské stravy a jeho opichování a drcení ve *kwtat, 'lámat dítit'; baltické souvislosti naznačují, že se tato činnost týkala Vratme se však k Matzenauerově myšlence o příbuznosti esl. pokvtat a

došlo ke křížení nepřibuzných homonym.

semantické odlišnosti je možné vyloučit semantickými posuny, nebo zda zde kwtat musí být ještě důkladně prozkoumán; není totiž jasné, zda všechny s. v. kwtatí dospěl k závěru, že historie a rekonstrukce pal. kwtã, kwtitã a mezi kwtatã, kwtã a kwtitã je nejasný. Také O. N. Tribacov v SM 12, 145n Frankei 299; o dalších souvislostech však pravem pochýbuj, protože vztah k němu můžeme dodat lit. kvĩstã, kovast, pivast, kvĩkat, které uvádí Strz 6, 203) a a lot. sa-kwamtã, roztrãt, rozemnout (o xrx ve mljã), a sl. sa-kwtatã, rozpítet, (uvádí je MLP, Stenzenskij 1, 1121, skwtatã tv. na myši uã Ant. Matzenauer, LF 13 (1886), 174; Matzenauer spojil pokvtat je však možné uvážovat o jiné motivaci tohoto pojmenování, kterou měl

chléb viknový kwtj jest.

34) i st. č. kwtjã s výchnamem 'tvrdý, tuhý'; Jungmann 3, 209n uvádí doklad K tomu je možno uvést r. dial. kwtjã, 'zhotovený z tuhého těsta', (SM 13, Sch.-Šewc l. c., Machek s. v. pokrowka myši na tuhé, hutné těsto nekvašené. nebo o pečivo do tuhã vñhñtã (NŘ 6, 284); jako pletenã pečivo je chãpe č. slov, nelze s jistotou říci, zda jde o pečivo do kruhu upravenã, spletenã, je pokládáno za příbuzné s kwtatã. Jak mĩmĩ Ertl při rozboru semantiky tit, tãsknout, a kwtã 'zkroucený, odtud 'tuhý, hustý, pevný, tvrdý', které 'truh pečiva, plackã, bochník'. Tato slova jsou odvozenãna z kvĩtã, 'krou-pokwtã chléba, bochník chléba', v dl. je pokšãta, pokwtã tv., v stp. pokvtã i pokta, pokwtã, pokorta, pokwtã s. j. v. Sch.-Šewc 1121) jen ve spojení dial. okwtã, které uvádí Kãsal 419. Hornĩ lušãtina znã pokwtã (st. a dial. kwtãk, pokrowka 'cukrovinka', (P21Č); z č. je slk. st. pokwtã a snad i pokwtãvũ, které řije dobnes jako odborný termĩn. V staršĩ č. je pokwtã, zpãtek ojejnãtũch semen; tento poslední výchnam mã i č. odvozenã sãstã. dãle 'bochnãk nebo kulička z vñhñtã lããvã smãsi, a koneãnã 'sìsowanũ kwtãka je 'pečivo kruhovãho tvaru, kolãã nebo bochnãk, bochník, plackã, obdobi je doloženo v zápãdoslovanskũch jãzãvãch: st. č. pokwtã, demĩn. po-(Novotný, Bìblikũ slovník 1, 238, Praha 1956). Výchnam 'plackã, bochník, plackũ byly pomãrnã malã, mãly asi 17 cm v průmãru a byly na prst vysokã (o stã pokvtã chãpat jako 'chlãb z plackũ', 'tedũ jãko 'konek chléba', protožã Põijime-li, že pokvtã mã výchnam 'plackã', pak pãchom mohli chlãbã

die in dem Wörterbuch der akel. Sprache angeführte Bedeutungen. Z. B.:
 Etymologisches Wörterbuch der akel. Sprache präzisiert in einigen Fällen
 Glossen zur Bedeutung einiger akel. Wörter

Když časově odstoup a nedostatek zpráva kládou tomto usilí velké překážky. cel. pokročila pak dokumentuje, jak je nezbytné usilovat o poznání reálií, i k hlubšímu poznání sémantické struktury staroslověnského lexika. Úvaha o slovanských jazyků a přihlídnutí k etymologii dané slovní rodiny přispěje staroslověnskému; jejich cílem bylo ukázat, jak může stovnáni s ostatními Tuto poznámku vyzpůvny z práce na Etymologickém slovníku jazyka

podobně jen zpodobkování. stupňích pramenech význam 'trcené zrní'. Vše uvedené úvahy jsou tedy znamením rozpjít, drit, lámat, je skutečnost, že pokročila nemá v nám do- Nedostatkem tohoto výkladu, totiž že pokročila je odvozeno z krctati a vy-

'bochník, pachom pak museli pokládat za sekundární. rozdělení na dva obory je pozdější (v. OtšN 19, 408). Význam 'placka', W-H 2, 307). Původně totiž pečeni chleba těsně souviselo s mlýnářstvím, je stoupa (dritina obilí), mlýni i pekárna, vše z lat. pincere 'dřít (obilí)', (v. znamená 'mlýnář, a zároveň 'pekář, 'kruhář, odvozené přestřev, přestřevum Miklošič (MLP) uvádí odvozené pokřtvar s lat. ekvivalencem přístor, což

'polévka, 'lg má střebovina 'jicha, nápoj'. díe, pokřtu škvařev; střebovinka je podle Malého stc. slovníku hanlivě 'polévka, nebo 'kaše, 'smař před očima jeho střebovnick, neb, jakož 'osetras pokřta zde znamená 'placka, 'pokřta podobně chléba, 'jednak doklad stc. pokřta naša v česko-italském Comestorovi I. Pancerovs: téné polévky (sr. r. chlebova 'pišča), až později se pokly placky. Zajímavé ven, nebylo neobvyklé. Ze zrní se ovšem nejdivavšíly různě kaše a zahuš- a pěnice špaljy, což ukazuje, že určití materiál, a něhož byl chléb zhoto- o Eliášovi shodně přivlastek sdjektivní opřevnka pvařva, 'neksaševý chléb sa.; v. 212 2, 588). V Žrg 19, 6 (tedy o 2 kapitoly dále) je opět ve výpravěni ota kamenní i ota dřeva tvorení v šupr, potira ota dřvago kamennia v Const ota s gen. by označovalo látku, materiál, a něhož byl chléb zhotoven (pod. 772). Vysvětlilo by se tak předložkově spojení chléba ota pokročy, v němž 'jčnē kroupy, p. dial. kvecovka 'kaše a mlčých zrn; 'Lopacinskí, PF 5, odvodit subst. pokročta s významem 'podobné zrní' (pod. č. dial. lámavka pokřčovst naznačeným směřem, dospějeme k tomu, že z vb. krctati lze krct, v d. přefg. pokřtja a v r. dial. krjctat, (SRNG 15, 370). Bude-me-li

und lettisch sa-krantāt 'erreichen (die Körne)', verbunden.
schon A. Matzenauer hat dieses Substantivum mit kal. iškārtāt 'verdrücken',
bindung chlēva ota pokrōtā, kann vielmehr 'verdrückene Körner', bedeuten;
bedeutet außer 'Verstümmelung', auch 'Fehler'. Subst. pokrōta, belegt in Ver-
Varianten aus der Sprachumgebung, wo Macedonischer Prasapostol um-
spitze', nicht 'Feile'. Kal. priplātiti se 'sich anschließen', ist die lexikalische
Kal. wakkada bedeutet 'schärfte', Stahlschicht an der Waffenspitze oder Gerät-

sarapatkova@sach.cz
Verer 97, 602 00 Brno, Česká republika
Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR

Zum Wortschatz des slavischen Substrats in Österreich I.

Schichten und Areale

Georg Holzer

Das im Mittelalter auf heute österreichischem Boden gesprochene Slavisch und insbesondere sein Wortschatz werden als Forschungsgebiet in erster Linie von der slavischen Namenkunde betreut, und das mit gutem Grund, besteht doch das Quellenmaterial dazu hauptsächlich aus Namen. Im vorliegenden Beitrag soll jedoch die Namenkunde eine untergeordnete Rolle spielen und grundsätzlich anders an den Gegenstand herangeheren werden, nämlich mit der Frage, aus welchen Schichten sich der Wortschatz des mittelalterlichen Slavischen in Österreich zusammensetzte und in welche dialekt- und kulturgeographischen Areale die einzelnen Schichten eingebunden waren. Sobald in dieser Frage einige Klarheit herrscht, lassen sich auch begründete konkrete Annahmen über das Vorhandensein bestimmter lexikalischer Einheiten im mittelalterlichen Slavischen Österreichs machen.

Fast selbstverständlich ist es, dass es im Slavischen Österreichs lexikalische Schichten gab, die aus vorlavischen Substraten stammen. Als sich um die Wende vom 6. zum 7. Jh. n. Chr. das Slavische im heute österreichischen Gebiet festsetzte, kam es in Kontakt mit den Indogermanischen und romanischen Bevölkerungsgruppen, die schon seit der Völkerwanderungszeit bzw. der Antike dort siedelten. Dass es dabei zu Entlehnungen aus diesen Substraten ins Slavische gekommen ist, lässt sich auch belegen, und zwar durch Namen, die die Slaven von der Vorbevölkerung übernommen und später an die Baiern weitergegeben haben, wie z. B. die Namen der Flüsse Lavant und Laßnitz¹, oder durch den exonymischen westslavischen Namen Wiens (apoll. Wjędz, uoln. Wjędz, atsch. Vjędz, slowak. Vjędz), der von germanisch *Wjandwini herzu-leiten ist² und zunächst wohl von den „Wiener Slaven“ übernommen, auf Urslavisch *Wjandwini und später *Vjędz ausgesprochen und an ihre nördlichen Nachbarn weitergegeben wurde. Genauso müssen auch Apollatius aus den Substraten ins Slavische übernommen worden sein wie das noch

¹ S. Holzer 1977b: 84 f und die dort angegebene Literatur.

² S. Wiesinger 1985: 336.

zusetzen ist, wie sie in den Freisinger Denkmälern . . . überliefert ist.“

heutigen Oberkränen und Osttirol jener Spracheform sehr nahestand bzw. mit ihr gleich- die Vermutung berechtigt, daß die nur in Namen erhaltene, altslawonische Sprache im- vischen Ursprung der Freisinger Denkmäler anders zu deuten. Nach Pohl 1996: 311 „ist- Fragmente[n] [docove u. a.], allerdings um sie im Sinne seiner These vom altkirchensla- 18 f anführt (zavsekate, obete' oplationes, sacrificia, zavoleticov) wie in den Prager „Bohemismen“ und „Slovazimen“ im zweiten Freisinger Denkmal, die Vondrák 1896: 2. Holzner 1996: 98-103; beachte auch dvatva, dvatva (s. Pohl 2002: 178, 183) und die

³ 2. Holzner 1996.

⁴ 2. Holzner 1997a.

ischen Österrichts sozusagen indirekten Quellenwert wie das Tschechische ihnen entstanden und haben in der Erforschung des Wortschatzes des Sla- heutigen Österrichts entstanden sein, dann sind sie jedenfalls nicht weit von trachtet werden⁵. Sollten aber diese Texte doch außerhalb der Grenzen des überwiegen, dass die Freisinger Denkmäler gemeinhin als altslovenisch be- slovenischen erweisen (wobei die slovenischen Merkmale freilich so stark Merkmale als Übergangsdialekte zwischen dem Tschechischen und dem weil sich diese Dialekte mit ihrer Mischung slovenischer und tschechischer abgefasst sind, die auf heute österrichischem Boden gesprochen wurden, zu stellen. Es liegt die Annahme nahe, dass sie in slavischen Dialekten In diesen Zusammenhang sind auch die Freisinger Denkmäler

existiert(e).

reich angehört, wenn es entweder im Tschechischen oder im Slovenischen wahrscheinlich, dass ein Wort auch dem slavischen Wortschatz in Öster- llegenden Österrich-Slavischen vorhanden war, und zumindest nicht un- Tschechischen als auch im Slovenischen existiert(e), auch im dazwischen Umständen ist es sehr wahrscheinlich, dass ein Wort, wenn es sowohl im weder der tschechische noch der slovenische Wortschatz hatte. Unter diesen stimmte und nur zu einem kleinen Teil Eigenheiten aufwies, die mit dem des Slovenischen und zu einem dritten Teil mit beiden überein- einem Teil mit dem Wortschatz des Tschechischen, zu einem zweiten Teil und dem Slovenischen im Süden passte, was konkret bedeutet, dass er zu dialektgeographisch in die Lücke zwischen dem Tschechischen im Norden terlichen Slavischen Österrichts so gestaltet gewesen sein muss, dass er „gewachsene“, nicht-terminologische Altagswortschatz des mittel- Utslavisch ein Dialektkontinuum⁴. Daran ergibt sich, dass der „organisch Utslavisch war³. In den Jahrhunderten danach entwickelte sich aus diesem schicht, das damals das von allen Slaven so gut wie einheitlich gesprochene Um 600 n. Chr. wurden, wie gesagt, diese Substrate vom Slavischen über- das slavische wyto zurückführt.

eingehender zu besprechende spätgotische wyto auf das Peter Wessinger

und das slowenische, nur dass die Freisinger Denkmäler ebenfalls noch eine mittelalterliche, also zeitgenössische Quelle darstellen.

Auf eine ähnliche Weise ist es möglich, bestimmte Quellen zur Erforschung des Kulturlandes des Slavischen Österreichs heranzuziehen, auch wenn sie außerhalb der heutigen Grenzen Österreichs entstanden sind. Vor allem im Bereich der christlichen Terminologie sind hier solide Analogieschlüsse möglich.

Es ist davon auszugehen, dass die Slaven bei ihrer Besiedlung der österreichischen Gebiete ein aus der Spätantike stammendes romanisch geprägtes Christentum angetroffen haben, so dass eine älteste, ins 7. Jh. zu datierende Schicht christlicher Termini im Slavischen aus diesem Substrat stammen könnte⁶. Die weitere Entwicklung war davon bestimmt, dass im 741 das slavische Gebiet Österreichs in zwei Kulturlandschaften auseinanderbrach: Karantanien wurde aus dem Avarreich herausgelöst und zum Satelliten Baierns gemacht; Pannonien — und dazu gehörte in karolingischer Terminologie nicht nur das ungarische Transdanubien, sondern auch das niederösterreichische Donauland bis zur Enns — verblieb hingegen bis 791, als Karl der Große seinen siegreichen Avarenfeldzug begann, in Avarien und wurde erst in der Folge dieses Sieges an Baiern angegliedert, womit dann Karantanien und das karolingische Pannonien zum so genannten bairischen Ostland zusammengewachsen.⁷

Da Karantanien also früher bairisch wurde als Pannonien, wurde dort auch früher mit der bairischen Missionierung der Slaven begonnen, und

⁶ Kronsteiner 1986: 264 rechnet zu dieser ältesten Schicht elementare Bezeichnungen wie solche für 'Kirche', 'Christus', 'Kreuz', u. dgl. Hinweise auf eine Kontinuität zwischen dem spätantiken und dem karolingischen Christentum in Kärnten s. bei Glaser 1997: 128-130, s. auch Kolaric 1988: 68. Kronsteiner 1985: 123 weist darauf hin, dass es um die Mitte des 8. Jh. nicht etwa darum ging, das Christentum in Karantanien einzuführen, sondern bloß das Volk im Glauben zu stärken (in fide firmata confortare), und die Missionare bloß ad docendum vitam plebem und um ecclesiam conservare und clericos ordinare ins Land geschickt wurden. Siehe auch Kronsteiner 1985: 124 und Kahf 1980.

⁷ Zu Karantanien und Pannonien s. Holzer 2001: 25 f und dort die Fußnote 63. Zum bairischen Ostland s. Holzer 2001: 30, Fußnote 88 (mit Literatur).

1999: 310-315.

¹² de Vincenz 1988: 284. — Zu den Hintergründen der Verwendung des Slavischen in der karolingischen Slavenmission, die sich ja auch über die Kroaten erstreckte, s. Katičić

¹¹ de Vincenz 1988: 278.

¹⁰ de Vincenz 1988: 276.

⁹ S. Katičić 1999: 314.

entstanden ist und sich von dort über Pannonien ausgebreitet hat.“

also mit Miklosich feststellen, daß die älteste slavische Kirchensprache in Karantanien Passau, Freising und Regensburg bei den Slaven im Norden beiführt. . . Wir können und weiterentwickelt. Ebenso hat sie über das Zentrum Salzburg die Missionsstätigkeit von Sprache wurde später auch in Pannonien verwendet, von Kyrill und Method übernommen entstanden war, in der gepredigt und gebetet wurde, und die man auch schrieb. Diese 8. Jh. unter Virgil und auf seine Initiative hin eine vollwertige slavische Kirchensprache Kronsteiner 1985: 126: „Aus dem Überlieferten läßt sich also eindeutig erkennen, daß im ⁸ Zu den Einzelheiten der Karantanienmission s. Wolfram 1995: 275 ff. Vgl. auch

Salzburger Kirchenprovinz aus besorgt wurde.

handelt, in denen wie in Österreich die karolingische Slavenmission von der standen sind; dies gilt in noch verstärktem Maße, wenn es sich um Gebiete nun innerhalb oder außerhalb der Grenzen des heutigen Österreichs — entsen Aussagenwert, die in Gebieten der karolingischen Slavenmission — ob des slavischen Missionswortschatzes in Österreich alle Quellen einen gewissen die Salzburger Missionen.“¹² Unter diesen Umständen haben hinsichtlich ilchen (Mainzer) Slavenmission den gleichen Wortschatz verwendet, wie lavischen beweisen, daß sie [sc. die Missionare] auf dem Gebiet der nörd-Salzburger Mission . . . Die Überreste des kirchlichen Wortschatzes des Pzwischen dem kirchlichen Wortschatz des Polabischen und demjenigen der venmission zu suchen.“¹¹ Insbesondere gibt es auch „Übereinstimmungen gemeinsamen Ursprung erklärt werden. Dieser ist in der karolingischen Sla- auszuscheiden . . . Diese Übereinstimmungen . . . können nur durch einen gen des Westslavischen . . . dem Wortschatz der westlichen Slavenmission- mungen . . . zwischen dem Wortschatz der Slavia Orthodoxa und demjeni- der westlichen Slavenmission erklären.“¹⁰ Überhaupt seien „Übereinstim- vischen Wortschatz vorliegen, so kann man das nur durch den Wortschatz einstimmmungen zwischen dem draväno-polabischen und dem altkirchensla- sion“ hat de Vincenz einige hier relevante Thesen aufgestellt: „Wenn Über- keit aufwies. In seiner Arbeit „Zum Wortschatz der westlichen Slavenmissi- sion der slavische Missionswortschatz ein bedeutendes Maß an Einheitlich- dürfte feststehen, dass im Wirkungsbereich der karolingischen Slavenmissi- wurde und schon im Rahmen der karolingischen Mission erfolgte. Nun tum Passau, also so oder so von der Salzburger Kirchenprovinz getragen deren Missionsierung fällig“, die dann vom Erzbisum Salzburg und vom Bis- rung der pannonischen Gebiete wurde ein halbes Jahrhundert später auch zwar um die Mitte des 8. Jh. vom Bisum Salzburg aus.“⁸ Mit der Erober-

Einem besonderen Status unter diesen Quellen haben die schon im Zusammenhang mit dem Alltagswortschatz genannten Freisinger Denkmäler. Diese „im Einflurbereich bairischer Schreibschulen in der Zeit zwischen 972 und 1039“¹³ geschriebenen drei kurzen Texte¹⁴ enthalten eine Reihe von an lateinische und althochdeutsche Vorbilder angelehnten christlichen Termini¹⁵ und sind textgeschichtlich auf die Salzburger, in Teilen eventuell auch auf die Adulneiser, jedenfalls aber auf die karolingische Slavenmission oder ihre karantanische Vorläuferin zurückzuführen und daher auch hinsichtlich des Missionswortschatzes die wichtigste mittelalterliche Quelle zum Slavischen Östereichs. Allerdings müssen sie angesichts der vergleichsweise modernen Sprachform nicht nur im Wege von Abschriften, sondern auch von sprachlichen Nachahmungen ihre vorliegende Form angenommen haben, die sehr gut ins rechte oder elfte Jahrhundert passt und überhaupt nicht ins achte.

Aus der Zugehörigkeit des Slavischen Östereichs zu einem bestimmten Missionsareal folgt das Vorhandensein bestimmter Texte in diesem Slavisch, und aus dem Vorhandensein bestimmter Texte, die sich ja aus Wörtern zusammensetzen, folgt das Vorhandensein bestimmter Wörter, so dass sich manche lexikologische Erkenntnisse direkt aus philologischen Ableitungen lassen. Ein wichtiger Text der bairischen Seelsorge war das altpäpstliche St.-Emmeram-Gebet, von dem eine slavische Übersetzung in den Freisinger Denkmälern ihren Niederschlag gefunden hat. Eine in Mähren oder in Pannonien, jedenfalls auf dem Missionsgebiet der Salzburger, also bairischen Kirchenprovinz¹⁶ von der kyrillomethodianischen Mission aufgeflossene slavische Übersetzung des St.-Emmeram-Gebets findet sich auch

¹³ Wiehl 1974: 8.

¹⁴ „Textkritische Untersuchungen prachten eine literarische Abhängigkeit der Teile I und III von dem altpäpstlichen Sakrament Gebet zutage und rückten sie in die Nähe des Beichtgebets im Eucharistiebuch zum Siniticum. Für die Abhätigkeit [= Denkmal II — G. H.] ist eine inhaltliche und lexikalische Verwandtschaft mit der Homilie von Klement ... festgestellt worden, die ihren Ursprung in der homiletischen Literatur lateinischer Kirchenschriftsteller hat.“ (Wiehl 1974: 8; mit Literaturangaben.) Eingehender dazu Pogöcnik 1988: 10 ff.

¹⁵ Zu dieser Terminologie s. z. B. Wiehl 1974: 127 f.; Konstanzer 1985: 124; de Vincenz 1988; Moszyński 1990; Lencák 1990: 258 ff. Die Freisinger Denkmäler sind lexikologisch vollständig erfasst und indextmäßig aufgeschlüsselt in Pogöcnik — Gantar — Štur 1998 und in Zor 1992. S. auch Kolarč 1988: 79-103.

¹⁶ Salzburg wurde 798 zum Erzbistum und zur Metropole der bairischen Kirchenprovinz erhoben, die neben der Erzdiözese Salzburgs auch die Diözesen Freising, Regensburg, Passau und Neuburg umfasste. Zu Geschichte und Geographie der Salzburger Kirchenprovinz s. Dörtter 1987.

1988: 286-288 verhält sich gegenüber der These, es gebe im westlichen Missionswort-

Denkmäler vom griechischen literarischen Einfluss erwiesen (op. cit. 128); de Vincenz

der anzunehmen“ und sei die Unabhängigkeit des religiösen Wortschatzes der Freisinger

Wiel 1974: 127 ergeben sich „keine zwingenden Gründe, griechische sprachliche Vorbil-

Kirchenschriftsteller zu findenden griechischen Lehnwort erwogen sein könnten. Für

Wiel 1974: 26 bzw. 73 Lehnübersetzungen von abd. аблаъ bzw. vom bei lateinischen

1990: 241 *словацкѣ* und *словацкѣ* griechischen Vorbildern nachgebildet sein, die aber nach

griechischen Bevölkerung...“ (Hannick 1990: 242). Zum Beispiel sollen laut Hannick

graphische Nähe zum bulgarischen Staat, zu den dalmatinischen Städten mit der dortigen

hundert, also noch vor Kyrill und Method, vorhanden war. Man denke dabei an die geo-

Karantainen? — G. H.] das Christentum griechischer Prägung zu jener Zeit, im 8. Jahr-

19 So Hannick 1990, weil „in diesem Raum, also im westlichen Pannonien [und in

Kroatien]and schließt.

sein von Vaterunser, apostolischem Glaubensbekenntnis, Beichtformularen, Bekehrungen

zum (von Arelia aus betreten) Missionsgebiet des Frankenreichs auf das Vorhanden-

18 So wie Katšić 1999: 316 von der Zugehörigkeit der kroatischen Stammesherrschaft

verbleibt sprachlich vervollkommenet wurde.“

slavischen Kulturideale verbreitet und von der byzantinischen Mission respektiert und

Gebet in Mähren von den vorkyrillemethodianischen deutschen Missionären im lokalen

1942: 208 ff., Katšić 1999: 312 f. März 1975: 4 hält es für wahrscheinlich, „daß dieses

17 Zu den Übereinstimmungen s. Vondrák 1894, Vondrák 1896: 12 ff. und Náhlikal

unter den vorkyrillemethodianischen Missionären in Mähren erwähnt: *свѣтъ*

zuschreiben, wie sie in der Vita Methodii V 2 der Mährerfürst Rostislav

so wären sie wohl solchen griechischen Missionären etwa in Karantanien zu-

ten wurde, wirklich auch Lehnübersetzungen aus dem Griechischen geben¹⁹,

Sollte es in den Freisinger Denkmälern, wie behauptet, aber auch bestrit-

slavischer Wortschatz Österreichs Slaven geläufig gewesen sein muss.

ser und Glaubensbekenntnis auf Slavisch gegeben hat¹⁸, so dass auch deren

kann man sicher sein, dass es in Österreich auch andere Texte wie Vaterun-

bezüglich der Seelsorge in der Muttersprache des jeweiligen Kirchenvolkes

vischen in Österreich zurechnen. Aufgrund der karolingischen Vorschriften

Buchologium Sinaiticum und in den Freisinger Denkmälern auch dem Sla-

visch gebetet worden sein. So darf man den Wortschatz dieses Gebets im

der Karolingzeit sowohl auf Bairisch-Althochdeutsch als auch auf Sla-

haben werden. Das St-Emmeram-Gebet wird in Ostösterreichs Kirchen

gewesen sein, so wie die Baiern Österreichs die originale Fassung gebetet

selbe oder eine sehr ähnliche slavische Version dieses Gebets im Umlauf

Einheitlichkeit der bairischen Slavemission muss auch in Österreich die-

im Buchologium Sinaiticum.¹⁷ Angesichts der Voraussetzungen

althochdeutschem p statt b [so Schacken 1987: 127 nach Nimmick], *bopeze* (> *alþair* (nach Nahlitzal Lehnübersetzung von *abd. wupololo*, erscheint auch in den Freisinger zurückgehender *ǣ*-Ausprache des s [so Artz 1989: 4; s. auch Schacken 1987: 126]), *wepir-* Artz 1989 sind die westlichen Elementen *wesē* (von lat. *wissa*, aber mit auf das Deutsche untersucht und speziell die „westlichen lexikalischen Elemente“ darin in Artz 1989. Nach Der Wortschatz der Kiever Blätter ist in Schacken 1987: 123-128 eingehend un-²⁶ Vgl. Schacken 1987: 104-121, 137, in Anlehnung an Ljapunov und andere.²⁵

²⁴ S. Wühl 1974: 129.

²³ Z. B. (nach Wühl 1974: 131 in ihrer Notation nach Weingart): *jesam... . pozamni* i *poččžerai*; *wkryti*; *wbōdati*; *stati pŕeba stoloma božjama se spŕamrkoma*; *swomni wsty i swomni dŕoloma spowōdati*; *ide ne kamo se ukloniti*; *prjŕj imiti*.

²² Wühl 1974: 129-136.

²¹ Und sollte es sich bei *spowōdēš*, *obpŕučēš*, *wēbzēla*, *wierw* in den altpolnischen Gnesener Predigten wirklich auch um Gräzismen handeln (so Hannick 1986: 242), dann wären sie wohl von der karolingischen Mission etwa in Karantanien aufgeführt und nach Polen vermittelt worden.

²⁰ S. ed. Kujawskaja 192.

des genau verwendet wurden wie etwa in der Moosburg am Plattensee.²⁰ den Missionskirchen zum Beispiel des niederösterreichischen Alpenvorlan nehmen, dass die betreffenden in den Kiever Blättern belegten Wörter in christlichen Terminologie in den Kiever Blättern belegt ist. Man darf an gemeinsamen Missionswortschatz, wie er in der vorkyrlillomethodischen Gebiet vom Untertal der Enns bis zum Untertal der Drau mit einem daraufhin eingeleiteten Mission, also ein homogenes gemeinsames Missions-791-796 erobert worden und daher sicherlich auch gemeinsames Objekt der reichische Pannonien bis zur Enns gemeinsam im Zuge des Avarenefeldzugs Plattensee entstanden²⁵, doch waren das Plattenseegebiet und das öster- Zwar sind die Kiever Blätter aller Wahrscheinlichkeit nach im Gebiet des sionswortschatzes ein Dokument für die karolingische Mission in Pannonien. Kiever Blätter hinsichtlich des in ihnen aussehenden westlichen Mis- dest teilweise mit der Mission in Karantanien verbunden sind, so sind die Handelt es sich bei den Freisinger Denkmälern um Texte, die zumin-

Religion bei Germanen und ähnlichen Völkern²⁴.

len und auf das Fehlen einer wesentlichen Trennung zwischen Recht und ein irisches Gerichtsverfahren²³. Wühl verweist auf germanische Paralle-

Schuldbekennnis, Buße usw. werden so ausgedrückt, als handle es sich um men wie der übrige Wortschatz in diesen Texten. Jüngstes Gericht, Beichte,

nologie²², und die lässt sich für Östereich im selben Maß in Anspruch neh-

wiesen hat, auch ein Dokument slavischer Rechtsprache und Rechtstermi-

Die Freisinger Denkmäler sind, wie Irene Wühl überzeugend nachge- schatzes auf bairischem Missionsgebiet²¹.

20. Das wäre dann eine weitere Schicht christlichen slavischen Wort-

²⁷ S. Schwarz 2001: 24.
²⁸ S. Schwarz 1929: 277-279, 1960: 212. Vgl. auch Holzer 1966: 89.

(bǫpēs).
 lautete und es in den Kiever Blättern daher *wǫdъ heißen müsste (vgl. bǫpēs > altpar.
 wǫdъ ist lautlich problematisch, und so hat Mareš 2000: 278-281, wenn auch mit se-
 manntischen Vorbehalten, die von (post, ob) wǫdъ zur Diskussion gestellt. Aber auch
 führte Litarow). S. auch Kolaric 1968: 30 f. — Zu wǫdъ: Naitigals Herleitung von abd.
 > slav. wǫdъ (wǫk) usw. (s. Holzer 2001: 91 f. 98 und die dort in Fußnote 24 ange-
 ausgesprochen, vgl. umgekehrte Entlehnungen wie dt. wǫpъ > slav. wǫpъ, dt. wǫffъ
 128 in dt. s < slav. s̃ sieht, besteht nicht, denn das damalige Deutsche wurde wie s̃
 lat. tǫbъwъ, Schacken 1987: 132). — Zu bǫpēs: Die Schwierigkeit, die Schacken 1987:
 ken 1987: 123) und wǫlǫtē („Allem Anschein nach ist es eine Lehnübersetzung aus dem
 „cъr(ъ)kъ aus altparisch kǫr(ъ)kъ“ (Schacken 1987: 124), Felicity aus lat. Felicitas) (Schae-
 E. nicht so gross wie Aury (1969: 6, 1976: 174) behauptet.“). Ferner sind zu beachten:
 zuruschreiben ist, am Wortschatz der K[iever]B[lätter] deutlich gelten lässt, ist er m.
 Einfluss der vorkyrillometbodenischen Missionen aus Salzburg, Regensburg und Passau
 (Aury 1969: 3; doch meine Schacken 1987: 136: „Obwohl sich der abd. Anteil, der dem
 treten as loans or calques based on western languages, i.e. Latin or Old High German“
 sinner Denkmäler, s. Aury 1969: 7, Schacken 1987: 132), „all of which have been inter-
 kowǫwǫk (nach Naitigal Lehnübersetzung von abd. wǫrto, erscheint auch in den Frei-
 Lehnübersetzung von lat. omniþotens, s. Aury 1969: 7, Schacken 1987: 134 f) und za-
 nach Naitigal; vgl. Schacken 1987: 129-131]), wǫdъ (s.u.), wǫrto (nach Isidorus
 tō; vgl. Schacken 1987: 129), wǫwǫjē (von abd. *wǫwǫwǫ: ‚Geschenk‘? [Aury 1969: 7
 balkanlateinisch zur Seite gestellt; vgl. Schacken 1987: 128), wǫlǫtǫcǫ (von lat. pǫwǫl-
 *bǫpēs, vgl. bǫpēs bei Notker [s. Schacken 1987: 128]), bǫwǫwǫs (von Aury 1969: 7 als

tauf es dann gemeinslavisch geworden wäre²⁸. Nach Peter Wiesinger aber
 der mittleren Donau aus dem Bairischen entlehnt worden sein könnte, wo-
 Raffelstetterer Zollobnung an, dass sl. wǫtъ (später wǫtō) ‚Markt, Zoll, an
 Nun deutet Ernst Schwarz mit Hinweis auf Mawter, Mawthawer und die
 der Mährer, reisen wollten, eine bestimmte Abgabe zu leisten hatten²⁷.
 Kaufleute, die weiter nach Osten zum mercatus Marchorum, dem ‚Markt
 stätte schon Mawterw (ebenfalls von Mawt) inmitten Niederösterreichs, wo
 wertes Zclavorum et Avatorum, in letzterem ist die östlichste bairische Zoll-
 liggende Torch (in der Nähe von Mawthawer) als äusserste Zollstelle vor den
 903\906 dar. Ersteres Dokument nennt noch das am linken Ufer der Enns
 Diebnhofer Kapitulare von 805 und die Raffelstetterer Zollurkunde von
 Pannonien, abgewickelten Handels zwischen Baiern und Slaven stellen das
 österreichisches Gebiet, und zwar genauer: über das niederösterreichische
 schatz in das Slavische eindringen konnte. Wertvolle Dokumente des über
 Neben der Mission war der Handel eine Schiene, auf der fremder Wort-
 Gebiet ist nach lautgeographischen Kriterien besonders zu rekonstruieren.)
 kikalischen Einheiten und Etyma. Ihre Aussprache in einem bestimmten
 dialektal bedingten Lautung der Wörter, sondern von den Wörtern als le-
 Ich spreche hier in all diesen Zusammenhängen natürlich nicht von der

Westslawen gekommen sein. Die schon genannte westslawische Name *Wens* (atsch. *Wěsny* usw.) zu den *wętarz* als Wörter des mittelhochdeutschen Slawischen *Wens* (atsch. *Wěsny* usw.) zu den *wętarz* zu bilden.³² — Wie auch immer, man darf sowohl *wętarz* als auch Zeit auf, mit Hilfe des lat. *Lehnworts* - *wętarz* ein bair.-abhd. * *wętarz* (mhd. *wętarz*) ein, *Wętarz* zu bestellen, sondern kam auch erst die Möglichkeit-Organisation aufgebaut wurde. Daran trat nicht nur die Notwendigkeit an der *Wętarz* entlehnt worden sein, als dort die karolingische Handels- und geschenk, *Bestehungsgabe*, -geld,³¹ [abweichende *wętarz*, *Wętarz*], *Wętarz*, *Wętarz*, *Wętarz*... Als diese gemeinsame Quelle ersuchte ich ein volkstümliches spätgot. *wętarz* des heutigen niederösterreichisch-oberrheinischen Donauraumes östlich der *Wętarz*.³⁰ „Das Gegen ist das in seiner Bedeutung von *wętarz* [Günst-... und erst seit dem 8. Jh. allmählich eingebildet wurde.“²⁹ So geht es für ostbair. *Wętarz* und slav. *wętarz* „nach einer gemeinsamen, sowohl für das Gebiet der *Wętarz* gehörten, sondern zunächst von *Wętarz* bewohnt waren zu sein und damit jeder Landschaften, die anfänglich nicht zum *Wętarz*-schemt das bairische Wort *Wętarz* „ursprünglich ein Wort des Ostens gewesen

Zu Mission und Handel traten der *Wętarz* und die Einrichtung von Grundherrschaften als weitere bairische Aktivitäten im Ostland reichs den Begriff *wętarz* und benannten so ihre bairischen Landschaften. bairisch-slavischen Kontakten.³³ Sicher kannten also die *Wętarz* bestehenden Ethnonym *Wętarz* = slav. *wętarz*, die Stämme, in der des Konstantinos Porphyrogenetos genannten und sich dort auf die *Wętarz* haben. *Wętarz* lokalisiert den Ursprung des im „*Wętarz*“ dem Slawischen Östereich in die anderen slawischen Sprachen verfiel Internationalen Beziehungen können auch so manches andere Wort aus

²⁹ Wiesinger 1986: 111.

³⁰ Wiesinger 1986: 121. Doch: „Obwohl... das in allen *Wętarz* vorhandene *wętarz* keine Entlehnung aus dem Bair.-Abhd. darstellt, muß offenbleiben, ob seine Verbreitung ausschließlich auf donauländisches *wętarz* spätgot. Herkunft zurückgeht. Es besteht... durchaus auch noch die Möglichkeit, daß es in *Wętarz* mit dem zu Beginn des 9. Jh. einsetzenden intensiven Fernhandel der *Wętarz*... aus slaw. *wętarz*... übernommen wurde. So könnte die gesamte *wętarz* Verbreitungsfäche in zweifacher Weise sowohl aus dem Donauland im Südwesten als auch aus *Wętarz* im Osten zustande gekommen sein.“

(Wiesinger 1986: 125).

³¹ 2. Wiesinger 1986: 120, 125.

³² Wiesinger 1986: 125.

³³ 2. Wolfram 1992: 60 f.

und 1497\1498 als *Łoswitz* belegten niederösterreichischen Flurnamens zu sein, wenn diese meine Deutung des abgekommenen, aber 1334 als *Łoswiz* leitet und dieses dann ins Bairische als Flurname rückentlehnt worden zu sein, und ebenso auch ins Slavische entlehnt worden sein dürfte. mhd. *lōz* 'Los', das ins Alttschechische entlehnt wurde, wo es *los* lautet³⁴, den müssen. Ein ins Slavische entlehnter Terminus des Landesausbaus ist hinzu, die den Kulturtwortschatz des Slavischen Österreichs bereichert hat tritt³⁵.

So ließe sich also auch dann, wenn es in Österreich nicht die zahlreichen eingedeutschten slavischen Namen gäbe, vom Wortschatz des mittelalterlichen Slavischen Österreichs ein zwar hypothetisches, aber doch konkretes Bild zeichnen, und zwar aufgrund dessen, was über die Schichten, aus denen er sich zusammensetzte, und die Areale, in die er eingebunden war, und auch die Texte, die im Umlauf gewesen sein müssen, in Erfahrung gebracht werden kann.

LITERATUR

- Auty 1969 Robert Auty, *The Western Lexical Elements in the Kiev Missal*, in: Slavisch-deutsche Wechselbeziehungen in Sprache, Literatur und Kultur, Herausgegeben von W. Krauss, Z. Stieber, J. Bělič, V. I. Borkovskij, Berlin 1969, 3-6.
- Auty 1976 Robert Auty, Lateinisches und Althochdeutsches im altkirchenslavischen Wortschatz, *Slovo 25-26* (1976), 169-174.
- Dörfer 1987 F. Dörfer, Die Kirchenprovinz Salzburg im Mittelalter, in: Atlas zur Kirchengeschichte. Die christlichen Kirchen in Geschichte und Gegenwart, Herausgegeben von H. Jedin, K. S. Latourette, J. Martin, Freiburg - Basel - Rom - Wien 1987, 34*f. und 46.
- Gebauer 1970 Jan Gebauer, *Šlovnik staročeský*, díl II. [K-N], 2. Auflage, Praha 1970.
- Glaser 1997 Franz Glaser, Frühes Christentum im Alpenraum. Eine archäologische Entdeckungstour, Darmstadt 1997.
- Hannick 1996 Christian Hannick, Die Freisinger Denkmäler innerhalb der Entwicklung des slavischen christlichen Wortschatzes, in: *Šlovnik břežinský slovanský*. Uredili dr. Janko Kos, dr. Franc Jakobin in Jože

³⁴ S. Gebauer 1970: 268 f.
³⁵ S. Holzer 2001: 75.

- wie . . . [wie Hannick 1996], 253–266.
- Lenčič 1996 Rado L. Lenčič, An attempt at stratification of early Slovene Christian terminology of the oldest Eastern Alpine Slavic texts, in: Šporčič, L. (ed.), *Wie Hannick 1996*, 253–266.
- Kronsteiner 1986 Otto Kronsteiner, Method and the oldest Slavic Church Slavonic, *Mittelwörter der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 126 (1986), 255–272.
- Kronsteiner 1985 Otto Kronsteiner, Method and the oldest Slavic Church Slavonic, *Mittelwörter der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 125 (1985), 122–128.
- Kronsteiner 1985 Otto Kronsteiner, Virgil als geistiger Vater der Slawenmission und der ältesten slawischen Kirchensprache, in: Virgil von Salzburg, Missionar und Gelehrter, Herausgegeben von Heinz Dopsch und Roswitha Juffinger, Salzburg 1985, 122–128.
- Kolarik 1968 Rudolf Kolarik, Sprachliche Analyse, in: *Freisinger Denkmäler/Brižinski spomeniki/Monumenta Frisingensia. Literatur – Geschichte – Sprache – Stilart – Texte – Bibliographie, Entwurf und Redaktion: Jože Pogčnik, München 1968, 18–120.*
- Kolarik 1968 Rudolf Kolarik, Sprachliche Analyse, in: *Freisinger Denkmäler/Brižinski spomeniki/Monumenta Frisingensia. Literatur – Geschichte – Sprache – Stilart – Texte – Bibliographie, Entwurf und Redaktion: Jože Pogčnik, München 1968, 18–120.*
- ed. Knjazevskaja Uspenskij spornik XII-XIII vv., ed. Knjazevskaja et al., Moskva 1971.
- Katičić 1999 Radoslav Katičić, Literatur- und Geistesgeschichte des kroatischen Frühmittelalters, Wien 1999.
- Klasse, Denkschriften 145, Wien 1980, 33–81.
- Historische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 145, Wien 1980, 33–81.
- richte des Symposiums der Kommission für Frühmittelalterforschung 24. bis 27. Oktober 1978, St. Zitt, Niederösterreich (= Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 145, Wien 1980, 33–81).
- leren und weiteren Donau im fünften und sechsten Jahrhundert. Be-
Herwig Wolfram und Falco Daim (Hrsg.), *Die Völker an der mitt-
völkerwandungszeitlichen Binnenn-Oricum (7.–8. Jahrhundert)*, in:
gen und Thesen zur Frage romanischen Restchristentums im nach-
Hans-Dietrich Kahl, Zwischen Adulaja und Salzburg. Beobachtun-
und Willibald Rosner, Band 29), Wien 2001.
- reichischen Institut für Landeskunde, hrsg. von Anton Eggenhofer
Niederösterreich (= Studien und Forschungen aus dem Niederöster-
Georg Holzner, Die Slawen im Erzalpe. Eine Namenlandschaft im
menforschungsband 25 (1997), 81–103.
- Koberz (*kumbantid) und Lafitz (*albantid), Österreichische Na-
Georg Holzner, Zur Herkunft des (t)z in Kollmitz etc. (*kalamantid),
wärsches Jahrbuch 43 (1997), 87–102.
- Holzner 1997a Georg Holzner, Zum gemeinsamen Dialektkontinuum, Wiener Sla-
wischen in Österreich, Wiener Slawistisches Jahrbuch 42 (1996),
Holzner 1996 Georg Holzner, Zu Lautgeschichte und Dialekten des mittelalterlichen
Holzner 1995 Georg Holzner, Die Einheitlichkeit des Slavischen um 600 n. Chr. und
Darka Dolinarja, *Ljubljana 1996, 230–243.*
- Farganel a sodelovanjem dr. Petra Štibič, dr. Marijana Smolkas, dr.

- München 1974.
Irene Wühl, Untersuchungen zum Wortschatz der Freisinger Denkmäler. Christliche Terminologie (= Slavistische Beiträge Band 78),
München 1974.
- 1974 Irene Wühl, Untersuchungen zum Wortschatz der Freisinger Denkmäler. Christliche Terminologie (= Slavistische Beiträge Band 78), München 1974.
- 1896 Vondrák Václav, Frázniské paměťky. Jich vznik a význam v slovanském písemnictví, Praha 1896.
- 1894 Vondrák Václav, Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den Freisinger Denkmälern, Archiv für slavische Philologie 16 (1894), 118–132.
- 1888 Zum Wortschatz der westlichen Slavennmission, in: Slavistische Studien zum X. internationalen Slavistenkongress in Sofia 1888, Herausgegeben von Reinhold Olesch und Hans Rothel, Köln – Wien 1888, 273–292.
- 1888 Zum Wortschatz der westlichen Slavennmission, in: Slavistische Studien zum X. internationalen Slavistenkongress in Sofia 1888, Herausgegeben von Reinhold Olesch und Hans Rothel, Köln – Wien 1888, 273–292.
- 1887 J. Schaeken, Die Kiever Bätter, Amsterdam 1887.
30. September 2000, Heidelberg 2002, 177–189.
und Siedlungsgeschichte. Akten des Symposiums in Wien vom 28.–30. September 2000, Heidelberg 2002, 177–189.
- Elisabeth Schuster – Peter Wiesinger (Herausgeber), Ortswamenken auf übrige Österrich), in: Peter Ernst – Isolde Hansner – men slowenischer Herkunft in Osttirol und Kärnten (mit Ausblimen Siedlungsgeschichte und Übelierung von Ortswamen slowenischer Herkunft, in: Zbornik . . . [wie Hannick 1996], 311–321.
- Ortswamen Oberkärntens und Osttirols alpenalawischer bzw. slowenischer Herkunft, in: Zbornik . . . [wie Hannick 1996], 311–321.
- Heinz Dieter Pohl, Zur Sprache der Freisinger Denkmäler und den zierungen zwischen der Sprache der Freisinger Denkmäler. Beitrag
Heinz Dieter Pohl, Zur Sprache der Freisinger Denkmäler. Beitrag
Glossar, in: Freisinger Denkmäler . . . [wie Kolaric 1998], 227–261.
- Pogărnik – Gantar – Äguri 1998 Joze Pogărnik – Kajetan Gantar – Äguri, in: Freisinger Denkmäler . . . [wie Kolaric 1998], 3–17.
- Pogărnik 1998 Joze Pogărnik, Das Schicksal der Freisinger Denkmäler in der Slavistik, in: Freisinger Denkmäler . . . [wie Kolaric 1998], 3–17.
- 1996 Leszek Moszyński, Terminologia religijna Zabytków Fryzyjskich – najstarsza znana terminologia religijna Słowian, in: Zbornik . . . [wie Hannick 1996], 245–252.
- 1942 Rajko Nahtigal, Etimologično sintaktično. Starocerkvenoslavski slovolski spomenik. II. del: Tekst s komentarjem, Ljubljana 1942.
- 1975 Franetišek Václav Mareš, Die Anlässe des slavischen Schrifttums und die byzantinisch-griechische Literatur, Cyrillemethodianum 3 (1975), 1–12.
- 2000 Franetišek Václav Mareš, Cyrillemethodjšká tradice a slavistika, s. l. 2000.

Wiesinger 1985 Peter Wiesinger, Probleme der bairischen Frühzeit in Niederösterreich aus namenkundlicher Sicht, in: Die Bayern und ihre Nachbarn, Teil I. Berichte des Symposiums der Kommission für Frühmittelalterforschung 25. bis 28. Oktober 1982, Stift Zwettl, Niederösterreich, Herausgegeben von Herwig Wolfram und Andreas Schwarz (= Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 179), Wien 1985, 2. Auflage 1989, 321–367 + 7 Karten.

Wiesinger 1986 Peter Wiesinger, Bairisch-österreichisch Mwt. Eine vergleichende Wortstudie zum Germanischen, Romanischen und Slawischen. Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache 6 (1986), 108–125.
Wolfram 1995 Herwig Wolfram, Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conuersio Barbarorum et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit, Wien – München 1995.

Zor 1992 Janz Zor s sobelovnjem Franca Jakovina in Tinaeta Logarja, Slovar, in: Brziński spomenik. Znanstvenokritična izdaja Ljubljana 1992, 130–133.

Institut für Slavistik, Universität Wien
Spitalgasse 2-4, Hof 3, 1090 Wien, Österreich
georg.holzer@univie.ac.at

Ungerben gennaten Wöörtern mit dem angeliichen sporaischen Lautwandel ist eines, 'ungetranx', ein Lehnwort aus dem Deutschen

Unter den genannten Wöörtern zu streichen.

chern propagierte Vorgang ist mit hin aus der Liste der kombinatorischen eine Annahme, die überhandt nichts für sich hat. Der von den Handbü- rundetes a gibt, und sich dann die betreffenden Formen verpreitet hätten, annehmen, daß die Dehnung auf dem Dialektgebiet erfolgte, wo es kein ge- nes o von Anbeginn gerundeten a schwer vorstellbar ist. Man mühte daher hinz, daß das ungerundete à als Dehnungsprodukt des als Fortsetzer ei- ersten Silbe jeweils auf o zurückgeht (vgl. TESZ, EWUng. s.v.v.). Es kommt dung, Fußlabpen, labd-t 'Ball', alles Entlehnungen, in denen das a der auf kurzes a auslautender Wöörter wie kapd-t 'Hake', kapd-t 'Fußbeklei- 'Aht', labd 'Schippe', spatn', sakdes 'Koch', sowie die Akkusativformen vorurgehenden Silbe bewahrt haben, bedenklieh: adar 'Windhund', adàt 'Vokale aufweisen, aber nichtbestoweniger die Kürze in der lauvokalgien in Anbetracht der zahlreichen Leseme, die die nämliche Konstellation der Belege auf Zufall beruhen könnten. Doch erscheint die Annahme allein schon < patak) schon im Ablängen begriffen war, so daß das Fehlen o-haltiger sich x.B. in dem Wort für 'Bach', manifestiert (slav. potok < ung. potok frühesten nachweisbaren in eine Zeit fallen, da der Wandel ung. o < a der sprünglichen o belegt, was freilich nicht allen viel besagt, da auch die am Falle von pàsta abgesehen — ist eine Form mit dem vorausgesetzten ur- von einer offenkundig auf textenter Neuentlehnung beruhenden Variante im Auswirkung des Vok(als) der zweiten Silbe"). Für keines dieser Wöörter — pàstàt → [-t Akk.], pàstàt 'Streifen'; x.B. EWUng. "Das erstbildige à ist pàstàt < ung. pòstàt [vgl. s. 1787 pòstàt[os] → EWUng] < *pàstàt < bzw. mädglàt, mädglàz), pàrtà (EWUng), pòszàt 'Gasmücke', Szlax: po- [Akk.], *mädglàz [s. 1699: mädglàz 'Sals transportieren'], mädglàt, mädglàz eszköa 'Krampe, Klammer', mädglà (Szlax: *mogla < *mädglà; *mädglàt, Ungerben in folgenden Wöörtern angenommen: dèváx 'Bild, Gestalt', Lautgeschichte und in verschiedenen etymologischen Wöörterbüchern des (Graphem à) der Folgesilbe wird in den Standardwerken zur ungarischen Dehnung von aus o entstandenen a unter dem Einfluß eines langen a

Ralf-Peter Ritter

des Ungarischen in einigen slavischen Lehnwörtern zu einem vermeintlichen Lautwandel *o < à

das Mittel- und Südrussische und die Rhodopdislekte des Bulgarischen und posáta in Dal's Wörterbuch. Da nun weder das Weißrussische, noch und skoba ohnehin, aber auch in den beiden anderen Fällen, vgl. ovráz ungarischen Repliken aufweisenden Silbe vorausgesetzt werden: bei modyla ein Akzentseite unmittelbar nach der den problematischen Vokalismus in den ren Etymologien unter den genannten kann für die urslavischen Originale Somit gestaltet sich das Problem als ein rein slavistisches. Für die siche-

entstand im Ung. (!)

im Jahre 1904 keinen Eingang ins EWUNg gefunden hat („In(au)terdes) (vgl. kárta — lat. carta, ital. carta, dt. Karte), eine Erkenntnis, die noch geschlossen a der bairischen Variante: bair. orC < arC; púrta > púrte hier, wie Mollay (NMYĚ) schon im 1982 erkannt hat, auf Substitution des Für púrta nun entfällt die Behauptung auf jeden Fall, denn das à beruht Falle modyla mit einem auf o zurückgehenden gerundeten a zu tun haben. ein ungerundetes a (< a) substituiert worden sein muß, während wir es im vor, das in Anbetracht des Alters der ungarischen Entlehnung noch durch wáwa angenommen wird, doch liegt in letzterem auf slavischer Seite ein a eine Erststammung zurück, wie sie auch für ung. wáwa 'Himbeere' > slav. Ziegen u.ä. — a. Oklispötl) bedeutet. EWUNg führt das ð in modyla auf das ung. Wort indessen hat wohl seit altesher nur 'Hafen', (von Salz, Holz, vächen Wortes gewesen zu sein scheint (vgl. die o. genannte Lit.) erwarteten; Belege für die Bedeutung 'Gashügel', das die Hauptbedeutung des slavnammischen Entlehnung verträgt. Bei modyla würde man dann allerdings noch keine Vokalprothese zeigen, was sich nicht mit der Annahme einer vor-für modyla diskutieren, da die ersten Belege für eszkába (aus dem 14. Jh.) sen gewesen sein (Bräuer), doch läßt sich dieser Erklärungsversuch allenfalls würde, denn slav. *a < o dürfte generell mit Beginn des 10. Jh. abgeschlossen wurden, was Herkunft aus dem Ostslavischen vor der Landnahme bedeuten gleichkeit, das die beiden Wörter noch mit altem slavischen a übernommen rumänische modyla gesichert ist (REW). Somit besteht theoretisch die Mö-a in der ersten Silbe durch das was wegen r für * als frühe Entlehnung erwiesene gel) — Koberný 323, modyla ein urslav. * modyla (ar. modyla usw.), dessen einen vorhandenes skoba 'eiserne) Klammer', (poln., sorb. skob[e]la, Türan-ersten Silbe aus altem * a entstanden ist: eszkába entspricht ein in allen Sla-zwei, eszkába und modyla, auf slavische Wörter zurück, in denen das o der-lage nach relativ späte Entlehnungen sein. Von den drei früh belegten gehen merlich, verkrüppelt; Grassmücke.]. Púrta und posáta können der Beleg-? posáta (madár) > * posáta > alk. posáta [vgl. ung. nyomorék 'eind, küm-moslavischer Herkunft verdächtig) (slav. obaz, skoba, modyla, posáta, EWUNg: Variation, die übrigen sind slavischen Ursprungs bzw. — in einem Fall — (dt. Borte) und zwar wegen des stimmlosen Anlauts aus der bairischen

Wörter eine einfache Deutung.
 wie im südbulgarischen länger gehalten hat, fänden die in Rede stehenden
 im Vorläufer des Ukrainischen oder im südslavischen ein ähnlicher Zustand
 auch noch in irgendeiner slavischen Anarinerprache des Ungarischen, d.h.
 betontes a in o gewandelt hätte, erinnert. Nimmt man nun an, daß sich
 scheinung handelte und sich in den betreffenden Slawen nur slavisches
 Befund an die These Georgievs, daß es sich beim Akanye um eine alte Er-
 als Lehngabe für das Ungarische in Betracht kommen, wird man bei dem

LITERATUR

Bänkő et al. Budapest 1967-84.
 gisches Wörterbuch der ungarischen Sprache]. I-VI, hrsgg. von Loránd
 A magyar nyelv történeti-etimológiai szótár. [Historisch-etymolo-
 gischen Lehnwörter der ungarischen Sprache]. Budapest 1974.
 Die slavi-
 1923-1928.
 Vasmér, Max, Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg
 Utkunbenwörterbuch]. Szuplementum. Budapest 1902-1906.
 Szamoto, István, Zolnai, Gyula, Magyar oklevél-szótár. [Ungarisches
 wete. [Geschichte der ungarischen Sprache]. Budapest 1967.
 Bácsai, Géza, Bänkő, Loránd, Berták, Jolán, A magyar nyelv törté-
 géje. [Deutsch-ungarische Kontakte bis zum Ende des 16. Jahrhun-
 derts]. Budapest 1982.
 Mollay, Károly, Német-magyar nyelv történeti szótár. a XVI. század vé-
 géig. [Deutsche-ungarische Kontakte bis zum Ende des 16. Jahrhun-
 derts]. Budapest 1982.
 Kopečný, František, Základní věstovní slovník slovni zázob. Prag 1981.
 Bern/München 1979\80.
 Pokorný, Julius, Indogermenisches etymologisches Wörterbuch. I, II
 ckmne zavřime. Sofia 1964.
 Geoplinev, Vladimír, Borkanama ckmne a pravos na ckmne-
 I, II, III, Budapest 1993, 1994, 1997.
 Bänkő, Loránd et al., Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen.
 1923-1928.
 Dal, Vladimír N., To neovně cvoevp akovo so zavřime. 1863-4.
 Bräuer, Herbert, Slavische Sprachwissenschaft. I. Berlin 1961.

RalfPetteritter@aol.com
 ul. J. Piłsudskiego 13, 31-110 Kraków, Polska
 Uniwersytet Jagielloński

Wzrosty pochodzenia słowiańskiego w języku rumuńskim zawierające [r] i [l] w części rdzennej

Mihaela Mitu

1. W sławistyce rumuńskiej ostatnich dziesięcioleci ustatkowało się przekonanie, że najdawniejsze słowiańskie pożyczki lekcyjne w języku rumuńskim pochodzą z okresu IX-X wieków i noszą one piętno wymowy podwójno-słowiańskiej (ścisłej, brufarskiej). W tych wybadaniach słowniki i prace leksykologiczne rum. podają w części etymologicznej najczęściej odpowiedniki starosłowiańskie (z tekstów kanonu cyrylo-metodyjańskiego), brufarskie i dla porównania, serbskie. Co prawda, obecnie słowniki na terenie dawnej Dacji stwierdzają już w VI-VII wiekach, ale okres zasialającego się wplywu podwójno-słowiańskiego na język Przemysła podają w IX-X wiekach, natomiast, właściwie do ukończenia procesu uformowania j. rum. (jako odrębnego języka romańskiego, na podstawie facylacji) , czyli do VIII-VII wieków¹.

Wychodząc z tego założenia i mając pod uwagę przeważywszy ostatnio poglądy o ostatczym rozpadzie prasłowiańszczyzny mniej więcej w IX-XI wiekach², można dościsnąć do wniosku, że te dwa okresy zbiegają się w czasie³.

2. Z grona zjawisk fonetyki brufarskiej tych czasów (w. IX-X), znanymi są brufarskie niezdite odzwierciedlenie w pożyczkach rumuńskich, wśmian są bardzo przekonujące pod tym względem tendencje do powstawania podatkowego elementu samogłoskowego między samogłoską brywną (tworząc lub miksując) a inną spółgłoską w wybadku [r] i [l] (złaskotówczych) (T₁T₂ < T₁T₂, T₁ãT₂; T₁T₂ < T₁T₂, T₁ãT₂). Nie dowtarzamy tu rzeczy powszechne

¹ I. Pătruleț, Pierwsze kontakty językowe słowiańsko-romańsko-greckie z okresu trwania języka prasłowiańskiego, „Rocznik Słowiański”, XXXIII, s. 7-19; także, Vechimera relativizirindvistic slovo-român, w: Studii de limbă română și slavistică, Cluj, 1974, s. 101-123. „Słowianie w Dacji mówili do wieku IX-go jeszcze językiem prasłowiańskim”, s. 102; „Stosunki między Przemysłem a Słowianami z Słowianami na terenie Dacji w VI-VIII wiekach były jeszcze dosyć ścisłe, co widac w małej liczbie słownictwa lekcyjnych”, s. 112-114. W dalszym ciągu autor przytacza argumenty zachodzące z fonetyki brufarskiej do IX-VII wieków, przemawiające za „piętnem brufarskim” wielu pożyczek rumuńskich właśnie w tym okresie, s. 117-121.

² Zob. poglądy prof. H. Birnbajma, w referacie wygłoszonym na krakowskiej konferencji o prasłowiańszczyźnie (1988), Jak długo trwało język prasłowiański?, w: Tomie Prasłowiańszczyzna i jej rozpad, pod redakcją Jerzego Ruska i Wiesława Borysia, Warszawa 1988, s. 21-27 (z przeglądem poprzednich opinii na ten temat).

³ Stwierdziłem to na tejże konferencji krakowskiej w moim wystąpieniu (nie drukowanym), zob. wzniósł o nim w referacie H. Birnbajma (s. 26).

⁸ Zob o tym ostatnio I. V. Kurkina, w „Studia etymologica Brunensis”, I, Praha 2000,

dwunastki bułgarskiej, w: Dzieje Słowian w świetle leksyki, Kraków 2000, s. 392.

⁷ Zob. ostatnio Krystyna Herj-Szymanska, Czasownik ze znaczeniem ‘mieć’, w

ujęciu pojm. obę), w: Dzieje Słowian w świetle leksyki, Kraków 2002, s. 130-140.

⁶ Zob. ostatnio Helena Karfiková, Reflexe dvaných opýčjín v slovenském lexiku (k

słowiańskich.

rozwoju słowiańskiego i bułgarskiego, niema serbskiego i dla porównania, a innych języków

⁵ Dla wyjaśnienia etymologii, autor podaje w kolejności ekwiwalenty z języka sta-

pał. śćrb-, bułg. wqđ, tutaj a < a, po [t] [twardym].

vepna, sch. cr. viti), ‘strament’ (> st. črnolo), štír ‘bezbrdy’

państwa, č, ś, š; do nich należy dodać crni (czas), ‘czernić’, a bułg.

refleks bułg. -ir (-er) zamiast [š], [r] kiedy [r] zgłoskotwórcze następuje po

Δ powiększych przykładów (črtā, jertā) widać, że w rum. zachowano

a b w i o c i a b e r y w a t o w , n o w y c h z n a c z e n i u i z e s t a w i e n i u f r a z e o l o g i c z n y c h .

„mały znak nad literą; coś mało znaczące” i inne (zob. Mihăiță, Stăvilă . . . , s.

(> st. crkonnika) ‘zakrzyżnian, diał’; črtā (> st. crta, bułg. vepna

(> st. tka), tãcovanie ‘tłumaczenie sensu’ (> st. tlakovaniej); tãcovanie

„ofiar”⁶; sãvãrșj (> st. savarșitj) ‘dokonać’, ‘dokonać’; tãlc ‘sena’

st. krastavica) ‘paptawidła’, jãrtã, dãis jertã) (> st. štãvã

ip., inne z [r] [l] zgłoskotwórczym w postaci -âr -âr (er), -rã -rã (>

Δ tego okresu, opok terminów takich jak buł, ied, mncenie, precistã, ptooc

(m\w do XVII-go wieku) również w kancelariach wołoskich i mołdawskich.

ski stał się językiem powsechnym w cerkwi rumuńskiej, a od XIX-go wieku

dzięki przyjęciu prawosławia przez Rumunów, język staroecerkiewnosłowiań-

W następnym okresie, po XII wieku, jak wiadomo, przede wszystkim

tów, często nowe znaczenia oraz bogata frazeologia (zob. niżej).

powsechnie znane w rum. j. literackim, rozwijając dokonał liczbę deżywa-

chodzenia południowosłowiańskiego z [r] i [l] zgłoskotwórczym są do dzisiaj

nie konstatów językowych słowiańsko-rumuńskich, większość wyrazów po-

Jak wiele innych sławiańskich zapożyczonych w tym najbardziej w okre-

gât (*gât) ‘szuja, garb’, gârto ‘, gâl ‘stromadza’, stâp ‘stąp’ itp.⁵

„wierzb”, cârç ‘karł’, gârto ‘garb’, štãrșj ‘szarł’, tãrã ‘tarł’, wârł ‘wierzb’,

zgłoskotwórcze w przemian bułgarskim (tam. około 700): ‘wârł’, ‘bârł’,

(1900), ‘spótd 040 wyrazów z tego zakresu są 40 to wyraz mające [r] [l]

XII). W księce G. Mihăiță Împurawtura vechi srb-slave în limba română

niezłych zapożyczonych rumuńskich pochodzenia starobułgarskiego (w. XI-

ten sposób można wyjaśnić względnie dużą liczbę przykładów wótd nãjbãw-

przegotowany, nãjjujãc na tym terenie szerokie pole do popisu. Tyłko w

Można powiedzieć, że wymowa bułgarska [š] [r] [t] stała w rum. na grunc

zupbełtości sąmbołizim fonełycałnoego (co wiðac, wyażnien, na przykłaðzie omołtoðei).

5. Tak moða – jak się wyðaje – w yażnieniu duða podobieństwo tyç w-razów wstòd mòwiacyçh. Słowotòwstwòw, sąnonimika i fizjeologia, jak tòwnie, omołtoðei, wyażnieniu te baziçy jczyka dostarcza pod tym względem wiele wyomowu przykłaðów. Oto kilka z nich, zaczerpniętych z leksyki rumuńskiej:

- cârã¹¹ „kark, grzbiet“ (sąnonimij fac.: spate, spina) > sch. na karkie (> sch. kark), w wyrażeniach a lwa în cârã „drac na plec (up. dziecko)“, a pame în cârca cawna „oparcie kogoś trudywym zadaniem“ - > gât (*gât) „część ciała ludzkiego lub zwierzęcego między głową a tułowiem“ (> sch. szamur „łyk“), z uproszczeniem < > jak w burg. szamur > szamur (sch. Mihalja, 110-117); „garbło, garbienie“, z burg. watem a gât „druic (z garbło)“; „rozwinąć bardo bogats fizjeologie (a face gât „pyskować“; a fi sâtul pânã în gât „mieć (czegoś) dosyć“ itd);
- wâlce opok mâlcom, wlocom „cichaczem, wolcom“; w wyrażeniu a tãcea wâlce wyażnieniu mâlce (> sch. walc) w znaczeniu „miec jak zakłety, kompletne, nie działac ani słowka“;
- scârþă „wstęć“ i derjwat a (se) scârþi „przydzić się“ (> sch. scârþi, burg. cârþi, sch. scârþiti), liczne derjwaty rum.: scârþealã, scârþit, scârþos „obrzydliwy“, scârþozenie „paskudztwo, ohyða“ itd. oraz w fizjeologii: mi-e scârþă „czuje wstęć“, mi se face scârþă „ogarnia mnie wstęć“;
- vârf (> sch. vârch, burg. vârch, sch. vâh) „wierzch; czubek, szczyt (góry)“, w wyrażeniach a plãte cu vârf și înðesat „placik z nadwyz-ki“, a i se sã pârul în vârf cuðulw „włosy staja mu dęsa“;
- a (se) învârþi „kwić (się), obracać się“ (> sch. vârtet, burg. vârt, sch. vîtet) ma tòwnie, znaczenie „kombinować“ (sch.), „dopisać się (zwł.) stanowiska, posady, majstku itp., raczej w sposób nieca-ciwý“.

Moða podac wiele innych przykłaðów. Jak wiðac, aspekt fonetyczny zapożyczeni spowolowal, że wyażnien słowiański, zawierający [r] [l] w brzmieniu burgarskim, mógł być odczuwany przez Rumuna za barziej ekspresywny, w stosunku do sąnonimów pochodzenia łacińskiego, romuńskiego albo innego pochodzenia (spate, tãcea, dezvat, cârã, combina). Powstał w ten sposób bogats warstwa leksykalna o zaprawieniu emocjonalnym oraz brzmieniowym.

¹¹ Zob. ostatnio Krystyna Herj Szumarska, Z dziedzictwa indoeuropejskiego w słowiańskiej terminologii anatomicznej „studia etymologiczne“, I, Praha 2000, s. 177.

9. Na zakończeniu dwiemastronowego wykładu z historii literatury i kultury, do którego należą prace wybrane z dzieł wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12. Wskazuje on na wieloletnią tradycję badań nad literaturą i kulturą w Rumunii, która ma swoje źródła w pracach wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12. Wskazuje on na wieloletnią tradycję badań nad literaturą i kulturą w Rumunii, która ma swoje źródła w pracach wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

Pracę nad historią literatury i kultury w Rumunii, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12. Wskazuje on na wieloletnią tradycję badań nad literaturą i kulturą w Rumunii, która ma swoje źródła w pracach wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

Podsumowanie, s. 1-12. Wskazuje on na wieloletnią tradycję badań nad literaturą i kulturą w Rumunii, która ma swoje źródła w pracach wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

Organizację i realizację zajęć w tym zakresie do nadzoru powierzono dr. hab. s. 1-12. Wskazuje on na wieloletnią tradycję badań nad literaturą i kulturą w Rumunii, która ma swoje źródła w pracach wybitnych autorów, w tym: J. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

¹⁴ Zob. M. Mitta, „Un parcours des études slaves en Roumanie: Ion Budai-Deleanu, le romanisme, le latinisme et le slavisme”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

¹⁵ Zob. I. Rodic, „Romanisme et slavisme en Roumanie”, *Bulletin de la Société de Linguistique*, t. 65, 1996, p. 1-12.

LITERATURA

(SP).
 Szownik prasłowiański, pod redakcją Fr. Szawskiego, I-VII, Kraków, 1974-1995
 1971-1974.
 P. Štok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-IV, Zagreb
 Al. Rosetti, Istoria limbii române, București 1988 (ILR).
 Studii de etimologie româno-slavă, București 2001.
 Mihai Mitru, Studii de lexicologie și istorie a limbii românești, București
 1973.
 G. Mihailescu, Studii de lexicologie și istorie a limbii românești, București
 1980.
 Împreună cu G. Mihailescu, Studii de lexicologie și istorie a limbii românești, București 1975.
 Torcuț Iordan, Statistică limbii române, București 1975.
 București-Pančevo 1974.
 D. Gărnulescu, Elemente de origine sârbocroată ale vocabularului daco-român,
 Enciclopedia limbii române, Coordonator: Marina Sălaș, București 2001.
 Dicționarul limbii române (DA, DLR), București 1913-2000.
 Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), București 1996.
 A. Ciortăscu, Dicționarul etimologic al limbii române (CDER), București 2001.
 Базисные словообразовательные единицы (BER), I-IV, София 1971-1999.

Mots d'origine slave dans la langue roumaine
 contenant dans leur racine les consonnes
 [l] et [r]

Parmi les emprunts d'origine slave dans la langue roumaine (IX-XII-
 siècles) nombreux (environ 30) sont ceux qui contiennent dans leur racine
 [r] et [l] syllabiques dans la prononciation vieille slave (vieille bulgare): [r],
 [l] ou [r], [l], à l'origine formelle (depuis le X-VIe siècle) de la voyelle
 [r] à [l]: cârca, stîp, tîlc.
 On doit y ajouter plusieurs slavonismes entrés dans la langue roumaine
 entre le XIIe et le XVIIe siècles (cârnic, cîrtă, jîrtă, fîrtă) ainsi que de
 nombreux régionalismes d'origine bulgare et serbo-croate particulièrement

(> rsl.), Dolhasca, Dolhasca, Dolhasca, noms de villages de la Moldavie (> rsl.).
 Le effet nord-slave (truse, ukrainien) de ces slavismes est plus faible; ex:
 révélé plus fort (ex: bezdust et scârâă > pal. skârâ "version dégoût").
 le cas de la sylvanie latine-slave, on constate souvent le mot slave s'est
 toponymie (Dâla, Gâlnice etc.) et l'autroponymie (Pârva, Vâlca). Dans
 nombre des dérivés par la présence de certains d'entre eux dans la
 La grande diffusion de ces slavismes est aussi donnée par le significatif
 des onomatopées (dâ-dâ; scâr-scâr etc.).
 partie par le caractère expressif, accentué du groupe [âr] [âl] rencontré dans
 innovations phonétiques (l < r; ex: pâr > pâr), expliquées, en bonne
 Le long du temps ont aussi eu lieu, sur le terrain roumain, d'amples
 évolutions sémantiques.
 ne littéraire, étant aussi présents, dans la phraseologie à d'intéressantes
 Beaucoup d'entre eux existe même aujourd'hui dans la langue roumaine-
 leur nombre à environ 200.
 dans le sud du pays, dans le Banat, l'Olténie et la Valachie), ce qui argumente

Universitatea din București, Facultatea de Limbă și Literatură Română
 Str. Barbu Lăutar, sc. B et d. ap. 50, 78-104 București, România
 bucmiru@yahoo.com

1. The forms of the South and West Slavic languages designating 'lake' has been projected in Common Slavic *ezero n. & *ozero m. while the East Slavic counterparts has been derived from *ozero n. & *ozero m. (rarely *ozera f., primarily probably pl. n.) with the following semantic dispersion: 1 – 'lake', 2 – 'marshy pond', 3 – 'the place where a surface stream penetrates into the underground', 4 – 'pond', 5 – 'hole as a water-container', 6 – 'gorge, depth', 7 – 'strong spring of the river', 8 – 'spring jetting on the surface of a lake', 9 – 'spring', 10 – 'a big ice floe':

1.1. Old Church Slavonic jezero n., with variants ezero & ozero n. (Rumj) and (j)ezera m., all f. cf. Ap 20:10: βα ερηδο ορηνο "είς τήν γήινον τούτον" (Havl, Rumj), Church Slavonic < Rumanian jezèr "deep lake", archaic ezër, jezër, jezër, Bulgarian ezero n. f. dial. (Bansko) ezero n. f. 7 with -a- after the plural -a- (Osovo) ezër m. 3, Macedonian ezero, dial. jezero n. f. Serbo-Croatian jezero n. f. dial. 8, archaic and Croatian dial. jezër m. f. Slovenian jezèro, jezèro, jezèro, in Carinthia jezro n., besides jezër m. and jezera f. all f.; in historical topology 127 in Hesar, in Hesar, 1444 Yezër, etc. Cf. also a metaphorical usage of the masculine variant *jezera in Albanian jezër and jezëm m. "cloud of dust or smoke; ashes" (Orel 1998, 179 after Capel).

1.2. Slovak jazero n., dial. jezër m. f. 2, Old Czech jezero n. f. 4, 5, Czech jezero n. f. 1, Upper Sorbian jezor m. f. 1, Lower Sorbian jazor, dial. jazor and wëzor, all m. f. 2, arch. jezoro, dial. jazoro f. both n., Polish *jezerò (after the hydronym Jászóvár) n., Slovenian jezere n. f. 1, jezór m. f. 1 (Lorentz), Kashubian jezoro n. f. 1 (Szczęta), Old Polish jezëro & jezoro f. 4, 6, Polish jezëro, dial. jezoro, jezoro, jezoro, jezoro, jezoro, jezoro, jezoro (with the prepositions *w(n)?) all n., dial. also jezór, jezór, jezór, jezór m., all f. 1.

1.3. Old Russian ozero & ozoro n. f. 1, Russian ózero n. f. 1, dial. (Tambov) ózer m. f. 1, 10, and ózera f. f. 1, Ukrainian ózero n., dial. also ózoro, ózoro, all f. Byelorussian wòzera, dial. (Vitebsk) wjázor n. f. 9 (BER 1, 482; Bexlaj 1, 231; Hanzliková, E212 5, 286-87; Trubacëv, E221 6, 33-34; ESB 1, 98; 2, 183).

There are also the 'deviant' forms, especially in toponyms:

1.1.1. West Slavic proper names:

is compatible with Greek ἄχρηστος.

“all from *ak- ‘sharp’). The pair *ezero : *ozero belongs here, if it
“was, beard on grain, bulls”, *eseta : *oseta “lack”, *osetra : *ostur-
bian jerjet dial. variety: *ovle “eagle” (vs. Hittite karaw-), *esera : *ozera
albe “white”, *elava : *olava “alder” (vs. Latin alva), *erle (Lower Sor-
*H₃e-, *H₃o- (Andersen 1996, 87-88): *elbea : *olbea “swan” (Latin

us chose those from his examples where the external parallels indicate
vowel follows. His list was significantly extended by Andersen (1996). Let
change and, in contrast, the preservation of - in the cases where no front
Rozwadowski (1914-15, 19) collected several examples documenting this

V₁ = front vowel).

2.2. The regressive assimilation *o...e < *e...e (or *o...V₁ < *e...V₁;

(Andersen 1996, 13).

gian Olava > Greek Elyva, Old Russian Olaveta > Greek Elyodzet
> Greek eptiva, Old Russian oklivaeta > Greek exklyodocartet, Old Rus-
sian ol'ej, “oil” > Greek e'larov, Old Russian opitim'ja “retention”
Olva > Old Russian Olva, Olva > Old Norse Helja, Helja respectively;
Russian reflecting this change occurred already before 900AD: Russian Olg,
There are apparent examples of Old Norse and Greek borrowings in Old
2.1. The rule changing Common Slavic *e- into East Slavic *o-.

tions:

2. For explanation of the difference e- : o- there were offered various solu-

North Russian (near Pskov) Ezivice (Andersen 1996, 149).

1.3.2. East Slavic toponyms:

(Northwest) jez, eva, Ukrainian dial. jezovo, (Southwest) jezovo n. I.;

Old Russian ezro & jezro n. I (> Church Slavonic), Russian dial.

1.3.1. East Slavic sibilatives:

Carinthian (1410) Asera (Andersen 1996, 149).

Rumanian Ozro;

South Epirus.

Old Bulgarian\Macedonian > Greek o Mèvac, Očèpòc near Iornia in

1.2.1. South Slavic toponyms:

Dome of St.-John in Wrocław from 1175 (Rospond 1989, 309).

Old Polish Ozroczycy – one of 10 patronyms in *-ivj recorded in the

four IV, 609; Vondrov & Blazek 2001, 316);

recorded 1318 de Ozrovice, indicating the personal name *Ozra(a) (Pro-

Czech Vozrovice – a lonely house near Votic in central Bohemia, first

2.3. The secondary ablaut *e ~ *o. Hamp (1987, 50-51) prefers to explain the pairs *elbda : *oldoda "goose", *elbda : *oldoda "swan", *elba : *olba "elder", *esetra : *osetra "sturgeon", *esera : *osera "awn, beard on grain, thorn", from a new ablaut developed after the merger of *o and *a in Slavic. It is necessary to stress that the described rules could operate independently and in various times. There are even remarkable cases as Czech *veřba* "vine" from *vořta via *vořta vs. *loket* "elbow" with the same derivational extension, but with *lo-* from *ol-.

3. Internal etymology

The attempts to etymologize the Slavic word "lake" have usually been based on the word *ěza "fish weir, dam" < "ordъ ѣза" in Old Church Slavonic "canals", Bulgarian *jez* "weir, dam", cf. also Rumanian *jez* "weir", in Moldavia "pond, (mountain) lake", Macedonian *jez* "weir, dam, grain", Serbo-Croatian *jez* (1499) "draining canal from a dam, river-bed, drain, mill race, dam, weir, pond, hollow", *jez* (1525) "mill race, dam", hence Albanian *jez* "mill-stream" (Orël 1998, 158), Slovenian *jez* "weir, dam" (opsolete) *jez* "weir, dam, faggot", Old Czech *jez* "weir, dam", Old Sorbian *jez* "fish weir", Polish *jez* "mill-dam, fish weir", cf. 1317 *clawswa swper Dw-wieczes, dwod jez wawczpawta* (Bańkowski I, 580), Old Russian and Church Slavonic of the Russian reduction *jez jez* "fishing barrier", Russian *jez* "weir", dial. *jez* "fishing construction consisting of the posts sunk in the river-bed", Ukrainian *jez* and *jez* gen. *jez* "fish weir", Old Byelorussian *jez* "dam on rivers and ponds to keep fish", Byelorussian *jez* "рыбят (fishing tool)", dial. *jez* "dam on the river made from rods to hunt fish" (Ezsi 6, 59; Skok I, 763-64; Vasmer IV, 549). There was also the form variant *ězia attested in Serbo-Croatian *jez* (Vuk, *jez* (Kosmet) and Slovenian *jez* (Bexaj I, 230-31; Skok I, 763).

EXTERNAL COMPARANDA

4. Outside Slavic the closest cognates occur in the Baltic languages:
 4.1. Lithuanian *ježas*, dial. *ãžas* "lake", Latvian *jezrs* (Nigr., Druka, Warkland, Jürg., Mesoten, Platohn., etc.), *ezars* (Wolm., Ps., Trik, Salis, Donb., Rutzar, etc.), dim. *ezarvã* "lake, mill-dam" (mill-pond" (Mühlbach & Erdzein I 572; Erdzein & Hausenpberg I 370), Prussian (Elding's vocabulary 60) *assawar* 'see' (Fraenkel 192-65, 125), Yatswian, two glossed 'exero', in the vocabulary of Podwyske dwary z Wawra (Zinkevicius 1984, 6, 21).

4.1.1. The base *æar-/*æar-/*æar-/*æar- belongs to most productive in Baltic hydronyms. In Prussian there are the toponym *Dalwunde* are (1420), the swamp *Azara* (1318) and lakes *Medronasere* (1289), *Locowa* (1308) and *Lankasere* (1354) : Prussian lakes "Acker", *Prudaware* (1348) vs. Latvian rivers "Kietē", *Rindasere* (1318), *Rindasere* (1338) : Lithuanian *vandvotė* "krümmen, zusammenringlein", cf. the East Baltic river-names as Latvian *Rūsa* wite, Lithuanian *Rūda* (Gertulis 1922, 11, 25, 83, 96, 134, 142);

In Lithuanian besides numerous hydronyms formed from the base *æar- (cf. Toporov I, 132; Vanagas 1981, 101), there is the lake-name *Švaras* and place-name *Švaras* with the Polish correspondent *Wszoraw* (Frasenkel 1962-65, 125), where *z* should indicate its Slavic origin; Curonian *Ēzeriņe*, *Ēsere*, *Ēsere*, *Ēsere* (Andersen 1996, 149); Latvian *Ēzeraste*, *Ēzeriņi*, *Ēzer-wē*, *Ēzer-šlāva*, *Ēzer-šlāva* wē, *Ēzeršlāva-ēzere* etc. (Toporov I, 132).

4.2. Lithuanian *ẽsã*, *ẽsã* (East), *ẽsẽ*, *ẽsẽ* (Āemaitic) "Rain, Furche; Grenzsteifen, Mark; Beet" (Trautmann 1923[70], 73; Niedermann, *Senn & Bren der 1932*, 154), Latvian *ẽsã > *ẽsã* "Feldrain, Feldschneidung; Gartenbeet; Brucke; Grenze" (Mühlensch & Endzelin I, 572; Endzelin & Hansenberg I, 371), Prussian *asã* "balk, boundarj" (EV 241: "ren", i.e. "Rain"; Toporov I, 120-21: *asẽ; Mañiliš I, 101: *asẽ, *ĩs-stem*; Toporov's reconstruction has support in toponyms, e.g. I 405 *Aseleken* : lakes "Acker", see Gertulis 1922, 11). In Latvian the apdelative uses only *e-* but in toponyms there are both *e-* and *a-* : *Ēzere*, *Ēzerte*, *Ēzere*, etc. vs. *Azã*, *Azã*, etc. similarly Lithuanian *Ēs-wis* vs. *Azã*, etc. (Toporov I, 121; Vanagas 1981, 54, 101).

4.3. In the Baltic languages there probably operated similar rules as in Slavic described in §2.2.3. Besides *æar- : *æar- "lake" and *æe- : *æe- "border" (*-jã) the following pairs can be quoted: *æete : *æete "pool; ice-hole", *ekwẽ : *ekwẽ "elbow", *elaw- : *elaw- "alder", *æse : *æse "aspen", *æwã- : *æwã- "eagle", *æwã- : *æwã- "Perc fluvialis" (Andersen 1996, 120-120).

5. In other Indo-European languages the following cognates are or could be sought:

5.1. Armenian *ex* "edge, border; shore, brink", *gen-dat-loc. sg. exer*, nom. pl. *exer*, > *æer, cf. the compound *wẽzere*, acc. to the plural *tan-tum wẽzere*, "Welt", lit. "ohne Ende", where *w-* corresponds with Latin *q̄e-* in *q̄ebũs* "schwach, kraftlos" (Schmitt 1981, 82, 99, 168, 240; Olsen 1999, 145-47, 678). The base *æer^o is derivable from *æer^o via regressive assimilation of the pair *æter ~ etter* "swamp, pool" : "at "saltness"

5.3. Latin *Favaria* – a water nymph watching a holy fountain of the same name and a little volcanic lake (lacus Nemorensis) belonging to Diana in her grove rich in brooks in Aricia. After the death of her husband Numa she was metamorphosed into a fountain (Ovid, *Fasts* III, 261, 263, 273, 275; *Mt* 547-551; *Virgil*, *Aen* VII, 763, 775). Her name was included in this etymological set by Porphyrius (1909). If we accept this etymology, we must explain Latin *-a-* as a correspondent of Greek *χ*. It is regular, if another consonant follows, e.g. *ήγυλας* "potter" > *ήγυλο-* **ήγυλο-* (Meiser)

"latter end, destiny, lot" (Gordon 1965, 352).
 parted spirits". Semantically closer derivative from the same root *√-f-r-* his career, the west was connected by the ancients with abode of the de-
 "west; ultimus, postremus" with explanation "... since the sun ends there (see *Mus-Arnold* 1892, 56) and *Lewy* (1895, 229) quote Hebrew *אֲבִירֹן* a borrowing from some Semitic source cannot be excluded. H. Fox Talbot
אביר "judgment day", etc. (A. B. Jackson, 189). On the other hand, for *Αἰθήρα* (& Turkish) what "other world" (Sagittov, 1, 65), *Αβιρ* "end", "Ossetic
 The Arabic word also passed into *Αβκχας* "ararat", *Αβκχ* "Uykhi
 ture life", from *אביר*, "other", "אביר" "end" (Steingass 1888, 19).
 But it is an apparent borrowing of Arabic *أبیر* "day of judgment, fu-
 derworld river in West Caucasus, deriving *Αβγγαν* "άβγαν" "other world".
 NB: *Ιανον* (1982, 193) tries to find a source of the name of the Greek un-
 "river losing in the swampy lake or under the earth" or sim.

These arguments are convincing enough to reconstruct pre-Greek **αἰθῆρο-*
άχχονος, and the Attic *δημος* *Αἰθῆρα* (Hesychius).
schmer l.c.). *Prellwitz* (l.c.) also adds some fish-names: *άχχονος*, *άχχονος*,
 from *Ετυμολογικόν μαγιστῶν* (180, 52): "Αποροτοτέληρ τήν άίγερρον δῆτρ άπννν
 -δσ- "Teich-esche". He found a strong argument in the citation of Aristotle
 tree-name *άχχονος* "white poplar" *Populus alba*, "deriving it from **αἰθῆρο-*
 1925, 98). *Prellwitz* (1899, 106f) tried to identify the same stem in the
 which should imply the primary noun *άχχονος "pond, lake" (*Kretschmer*
 ons (see below). All reflect the western meaning ± "forming ponds, lakes",
 chins, gloss *άχχονος* · *ύδρατα έλωδρ* deduced from one of Aristotle's citati-
 water in the swampy lake *Αχχονος* *ήλυρ* in Thespis, cf. also *Ηεσγ-*
 thical river in the Underworld" (first O.D. 10.513), one of them losing its
 5.2. Greek *Αἰθῆρα*, -ονος m. name of many rivers, including the my-
 is semantically less convincing than the derivation from "saltness".

"steams" proposed by Olsen, Eicher, etc., first probably by Hübschmann,
 (Schmitt 1981, 99; Olsen 1999, 157; the connection with Old Indic *dvāta*)

hypothetical.

ivable from *ē^hero-. The traces of the etymon in Brythonic remain due

In sum, in Goidelic there is a promising cognate meaning "border", de-

corresponding to Irish *íochair* "border".

could be reconstructed as "of two shores" or sim. with the second member

middle of [two river]-streams]. The hypothetical Brythonic starting-point

to Old Indic *dvāpā-* "island, peninsula, sandbank" > **dwus-Hāpō-* "in the

dwus "two", cf. the Insular Celtic masc. forms as Old Welsh *dwu* "two", Welsh

borders". The third alternative could be a compound with the numeral

massen (1992, 98f) offers another compound *dwus-H (ē^herōs "dwelling-

"end", Cornish *dwedh*, Breton *dived*, Irish *dived* (Jones 1913, 251). Ras-

< Celtic **dw-* < Old Irish *dw*, *de*, Welsh *di*, cf. e.g. *diwedh*, Old Welsh *diwed*

"the World" (cf. Schmitt 1981, 168) with the first component **dw-* "out of"

39), proposing a compound which should correspond to Armenian *tičerk*,

nish *doer gl. terram*, Old Breton *doer*, Breton *doer* (Campañile 1974,

ely in the word "earth" attested in Old Welsh *daer*, Welsh *daer*, Old Cor-

Pedersen (1, 66) tries also to identify the same base in Brythonic, concre-

1946, 170; de Bernardo Stempel 1999, 425).

center "pars citerior", *allta* "pars ulterior", *echter* "exta" (Thurnyssen

"the west", *dechter* ~ *wachter* "the upper part", *dechter* "the lower part",

Stempel 1999, 318, fn. 14; 471, fn. 14), or the formations in *-*tero-* as *walter*

"stone, rock", indicating the collective extension **klok-ero-* (de Bernardo

clecher "tas de pierres", Old Welsh *clech* "stones", vs. Old Irish *clech*

reflect *-*ero-*, cf. Old Irish *cloch*, early *cloch* "stone", Old Breton

continuing e.g. in Latin *verus*, etc. (MacBain 1911, 175). The final -*ur* can

Old Irish *is* which reflect *ē, cf. Irish *íochair*, Old Irish *íochair* "time" > **wēro-*

"border", etc., by Mann (1984-87, 233). Modern Irish *is* corresponds to

456) was connected with Armenian *er* and Lithuanian *erš*, Latvian *erš*

2.4. Modern Irish (*íochair* "verge, border, sky-line" (Dinneen 1927[1996],

little lake".

it seems plausible to reconstruct the starting-point **ē^hero-* ± "fountain,

in position before -*r-* (cf. Meiser 1998, 67-68, §2.2.). Summing up, for Latin

(cf. Radeke 1965, 112), or a regular development of the reduced *Marmelotokol*

sacrificant preterites, *dwod* can putabunt facile conceptum *dwod* *erere*

the verb *erere*, judging on the witness of Paulus Festus: *Erere* *erere* *erere*

special explanation. Perhaps an influence of the *Volksetymologie* based on

151, §104). The final form *Ērere* with -*e-* in the second syllable needs a

66, §21.1.), giving regularly Latin *erere m. : *erere f. (cf. Meiser 1998,

synopated into *ad.* *erere "belonging to the fountain" (cf. Meiser 1998,

1998, 104, §74.12N). In our case we need to start from the form **ē^hero-*,

2.5. Old English *ēadig*, earlier *eadig*, "flood, sea" has usually been derived from the *s*-stem **ēd̥w-* > **ēd̥w-* > **ēd̥w-* while related Old Icelandic *ævir* "sea, sea-god" should have been extended in *-*iv*- after delatization of *iw (Bammesberger 1990, 213). It is generally accepted that these forms represent the *vidhi*-formations from Germanic *awō (cf. Pokorny 1959, 23; Darius 1978, 28-33). Szemerényi (1967, 18-19) offered another interpretation: to start from **ēd̥w-*, originally probably *et-* in Old Icelandic remodelled according to the *tr*-class in *-r* (> **-s-*) and in Old Icelandic transformed into the *masc*. class. He is right if mentions that from Verner's law it is possible to explain **-v-* in **ēd̥w-* from **ēd̥w-* but not from the same position of the accent the change **-w-* < **-s-* < **-w-*. And so Szemerényi's hypothesis remains a tempting, but unproven alternative of the traditional solutions.

2.6. Benveniste (1935, 11) included Balto-Slavic *izogloss* **ak-* "lake" plus Slavic *ěza "river-dam", Baltic **ak̃(j)a* "border" and Armenian *ez* "border, shore" into his list of heteroclitics in *-r/v-*, although quotes no example for the *v*-stem. It could be identified in Iranian: Khotanese *kāyāw* "fontain" derivable from **ak̃w-* (protetic *k* is not rare, cf. *kāw-* "law" : Old Indic *ak̃w-* "blind" : *Avestan ak̃w-* "id.": *y-* is a regular reflex of Iranian **s-*, cf. *yāw-* "1000" > **hāw-* or **hāw-*) (Bailey 1979, 478-79: otherwise).

6. Supplementary information from onomastics

6.1. *Ak̃ak̃* and *Ak̃ak̃ak̃* - two neighboring towns on the east shore of Maeotis, i.e. the Azov Sea (Ptolemaeus V, 9, 26). Müllenhoff (apud To-maschek, RE II, c. 2641) connected **ak̃w-* with Modern Persian *kāw* "lake", "thousand". In regard of the close sea which was frequently called "lake" (e.g. *Maeotis Lacus* by Plinius VI, 76; *Μαωτις λίμνη* by Ptolemaeus II, 16; III, 64; V, 9, 1, etc.), it is tempting to speculate about a similar or connected meaning of the component **ak̃w-*, hypothetically e.g. "lake" (-shore), "Ak̃ak̃ak̃" (**ak̃w-* "lake-water"? The Iranian affiliation of the primary language is most probable.

6.2. *Ak̃ak̃* - a city on the Araxes in west of Artaxata (Strabo XI, 527), maybe identical with *Ak̃ak̃ak̃*, a city from Armenia Major according to Ptolemaeus (V, 13, 17). With respect to the territory, an early Armenian origin is quite probable. One can imagine a primary paradigm nom. **H̃(ε)ak̃w-* < **ak̃w-* < **ak̃w-*, finally levelled in *ak̃w-*.

6.3. *Ak̃ak̃ak̃* (var. *Εκ̃ακ̃ακ̃*) - an ethnonym from one inscription found in Pisidia (Barnsgruter & Ruge resp., RE II, c. 2641). Let us mention that

in this area there are many large lakes, e.g. today Eber g. and Aksehir g. in north and Hoyran g., Eğridir g., Beyşehir g. etc. in south. If the root *aw- was connected with the meaning „lake“ in some way, it would be quite natural to expect the name of this area „lake district“ or sim. Hasas (1966, 154, 249) ascribes *aw- to the pre-Phrygian substratum which could be in closer relationship with Armenian.

6.4. Ἀζακέρτα - a spring in Bitynia (Strabo XII, 563), probably identical with Ἀζακέρτα (Stephanus Byzantinus), see Tischler 1977, 41 proposing the conjecture *Ἀζακέρτα, although the parallels from the Thracian onomasticon drafted by him cannot solve the question of origin of the toponym.

6.5. Ἀζακέρτα (Duridanov) or Ἀζακέρτα (Detschew) - a personal name constituted on the basis of the gen. Ἀζακέρτα attested in one inscription from Delphi. Duridanov (1968, 36-37) proposes an original form *Ἀζακέρτα from an unattested toponym *Ἀζακέρτα, comparing them with the Balto-Slavic isogloss „lake“ and Greek Ἀχέρον. Duridanov thinks about a pre-Hellenic, Pelasgic, source, not rejecting the Thracian origin too. Just the Thracian address, is reinforced by the preceding place-name from Bitynia, also inhabited by Thracians. On the other hand, the semantic interpretation remains open. Perhaps the name of the spring indicates a hydronymical connotation indicating that these proper names belong to the studied semantic field. Let us mention that both the names also have been identified as Iranian (Tischler 1977, 41; Gwsta 1964, 48, fn. 35).

6.6. Ἰάδαρ (Plinius III, 140, 141, 152) = Ἰάδαρ (Ptolemaeus II, 17, 3; VIII, 7, 8) - a town in Liburnia, now Croatian Jadar; Ἰάδαρ (Ἰάδαρ) - a stream near Salona; Ἰάδαρ - a tributary to the Drina; Ἰάδαρ River in Bosnia; Ἰάδαρ = Albanian Gjadri - a tributary to the Drin (Georgiev 1981, 172). We know nothing about a meaning of these toponyms. Maybe, their common semantic denominator could be a „steep shore“, typical for both the Adriatic Sea, where Jadar stands, and the rivers of its basin. If this idea is acceptable, we can think about the starting-point of the type *čerō > *čerō in a language of the sava-type, maybe the mysterious Illyrian.

6.7. Ἰλνδρος - a river from Iatria (Lycochiron, 3rd cent. BC; Stephanus Byzantinus; see Krzhe 1955, 80). It is tempting to derive it from the compound *(w)ičerō- > *čerō- (cf. the corresponding compound in the toponym De-mallum & Ἰλνδρος from Illyria interpreted as „two mountains“ by Krzhe 1955, 101), indicating perhaps the same or related language as Ἰάδαρ. The vacillation z ~ v for continuants of *č^(h) in Illyrian was proposed e.g. by Georgiev 1981, 174.

6.8. Oseriates – one of the tribes from Pannonia Superior noted by Plinius (NH III, 148) after the census-list arranged in the alphabetical order by one of Pannonian civitates during Augustus' government in the last decade BC: Arvates, Azoii, Amanthinii, Beldates, Catarii, Comacates, Ervates, Hercunates, Latovici, Oseriates, Varcanii, mores Clavdiius, civius in fronte Scordisci, in tergo Turvasci; cf. also Ἰδσσεροι ἐν πεδίῳ ἀνατολικῶς καὶ ἐπὶ αὐτοῦς Oseriates by Ptolemaeus (II, 14.2). In this ethnonym some scholars seek the „people] from the lake [Pelso, i.e. Balaton]“ (but e.g. Mayer 1936, 189 does not see any serious reason, why just this tribe should have been localized by the lake, after all called Pelso . . .), determining it as Illyrian (Kretschmer, Jorkl) or even Slavic (Kiebert, Trubac̆ev). But practically all ethnical names quoted in these passages by Plinius and Ptolemaeus are of Celtic origin. One exception could be Azavii (Plinius) = Ἄζαυοι (Ptol. II, 14.2) for its medial -z-, which should have been an indicator of its Illyrian origin. But it probably reflects the cluster *-vs-, cf. the ethnonym ΑΒΑΣΑΛΛΑ attested as a coin-legend from Pannonia (Holder I, 158; III, 784), which can be interpreted as the prefix *av- and the river-name *šava* in Pannonia recorded as Σάβα by Ptol. (II, 14.4), today *šava* near Lövö (Holder II, 1297). The ethnonym Oseriates is comparable with the inhabitant-names Aseriates from north Italy and Dalmatia (Plinius III, 130, 139), indicating the primary place-name Aseria which is really attested in Dalmatia (CIL III, 2850: Dobropolje, AD 69-70), see Holder I, 248. The vocalisation *a* ~ *o* in the initial vowel is not exceptional, cf. Gaulish *awmo* ~ *owmo* - (Holder I, 319; II, 895). Summing up, it is better to exclude Oseriates from other thoughts about the studied etymon.

CONCLUSION

1. Rozwadowski's law offers a satisfactory explanation for the change *o* < *e* in Slavic and *a* < *e* in Baltic before *e* in the following syllable, and not vice versa. This law operated in the case of Slavic **o*zero and Baltic **o*šera- „lake“ and Baltic **o*š(i)ja „border“.
2. The reconstruction of Slavic *o- and Baltic *a- reflecting the late IE *a*o- is confirmed by external parallels, especially pre-Greek **o*šera-.
3. Slavic **ě*za and **ě*zja „river-dam, weir“ represent the vrbhi-formation (Meillet and Villant 1929, 40; Darms 1978, 119-20: „unsicher“). The initial *ě- serves sometimes as the argument for primacy of the protoform **o*šera. But it was already Eichner (1973) who demonstrated that Latvian *šer* did not color primary long *e. One of the most suggestive examples can be found in Hittite *šikkar-ša* „maple“ vs. Latin *acer* id., adj. *aceruus*, Germanic *awira- & *awira-a- „maple“, Greek *ἄκωνα* · *δῆφν* (Hesych.), indicating

20-2A. *woda "water" (*wōd[ʀ]) vs. *wědro "pail" (*wēdro-) - see Darms 1978, water "water" (*wōd[ʀ] vs. *wědro "pail" (*wēdro-) and also Slavic wetar "water" (*wōd[ʀ] vs. Lwian wida\i- "wet" (*wēto-) and also Slavic ter" (*wōd[ʀ] vs. Old English wēt "wet" (*wēto-), Anatolian, e.g. Hittite there is a suggestive counterpart in Germanic, e.g. Old Saxon water "water" with details. Concerning the vocalism in the Slavic pair *owero vs. *ez̥e (H₃stō-) vs. kastai- "dome(s)" (*H₃stō) - see Rasmussen 1990-91, 96-97 serf" (*H₃p(ō) r-ō-) vs. kappar- "trade" (*H₃p[ʀ], besta-\nista- "ossuary" branches (Oettinger 1994, 78-84). Further e.g. Hittite kippar- "pondsman, the starting-point *H₃k̑[ʀ] for Hittite vs. *H₃k̑er^o, *H₃k̑[ʀ]-no- in other IE

4. There is no reason to separate *owero etc. and *ez̥e for semantics. Valiant (1929, 38) mentions the synonymic functions of the idioms bakero (tanro) jekero and bakerni (tanmi) jek from the Ragsan-Dalmatian literary tradition of the 16th-17th cent. The infernal connotations for the idea of "lake" in IE traditions occur not only in Greek (Λχέρων), Slavic (Slovak jekere bakro, cf. Bezlaj I, 231 after Machek; but the connection with the homonym "1000" borrowed from Alanic via Hungarian ez̥e is not semantically appropriate), Baltic (Lithuanian Ezdvalis, i.e. Ezdvalys "Rain-legend" = Velovis god of dead after a witness of Fasicki from 1615, besides the 'normal' lake-god *Ez̑erwis reconstructed on the basis of the note of Fasicki: Ez̑erwis lacum Dewm (Manhardt 1936, 359, 386; 356, 369), Iranian (Bundhistic Zogdian wāyt'ry "w'z "alkali-lake" as one of designations for "hell"; Semereñy 1970, 512). Old Nordic Aevr is a submarine god.

The studied forms can be summarized in the following table:

branch	form	meaning	late IE projection	early IE projection
Slavic	*ozero	“lake”	*oǵʰero- / *oǵʰero-	*H ₃ e / oǵʰero-
	*ezja & ezē	“river-dam”	*eǵʰo- & *eǵʰiǵʰo-	*H ₃ sǵʰo- / -iǵʰo-
Baltic	*azera-	“lake”	*oǵʰero- / *oǵʰero-	*H ₃ e / oǵʰero-
	*as(i)ja	“border”	*aǵʰ(i)ǵʰo- / *oǵʰ(i)ǵʰo-	*H ₃ e / oǵʰ(i)ǵʰo-
Germanic	?ǵero-	“sea”	*eǵʰero-	*H ₃ sǵʰero-
Celtic	*ǵero-	“border”	*eǵʰero-	*H ₃ sǵʰero-
Italic	*ǵero-	“mountain”	*eǵʰ[er]o-	*H ₃ sǵʰero-
Illyrian	?ezero- ~ *ǵero-	t	*eǵʰero-	*H ₃ sǵʰero-
Greek	*aǵʰero-	swampy lake, river, “missing”	*aǵʰero- / *oǵʰero-	*H ₃ (e)ǵʰero-
Armenian	?azaro, *azet-, *ezet- >	“shore”, “border”, t	*aǵʰ[er]o- / *oǵʰ[er]o-	*H ₃ (e)ǵʰ[er]o- / *H ₃ eǵʰ[er]o-
Tamian	?azav-, ?azav-	“mountain” t	*aǵʰ(V)er- / *eǵʰ(V)er-	*H ₃ sǵʰ(er)- / *H ₃ eǵʰ(er)-

t = toponym

- Vandhoeck & Ruprecht - Heidelberg: Winter.
 Frankef, Ernst. 1962-65. Litauisches etymologisches Wörterbuch I-II. Göttingen:
 bacev. Moskva: Nauka 1979.
 Etyimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov, 6. ed. O. N. Trn-
 lovš & A. Erhart. Praha: Academia 1989-2002.
 Etyimologičeskij slovník jazyka staroslověnského I-II, eds. E. Hav-
 Minsk: Nauka i tehnika 1978-80.
 Etyimologičeskij slovník belaruskaj movy, I-2, ed. V. U. Martynau.
 geben vom lettischen Kulturfonds.
 leibachs Lettisch-deutschem Wörterbuch, Bd. I. Riga: Herausge-
 Endzelin, J. & Hausenbergr, E. 1934-38. Ergänzungen und Berichtigungen zu K. Müb-
 zur Sprachwissenschaft 31, 53-107.
 Eichner, Heiner. 1973. Die Etymologie von heititisch mehrw. Münchener Studien
 N. F. 3, 36-37.
 Duridanov, Ivan. 1968. Thrak. (?) AZAPATHZ. Beiträge zur Namenforschung
 Society.
 Dinnen, Patrick S. 1927(1996). An Irish-English Dictionary. Dublin: Irish Texts
 dien zur Sprachwissenschaft, Beiheft 9).
 leitung im Germanischen. München: Kitzinger (Münchener Star-
 Darms, Georges. 1978. Schwäher und Schwager, Hahn und Hahn. Die Vrdhrit-Ab-
 Campanile, Enrico. 1974. Profilo etimologico del corvico antico. Pisa: Pacini.
 ska akademija znanosti in umetnosti.
 Bezaj, F. 1977. Etimološki slovar slovenskego jezika, I (A-J). Ljubljana: Sloven-
 Stammbildung und Derivation. Tübingen: Niemeyer.
 de Bernardo Stempel, Patricia. 1999. Nominals Wortbildung des älteren Irischen.
 tetstvo na bälgarskatsa akademija na naukite 1992f.
 Bälgarski etimologičesk rečnik, I, ed. V. I. Georgiev. Sofija: Izda-
 ris: Adrien-Maisonneuve.
 Benveniste, Emile. 1935. Origines de la formation des noms en indo-européen. Pa-
 szawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
 Bańkowski, Andrzej. 2000. Etyimologičesny slovník jazyka polskiego, I (A-K). War-
 delberg: Winter.
 Bammesberger, Alfred. 1990. Die Morphologie des wgermanischen Nomens. Hei-
 Bailey, Harold W. 1979. Dictionary of Khotan-Saka. Cambridge: University Press.
 Slavic and Baltic. Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
 Andersen, Henning. 1996. Reconstructing Prehistorical Dialects. Initial Vowels in
 Moskva-Leningrad: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.
 Apsajev, Vasilij I. 1958. Istoriko-etimologičeskij slovar' osetinskogo jazyka, I (A-K).)

- Muss-Arnold, W. 1892. On Semitic words in Greek and Latin. Transactions of the American Philological Association 23, 32-127.
- Müllerbach, K. & Endzelin, J. (ed.). 1923-25. Lettisch-deutsches Wörterbuch, Bd. I. Riga: Herausgegeben von lettischen Bildungsministerium.
- Meiser, Gerhard. 1908. Historische Laut- und Formenlehre der lateinischen Sprache Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Masilius, Vytautas. 1988. Prāy kalbos etimologijos žodynas, I (A-H). Vilnius: Mokslas.
- Mayer, Anton. 1936. Der Satem-Charakter des Illyrischen. Glotta 24, 161-203.
von der Lettisch-Litauischen Gesellschaft.
- Mannhardt, Wilhelm. 1936. Letto-Preussische Götterlehre. Riga: Herausgegeben von der Lettisch-Litauischen Gesellschaft.
- Mann, Stuart E. 1984-87. An Indo-European Comparative Dictionary. Hamburg: Buske.
- MacBain, Alexander. 1911. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language. Stirling: Mackay.
- Lorentz, Friedrich. 1908. Slowinisches Wörterbuch, I (A-Θ). St. Petersburg: Izdatel'nije Otdelenija ruskogo jazyka i slovenosti Imperatorskoj akademii nauk.
- Lewy, Heinrich. 1895. Die semitischen Fremdwörter im Griechischen. Berlin: Gertner.
- Kretschmer, Paul. 1925. Das nt-Suffix. Glotta 14, 84-106.
sowie:
- Krahe, Hans. 1955. Die Sprache der Illyrier, I: Die Quellen. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Jones, J. Morris. 1913. A Historical and Comparative Welsh Grammar. Oxford: Clarendon Press.
- Holder, Alfred. 1896-1911. Alt-Celtischer Sprachatlas I-III. Leipzig: Teubner.
- Hamp, Eric P. 1998. Greek Ἀχέρον, Balto-Slavic *ějersъ-n. Linguistica Baltica 7, 75-76.
- Hamp, Eric P. 1987. Etimologičeskije zametki. Etimologičeskije 1987, 49-52.
- Hamp, Eric P. 1984. Lith. ėžeras. Baltistica 20.1, 64.
- Hamp, Eric P. 1970. Thracian (?) AZAPATHZ (?) again. Beiträge zur Namenforschung N.F. 5, 301.
- Hasas, Otto. 1966. Die physischen Sprachdenkmäler. Sofia: Balkansko ezikoznanie Institutum Biblium.
- Gordon, Cyrus H. 1965. Ugaritic Textbook. Glosary, Indices. Roma: Pontificium Institutum Biblicum.
- Geertz, Georg. 1922. Die altpreussischen Ortsnamen. Berlin - Leipzig: Walter de Gruyter.
- Georgiev, Vladimir I. 1981. Introduction to the History of the Indo-European Languages. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- Georgiev, Vladimir I. 1981. Introduction to the History of the Indo-European Languages. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.

Wroclaw - Warszawa - Kraków: Ossolinum.
Zychta, Bernard. 1968. Słowik gwar kaszubski w kulturze ludowej II (H-I).
rav.

Steingass, F. 1988. A Learner's Arabic-English Dictionary. Jalandhar City: Gan-
grip: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
Skok, Petar. 1971. Etimološki rječnik hrvaškoga ili srpskoga jezika I (A-J). Za-

versity of California Press.
Seger, Stanislaw. 1984. A basic grammar of the Ugaritic language. Berkeley: Uni-
skich. Rocznik slawistyczny 7, 9-23.
Rozwadowski, Jan. 1914-15. Przewyżnki do historycznej fonetyki języków słowian-

Heidelberg: Winter.
Rospod, Stanisław. 1989. Słowische Namenkunde I. Die slowischen Ortsnamen.
begonnen von Georg Wissowa. Stuttgart: Metzler.
RE
Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft

Copenhagen Working Papers in Linguistics 1, 87-100.
Rasmussen, Jens E. 1990-91. Some Additional Examples of PIE *-eh₂- and *-h₂e-
Rakke, Gerhard. 1965. Die Götter Altiliens. Münster: Aschendorff.
Stabo. 1909-13. Geographica ed. Augustus Meineke, I-III. Leipzig: Teubner.
Ptolemaeus, Claudius. 1966. Geographia, ed. C.F.A. Nobbe. Hildesheim: Olms.

Prosdocimi, Aldo L. 1969. Litano ezera, latino Egria. Studia ballica 10, 130-142.
véd.
Profous, Antonín. 1947-57. Mistři jména v Čechách. Jazyk vztik, původní význam
germanischen Sprachen 24, 106-107.
Prelwitz, Walther. 1899. Etymologische Miscellen. Beiträge zur Kunde der indo-

chen: Francke.
Pokorny, Julius. 1959. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern-Mün-
schaftliche Buchgesellschaft.
Plinius, Secundus C. 1988. Naturalis historiae Libri III-IV. Darmstadt: Wissen-

Göttingen: Rupprecht & Vandenhoeck.
Pedersen, Holger. 1909-13. Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen, II-
Brill.
Ortel, Vladimír. 1988. Albanian Etymological Dictionary. Leiden - Boston - Köln:

tage. Berlin - New York: Mouton de Gruyter.
Formation - with special emphasis on the Indo-European heri-
Olsen, Birgit Anette. 1999. The Noun in Biblical Armenian. Origin and Word-
rische Sprachforschung 107, 77-86.
Oettinger, Norbert. 1994. Der Ablaut von 'Ahorn' im Indogermanischen. Histo-

schon Schriftsprache, Bd. I (A-K). Heidelberg: Winter.
Niedermann, Max, Senn, Alfred & Brieder, Franz. 1932. Wörterbuch der litawi-
schen Schriftsprache, Bd. I (A-K). Heidelberg: Winter.

1983, 3–29.
Zinković, N. 1984. Pol'sko-javljajski slovarik? Balto-slavjanske isledovanija
senschafteu.
Zursta, Ladislav. 1964. Kleinasiatische Personennamen. Prag: Akademie der Wis-
senschaft.
Vondrová, Marcela & Blažek, Václav. 2001. Slovanské archaismy a dialektismy v
toponymii Čech. In: N. Hladká & P. Karfik (eds.), Čestina: wsi-
veržita a spejčka 3. Brno: Masarykova univerzita, 311–342.
Vasmer, Max. 1988-87. Etimologičeskij slovar' ruskogo jazyka I-IV. Moskva: Prog-
ress (Russian translation of the original Russian etymologi-
sches Wörterbuch I-III, Heidelberg: Winter, by O. N. Trubac'ev).
Moskva.
Vasagar, Aleksandras. 1981. Lietuvių hidronimijų etimologinis žodynas. Vilnius:
Vilniaus Andrius Jurevičius. 1929. Jurevičius (žr.). BSLP 29, 38–40.
Beifft 17).
Udolph, Jürgen. 1979. Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbzeich-
nung. Heidelberg: Winter (Beiträge zur Namenforschung, N.F.,
denhoek & Ruprecht.
Trautmann, Reinhold. 1923[70]. Baltisch-Slavisches Wörterbuch. Göttingen: Van-
toporov, Vladimir N. 1975. Pruskij slovar', I. Moskva: Nauka.
Tischler, Johann. Kleinasiatische Hydronymie. Germanistische und morphologische
ced studies.
Thurnissen, Rudolf. 1946. A Grammar of Old Irish. Dublin: Institute for Advan-

378–383.
Šar, Vladimir. 1986. Původ o ve východoslovanském typu olov, ozero. Slavia 55,
I (A-N). Moskva: Nauka.
Šaginov, Amin K. 1977. Etimologičeskij slovar' adžickich (čerkeskich) jazykov.
Oswald. 1970. Iranica IV. Orbis 19, 500–519.
Vorosa jazykoznanija 1967(4), 3–25.
Zemerenyi, Oswald. 1967. Slavjanskaja etimologija na indoevropejskom fone.

plazek@phil.muni.cz
Anna Nováková 1, 602 00 Brno, Česká republika
Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Slovníština, jak známo, má řadu lexikálních jednotek, které ji spojují se západoslovenskými jazyky, zatímco v ostatních jihoslovenských jazycích chybějí. Tento příspěvek se zaměřuje na několik izolátů výlučně slovensko-českých. Jde zejména o příbady, kdy právě slovenský lexikální materiál může významnou měrou pomoci při objasnování dosud neprozkoumaných výkladových českých slov. Zájímavý je i fakt, že skommaná slovensko-česká izolácie se týká slov odvozených, navíc většinou doložených až v mladších písemných památkách. To samozřejmě zavdává důvod k úvahám, zda některé skommané lexikální shody v obou jazycích nejsou výsledkem jejich nezávislého vývoje.

Č. **koprněť** „dřevěnět, trnout“ – sln. **koprněti** „dychtit, baňit, prahnout“, zast. „velmi se bát, dřevěnět strachem“

Tato lexikální shoda je v české etymologické literatuře dobře známa, její zohlednění však ve starších slovnících nevede k raspekujívěmu etymologickému řešení. Machek (1968, 275) uvádí sln. slovo *poněkud nepřesně* jako „koprněti hněvem, strachem, žízni, bídou, tužbou“ a má jeho český protějšek za nejasný. Uvádí je o otměně p.č. *karpenčeti (slabě doložené č. *karpenčeti* „trnout, cepnět“), což je formálně nepřijatelné, vedle toho odkazuje i na *brněti*, kde ovšem etymologické řešení stejně není uspokojivé. Sloveso *brněti* či jiný podobný útvar mají patřit na místo i Holub a Kopecký (1979), když uvádí o exprisivním útvaru s přístavkou *ko-* jako v *kovcat*, *kovňat* apod. Stejně řešení má ostatně již Jungmann (II, 125), který i význam slova *vykládat* jako „brněti, dřevěnět, trnout, cítělnost potatiti“, zdá se však uváděni prvního významu se nezakládá na ničím jiném než právě na jeho asociativním spojení *koprněti* – *brněti*, které je ovšem etymologicky těžko přijatelné.

Jiné řešení nabízí slovenské etymologické slovníky. Vycházejí z ie. **karpen-* „kovřit, kypět, (těžce) dychtat“ (Bezlej II, 66, 201, 260). Odtud je však cesta k tvaru našeho slova ještě dosti dlouhá. Snij (l.c.) předpokládá jako východí nedoložené adjektivum *koprněti „vypařující“, které je přibuzné se sln. d. *kopněti* „trchnout“. Mezi tím je však ještě jeden slovotvorný krok – derivace *r-*ovým formantem, který je snad v d. d. *kopnja* se „chystat se“. Odvození *r-*ovým formantem z ie. **karpen-* je pravděpodobně také u věsl. ná- zvu *romatické* *přiliny* *koprněti pro svůj specifický význam však sotva může být hledáným mexicánkem. Pouze spekulací je rekonstrukce obecnějšího

a r. 1976, ukr. 1976, „ohlávká, ukra“ je přesvědčen Machek, který č. slovo
 obrot, které je evidentně jiného původu u (psl. *obrot). O souvislosti č. obrot
 lidověetymologickým spojením s obrotit, Jungmann však poukazuje na r.
 Jungmann (II, 980) se objevuje i podoba obrot, která nepochybně vznikla
 obrot, případně izolace tedy v tomto případě zahrnuje i řešl slovesný. U
 pak „smýčka na oběři“. Stejný význam jako u. 19. obrot má i mor. a slk.
 st. č. je doloženo i xrtobnělna obráčka „řemínek (šňůra) se smýčkou“, obtub
 se smýčkou, zvláště na vodní pu. voditko“ (Staročeský slovník 533). Ve
 dobí st. obrot (f.), obrot má význam mírně odlišný: „řemen (provaz)
 Slovo obrot\obrot se v v. 19. v dnešním významu objevuje ob středním ob-
 ř. 19. „řemen nebo provaz na řízení spřežení“ – sl. **obrot** (f. ?)

slov. a řešl, zatímco jeho fundující subjektivum zcela zaniklo.
 i sémantickém vývoji našlo izolované uchování ve dvou jazycích ruských
 sloveso *kopravěti zajiťmať případ, kdžň po poměrně složitém slovo tvorném
 Pokuř je výše uvedený etymologický výklad spřevně představně psl. d.
 v mor. nářečím (zářežském) kopravěti „dýchativě čekat“ (Baroš 134).
 uvedený 2nořův výklad pravděpodobně. V č. je podobný vývoj naznačen
 psl. „siňe toužit“, slov. i sl. ves tvd bít na kaj tv. 2noř 176), je výše
 voj jako u sl. medletě se předpokládá i u kopravěti (původně „tvrdnout“,
 st. křipvatě tv. i č. dýchat od dýchati). Vzhledem k tomu, že podobný vý-
 přikladů (stov. lit. křipvatė „těče) dýchati“ – lat. cwpere „bařit, toužit“,
 vilost „těče) dýchati“ – „dýchati, bařit, toužit“ je totiž doloženo řadou
 významovou linii od výchozího „siňe) vdechovat“. Přímě významově sou-
 zna jej vvozovat až z významu „dřevěňet, trnout“, nebo hledat druhou
 druhé významu sl. kopravěti „dýchati, bařit, prahnout“, napří se otáčka,
 se výkládá z ie. *dhev- „vanout, dýchati“ (Pokory 264, 265). Pokuř jde o
 dořna „beduchý, ochablý, polomrtvý“ či angl. dođder „chvět se“; obojí
 jít již u výchozího subjektiva). Významovou paralelu lze najít např. v stal.
 (stacem, údivem apod.). „(k modifikaci významu mohlo samozřejmě do-
 se vdechujícím (= pozpěvsjícím dech, bezdechým)“ – „dřevěňet, trnout
 vdechujícím“, lze si význam bedjektivního slovesa představit takto: „stávat
 „velmi toužit“. Pokuř skutečně vjíme z adj. *koprava ve významu „siňe)
 „dobně jako v sl. medletě, které znamená jak „omdlěvat, ochabovat“, tak
 „vpařovat se, vdechovat, hynout“, z toho pak „bařit, velmi toužit“ po-

v kopř se obrátiti b) ochroměti.“

Původního významu „přát, zápac, vlně“ (Rejzek 299-300). V této souvis-

považuje za starou výpůjčku z r. (Mašek 1988, 416). Ta je však nepřevážně podobná už jenom vzhledem k časovému a teritoriálnímu okolnostem přejetí. Hlásokově rozdíly a konekcionů i rozdílná sémantika (převážním stč. do-kladů) nepřijatelnost tohoto výkladu ještě nazývájí Holub-Kobecný (200) včhlázi z pč. *přvítiti „provázet“, které je však doloženo pouze v jal. sln. přvítiti, s. \ch. přvítiti, mak. p̄vati, p. p̄viti.

Doklad sln. p̄vati je problematický v tom, že jej bez dalšího teritoriálního, časového či slohového určení uvádí pouze Bezlaj ve svém etymologickém slovníku (Bezlaj II, 252). Ani s výdatnou pomocí slovinských kolegů (převážním Metkly Furjanové) se nám podařel nedobře nalézt Bezlajův zdroj. Sotva však přijde o omyl, protože autor tento doklad výslovně porovnává s doklady v Pletersnikově slovníku, kde je však pouze opřta vedle opřt „nosný řemen“ (nikoli opřta „oprat“, jak uvádí Bezlaj) (Pletersnik II, 844). Všechna uvedená slova Bezlaj spojuje s (o)pr̄viti „přivázat“ (na hřbet) nosným řemenem“, to pak včhlázi z psl. *p̄viti „kus plátna“, vedle toho „provaz, řemen“ (k dalším souvislostem viz 2noj in Bezlaj III, 131).

Motivace názvu opřti ve slov. jazycích (stov. např. r. p̄viti sln. uvjiti) i stč. doklady hovoří spíše pro souvislost z jal. *p̄viti „provázet“ (stov. Holub-Kobecný l.c., Staročeský slovník l.c.) od ie. *p̄r(H)- „převést, přenést, překročit“ (k podobnostem viz 2noj in Bezlaj III, 104). V sl. i i vsl. sloveso není doloženo, je tam jen substancialium *p̄viti (č. p̄viti), které napoak není v jal. Jeon i pokusy spojit *p̄viti s *p̄viti, přibádné i mnohovýznamové substancialium *p̄viti (sln. p̄viti, s. \ch. p̄viti) (Kurkina 19, Matzenauer 190), které však nejsou příliš přesvědčivé, protože rodina jal. *p̄viti se lépe včhlázi z ie. *(s)p̄r(H)- „vinit, přest“ (2noj in Bezlaj III, 103n. a 131).

č. **p̄viti** „ztřacet dřív, st“ – sln. zast. **p̄viti** „dřív, červená skvrna na tváři“

Přívodní význam č. p̄viti byl zřejmě pouze „ztřacet dřív“ (Ljungmann III, 60 bez starších dokladů), což přivádí Maška k dosti fantastické etymologii z p̄viti p̄viti, kde *p̄viti p̄viti by měla být expresivní ch-ová opoměna *p̄viti (Mašek 1988, 443). Holub-Kobecný (200) považují p̄viti za expresivní odvozeninu od p̄viti, přívodně př. „zvítěci lože včhlázi st“. Aniž bychom se pokoušeli hledat etymologické řešení tohoto dalšího optičného slova, je patrné, že Holubem a Kobecným předpokládané sémantické včhlázi je dochybné a spojení p̄viti – p̄viti sémantický nepřijatelné.

č. **потомствъ** „potměšilý, záludný“ – sln. **potvùstven** „potměšilý, falešný, záludný“

U Jungmann (III, 301) se slovo objevuje v podobě **потомствъ**, podoba s t je v srbekem expresivního měkkém **Holub-Koběrný** (288) slovo spojité s **потствъ** „zastupitel, zkažený“ a význam vysvětlují velmi vážně metaforou

nejasněho českého slova opravňují.
mezi sln. **pešva** a č. **pešvat** nás snad k výše uvedenému doknu o výklad
časťo nestandartní a individualní. Následně však slova i v významově shod
ji. Víme však, že slovo vzniklo procesy jsou především u expresivních slov
Slovo vzniklo námitky tedy toto etymologické spojení poněkud zpodobňu
pletěba – chybí a přetvořený jsou suffix jiné (-ov-, -wchv-).
ových suffixů dobře zastoupen, v č. – snad kromě novějšího deverbativního
stativ. Zatímco ve sln. je slovo tvorný typ -vha v rámci expresivních cv-
tovně není zastoupen). Problém je i v přebokládaném fundičím sub-
nativního slovesa na -chvati (stov. i Machek 1933, kde podobný typ slovesa
psl. *koltě. V každém případě nezáme v čestně zádný jiný případ denomi-
kolovat), kde se vedle zminěného výkladu uvážuje i o intenzivním rozšíření
výkladě jako expresivní přístavka, případně i r. kolichat, sln. kolebat (č.
formálně podobných slov, jako je šolchat, čenichat, kde se první slabika
č. **pešvat** lze snad pochopit, podobáme-li se na strukturu a etymologii
části jsou v oblasti slovo tvorby. Machkův málo přesvědčivý pokus o výklad

největší překážky pro uznání společného východiska sln. **pešva** a č. **peš-**
prchý.“
okolí. Ve sln. pak došlo ke specifické významu na „červená skvina, díba,
přibadech o skvina, lysina, která se významově světlejší barvou než její
psl. *pel- – vcházá z ie. *lewks- „dílý, světlý“.. Původně šlo tedy v obou
které má opoju význam a jeho motivace je podobná jako u výše uvedeného
Vstah mezi významy „skvina“ a „lysina“ je zřejmý, stov. např. sln. **lisa**
„postvat skviny, lysiny“, což věrně odráží proces ztřešení při u ptáků.
s významem č. slovesa – denominativní **pešvat** by vlastně znamenalo
Význam „skvina“ pro přebokládané psln. ***pešvat** dobře koresponduje

střkatý.“

U sln. **pešva** (a jeho varianta **pešva**) se uvádí, že je bez známých paralel
ve slov. jazycích (Snoj in Bezlaj III, 23). Slovo se dále vykládá od psl. zá-
kladu *pel- „skvina; skvinný“ připonou -vha, kterou se tvoří dejectivní de-
adjectivní substantiva (např. **stvarha** „starec“). Ze stejného základu je sl.
pešva „tmavý, černý“, r. **pešaj** „pestit, střkatý“, sln. **pešvat** „skvinný“,
p. d. **pešvat** tv. Mimo slov. jazyky je připravené např. lit. **pešvė** „přiseň“
(stov. i psl. ***pešva**), **pešva** „šedý, pletý“, něm. **pehl** „pletý“, lat. **pellis**
tv. r. **πελτρον** „šedý“, sti. **parvš-** „skvinný“, vše od ie. *pel- „šedý, pletý,
střkatý“.

*tars- (E212 11, 080), *tars (2noj in Bezasj III, 07) „tichj, spokojenj“.
 „konejši, upokojnje“, ie. kořen se rekonstruuje jako *tars- (Pokornj 1050),
 slně hledá v lit. tarsjts „utížit se (o větr)“, „stir. tō „tichj“, „stir. tošjats
 MIMO slovnaské jazvjky se přibuzenstvo psl. *tarscht celkem jednodu-
 řných sémantických cest z jednoho společného východiska.

současná překvapivá shoda vjznamu v č. a sln. kvázinním vjsledkem dvou
 zdloženě podobě potčhlj < potowchlj. Pokud tomu tak opravdu je, je
 potměšljšj) a v určitém momentu se projevil i formálně v expresivně
 něj)“ ← „tajně dělanj, zkeřnj)“ (stov. vjznamově stejně potměšlj, slk.
 vjvoj šel v č. skutečně poněkud jiným směrem než v sln.: „pohaslj, stem-
 responduje s našim vjkladem: „zhaslj“ ← „tajnj“. Dá se, že sémantický
 na jiném místě (s. v. tarsowts) naznačujj jinou metaforu, která lže ko-
 tuchj, zkašenj“. Konečkončj i Holub-Kopečnj si poněkud protičj, kdjž
 pohaslj atd. “ a nikoli vjše uvedenou metaforu od druhého potčhlj „za-
 materiál ukazuje, že je třeba naše slovo vjkládat od vjznamů „zeslělj,
 pouze ve vjznamu „zastuchlj“ (Jungmann III, 370). Přesto sln. lexikální
 Jungmann našelme vjznamy podobně překvapivě je, že adj. potčhlj má
 zeslělj, slabj; pohaslj, vjhaslj; potměšlj) (Bělič-Kamiš-Kučera 321). U
 zčerst; zeslěbnout; zamknout; ochabnout; zemdlt“, potčhlj „oslabenj,
 Zč potčhnvti má vjznamy „potchnout, pohasnout, zhasnout; potemnět,
 V č. není u slovesa ani u slovesného adjektivs tento vjvoj doložen.

„zábudnj, potměšlj)“.
 u adj. pak „pohaslj, zeslělj, přikřeňj)“ ← „zdaňivě ne nebezpečnj)“ ←
 „uběst se menšim, méně nápadnjm“ ← „přetvarovat se jednat falešně,
 šlo k tomuto sémantickému vjvoji: „pohasnout, utížit se, zeslěbnout“ ←
 se, z. neodkřít, neakřet, z. navědzo, neuváven. Dá se tedy, že v sln. do-
 mslj, naroz. Adj. potčhnjen má pak tyto vjznamy: I. přičestí od potčhnvti
 rediti se manj opazeda, manj videda, z. přerekat, ztážit, kazati svoje
 navět sprěvným směrem při obhajování sémantického vjvoje slova: I. na-
 klád vjznamu slovesa potčhnvti se v druhém z uvedených slovniků má mňe
 věra, přetvářka“ (Bezasj III, 07), „nadřověni“ (SsKJ 021). Podobnj vj-
 potčhnvti se „přetvarovat se“ i deverbativum potčha „zastajování, xprone-
 „pohasnout, zeslěbnout“). Ve sln. je totiž dobře doloženo fundující sloveso
 nět“, „sl. potčhnvti „utížit se“, r. potčchnvt „zhasnout“, st. potčhnvti
 namů, které vedou od základního psl. *tars- (stov. stal. potčhnvti „stem-
 vraci domněnk u izolovanosti č. slova a zároveň mňe rozkřít předivou vjz-
 Existence sln. potčhnjen, které má shodnj vjznam jako č. potowchlj, vj-

475).
 málo jasné a povážje je za expresivní přetvoření potčhlj (Maček 198,
 „zkašenj)“ ← „potměšlj, zábudnj)“.
 Naproti tomu Maček, vědom si ne-

Rozdílné pohledy jsou však na vztah významů „hasnout, utuchat“ a „tuchnout, kazit se“ a dubletních podob *tuchnout a *tuchnout. Oba významy odběhají např. Miklosich 358 a Machek 1988, 600, srovnání sémantické vřechodisko zastává např. Holub-Kobecný 306, 2noj 672 (arv. i Rejzek 682, kde jsou navrženy možnosti sémantického vývoje, dnes však přechodem revivovani spojeni ps. *tuchnout a lot. tuchnere). Ps. podobas a nosovkou se rekonstruje na základě sln.d. tuchnere, tuchnere (vedle tuchnere) „špatně hořet, dohnat“, čehněti, čehněti „smrdět“ a p. tuchnere „přizpůsobit (o duchovní) tuchnout“, v č., slk., hl., vsl. a s. \ch. nelze rozeznat, zda jde o původní w či v. Miklosich l.c. obs své homonymní kořený rekonstruje a nosovkou, spíše však je třeba vycházet z původního tuch- a podobý a nosovkou přát jako výsledek dtrhotné nazalísace podobně jako v jiných podobných případech (arv. E212 l.c.).

Jak je vidět, každá z výše zkomuných lexikálních izoglos má svůj speci-
fický charakter a představuje jiný etymologický problém. V případě dvojice koprněti–koprněti jde o starou a známou izoglosu, jež byla dosud v české etymologii nedostatečně vyložena po stránce etymologické, slovo tvoří i sémantické. Rekonstrukce sémantického vývoje je zásadní pro etymologii zaci č. počovchly a jeho přehlíženího sln. ekvivalenru počovchly, kde, jak se zdá, jsou dvě shodné významy výsledekem samostatného sémantického vývoje ze stejného východiska. Při výkladu č. ovrat, slk. ovrata se dosud nepočítalo se sln. ekvivalenrem ovrat, který však je uveden pouze v Bezdově slovníku a jeho existence není jistá. Rovněž č. pelchvat se sln. pelcha pak je pokusem o nové etymologické řešení českého slova, jež však naráží na některé problémy slovo tvoří. Celý příspěvek by měl upozornit na různorodost česko-slovníkových lexikálních vztahů a být impulsem pro jejich další věstanné zkoumání.

LITERATURA

- Bartoš F. Dialektický slovník moravský. Praha 1906.
 Bělíč J., Kamíš A., Kučera K. Malý staročeský slovník. Praha 1979.
 Bezdav F. Etimologický slovník slovenského jazyka. I-III, Ljubljana 1976.
 E212 Etymologický slovník jazyka staroslovenského. I-II. Praha 1989.
 Holub J., Kobecný F. Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1952.
 Jungmann J. Slovník česko-německý. Praha 1834–1839.
 Kurkínová L. V. Slovanské etimologie. IV (sloven. štít, s. chorv. štít, slov. štít, s. strka) (*strka). Etimologija 1975 (1977), 13–28.

Staročeský slovník obilí – oževň. Praha 1984.	
Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana 2000.	2SKJ
Slovenski etimološki slovar. Ljubljana 1997.	Snj M.
Český etymologický slovník. Praha 2001.	Rejzek J.
Indogermanské etymologické Wörterbuch. Bern 1979–1989.	Pokorny J.
Slovensko-nemški slovar. I-II. Ljubljana 1894–1895.	Pleteršnik M.
Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien 1886.	Miklosich F.
Přspěvky k slovenskému jazykozpytu. LF 13, 1885, 161–193.	Matzerner A.
Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968.	Machek V.
Les verbes slaves en -chati. Lingua Posoniensis 1953, 111–136.	Machek V.

Four Czech-Slovenian Lexical Isoglosses

The contribution attempts to elucidate an etymology and semantic development of four uncertain Czech words through comparison with Slovenian lexical material which has not fully been taken into account so far. Č kopravěti and Šln kopravěti represent an interesting isogloss with a specific and difficult word-formation development. We incline to the solution of Slovenian etymological dictionaries that derive the word from IE**kwep-* - „steam, breathe heavily“.

The etymology of Cz *opravě*, Šln *opravě* and Šln *opravě* „reins“ is disputable because of an isolated quotation of Šln word in Bezděj (II, 252, without any source). The nearest cognate is to be found in South Slavic *pravit* „guide, accompany“.

The original connection of Cz *peřevě* „molt, shed feathers“ and Šln *peřevě* „freckle, blotch“ encounters word-formation problems, but the striking phonological and semantic correspondence and the absence of other hopeful solutions may favour it.

Examining the meaning of Cz *potouchlý* and Šln *potouhnev* „sly, sneaky“, we find out that the latter is a result of an apparent semantic development from CS* *potouchněti* „burn low, die away“ which is not attested in Cz. Surprisingly coincidental meanings of both words seem to be a result of an independent semantic development.

Filozofická fakulta, Univerzita Karlova
 nám. J. Palacha 2, 116 35 Praha 1, Česká republika
 jiri.rejzek@ff.cuni.cz

Zur frühslavischen Nominalkomposition und ihren indogermanischen Grundlagen

Alexander L o m a

0. Im Titel dieses Vortrags steht die Bestimmung „frühslavisch“ für „frühgemeinslavisch“, nicht nur der Kürze halber, sondern auch einer beachtlichen Zweideutigkeit: Nämlich soll sie zugleich die Bewahrung der ältesten morphologischen Vorgänge in späterer Zeit umfassen. Ich setze mich mit diesem Thema schon lange auseinander; im Folgenden wird es versucht, einige bisherige Ergebnisse zusammenzufassen und manches Neue darzulegen.

1. Bekanntlich war schon in der spätgemeinslavischen Wortbildung die Komposition hinter der Derivation weit zurückgetreten: Eine Tendenz, die sich in der einzelpragmatischen Epoche fortsetzt, vgl. etwa russ. *bratčedŭ* 'Brudersohn', Dual von *brat(r)č* 'Bruder', + *čedŭ* 'Kind' (Tatpuruṣa) gegenüber den späteren Bezeichnungen dafür wie skr. *bratīc* Dem. 'Brüderchen' des Bruders Kleine. Ja kam im Laufe der Zeit hier und da zu einer Wiederhebung der Komposition, meistens unter dem fremden Einfluß.

1.1. Das früheste und wichtigste Beispiel liefern die aksl. Komposita, die den griechischen Mustern nachgebildet sind, legen aber ein klares Zeugnis davon ab, daß schon im 9. Jh. die ursprünglichen Kompositionsvorgänge nicht mehr lebendig waren. So hat sich in manchen Fällen in der Kompositionstufe statt des Anlauts der *ŷ*-Stämme schon der Vokal *o* durchgesetzt, z. B. *plata* → *plato-ljivŭ* 'philosarkos', *laxŭ* → *laxŭ-menŭ* 'pseudonymos', vgl. echtslav. *potŭ-bŭdŭ, *nokŭ-levŭ, *velŭ-moŭŭ.

1.2. Die andere späte Erscheinung für die Volkssprache charakteristisch, waren die Komposita mit dem imperativischen Vorderglied. Der Verbreitung dieses, z. T. unter dem romanischen Einfluß entwickelten Typs dürfte die Umdeutung der Vorderglieder mit stammhaften *ŷ*-Anlauten beigetragen haben, z. B. können die Prägungen wie *peckozŭ* 'brate die Ziege', (→ *pek-tŭ), *PN Stŕŕŷŷi-slavŭ* (*stŕŕŷŷi-tŭ); *derŷ-kozŭ* 'ziehe die Haut ab', (→ *derŷ-tŭ), *PN Berŷ-slavŭ* (*berŷ-tŭ), nach dem Muster der Zusammensetzung wie *lybi-dolŭ, *Borŷ-slavŭ* oder *bolŷ-dolŭ ('*golŭ*) 'Kopfschmerz', auch Pflanzennamen, entstanden sein, wo ja kein Imperativ vorliegt, sondern ein

verbaler bzw. im letztgenannten Fall, nominaler -i-stamm, der sich dem Imperativ gleicht.¹

2. Vermutlich war das Früh(gemein)slavische durch eine Vorliebe für die Komposition gekennzeichnet, wodurch es der indogermanischen Ursprache näher als dem Spätgemeinlavischen stand. Die Spuren dieses Zustands sind in den "verbunkelten" Zusammensetzungen zu suchen, jenen, die auf den späteren Sprachstufen nicht mehr analysierbar waren. Das heißt, daß sie in ihrer Struktur undurchsichtig geworden waren, nachdem ihre einzelnen Glieder, längst außer freien Gebrauch als selbständige Wörter gekommen, sich nicht mehr als solche erkennen ließen.

2.1. Manche davon sind mit den Suffixen und anderen Formantien zusammengefallen. Z. B. *zavja braucht man nicht unbedingt als *-jjo- Ableitung vom Wurzelnomen 'Erde, auflassen' *(dʰ)ǵʷm-ǵo- 'irisch' (ǵ) sind. *kavja- gr. χαβιάς). Eine Zusammensetzung mit der Verbalwurzel εἰ- /-i- 'gehen', *(dʰ)ǵʷm-εἰ- 'auf der Erde gehend, kriechend', ist ebenfalls denkbar.² Dasselbe Dilemma besteht im Falle des gr. Wortes πεδός > *ped-ǵos 'zu Fuß gehend, auf dem Lande lebend'. Hier liegt entweder eine suffixale Ableitung auf -jo- *ped-jo- = sind. ped-ǵa- 'den Fuß betreffend', jav. pǵǵivǵ f. 'Seine, usw. vor (die heutige kommunistische)', oder doch die Zusammensetzung *ped-i-(ǵ)-, aus *ped- 'Fuß, und *ei-/i- 'gehen'.³

2.2. Nicht nur die längeren, anscheinend abgeleiteten Nominalstämme können einer ursprünglich kompositen Struktur verdächtig sein, sondern manchmal auch das, was als reine Wurzel ansieht. Seitdem illyrisch tǵǵivǵ 'ne-gotator', als epigraphisches Ghostword erwiesen ist,⁴ entbehrt der Ansatz einer idg. Wurzel *tǵǵ- 'Handel, jeder Grundlage, was ja die Notwendigkeit mit sich bringt, für ursl. *tǵǵa nach einer neuen Etymologie zu suchen. Sprachlich und sachlich erscheint ein Kompositum mit dem idg.

¹ Ursprünglich wohl *dole-dolva, also zu *dole f. und nicht zu *bolǵǵ, Impf. bolǵ, vgl. nord. dǵǵova, tschl. bolǵǵ, slov. dǵǵǵoj 'Anthyllis vulturaria', sowie das Synchronie *dole-bola f. Ähnlich der PN *Mysla-(slava) (<) atsch. Myslav, skr. Mǵsala, zu *mysla f., nicht zu *myslǵǵǵ, erst später traten die Typen *Myslǵǵ-(mǵs) und sogar (spoln.) Myslǵǵaw auf. Sekundäres -o- auch in skr. dial. bolǵǵokǵ, bulg. dial. bolǵǵǵ neben bolǵǵǵ 'Augenkrankheit'. Nach É221a 2\1975, 175 in *bolǵǵ- sei das Vorderglied der Nominalstamm vor, in *bolǵǵ- das gegen der Imperativ bolǵǵǵ!

² Auch ein Ansatz mit dem athematischen Lokativ des ersten und der Schwundstufe des zweiten Gliedes erscheint möglich, d.h. *zve-i-o- > *zveja, mit der Nebenform *zve-ǵivǵ- die der ukr. Form zveja > *zveja Rechnung trägt (zu diesem Ansatz Shevelov 1979, 274, das gegen J. Reinhart in Sprache 36\1986, 61). Zu metonymischen Anwendungen des Wortes auch auf den Menschen vgl. ZMSPJ 30\1988, 37 ff. Vgl. auch die gr. Komposita mit kavva-.

³ So Schulze, Brugmann; vgl. Frisk II 486 f., KEWA II 205 f., EWAI II 80.
⁴ Durch G. Alford in ZPE 81\1990, 207 ff.

Wort für 'Rind', *ǵʷow- als Hinterglied ziemlich plausibel, vgl. den lit. Typ ved. sa-w-ǵw-, av. h-w-ǵw.⁵

2.2.1. Im Spätgemeinlavischen gab es ja die abgeleitete Form *ǵov-ebd und kein athematischer Stamm *ǵov-\ǵw-'Rind', mehr, so daß die Zusammensetzungen wie *ǵavza (s. u. A.), *ǵw-mano (Hinterglied zu *mēt)⁶ frühgemeinlavisch oder älter sein müssen. Der semantische Inhalt einer ältesten Zusammensetzung konnte lexikalisch erneuert werden, so *ǵāzā 'Regen', > *ǵas-dāw-wōrtlich 'die Nicht-Heiterkeit (des Himmels)', als *wē-vedwō⁷, wobei die beiden nicht mehr gebrauchlichen Glieder des ältesten Kompositums ersetzt worden sind, aber seine Struktur bewahrt. Hier ist der Übergang von der frühgemeinlavischen zur spätgemeinlavischen Nominalkomposition noch fassbar.

2.3. Der Undurchsichtigkeit scheint manchmal die Vokalkontraktion beige-tragen zu haben, durch die die morphologische Grenze zwischen den Kompositionsgliedern verwischt wurde, so meiner Meinung nach in den Fällen der scheinbaren Ableitung *rōkavā – eher aus *rōko-ovā 'Arm-Anzug', zu sammengesetzt, mit dem Hinterglied zu (ǵ)w-ti wie ǵovā zu *stāt – oder der anscheinend lautmalenden Prägung *ǵikt'ā 'eine Art Erde, Aego-lila funereus', > *sa-wkūt(ǵ)-'gutes Omen\zum guten Omen gehörig'.⁸

3. Im letztgenannten Fall ist es eine vergleichbare Zusammensetzung in einer anderen idg. Sprache, dem Altindischen, sind. *ǵw-wkūt'ā 'gute', auch als Vögelname, *ǵwktā- 'gute, schöne Aussage', auf die sich die Annahme stützt, daß die angebliche Onomatopöie *ǵikt'ā in der Tat ein altes Kompositum ist. Diese ältestmöglichen Komposita waren nicht nur den Sprechern des Spätgemeinlavischen verdunkelt, sondern werden sie als solche auch von den modernen Forschern verkannt, die sie vorzüglich auf

⁵ Zum Sächlichen s. Schrader\Nehring I 371 f., II 255: In der idg. Urzeit war die Kuh „der hauptsächlichste Gegenstand des Handels“ und „der wichtigste Wertmesser“, das sog. „Viehgeß“. Das 1. Glied viell. zur Wz. tē-r- 'treiben', im slav. *tēvati, oss. nom. tēvav, dig. tēvav, dann ein verbales Kompositum mit regierendem Vorderglied (s. u. 2), mit der Bedeutungsentwicklung 'Rinder treiben', < 'Handel treiben'. Oset. nom. tāvā digor. tāvā 'Vögel', Vorzimmer, Hof, vermutlich aus *tāvā- > *tā-ǵw- umgelautet, anders A bav III 341 f., Turbacev, Etm. 1373, S. 179. Mehr dazu (einschließlich anderer Deutungsmöglichkeiten) im Beitrag zum Laibacher Slavistenkongress, ZMSJ (im Druck).

⁶ Gegen diese traditionelle Auffassung von *ǵw-mano Schrader-Zwicz s. v. S. 360 ff., vgl. jüngst Š. Š. Varbot in Festschrift Ivanov 614 ff.

⁷ Vgl. ÉS221a 25\199, 64; Zweifel an Vallants und Turbetzkovs Deutung von *ǵāzā als wsprachliche 2S bei Turbacev, ÉS221a 5\197, 195 ff.

⁸ Zum Bedeutungsansatz vgl. lat. fūverus dt. Totenvogel (der Ruf dieser Vögel galt als Vörpote des Todes), zu den beiden Gliedern *sa-ǵovā unten A.2, *wēktā- > *wēkt'ā-'Sache'. Sonst das erstere Wort als Ableitung auf -ovā(?), das letztere als lautmalend aufgetät, vgl. O 67 f. mit Lit.

der innerpragmatischen, d.h. spätgermanischen Ebene zu etymologisieren versuchen: Es sind erst die tieferen, indogermanischen Einsichten, die uns ermöglichen, diese Relikte richtig zu beurteilen. Als Kronzeuge kann das bei ein entsprechendes Kompositum in einer Schwesterprache vorzulegen werden.

3.1. Die Entsprechung braucht dabei nicht vollständig zu sein, um das Erkennen einer kompositen Struktur des slav. Wortes zu fördern, so z.B. machen gr. *ewdē(w)* 'schönes, heiteres Wetter', ind. *sw-div-* 'schöner Tag', bei dem häufigen Nebeneinander der Zusammensetzungen mit **sw-* und **was-* vor demselben Hinterglied,⁹ ein antonymisches **was-div-* an sich wahrscheinlich, das in slav. *wasъ 'sich tatsächlich niedergeschlagen zu haben scheint' (o. 2.3.1).

3.2. Bei den derartigen Vergleichen setzt man sich dem Einwand aus, es handle sich nicht unbedingt um unverwandte Reflexe eines voneinanderpragmatischen Kompositums, sondern vielmehr um einzelpragmatische Präzungen, Parallelbildungen, bei denen man um dasselbe sprachliche Inhalt auszufragen, zum selben alterierten Modell und zum unverwandten Wort gut griech. Ein solcher Fall kann hinter dem Vergleich von *wasъ 'Henschrecke' mit gr. *was-ōros* 'gegenständig', stehen.¹⁰ Das gilt ja im noch stärkeren Maße für die Übereinstimmung der beiden Glieder bei den präfixalen Kompositen, z. B. skr. *pre-pri-vehanti* 'verborgen', (u. a. vom Wārd) > *pre-vehanti wird mit dem formell entsprechenden lat. *pre-veho* 'sehr alt', wohl nicht unverwandt sein.¹¹

3.3. Immerhin ist die Grenze zwischen der zufälligen Übereinstimmung in den Kompositionsgliedern und der tiefen Widerspiegelung eines schon urpragmatischen Kompositums nicht immer scharf zu ziehen. Im Zwischenraum bleiben jene Fälle, wo ein vermutlich erst einzelpragmatisches Kompositum auf eine feste, formelhafte Verbindung der beiden Wörter zurückzuführen scheint, die schon urpragmatisch ist. Die meisten dieser Formeln entstammen der sogenannten „indogermanischen Dichtersprache“, die in den alten Texten auch als „Sprache der Götter und Geister“ bezeichnet wird. Es handelt sich um die Sprache der traditionellen, mündlichen Poesie und des Kultes,

⁹ Vgl. dazu Costa 1990.

¹⁰ Übrig. **(a)w-ōkōsъ* Zur Schwundstufe des I. Gliedes vgl. *sw-ōkōs-* 'aus Leder'. Das slav. Wort schon von *potepja* mit gr. *was*, unter der Annahme der urspr. Bdt. 'Henschrecke', vergleichen, heute meistens als präfixales Kompositum 'glotznäsig', zu **was-* 'aus' und *oko 'Auge', aufgeführt, vgl. *É221a 9\1983 22 f.*, *É212 5\1992, 222*.

¹¹ Aber urspr. *pre-veho ist mit *pre-veho* 'zusammen', eventuell auch mit got. *presta* 'Kind', auf idg. **pre-*sa-** 'sagt', zurückführbar. Vgl. *OS 17 f.*, *62 f.*, mit lit. *pre-veho* > *pre-veho 'vielleicht' (*pre-veho), mit der latynalbedingten Epenthese von -w-, doch eher eine sekundäre Prägung.

die sich in einer Reihe ihrer Fügungen und Wendungen rekonstruieren lässt, deren Erde auf einer Seite in den Schwuckepflichten der traditionellen Hymanik zum Vorschein kommen kann, und auf der anderen in den tabuistischen Umschreibungen, wie im Falle ved. wadwa-dā- 'süßes Essen' (nur RV I 104, von Vögeln) : slav. *weduča 'Honigsüß', < Bät.¹² Im allgemeinen sind die Zusammensetzungen dieser Art dem Bestehen entsprungen, die Sprache nicht nur konventionell, wie im Alltag zu benötigen, die Umwelt blieb sprachlich zu bezeichnen, sondern sich dem Phänomen Sprache aktiv gegenüberzustellen, die Sachen sinnvoll und geeignet zu benennen. Keinen geradlinigen Reflex einer sprachlichen Zusammensetzung, sondern vielmehr ein erstarrtes Bruchstück des sprachlichen Textes bringt der Vergleich des slavischen Namens der Königskeuze (Verbasum) divāwa < divāwa und der dakischen Bezeichnung derselben Pflanze divāwa mit dem sind. Dvādvā dvūdāksāwā 'Himmel und Erde', gr. τῆς Κτηνίας 'Der Himmel (als Gatte) der Erde', zutage. Es läge eine heortonymische Beziehung vom Typ der Johanniskraut vor, und morphologisch erklärt sich der slav. Name als sekundäre Vřdhi-Ableitung durch Dehnung der ersten Silbe des Vorderglieds.¹³

4. Die Kompositionsvřdhi ist ein realer und jedenfalls hoch altertümlicher Zug der slavischen Nominalkomposition, den sie mit dem Indoiranischen, z. T. auch mit dem Altgriechischen gemein hat, der jedoch bisher wenig bemerkt ist. Im der nominalen Vřdhi gewidmeten Kapitel seines Buches nimmt Mathiesen keinen Rücksicht darauf. Der einzige Typ der Kompositionsvřdhi, dessen er, Vaillant folgend, Erwähnung tut, ist jener bei den präfixalen Kompositionen. Tatsächlich bietet sich dadurch eine Erklärung für die Vokallänge in manchen slavischen Präfixen, wie für das Verhältnis des lediglich nominalen pa-zum verbalen po-(Fälle wie po-dubiti < pa-duba), sowie für den Längvokalismus in *sawa > *sāwa- gegenüber

¹² Nimmt man an, daß hier der slav. -š-stamm einen athematischen vertritt, die einzige Diskrepanz besteht in der Quantität des verbalen Hinterglieds; die Vokallänge im Slavischen braucht nicht sekundär zu sein, vgl. ved. kṛavā-dā-, wozu R. P. Das in Die Sprache 33\1987, 99 ff.

¹³ Da im ved. Dvādvā die beiden Glieder im Dual stehen, ist das Bindvokal -i- in divāwa wohl mit der Endung des NAV Du. m. -āi- gleichzusetzen, durch die im Slavischen die urspr. -ai- ersetzt wurde, folglich war die Kompositionstyp im Frühgermanischen immer noch lose und das Vorderglied flektiert. Das i der Vorderstufe erklärt sich durch die Vřdhi-Ableitung vom Typ sind. Cātravā- → Cātravā-, also frühgermanisch. *dvūdāwā 'Himmel und Erde', als Bezeichnung der Jahresfeier ihrer regenspendenden Verbindung, daraus *dvūdāwā < divāwa 'die zu dieser Feier gehörige Pflanze', deren Blütezeit mit ihr zusammenfällt'. Dazu Jf 51\1992, 31 ff., vgl. auch u. 4.2.

*sǫwǫ- in den anderen Sprachen.¹⁴ Es gibt aber auch die echten Nominalkomposita, die als solche seit langem erkannt sind, wie *dǫwǫz, die in ihrer ersten Silbe eine Länge aufweisen, die man sich gegenüber *ǫwǫw- als Erstglied von Komposita (vgl. besonders sind. ǫwǫ, ǫwǫ) am besten durch Vřdřhi-Ableitung erklären kann,¹⁵ und überdies die Fälle, wo die zusammengesetzten Formen mit kurzem und jene mit langem Vokal der Anfangsilbe nebeneinander stehen, so in den Bezeichnungen der Schwarzpappele *asǫ-kǫrǫ neben *osǫ-kǫrǫ (auch als Simplex *asǫka, neben *osǫka), aruss.-kal. jǫwǫjǫwǫ neben osǫjǫwǫ. Insgesamt scheint die Kompositionsvřdřhi ein wichtiger, obwohl bisher wenig beachteter Vorgang der frühslawischen Wřrtbildung gewesen zu sein.

4.1.1. Seit fünfzehn Jahren versuche ich, auf das Vorhandensein der vřdřhierten Komposita im Slawischen aufmerksam zu machen. Sie erweisen sich besonders gut vertreten in der botanischen und der zoologischen Nomenklatur, was ja mit der allgemeinen Altertümlichkeit dieser beiden lexischen Subsysteme zusammenhängt, dürfte aber auch eine besondere Ursache darin haben, daß solchartige Sekundärableitungen besonders geeignet waren, die Idee der Ähnlichkeit bei dem häufigen Bezeichnen einer Tier- oder Pflanzenart nach der anderen (oder nach irgend etwas anderem) auszudrücken, z. B. *osǫ-kǫrǫ 'espennindig im Sinne der Gleichheit, d. h. die Farbe selbst', ← *asǫ-kǫrǫ 'espennindig im Sinne der Ähnlichkeit, Schwarzpappele'; *kǫwǫw-/\kǫřǫwǫ-sǫsǫ 'Äskulapfeschlange', → *kǫřǫwǫ-sǫsǫ 'Blutegel' (vgl. ǫalǫbǫ, skr. ǫǫlǫb 'Möwe > taubenhähnlich', → *ǫolǫbǫ, slaw. balǫ *wǫrǫwǫ 'Krahe > rabenhähnlich', → *wǫrǫwǫ 'Rabe'); *ǫowǫzǫ 'Rinderzunge (als Körperteil)', → *ǫowǫzǫ 'rinderzungenähnlich(e) Pflanze', (hier gleicht sich die Vřdřhierteilung funktionsmäßig der suffixalen Ableitung in den Fällen wie aksl. čwǫrowǫwǫ 'einfältig, töricht', → čwǫrowǫwǫ 'dass', ein Bahuvřhi, das auch als Kartmadřarǫsǫ 'schwacher Sinn, auffaßbar ist'); *ǫwǫřǫwǫ wřrtlich 'Feueranzünden', vgl. sind. ǫwǫřǫwǫ-/\ǫwǫřǫwǫ- 'Feueranzünder (vom Priester)', → *ǫwǫřǫwǫ 'dasu geeignetes Holz'.¹⁶

4.2. Außer der klassischen Kompositionsvřdřhi, die in der Vokaldehnung besteht, die die erste Silbe des Vorderglieds betrifft, begegnet auch der seltenere Typ mit einer sekundären Länge in der ersten Silbe des Hinterglieds, gr. ǫod-ǫǫwǫwǫs. Im slawischen Bereich hat ihn ř. Varbot (1978) betrachtet. Dem mehr oder weniger wahrscheinlichen Beispielen, die sie

¹⁴ Dieser Pronominalobjektiv kommt oft in der Komposition als Vorderglied vor, wo seine Wřrtzsilbe der Vřdřhierteilung ausgesetzt war (Valiant §§ 256, 1220, vgl. Mathiasen

226).

¹⁵ Kann durch die Nominalivlänge beim Grundwort (so SP 7\1995, 71).
¹⁶ Vgl. 7F 51\1995, 42 f.; KřK 1\1996, 28; OS 41 f.; früher meistens als Ableitung

von *ǫwǫřǫwǫ beurteilt, s. SP, řS27a s. v.

(Bahuvrīhi).¹⁷ madhārya) lit. 'sw-dw's 'geil, üppig', eigentlich 'aus gutem Holz, russ. zdorov > 'sw-dorov's, gegenüber sind. 'sw-dw-ū- 'starkes Holz', (Kar- dort anführt, ist ein relatives hinzuzufügen, * 'sw-dorov's 'gesund', skr. zdūrāv-

4.3. Im Altindischen, bei der Viddhi-Ableitung von *i-* und *w-*Stämmen, neben der Vokaldehnung in der Wurzelstufe tritt regelmäßig die Vollstufe des Stammesauslauts hinzu („Gumierung“). Dieser Vorgang scheint in aksl. dъdъvъ 'regnerisch, vorzufliegen',¹⁸ als * dъdъvъ-w- o. * dъdъvъ-w- (s. u. 4.4. f.) von * dъdъ 'o > * dъs-dъ-w-s abgeleitet. Sonst betrifft diese Art Viddhi-Stim- plixia, nicht die Komposita, vgl. sind. K.w.w → K.w.w.w, 'ein- ← wîv-ew-, slav. wohl noch * 'estjā 'Oftloch', > * wîstjā- 'zum Herd gehörig', zu gr. dor. wîstē- 'ion. wîstē 'Herd', → * wîst- 'Anzündung', Wx. * wîst- 'wîst-'.¹⁹

4.4. Ursprünglich wurde durch die Viddhiierung eine Schwundstufe wohl zur Vollstufe, wie im Avestischen, nicht zur Dehnstufe, wie im Altindi- schen,²⁰ jedoch scheint das Slavische auch in diesem Fall den Langvokalismus auszuweisen, so in * 'estjā (slav. dial. 'estjē\ 'estjē), auch * krovosaz u. 4.5. Jedenfalls ist den Unterschied zwischen der Völl- und der Dehnstufe bei den diphthongischen Wurzeln schwer zu machen, denn als einziges Hilfsmittel dazu steht uns die Intonation zur Verfügung, und der akzentologische Befund ist selten eindeutig.²¹

4.5. Die Vokalfarbe in der gedehnten Silbe ist nicht immer klar. Der Schwundstufe einer diphthongischen Wurzel kann sowohl *e-*, als auch *o-* bzw. *a-*farbige Dehnstufe entsprechen;²² die einzelnen Fälle lassen sich ver- schiedentlich erklären: * dъvъwъw wohl > * dъv- 'aber auch eine späte Deh- nung *ī* wie in *bwati* → *bwati* ist hier nicht ausgeschlossen; dъdъvъw möglicherweise aus * dъdъv-ew-, mit der späteren Dissimilation wie in *tъdъ* < *tъdъ* > skr. *tъdъ* gegenüber russ. *čъdъj* 'sch. *čъdъ*; in * 'sw-dorov's erklärt sich ^o dōrv- aus dem niedrig. Paradigma * dorw, drw-; ähnlich * krovosaz >

¹⁷ Vgl. JF 51\1995, 45 f. und u. 4.5. Für * 'sw- in * 'sw-dorov's, gr. hyl- 'des nimmt Krz. T. Witczak in KZ 108\1995, 123 ff. die Bedeutung 'voll-, an.

¹⁸ Vgl. auch skr. dъdъvъwъjok 'Stammänder', (neben dъdъvъwъjok > * dъdъ-).
¹⁹ Gr. att. wîstē wird gewöhnlich zu lat. wîsta gestellt, aber eine i-Uform * wîstā ist kaum wahrscheinlich; *h-* wohl analogisch nach wîstēw, wîstēka, vgl. ion. epēstios. Slav. * 'estjā (auch * 'estjē 52\1979, 53) nach SP 6\1991, 152 Ableitung auf -jā vom Verbalobjektiv * wîst- (man würde jedenfalls schwundstufig * wîst- < sind. wîst- erwarten), nach Trubac 1966, 317, 522a a.a.O. dagegen als 'Mund des Orens', zu * 'estjē 'essen', Vgl. u. 4.5.

²⁰ Vgl. Kurylowicz 1956, 150 ff., X. Templaz in Zprave 38\1996, 116.
²¹ Wîe z. B. im Falle skr. (h)lōdolez 'Faulenzer; Gartenwinde', → wîd 'Schatten', aber auch wîdōlez, wîkovez 'Handvoll', gegenüber slov. wkovet, russ. wkovet.

²² Bei dem Typ mit der Dehnung der Wurzelstufe des Hintergliedbes (o. 4.2) komme *ō* regelmäßig vor, während *ē* nicht herkömmlich sei (Varbot a.O. 2. 114).

175) < *kār-? Die von P. Gąsiorowski in IF 103/1998, 73 ff. angenommen wird. Ober doch ur-
 spr. *kārH- > *kārvo-, später *rē < vr wie in *orēs < skr. orav und die voksety-
 mologische Ablehnung an kava (> *korva)? Die meisten skr. Formen des Namens der
 Äskulapasslauge, sind der voksetymologischen Umdeutung als 'Kuhsauger', zum Op-
 fer gefallen, es kommen aber vereinzelt krovos, krovos (wo r̄ mehrdeutig ist) vor,
 einmal auch krovos; ursl. *krovosas ist in der Bdt. 'Blutsauger, Vampir', belegt, aber
 russ. dial. krovoska 'Blutegel, Sandwurm', (ЭССЯ 13/1978, 63). Strittig ist, ob russ.
 kava 'Malwurrt' hierhergehört (vgl. zuletzt J. Reinhart in ZSL 35/1990, 246 ff., der
 es zu kvasi stellt); man könnte *kvas- auf *kavl'-sk'- zurückführen und *krovos-
 auf *kavl'-sk'-, also mit unterschiedlicher Betrachtung von vr, wobei -o- sich als kein
 sekundäres Bindenvokal, sondern als Vokalisierung des Larvials erklären ließe, jedoch
 weisen die skr. Nebenformen krovos, krovos auf ein athematisches *krovos- hin (hierher
 auch krovos 'Schlange', > *krovosav?). Wenn man eine urspr. Vollstufe annimmt (s. o. 4.4.),
 möglicherweise *kavl'-o- → *krovos < *kavl'-v- (Laryngalfaktthese, vgl. Marzhofer 1986,
 23)

chen', was ja mit der athematischen Flexion des Verbums im Baltischen im
 Vokal aufweist, hätten wir hier die reine Verbalwurzel *k(ə)v- 'Feuer) ma-
 *Stavobora : *Borisava, wo das Verbum in Vordergrund den thematischen
 ren wie das oben erwähnte Stavobora : bolšava/*bolšava (vgl. o. I.2), oder
 kehrten Gliedern, *k(v)-v-avšs-(o-), 'Feueranzündung', Gegenüber den Pas-
 Feuer machende, anzündende, und *k(ə)všs 'Johannistfeuer', mit den umge-
 čaravšs 'Feuer) anzufachen, als Hinterglied; also wäre die Funks wörtlich 'die
 kṛw- < *kṛw- 'Feuer) machen, in lit. (vṛv) kṛvšs, slav. *kṛvšs neben skr.
 sind. čvvas- n. 'Brennholz, als Vordergrund und der Verbalwurzel *kṛw-
 postas mit dem uridg. s-Stamm *avdos-/avdos- in gr. avthos n. 'Brand',
 wendig als Vṛdhi) stelle ich zur selben Wx. *) (a)všs- wie *všs- als Kom-
 zweinander ableitend verhalten, jedoch die erstere zur letzteren nicht not-
 Reihenfolge zu erklären versucht. Die Formen *všs- und *všs-kṛv (die sich
 *všs- und *kṛvšs als Komposita aus denselben Gliedern mit wechselnder
 zusätzlich eines neuen etymologischen Vorschlags, der die Wörter *všs-
 solche mit regierendem Vordergrund, vom Typ gr. tv-šs-avšs, avšs-avšs-
 5. Schließlich ein Paar Worte über die umgekehrten Reaktionskomposita,
 *kṛvšs-; wenn man von einem urspr. Paradigma *kṛvšs aus-
 geht.²³ Da die Wx. avšs-/všs- (Gr. avthō, avthōs) keiner e-stufigen Abstru-
 fang fähig war, ist *všs- in *všs- (zur Länge s. o. 4.4.) regelmäßig.

*kṛvšs-; wenn man von einem urspr. Paradigma *kṛvšs aus-

(W21 18\1973, 190-202) bemittelt.

²⁸ Darum hat sich H. D. Pohl in seinem Aufsatz über die „Verbale Rektionskomposita mit regierendem Vorglied im Slavischen und in anderen indogermanschen Sprachen“

ÉS221a 14\1987, 134 f.

zu anderen Deutungsvorschlägen; *lěpyr als besondere Rekonstruktion mit Frazgezeichen (f.) vgl. jüngst O. N. Trubacev in ÉS221a 24\1997, 143 ff.; ÉS212 9\1999, 540, dort auch pyr 'Nachtflieger', aus (mit der Dehnstufe des zweiten Gliedes nach Vartob a.s.o. 2. 117) Eben von dieser, wohl spätesten Form geht die herkömmliche Etymologie als *wěto-

vor, vgl. die Nebenform wěwěbo.

wěwěbo 'Eindeck' liegt entweder die reine Wx. *wě- oder der (athem.) Imperativ *wěb' (nicht) kennt', mit aksl. wě 3.sg. = wěst(.). Im aserb. ON Wěwzwe m. pl., wěwzērb. dial. daher vielleicht späte Nominalisierung der Wendung wě (wě) wě gl'as' der die Stimme Das Musterbeispiel aksl. (wě)wěgl'as' ist unsicher (man würde **wěgl'as' erwarten, Pětrěwskij in OP 1\1979, 120 (vgl. auch ZRV 138\1999-2000, 120).

mengenogen, zum inth. Stamm *caj-a-ti > *čěj-ti, aserb. (um 950) Tčěstl'awos, dazu M. jedoch manches davon gehört nicht hierher, so z.B. Čěslav\Čěslav aus *Čěsl'awos zusammen- Wētere Beispiele in Milčevskij 1999, 33; Pohl in W21 18\1973, 192; Villiant § 1225,

sakl. *kresiti, *kraso).

Trubacev a.s.o. u. Festschrift Bräuer 641 ff. (als 'Belobung, Wiedererweckung, zu *kre- meronnen) wende', zu lit. kresyti, krasyti gestellt (ÉS221a 12\1982, 140), anders O. N. 139, ähnlich zum 1. Glied schon V. Blažek in RS 20\1997, 25 ff. Traditionell als 'Som- Fřim. 1986-1987, 79 ff.: *'Spitter', zu *'ker-'schneiden'. Zu *karsas a. RSK 4\1999, aber auch zu *'a)kbb.- vgl. zuletzt ÉS221 4\1994, 247 f. mit Lit.; anders A. F. Žuravlev in ²⁴ *jaskr- gewöhnlich als heteroklitische Variante zu *'s(k)ne klar, gestellt, manchmal

syntaktische Untersuchungen einschließen präzise, besonders was seinen nischen Bereich umfassen sollte,²⁸ und breite typologische Einsichte, sowie einen alternierten Typ handelt, dessen Beurteilung den ganzen indogerm- verbalen Rektionskomposita mit regierendem Vorglied im Slavischen um 5.2. Diese Beobachtungen stärken den Eindruck, daß es sich auch bei den

*wěwěbo < *wěwěbo), zu *lěti (vgl. lit. athem. lėti).²⁷

< lěti, daneben thematisiert und tabuisiert umgedeutet *wěwěbo (vgl. pyr 'auf Feuer flegend', (wpr. vom Nachtsalter) < (skr., bulg.) lěti\lěti fehlen.²⁶ Ein mögliches erbliches im slav. Namen für 'Schmetterling', *lě-

auslautenden Verbalwurzel aufzuzählen können, obwohl sichere Beispiele dafür

5.1. Es ist damit zu rechnen, daß in dieser Rolle auch die auf Okklusiva

l'awobor), *Ot-č-slav, das Apdelativum *wě-(j)č-slyt', Pělikan.²⁵ 'nehmen', im Vorglied illustriert läßt, wie die PN *F-vovds < aruss. um den Typ, der sich am besten durch die Zusammensetzungen mit *č-ti matischen Verbum *(j)z-(bor-ti '(er)kämpfen', vorkommt. Es handelt sich apoln. Z-prastaw, vgl. auch serb. *Brawaw im ON Brawajce), zum athē- dung feststellen, wo neben Bor-slav auch *Bor-slav <) atsch. Brawaw, Einkläng steht.²⁴ Dieselbe Erscheinung läßt sich in der Personennamenge-

der idg. Sprachen.
 geht er das Schwanken zwischen dem VO und dem VOTyp in der Geschichte
 möglichen Zusammenhang mit der Wortfolge betrifft. Möglicherweise spie-

LITERATUR

- Miliewski 1969 T. Miliewski, *Indoeuropäische Syntax* (Warszawa, Warszawa 1969).
- Matthiessen 1974 T. Matthiessen, *Studies in Slavic Syntax and Indo-European Language* (Linguistics, Oslo 1974).
- Matthiessen 1986 M. Matthiessen, *Segmental Phonology in Indo-European Languages* (Linguistics, Heidelberg, Heidelberg 1986).
- KEWA M. Matthiessen, *Comparative Etymological Dictionary of the Indo-European Languages* (Linguistics, Brussels 1976).
- Glotta Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, Göttingen.
- Frisk H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1960-1973.
- Festschrift Ivanov, *Иванов Иван Иванович. Сборник статей по лингвистике* (Linguistics, Moscow 1969).
- Festschrift Brämner, *Festschrift für Herbert Brämner zum 65. Geburtstag am 14. April 1986* (Slavistische Forschungen 23), hg. von R. Olesch u. H. Rothe, Köln/Wien 1986.
- EWA M. Matthiessen, *Etymological Dictionary of the Albanian Language* (Linguistics, Moscow 1974).
- Étym. *Étymological Dictionary of the Albanian Language* (Linguistics, Moscow 1974).
- Costa 1999 Gabriella Costa, *I composti indoeuropei con *dus- e *sw-*, Pisa.

Pohl 1977 H. D. Pohl, Die Nominalkomposition im Alt- und Gemeinlateinischen Klassifiziert.
 OP Onomastologisches Jahrbuch, Belgard.
 OS Etimologički otkrići u srpskom jeziku: Osnovna sveska, Belgard 1998.
 Schrafer\Nehring Relexikon der indogermanischen Altertumskunde von O. Schrafer, hrsg. von A. Nehring I-II, Berlin\Leipzig 1917-1929.
 Schuster-Zewc H. Schuster-Zewc, Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niederösterrischen Sprache, Barten 1978-1989.
 Shevelov 1979 Y. Shevelov, A Historical Phonology of the Ukrainian Language, Heidelbergberg.
 SP Slovnik prastoslavjanskij, Karkaj 1974.
 Sprache Die Sprache, Wien.
 Šlosar 1999 D. Šlosar, Česká kompozitá dicitáron, Brno.
 Trubačev 1988 O. H. Trubačev, Речесловнича мрвмнолозија е словенскича речка, Москва.
 Vaillant A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves I-IV, Lyon\Paris 1950-1974.
 Vabot 1978 Ж. Ж. Вабот, К соотношению славянской этимологии и праславянской морфологии (в сопоставлении с латинскими словами). Славянское языковедение. VII международный съезд славистов, Заряд\Людвиг, сентябрь 1978 г. Доклады советской делегации, Москва, 102 ff.
 WSJ Wiener Slavistisches Jahrbuch, Wien.
 ZMSFL Зборник Материје српске за филологију и лингвистику, Нови Сад (Издања).
 ZMSZ Зборник Материје српске за словенистику, Нови Сад.
 ZPE Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn.
 ZRVI Зборник радова Византолошког института, Belgard.
 ZS Zeitschrift für Slavistik, Berlin.

Етимолошки описи Института за српски језик САНУ
 Кнез-Митинова 35\I, 11001 Београд, Југославија
 ерџм@pib.sanu.ac.yu

Badania nad czasownikami indoeuropejskimi zajmują miejsce centralne w dzisiejszym językoznawstwie historycznym, zarówno w odniesieniu do poszczególnych języków, jak i do etapu wspaniałoty. Świadczą o tym liczne wykazujące się w ostatnich latach monografie poświęcone zarówno poszczególnym kategoriom czasownikowym, jak i całym systemom wiekszości języków indoeuropejskich.² Wydaje się jednak uprzedmiotowienie twierdzenia, że opracowanie słownika czasownika indoeuropejskich pod redakcją Helmuta Rixa, tzw. LIV (Lexikon der Indogermanischen Verben, Wiesbaden 1998; drugie wydanie Wiesbaden 2001) na trwałe zmieniło dogląda rekonstrukcję verbum indoeuropejskiego, stając się od momentu publikacji punktem odniesienia dla każdego, kto zajmuje się podobnym problematyką. Podczas rekonstrukcji autorzy Leksykonu odwołują się głównie do najstarszych dowodów językowych, takich, jak wedyki, hetycki, czy grecki – przykłada słowiańskie i baltyckie wykorzystując w zależności od potrzeb – nie zawsze jednak zwracając uwagę na specyficzne przytaczanego materiału. Jest prawie oczywiste, że system czasownika słowiańskiego, jak można wnioskować z danych staro-cerkiewno-słowiańskich uległ silnym przekształceniom w stosunku do innych archaicznych języków indoeuropejskich, ogólniejsze występowanie czasowników stematycznych (dawniej, dawniej, dawniej), dopływające się praktycznie rekonstrukcji (por. dawniej, dawniej ~ dawno, dawno).

¹ Poniżej referat powstał dzięki finansowemu wsparciu Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, w ramach programu „Stypendia dla młodych naukowców” na rok 2002.
² Por. np. prace z ostatniej bibliografii: Bendtsen, J. 1993. Der reduzierte Aorist in den indogermanischen Sprachen; Di Giouine, P. 1990-96. Studio sul perfetto indoeuropeo; Harðarson, J. A. 1993. Studien zum indogermanischen Wurzelarist und dessen Vertretung im Indoiranischen und Griechischen; Jasanoff, J. 1978. Stative and Middle in Indo-European; czy też w odniesieniu do poszczególnych języków: Goto, T. 1987. Die „Präsenklasse“ im Vedischen; Haskstein, O. 1995. Untersuchungen zu den sigmatischen Präsenstammbildungen des Tocharischen; Kellens, J. 1984. Le verbe avestique; Kinningschmitt, G. 1982. Das altarmenische Verbum; Koch, Ch. 1990. Das morphologische System des altkirchenslavischen Verbums; Kriech, Th. 1996. Zur Genese und Funktion der altdindischen Perfekts mit langem Reduplikationsvokal; Kummel, M. J. 1996. Stativa und Passivarietät im Indoiranischen; Kummel 2000. Das Perfekt im Indoiranischen; McConel, K. 1991. The Indo-European Origins of the Old Irish Nasal Present; Subjunctives and Futures; Oettinger, N. 1979. Die Stammbildung des betritischen Verbums; Schaffer, Ch. 1994. Das Intensivum im Vedā; Tichy, E. 1983. Nomastopositive Verbalbildungen des Griechischen; Tucker, E. F. 1990. The Creation of Morphological Regularity: Early Greek Verbs in -ēō, -ōō, -ōō and -ōō, -ōō and -ōō, orax wiele innych.

21-75
 Wionej przez Rixą hipotezę o inżynierii, jako kategorii w męczeńskim por. Hjalna 1990, fiksem *-wos- (co do przegięcia form osobowych por. Zowa 1998, 271-297). Co do dostawrum infinitum ciekawą jest infinitivus na *-sen i zachowane participium perfecti z su-
 δελουπ, czy jednaklikowanymi tematycznymi prezentami τὰ ποίησεν (τὸ ποίησεν) w opisie
 alfabetycznej τὰ ποίησεν (poza suffixami tematycznymi formacjami stematycznymi τὰ ποίησεν,
 osobowych możemy stwierdzić, że reprezentowane są w zasadzie wszystkie znane z epoki
 łacynie nie odbiega od pramiejowego stanu i dostępnego np. u Homera. W zakresie form
³ Należy podkreślić, że system czasownika dogłębny w materiale męczeńskim prak-

prezns z elementem *-te\o- > *płk'-te-, por. fac. plectō, -ere, sw. n. flehtan;
 matycznego prezns na stopniu białym *płk'-e-, słowiańska zaś tematyczna
 *płk', „flechten“ (LIV⁵, 488), przy czym forma grecka kontynuuje τὰ τε-

z suffixem *-ye\o- *płk'-ye\o-.
 wariantu metatezy; por. Zmoczarski 2001, 134); grecka forma to prezns
 bezpodstępni odpowiednik np. w wed. pācavāti „sie prateń“ (lit. kėpū w
 słow. plectō, plecti ~ gr. πλέκω; obie formy kontynuują jeden pierwiastek
 niuniz jeden pierwiastek *płk^w- „teif machen, gar machen“ (LIV⁵, 488),
 słow. plectō prezns tematyczna na stopniu białym *płk^w-e-, mająca
 konty-

identyczny wokalizm pierwiastka

otczywnieją nasępujące możliwości, np:
 W zestawieniu grecko-słowiańskich toższość należy kilka sytuacji, ob-
 gerując przede wszystkim na pierwszym miejscu wokalizm pierwiastka,
 w drugiej kolejności zaś suffix. W wariantu zastosowania takiego kłótnum

formalne

Wzstawienie słow.-greco. prezns ze względu na podobieństwo

kłóte jednak nie zawsze obrotowe są należątkom komentarzem.

zstawienia domiędzy słowiańskim a greckimi formacjami czasownikowymi,
 de wszytkim przytoczone w gramańskich, czy słownikach etymologicznych
 mariego, szczególnie zaś jego nawiazan zwrotów. Interesuje mnie przede-
 Pomieszany referat dotyczy złożonej problematyki słowiańskiego prezns przy-

passivum, czy infinitivus (Rix 1992, 194s.).³

in perfectum, desiderativum, czy też pojawienie się formacji nowych, jak
 np. zatarte inijktywum, causativum, iterativum, zmiay w opisie katego-
 wewnitrzeckie przeobrażenia w zakresie paradygmatu czasownikowego,
 zapykach z epoki męczeńskiej (17-12 w. p. Chr.). możemy obserwować pewne
 odbiegające znaczenie od materiału wedykiego. Jednak już w najstarszych
 systemie wepiałny grecki stanożytniej wznoszą się za paradygmaty, nie
 *li-nē\p-k^w-, do *lęvk^w-, etc. (Aitzetmüller 1978, 180s.). Z drugiej strony
 niczając liczbę formacji infgowanych, τὰ ποίησεν, czy wed. τὸ ποίησεν >
 τὸ ποίησεν *di-deh³-mi, *d^hi-d^he^h-mi), uwarasjąc suffixa *-sk'e\o-, czy ogry-

¹¹ Por. sporządzone fut. xtevéw do xteívov, np. π 404: αὐτόδ τε κτενέω τόνε τ ἄλλουσι
¹⁰ Por. także Schul. in Od. α 272, 2 αὐὼ ἐέ, τό ἔνθαίναω, δεαυόμετα. E.

2001, 248).

321; LIV⁵, 206f.; co do parsjanej sýtnej w bajkcykim xop. Smoczýnski

ἄρῳχτεα ἰεε. „gxmi“ (ε)τέμῃ-γ-ε-; wed. twyátté „donnet“ Nisten 1993,

larýnganej pixed suffixem *γ-ε- (por. nejanne Hsch. T 483 τένερ. στένερ.

nieszchowanego futurum *τεπέω (τεπέωω)¹¹; może w gre wchodzący xanik

wg. LIV jest to „sekundäre Weiterbildung zum Stamm *ter-“, pod wpływem

Smoczýnski 2001, 148). Forma grecka winna przynieć *τεπέω > *terῃ-γ-ε-;

twóé „forschen, doznané, doznané (cij. pixed poiejanie)“ na Σ2 > *trῃ-;

týcnego pixed na stopniu bójm twétté, twó, tos – terétté (por. lit. twáv-

432a.). W praktýce formy te zostały wýparte pixed inne należące do temá-

impérat. s-e-twávna w Buch., schr. twéwm, twétté Vailant III, 299; Koch 1990,

słowiański formy z suffixem *γ-ε- mają charakter sxcstkowy (por. pl.

stopniu bójm, słowiański na stopniu zero powk.) xannacýsác jednak, iż do

suffixem *γ-ε- od powk. *terῃ- - „dohren, reiben“ (odpowiednio grecki na

sownik τέρεω „reibe auf“ ze słowiańskim twýó jako przýkład pixed z

słow. twýó (trtté) „reiben“ ~ gr. τέρεω; LIV⁵, 632f. zastawia grecki cxa-

ocekwanie być może * (j)ez-e-) może dozostawć pod wpływem stopnia o.

w ózó, óztté > *hómeg,^h-é-γ-ε- (Vailant III, 147); \v\ w formie – waze (xa)

ni u zero *hómeg,^h-e-; po słowiańsku powiaqdzony jest rónwiez stopień o

Σ64s.). Forma grecka na jest na stopniu bójm, forma słowiańska na stop-

*hómeg,^h- „beengen“ (z \m\ na podstawie het. inf. pixed. hawawak; LIV⁵,
 obie formy kontýnnować mogą postać pixed *hómeg,^h-e- od powk.
 słow. w-v-ε-zó (-v-ε-sté) „bektánnen, spát. binden“ ~ gr. ἄχχω ὦ „erdrosseln“;
 b) przý odmienným wokalizmie pierwiaszka

(11).
 na przýgreckie *szwa-γ-ε- > *seῃῃ-γ-ε- (por. ajj. αὐό\αὐό; Peters 1980,
 A. L. 304 éν ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰὺφ ἰ�
 kiwane przý. * \shhγo:\), aspiacja powiaqdzona jest w kompozýcji, por.
 rowany pixed LIV⁵ najós larýngajny *hószwa-γ-ε- budzi zastýżenie (oze-
 Smoczýnski 2001, 161). Jeéi chodzi o interpretacje formy greckiej, to suge-
 por. také lit. szwáv, szwétté) oparým na ajj. szwétté lit. szwáv lit. szwáv-;
 *hószwa-é-γ-ε- i denominativum z suffixem nosowym szchwétté (> *szwa-ne-;
 jest słabo powiaqdzona wobec casativum ze stopniem o szwétté, szwétté >
 xrównanie nasuwa jednak pewne wgtjlowéci, do pixede formy słowiańska
 stopniu zero pierwiaszka *hószwa-γ-ε- do *hószwa- „trocken werden“. Powiaqzae
 (int.).) O bie formy kontýnnowajdy wiec przýmarie pixed na *γ-ε\o- przý
 3, 1, 433, 12)¹⁰ może zstac zastawione ze słowiańskim kompozitivum ἰ-ε-ἰε-

Barzdo często odnajdujemy sytuację, kiedy jeden pierwiastek kontynuowany jest odmiennie po grecku i słowiańsku, por. np. prezens greckie γγνῶστω „dovnać”, wobec słowiańskiego zawiś, zawiś od dwk. *g'neħ- „erkeunen”: forma grecka posiada sekundarną reduplikację wobec starszego prz. γνῶστω (*g'neħ-sk'e-),¹² jak po łac. (v)nosco i suffks *sk'e/o- (po greku nadaje znaczenie iteratywne przy tematach aorystu i dwustawne przy prezens, por. Duroux 1992, 332ss.). Cytowane przez LIV², 169 kontynuanty *g'neħ-sk'e- wg. Rix'a miały dochodzić do znaczenia iteratywne (gr. fact. arm čavavčevn „ich erkennen”) i przeciwstawiały się pierwiastkom inf. gowanym faktytywom typu wed. jāvāñti, goc. kunnaw, czy lit. (pa) žinūti > *g'neħ-ti (Rix 1992, 400). Z drugiej strony forma słowiańska dokazuje suffks *γe- przy stopniu drugim i objasniana jest jako innowacja obarta na temacie aorystu *g'neħ-, por. zawiś, gr. εἴδων (Vailiant III, 264).

Opóźnienie można zadbać dlatego, czy materiały greckie mogą być uprzedmiotem kryterium do interpretacji słowiańskiego w zakresie czasownika? Odpowiedź nie to dlatego nie jest jednoznaczna, formy greckie czasem mają głos decydujący w ustalaniu postaci rekonstrukcji, niejednokrotnie też w tym miejscu sześciodobego opisu, czy nawet filologicznego komentarza, zwłaszcza gdy cytowane są jako dane dialektalne; także wiele greckich czasowników budowanych jest w oparciu o temat starszego, odziebiającego aorystu. Widać się więc, iż niezbędne w takich sytuacjach staje się odwoływanie do faktów zewnętrznych (przebieg wszytkim wedykich, patykich). Oto przegląd słowiańskich formacji prezens, obejmujący klasę I czasownika, bez formacji infgowanych i praktycznie bez suffgowanych (por. Vailiant III, 144-216), a komentarzem ciekawych zestawień grecko-słowiańskich:

pierwiastek na stopniu drugim

jakie przykłady formacji prezens ze stopniem drugim pierwiastka mogą stanowić następujące przykłady (formy rekonstruowane wg. LIV²):

- bleđo, blesti > *p'leđ^h-e-, por. lit. blestis (blesti); ve-bleđo, -blesti > *p'leđ^h-e-, por. goc. beistans; pređo, presti > *p'leđ^h-e-, por. lit. pređis, presti; avesti, avesti > *pređ^h-e-, por. sans. cveda, szaw. kveda; avesti, avesti > *p'leđ^h-e-, por. tot. pređis, (pređt); -leđo G (ti) > *leđk-e-; međo, mesti > *međ^h-e-, por. wed. mān-; tbatē „münchen, umrühren”; pređo (parati) > *p'leđ^h-e-, por. lit. pređis, pređti; 3 pl. pređte > *p'leđ^h-e-; pređo, presti > *p'leđ^h-e-, por. lit. s'p'leđis, s'p'leđti; -pređo, pređti

¹² Por. Hdn. Παρέχῃ. τοτ ηγέχγ. 27, 23: Πῶθεν τὸ γνῶστω; ἐξ τοτ νὸν χατ. πλεονασημῶ τοτ γ Αλογικῶς ἔδωκεν ἔξ οἷ τοτ χατ στέρερον ἄγονω, ὁ, ὁ γ γνῶστω χατ χατ στυχοπῖν γνῶστω, ἔξ οἷ τοτ πλεονασημῶ γνῶστω, χατ χατ ἄναπλεγασατοπῶ. Γωνῶς ἔδωκεν.

> * (a)prēmē-gē-ē- por. lit. sprindūn, sarg. sprinduan; tek, tēštī > *tēk-ē-; srovo, (ano-
 vas) > *anēw-H-ē-; por. goc. sruwan; strig, strīštī > *strēg-ē-; tek, tēštī >
 *tēk-ē-; por. lit. tekū, tēštī; tep, tēstī > *tēp-ē-; por. lit. tepū, tēštī; ved, vēstī >
 *wēd-ē-; por. lit. vedū, vēstī; wēsk, wēštī > *wēsk-ē-; por. lit. wēskū, (wēkštī);
 zēp, zētī > *gēmp-ē-; por. tor. wed. korj. sōr. jampbī sāt; zēp, zētī > *gēmp-ē-; por. lit.
 wēdū, wēštī; zov, (zawastī) > *gēw-H-ē-; por. wed. wēdū, wēštī

W opłebie tej grupy, w przylpqbku przylkqdōw, ktōre mōzna wystawiać
 z greckimi formacjami pizenas, bery (bwaštī) > *bē-ēr-ē-, ma dokladny ob-
 powiednik w greckim qēpō – wystawienie mieci sie w opłebie grupy I.1.
 podobnie jak bery (bwaštī) wobec greckiego qēpō „opdzierac ze skōry“ >
 *qē-ē- (obok qēpō > *qē-ē-), czy stēpō, stēštī wobec gr. στēpōw >
 *stēg-ē-; w przylpqbku pozostaly, w ymagajō one paru sōw komentarza.

Przylpbanianiu sōwianiskiego czassowniku kōvō (kōvātī), przylpbczas sie
 grecki soryst kēzōōō¹³, zwlasczajc jednocznie nwszg na fakt, iż prak-
 dozwiedzonej formy pizenas, poza part. pizest. act. n Homeru kēlōn (ō-
 ζ εζ xδψε θ , ἀνασχοδμενον σχιζιθδρονε, ην λιπε κελων), ktōre byc mōze
 pochodzi z wzcznijszego *kēzōn ob formacji pizenas na * -gē\o- *kēlō
 (zastōpione przez sekundarne κζζω, por. Friak GEW).¹⁴ Zarōmno forma
 sōwianiska, jak i grecka kontynuwajdy jeden pierwiastek *kēp-ē- „schla-
 gen“ (por. takze fac. cōpō; LIV⁵, 343s.; EtlSI VI, 34θ). Wg. LIV sōw.
 kōvō, jak rōwniez dokierne m iltewskie kōvū (kōvātī) „schlazen“ nalezy
 opbaniac jako dawne stematyczne, redublikowane pizenas na stopniu o
 pierwiastka *kē-kōp-ē- (kōp-ē-). Forme bafyckō opbania smoczniki, jako
 w ynik metatezy jazygjalnej przed bōsamogōskō: bpat. kaw-C > *kawp-
 C > kaph-ē-C, podobnie jak ma to miejsce w przylpqbku jazy-
 (cōpō > *kōwge > *kēw-ē- > *kēp-ē- > *kēp-ē-); forma sōwianiska nato-
 miazt jest pizenas przylpbanie na stopniu bēpūm > *kaph-ē- > *kēp-ē-
 (smoczniki 2002, 1θ2).

pierwiastek na stopniu spofomicznym zero

pō-cēpō, -cēštī > * (s)kīp-ē-; por. fac. capō, capēre; cēst, cēštī; cōst, cōstī > *k^wit-ē-;
 -cōpō, (-cēštī) > *kēm-ē-; cēst, cēštī > *kīt-ē-; por. lit. skaitaū, skaitjūt; -dlēpō; dawō, *dētī
 (dātī) > *d^hmō-H-ē-; por. wed. dbāwātī, lit. dbmwū, dbmūtī; imō, (jēštī) > *d^hm-ē-; klāvō,
 klētī; mōpō, mētī > *mō-H-ē-; por. lit. mwū, mwūtī; pōp, pētī > * (s)dpū-ē-; por. lit.
 pūn, pūtī; rē. wōpō > *rō-H-ē-; rōp, (rōvātī) > *rō-H-ē-; por. wed. korj. rōvōt fac. rōvō,
 -ē-; -sōpō, -sōštī > *k^w (s)wīp-ē-; por. wed. kōpātī, skōpō; sēp, (sōvātī) > *sk-ē-;
 por. fac. sōpō, -ē-; tlakō (lētī) > *t^hk-ē-; takō, (tēkātī) > *t^hk-ē-; por. tr. sōr. tēt-
 wōpō, wōštī > *wōg^w-ē-; por. goc. wōwpōn; w-w-w > *wīg^h-ē-; wōp, wōštī > *Hw-ē-;
 por. lit. wōvū (vētī); zēpō, (zōvātī) > *g^hid-ē-

¹³ Por. Hsch. K 1θ27 *kēzōōō. gēyeθ A. oylχēōr.
¹⁴ Hsch. K 1θ2θ: κζζω: gaxχζζω r. η xyō.

nie posiada też odpowiednika w grece klasycznej (por. Ruygh 1967, 376).
¹⁹ Por. PY Ep 204.1; Ep 704.1; KI X 8232.1, gdzie **de-ja-me-no** \kweɣ(ʎ)amnos
jest particiolum sor. medii o niezobowiązującym znaczeniu (tym religijnym „reverend“?).
¹⁸ Por. Dupois, 1988: I, 148.

nego *k̄k̄awar por. sti. s̄r̄s̄awt̄” a d̄ȳs̄ȳm̄l̄j̄s̄ w *s̄l̄as̄- > -k'low-s-, por. k̄k̄aw̄s̄jt̄, które interpretowane jest jako „tę”. do zanikłego czas. przyimiar- lei *k'lew- ma kontynuację czasownikową po litewsku w formie k̄k̄aw̄s̄w̄ (Ostrowski 2001, 181; co do dźwięczności *ow Schmalstieg 2000, 191), a ko- (~) p̄lew-) jest starzym kanizatiwum na *-d̄ȳ\o- i stopniem o pierwiastka formy u Trautmanus 1924, 223), np. lit. p̄l̄d̄j̄w̄, p̄l̄d̄t̄ „zmywać, spłien” dostarcza bezpośredniego materiału porównawczego (por. np. zgotowania gr. τῶν jest formacją na *-ȳ\o- na stopniu zero *tr̄n̄H-ȳ-. Bałtycki nie (podobnie, jak inne przykładów) jest prostym prezens *tr̄d̄w̄H-e-, natomiast równo inny stopień wokalizmu pierwiastkowego, jak i inny sufiks: τῶνδ̄ Koch 1982, 127-133), a kolei *τῶνδ̄ wykazuje w porównaniu z τῶνδ̄ za- (Vine 1998, 76; por. Vallant III 1968.; co do całego paradigmatu zob. cie zarj̄tu *k'lew*k'lu-, por. imper. sor. x̄ȳt̄e! > *k'ł̄ewt̄, wed. s̄r̄s̄t̄ō do podobnie zarówno forma grecka, jak i słowiańska oparte są na tems- bezym pierwiastka *p̄lew-, podobnie słowo wobec x̄ȳt̄ō, przy czym prz- p̄lowo wobec gr. π̄l̄ȳō, wskazuje na tematyczną prostotę prezens ze stopniem por. jednak cątowny przy LIV⁵, 306 d̄r̄ōm̄x̄ > *p̄t̄e-β̄t̄om̄H\p̄t̄m̄H(-). Nie posiada greckiego odpowiednika (por. wed. r̄w̄d̄t̄t̄ *p̄t̄e-r̄w̄H\p̄t̄m̄H; zestawiana z greką, za wyjątkiem τῶνδ̄ (r̄w̄t̄) > *p̄t̄e-r̄w̄H- „p̄t̄m̄H”, które d̄ȳf̄f̄on̄gic̄ne, lub w̄l̄t̄m̄ē l̄ēr̄ȳw̄d̄ēs̄, Koch 1982, 130) w zasadzie może być słowo (s̄l̄w̄t̄) i (-tr̄w̄t̄) („ernähren”, mimo różnego pochodzenia) (p̄w̄k̄i- u -p̄low (p̄l̄w̄t̄) „regeln, schwimmen”, τῶνδ̄ (r̄w̄t̄) obok r̄w̄t̄ „p̄t̄m̄H”, „-ov-:-- Wyodrębniana przez badaczy grupa czterech czasowników z tem. -ov-:-- Typ p̄low (p̄l̄w̄t̄)

ostatcznie rozstrzygnąć o wyjątku rekonstrukcji.
Wyq̄ȳs̄e się więc, że w tym przykładu rzeczywistej materii grecki może gularny VRH > V-RV, por. np. *w̄ȳH-es w̄d̄ȳas̄, *ḡw̄H-e- („d̄ȳw̄t̄”, etc.). przyjęcia (w wed. zanik larj̄w̄s̄l̄nej przed sufiksem wokalizującym jest re- przeciwstawiającej, jak również wed̄ȳckiej jest jak na przykład do formacji prezens *k'w̄ēȳh̄s̄\k'w̄ēȳh̄s̄-, to misijną przykładać, że zarówno inter- przyjęcie rekonstrukcji *k'w̄ēȳh̄s̄- a nie *k'w̄ēȳ- i co za tym idzie inny wyq̄ȳs̄e przyt. **de-ja-me-no** jest natomiast słowem. ¹⁹ Też (Wanderers 1987, 189; v.d. Laar 1999, 33^{6c}); czy domniemy a myk. ° rozróżnić może być wykładniczo analogizacja do s̄l̄ōw̄n̄ t̄ȳ d̄ȳk̄k̄ōx̄ōd̄ōz̄ō w̄ōd̄ōz̄ō (εὐδοκία) jeśli je porównamy z jon. att. εὐδ̄ōz̄ō. ¹⁸ Stoję o w. LIV⁵, 108), hom. εὐδοκία, lesb. εὐδοκία (cf. Gauthier 1999, 3, 17; opor ze

²¹ Průhlednost do typu *-ye/o- i interpretace jako iterativum-intensivum již u Stanga (Stang 1942, 41as; por. také Ivanov 1981, 103; opis grupy u Vasilanta III, 208s.).

Carl Winter Universitätsverlag.
 Frisk, GEW = Frisk, H. 1960, Griechisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
 I-II. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
 Franke = Franke, E. 1962-1965, Litauisches etymologisches Wörterbuch. Bde. demia: Nakladatelství Akademie věd České republiky.
 Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha 1989. Academia.
 Emlert-Meillet = Emlert, A.-Meillet, A. 1904, Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots. Paris: Klincksieck.

Eichner, H.-Reinhart, J. 1997, Rec. z Etymologický slovník jazyka staroslověnského. 7: kritičtější. Praha: Academia, 1997, s. 381-437, in: Werner. Slavistisches Jahrbuch 43 (1997), 297-300.

Duboux, Y. 1992, Le verbe grec ancien. Eléments de morphologie et de syntaxe historiques. Louvain-la-Neuve: Peters (Bibliothèque des CILL. 61).
 BCLL 33\34\35.

Dubois, L. 1986, Recherches sur le dialecte arcadien I. Grammaire, II. Corpus dialectal, III. Notes-index-bibliographie. Louvain-la-Neuve: Bibliothèque des cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain.
 DELG = Chantraine, P., Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots. Paris: Klincksieck. Tome I (A-D) 1968, Tome II (E-K) 1970, Tome III (L-P) 1974.

Brize, C. 1976, Le dialecte grec de Pamphylie. Documents et grammair. Paris: Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul 26.
 græe Slavicae Dialecti Veteris XII).

LITERATURA

*gri.γā > *g^wiHāH > *g^wiH³ep²- (Smoczyński 2001b, 181²¹).
 wyprzedza listu po zaniku larwannej w kontekście iHV, jak w gjo > sownika prymarnego, gdzie w sekwencji iV jota konyuuje gide, jako wciągnięty w system alternacji *iV-V :: i-C, charakterystyczny dla czar- > tréy-es), gdy zaś pojawił się przed wokaliznymi koncówkami „został tek anłydcyjnego zwięzła (por. sca. trýe, lit. trýs > *trivis > *trivēs por. ca. zjōti) ale i przed C (-yti). Sufiks *-éye- wydasje w psł. -iγs-wskn-

Óstrowski, N. 2001, Angeblich primäre Totpräsentien im Litauischen. *Historische Sprachforschung* 114, 1 (2001), 177–190.

Meiser, J. 1993, Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft 72. J. Bendschman, J. A. Harðarson und Ch. Schaefer hsg. von G. H. Rix zum 65. Geburtstag. Unter Mitarbeit von Narten, J. 1993, Idg. „donnerin“ und „stöhnen“. *Indogermanica et Italica*. Festschrift für H. C. Melchert. (Ergänzungshefte zur Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung 32).

Melchert, H. C. 1984, *Studies in Hittite Historical Phonology*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. (Ergänzungshefte zur Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung 32).

Meisner, T. 2001, Rezension von LIV. *Lexikon der indogermanischen Verben*. Kratochvíl 46 (2001), 30–36.

Machek, J. 1957, *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Nákladem Ústavu československé Akademie věd. Rix, Wiesbaden 2001: Dr. Ludwig Reichert Verlag. verbesserte Auflage bearbeitet von Martin Kümmel und Helmut Zehnder, Reiner Lip, Brigitte Schimmer, Zweite, erweiterte und überarbeitete Auflage bearbeitet von Martin Kümmel und Helmut Kümmel. Unter Leitung von Helmut Rix und der Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter bearbeitet von Martin Kümmel, Thomas Rix = *Lexikon der indogermanischen Verben*. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen. Unter Leitung von Helmut Rix und der Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter bearbeitet von Martin Kümmel, Thomas Rix, Wiesbaden 2001: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Latta, K. (ed.), 1953–1966, *Weschni Alexandrini lexicon*. 1–2 (A–O). Hannover: Einar Munksgaard editore.

Larsson, H. M. F. M. 1999, *Description of the Greek Individual Verbal System*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi. (Leiden Studies in Indo-European Linguistics Band II: Announcements. München. Band I: Text. Band II: Announcements. München. Das morphologische System des altgriechischen Verbums. Koch, Ch. 1990, *Das morphologische System des altgriechischen Verbums*. Band I: Text. Band II: Announcements. München.

Koch, Ch. 1985, *Zur Flexion der slav. Paradigmen mit Verbalstamm auf -ov- ~ -u-*. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 45 (1985), 127–133.

Kluge, F. 1999, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 23., erweiterte Auflage. Bearbeitet von E. Seebold. Berlin-New York: Walter de Gruyter.

Klingenschmitt, G. 1982, *Das altarmenische Verbum*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Ivanov, V. V. 1981, *Славянскія болѣејскія тавтологическія глаголи*. Москва: Издательство Наука.

Hajnal, I. 1990, *Die indogermanische Verbalform e-e-to*. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 51 (1990), 21–75.

Gauthier, Ph. 1999, *Nouvelles inscriptions de Claros: décrets d'Aigai et de Mylasa pour des jeunes colophoniers*. *Revue des Études grecques* 112, (1999) 1–36.

- Peters, M. 1980, Untersuchungen zur Vertretung der indogermanischen Larvalde
im Griechischen. Wien: Österreichische Akademie der Wissen-
schaften.
- Risch, E. 1974, Wortbildung der homerischen Sprache. Berlin-New York: Walter
de Gruyter.
- Ritter, R.-P. 1993, Studien zu den ältesten germanischen Entlehnungen im Ostsee-
fennischen. Frankfurt am Main: Peter Lang. (Opuscula Fennoa-
Ugrica Gotttingensia V).
- Rix, H. 1992, Historische Grammatik des Griechischen. Laut- und Formenleh-
re. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Rix, H. 1995, Einige lateinische Präsenstammbildungen zu Set-Wurzeln. Ana-
lecta Indoeuropaea Cracoviensia, vol. II: Kurzyłowicz Memorial Vo-
lume. Part One. Ed. by W. Smoczyński. Cracow: Universitas,
399–408.
- Ruijgh, C. J. 1967, Études sur la grammaire et le vocabulaire du grec mycénien.
Amsterdam: Hakert.
- Schmalstieg, W. R. 2000, The Historical Morphology of the Baltic Verb. Journal of
Indo-European Studies. Monograph No. 37.
- Smoczyński, W. 1994, Kilka problemów słowiańsko-litewskich. I. Słow. weneć : lit.
wainkwaś. 2. Ps. *čezopti : lit. kęžta. 3. Ps. *dęgna : lit. dengw. Sla-
wia 63 (1994), 502–512. (Charakteria Veneciaso Maschek oplata).
- Smoczyński, W. 2001, Jezyk litewski w perspektywie porównawczej. Kraków: Wy-
dawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Smoczyński, W. 2001b, Litewskie stógas opok innych refleksów pie. pierwiaszków
na *-h₂T. Wzrostu indywiśca et philologia Michaeli Hainke de-
dicata. Eds. J. Marcinikiewicz & N. Ostrowski. Poznań: Katedra
Skandynawistyki i Baltologii, 17–27. (Poznańskie Studia Baltys-
tyczne I).
- Smoczyński, W. 2002, Uwagi larwjalistyczne do niektóych wzrostów słowiańskich
i litewskich. Dzieje Słowian w świetle leksyki.
- Sowa, W. 1998, Notes on Mycenaean Verbal Morphology. Indywiśca Baltica 7
(1998), 271–297.
- Stang, Chr. S. 1942, Das slavische und baltische Verbum. Oslo.
- Trautmann, R. 1923, Baltisch-Slavisches Wörterbuch. Göttingen: Vandenhoeck and
Ruprecht.
- Vallant III = Vallant, A. 1966, Grammaire comparée des langues slaves. Tome III.
Le verbe. Paris: Klincksieck.
- Vine, B. 1998, Aeolic ópetov and Deverbative *-ét- in Greek and Indo-European
an. Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft (Vor-
träge und kleinere Schriften; 71).

Notes on the Slavic primary present formations

It seems that the research on verbal systems takes a central position in the modern historical linguistics. Such an assumption could easily be supported by the number of monographs published during last 20 years, devoted to the singular verbal categories as well as to the verbal systems of the Indo-European languages. It seems also that one of the most important works concerning such problems is the LIV (*Lexikon der Indogermanischen Verben*, Wiesbaden 1988; second edition Wiesbaden 2001), based mostly on the material from Old Indic, Greek and Hittite.

The aim of the article is to give the description of some Slavic primary present formations, especially their outside Slavic correspondences, which can be quoted after different grammars or etymological dictionaries. Such comparisons are rarely accompanied by a full comment. First, the article yields some methodological remarks (the formations with identical root vocalism; with identical suffix; with the same or different root vocalism, etc.); then follows the description of some interesting examples from the Slavic I verbal class: the Greek forms vs. Slavic correspondences with a root in the zero grade; then with a root in the lengthened grade; the problem of *plav*, *plati* type, etc. In the end follow some observations on the verbs of *bor*, *brati* type, which can be explained as the result of disappear of the original laryngeal.

Warsaw@vela.flg.wj.edu.pl
ul. Miskiewiczza 9/1, 31-120 Kraków, Polska
Uniwersytet Jagielloński

Видеоматериалы по теме «Семья»
и «Семейные ценности»
• в сети Интернет
и в печатной форме.

Психологические аспекты
семейных отношений
и воспитания детей
в семье.
Хорошо, что вы обратились к этому вопросу.

Тема «Семья» является одной из
важнейших в жизни человека.

• Семья – это группа людей,
связанная кровными
и духовными узами.

• Семья – это группа людей,
связанная кровными
и духовными узами.
Она является основой
личности и общества.
В семье человек получает
защиту, поддержку и любовь.
Семья – это место, где
человек может реализовать
свои таланты и способности.
Семья – это школа жизни.
В семье человек учится
любви, уважению и ответственности.
Семья – это оплотнение
наших чаяний и надежд.

и является основой личности
и общества.

Дети – это будущее нашей страны.
Мы должны обеспечить им
лучшие условия для жизни.
Семья должна быть местом,
где дети могут расти и развиваться.
Семья – это школа жизни.
В семье человек учится
любви, уважению и ответственности.
Семья – это оплотнение
наших чаяний и надежд.
Семья – это место, где
человек может реализовать
свои таланты и способности.
Семья – это школа жизни.
В семье человек учится
любви, уважению и ответственности.
Семья – это оплотнение
наших чаяний и надежд.

населенітва Падляньска (впешньска-закходнославянска) – дгалтпійскія пер-
кріпны адзаведнікі з давстаковань, нясонна і дод і адносна, пэўнасьцю пра-
дзавляюць ад страважытных ўплывах дгалтпійска на мову славянскага

ЛІТАРАТУРА

Барыш	Baroš Fr.: <i>Dialektický slovník moravský</i> . Praha, 1906.
Блезэ	Blese E.: <i>Alcuni rapporti fra il bianco russo e le lingue baltiche – Studi baltici</i> , t. V 1935–1936.
ДСН	Давно-славянскае асцалебаванне. Москва, 1974 і наст.
Дэрындаў	Dubisavl I.: <i>Trakisch-dakische Studien</i> . I. Die trakisch- und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen // <i>Балтыко-славянскія</i> 1969, № 13/2, сс. 87–96.
Дзіні	Динн, Пётро В.: <i>Балтыцкае вэчкв. Москва</i> , 2002, стр. 241–246.
Мазэк	Machek V.: <i>Etymologický slovník jazyka českého</i> . Academia, Praha, 1971.
Піўс. рэ.	Топоров В. Н.: <i>Прыскае вэчк. Словае А – Я. Наўка, Мос-кв.</i> , 1975–1980.
Скок	Škok P.: <i>Etimologický slovník hravského jazyka</i> [kij]. I. Zagreb, 1971.
СІС	Словнік аргаваньно-славянскага жэчкв. I – IV. Прага, 1958–1970.
Тэўвалд	Turwald K.: <i>Die Balten des vorgeschichtlichen Mittelalters</i> // <i>Archaeologia an etnologija</i> . 1968. Vol. 8. 2. 135–147.
Фэнкел	Frenkel E.: <i>Litawisches etymologisches Wörterbuch</i> . Heidelberg, 1962–1965.
Піўн	Лексічны дапаможны ў дэкаўскім мове. Мінск, 1969.
ЦА	Český jazykový atlas, I. Academia, Praha, 1993.

К прадэме дгалтпійска в рэшкэ мавэ

В стале расматрываецца около 30 рэшкэ дгалтпійскіх лексі-
скага прыкладу, падтвэрджаюць мысьлю В. Н. Топорова о прэ-
дзаваньні в наўкае I тыс. дгалтпійскага мавэ наўкае галтпійскага –

лектах ўказанаго з'бегла.
свёдо-зпад Рэжым, н' как бездартат, нязнаме б'ялпэмов в дна-

Вул. Якуба Ковале 43, нэ. 18, 220113 Мінск, Беларусь

V slovníku prstov Kálalovcov (Kálal 1923: 163) nachádzame aj heslo *Harász* so významom 'obří bějčnè postavý', (zo slovníka F. Š. Kotta, tam z P. Dobšinského). Ak predpokladáme, že začiatkom 16. storočia koncom 17. storočia, môžeme dovodiť formu tohto výrazu rovnakú, ako *harász. Je veľmi pravdepodobné, že etymologické hľadiska ide o výraz rovnakého pôvodu ako *harász* 'priváženec, vyznávač ariazim'; tento predklad si však vyzápuje podobnejšíu argumentáciu.

Ako ariazim sa označuje učenie alexandrijského kňaza Ariasa (gr. Ἀριάζης, lat. Arias; † okolo 330) o Svätej Trojici³, odsúdené na nicejskom cirkevnom koncile v r. 325⁴. V 16. st. sa označenie *harász* prienieslo⁵ na novodobých, predovšetkým reformáckych odporcov dogmy o Božej trojici-dinosti (tzv. antitrinitári), ktorých stúpenci pôsobili od polovice 16. st. najmä v Poľsku a Sedmohradsku⁶.

Počtené doklady na výraz *harász* z obdobia 17. a 18. storočia uvádza historický slovník slovenského jazyka (I: 90), kde sa význam tohto výrazu vysvetľuje ako 'prislúšník kresťanskej sekty, ktorej [znika v 18. storočí] z Ariova učenia; potom napr. nasledujúci doklad uvedený v H221: tak dokazuje, že in concilio Niceno proci *harászom* (Thamassý, M.: Prava katolícka rúcný knýka... Trnava 1691). Nachádzame sa však, že vzhľadom

¹ Príspevok vznikol a podporou Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a Slovenskej akadémie vied (číslo grantu 2\1055\22).

² K protetickému *h-* v cudzích slovách potom. Stanislav (1967: 571; tam aj príklady *hářez*, *hář*, *hářka*, *hářka*, *hářka*, *hářka*, *hářka*).

³ „Bůh Otec je pro Ariea jediný, věčný, nerozumný počátek všeho. Šel jako Logos z něho rozumný představuje existenci mezi Bohem a stvořením...“ (Pavlinová a kol. 1994: 140, s. v. *ariazim*).

⁴ Podobnejší teologický výklad uvádza napr. Ritter (1978).

⁵ Prens názov starších heréz na nové náboženské smery sa niekedy hodnotí ako „allen Heresologen gemeinsame Tendenz, neue Häresien in das Knäuel der schon längst widerlegten und überwundenen frühchristlichen Sekten zu verweisen...“ (Flemming 1976\1977: 30; v najväčšom na A. Borsta).

⁶ „Von den reformatorischen Theologen als neue Arianer, und Spallianer, bekämpft und verdrängt, erlangten sie (Antitrinitarier – L. K.) seit 1562 in Polen und Siebenbürgen „Aufrecht und Heimatsrecht“ (Bentsh 1978: 108). K polským ariazim potom. Glover (1978: 68–70, s. v. *ariazim*), k situácii v uhorskom Sedmohradsku predlana Balász (1990).

Benath, G. A., Antikritarier. In: Theologische Realenzyklopädie. Bd. III (An-
selm von Laon - Aristoteles\Aristoteles). Berlin - New York
1978, s. 168-174.

Blaho, J., Substrats přeromana en slovakne (ú, danba, manna, arava, dnamn).
In: Línvúvística Slovaca. III. Bratislava 1941, s. 25-40.

Cortelazzo, M., Marcató, C., I dialetti italiani. Dizionario etimologico. Torino 1998.

DLR Dictionarul limbii române. București 1913n.

E212 Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha 1989n.

Fałowski, A., Nazywy obywateli w języku dawnych Słowian Wschodnich (przy-
czynki do studiów etnolingwistycznych). Rocznik Slawistyczny, LI,
1998, s. 87-94.

Flemming, D., Zur germanischen Abgrenzung von Gruppen nach Glaubens Sprache
und Beruf. Germanistische Hefte, 3, 1976\1977, s. 1-80.

Gloger, Z., Encyklopedie staropolska. I (Tom I). Warszawa 1958.

H211 Historický slovník slovenského jazyka. Bratislava 1991n.

Kálal, M., Slovenský slovník a literatúra aj náreč. Banská Bystrica 1933.

Kretzenbacher, L., Schimpfwörter aus nationaler und aus religiös-konfessioneller
Gegnerschaft. In: Stetortypvorstellungen im Altladelschen. Beiträge
zum Themenkreis Fremdbilder - Selbstbilder - Identität. Festschrift
für Georg Schrovok zum 65. Geburtstag. (= Münchner Beiträge zur
Volkswunde. 8.) München 1988, s. 67-72.

LEI Lessico etimologico italiano. Wiesbaden 1970 n.

Machek, V., Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha 1957.

Müller, K.-L., Übertragener Gebrauch von Ethnika in der Romanica. Eine verglei-
chende Untersuchung unter Berücksichtigung der englischen und der
deutschen Sprache. Meisenheim am Glan 1973.

Müller, K.-L., Rechtgläubige und Ketzer. Zur Geschichte der Bezeichnungen für
Orthodoxie oder Rechtgläubigkeit im Abendland. In: Die roma-
nischen Sprachen und die Kirchen. Romanistisches Kolloquium III.
Tübingen 1990, s. 109-122.

Nova księga przysłów i wyrazów przysłówowych polskich. Warszawa 1969-1978, 4
zv.

Pavlinovská, H. a kol., Udalismas, křesťanstvo, islav. Slovník. Praha 1994.

Ritter, A. M., Arrianismus. In: Theologische Realenzyklopädie. Bd. III (Anselm
von Laon - Aristoteles\Aristoteles). Berlin - New York 1978,
s. 692-719.

Schullerus, A., Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch. Erster Band (A-C). Ber-
lin - Leipzig 1924.

SD Slavianskije drevnosti. Etnolingvističeskij slovar', pod redakcijej
N. I. Tolstogo. Moskva 1995n.

SS1 Slovenský slovník náreč. I (A-K). Bratislava 1994.

From the Slovak Mythological Lexicon: *Havani*

In the author's opinion, Slovak *Havani* (pl.) 'giants' (in Slovak fairy-tales) can be traced back to Slovak word 'A' supporter of Arianism, hereby named after the Alexandrian priest Arius († about 336 A. D.); 2. (during the Reformation) anti-Trinitarian. The semantic shift may be reconstructed as 'Anti-Trinitarian' < 'heretical' < '*non-Christian' pagan' < 'mythological figure' giant'.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Panské 20, 813 04 Bratislava 1, Slovensko
inbork@kozmas.sk

...зависит от того, как будет реализован механизм, позволяющий обеспечить взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями. В частности, необходимо обеспечить взаимодействие с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями. В частности, необходимо обеспечить взаимодействие с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

Настоящий документ является частью проекта закона, направленного на совершенствование государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

В соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, документ разработан в целях совершенствования государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

¹ В соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, документ разработан в целях совершенствования государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

² В соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, документ разработан в целях совершенствования государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

³ В соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, документ разработан в целях совершенствования государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

⁴ В соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, документ разработан в целях совершенствования государственного управления. В частности, документ предусматривает создание единой системы государственного управления, которая будет обеспечивать взаимодействие с различными субъектами, в том числе с органами государственной власти и местного самоуправления, а также с гражданами и организациями.

договор (КТСР) , контракт (КТСР) , договор , договор (КТСР) , контракт (КТСР) , договор (КТСР) , контракт (КТСР) ;

договор : договор (КТСР) , договор (КТСР) , договор (КТСР) , договор (КТСР) ;

договор : договор (КТСР) , договор (КТСР) , договор (КТСР) ;

договор : договор (КТСР) , договор (КТСР) ;

договор : договор (КТСР) , договор (КТСР) ;

⁹ Контракт , контракт (КТСР) .
¹⁰ Договор , договор (КТСР) , договор (КТСР) .
¹¹ Договор , договор (КТСР) , договор (КТСР) .

и не может быть признана действительной, если она не имеет
подписей и печатей должностных лиц, уполномоченных
на совершение подобных действий. В соответствии с
пунктом 1 статьи 170 Гражданского кодекса Российской
Федерации, сделка, совершенная в форме, не предусмотренной
законом, ничтожна. В силу статьи 169 Гражданского
кодекса Российской Федерации, сделка, совершенная
в форме, не предусмотренной законом, ничтожна, если
она совершена в форме, не предусмотренной законом.

Исходя из изложенного, сделка, совершенная в форме,
не предусмотренной законом, ничтожна. В силу статьи 169
Гражданского кодекса Российской Федерации, сделка,
совершенная в форме, не предусмотренной законом,
ничтожна, если она совершена в форме, не
предусмотренной законом. В соответствии с
пунктом 1 статьи 170 Гражданского кодекса
Российской Федерации, сделка, совершенная
в форме, не предусмотренной законом,
ничтожна.

В соответствии с пунктом 1 статьи 170
Гражданского кодекса Российской Федерации,
сделка, совершенная в форме, не
предусмотренной законом, ничтожна.

¹⁵ В соответствии с пунктом 1 статьи 170
Гражданского кодекса Российской Федерации,
сделка, совершенная в форме, не
предусмотренной законом, ничтожна.
¹⁶ В соответствии с пунктом 1 статьи 170
Гражданского кодекса Российской Федерации,
сделка, совершенная в форме, не
предусмотренной законом, ничтожна.
¹⁷ В соответствии с пунктом 1 статьи 170
Гражданского кодекса Российской Федерации,
сделка, совершенная в форме, не
предусмотренной законом, ничтожна.

то» яовордпвантом эннэжолан ргтэвднлдан хрвдүдс хнтонм оФ
-уул ымондн нндвдрддрддтн рлд ,кат :«ажхдг то» н «вдүдтлүк
-вас в вонлд «лорд ояндүдтлүк» аяа агтэвү тэүдэгс млд лмвл
-олом ,эвтэжүмвэ о нмвнлд с тоядвг кшвүвэд) эдрдбд мондэд
йоворд элср элсрү сбрүд нмрүдоло нлн нмвнлд тмрор ояддөрн хнд
тэвлдсрү итсвгн атам долт йнннлд тоявнрдтсү ,нрон йннрд
иддлср итсвгн йонлрдтнрдгэ в в ,ннд эн хыдопом үдохыа я ннлд
-ырдүдср онлрдтнрүрүд өлрөдмвн ;ншт ү нмвнлд ргтэвштотү ртэ
рнншэвөвопо олокоернлорамнс оялд с эннлд в ирдүд мохннэж эннв
енксернлтснмөфвс н кат ,((111-111 , I ДС) ытсвгн нтронтсвгн о
н «ояндүдтлүк» н отот (201-201) млд аяос оломо нтронжомеоя
дүнн с нвтэвтэгоо в ргтэвнвдвдвдүдүдтүлом явнтон «нвюжэ»
-мтснс йннлор ,рдг олово аянн ,нлн) **йонлор йонмтэсн-оннл**
-нлдср «вшүрдү ргдосо ргтэвдүддо мымс мт – (нндүддн йон
вантом ,үдүмнрдү К дрд өнв илнрднөн өдрдотоя ,кювдрдвантом «хн
(млд) эвлмвэс өмондн в йнннвэвнлүд ,втэв олод ,отолтэс
-овмнс вн рндүдү рвксернмннотнв аяа ргтэвлор ,эдэм мурвоорү
-осо н) дрддо йннэдвас «отшоудмнрдүдтн» ,втэв отонсрү үкнл
-оя хкямвд , в мтсвгн «йонлор» йонмт с отоннвгн өнв оннэд
өннөрвэодо оокоернлорамнс аяа өннвонсодо тэврүдлоп но йорд
,ввд ргдтс ,вжмэлолор млд .с ,((111 ргтср) нндүдүд
йондо в нкүдүдтлүк нвтэвдөрн йнрдэ ожкят в , (111, 181 ошвн)
,внтсвгн втсвгн нлсэ ,йоннл йонсврд нрон йонрд йовдөр элср
, (111, 221 нндүднйвд ; 111, 111 ргтср) внтсвгн нлсэ – йонд н
-ндвантом «втоннэдосо» ,втоннндэ вн рдромсөн ,ргтэмүгд
-өн мннэсөрдөр вн ргтэвнвдүдүд ,втэв олодкят нрдотн йонно
-отокон инлэдүдтлүд тгүдүд ,вордтөв хнннлвантом хкнлркс
-нтм в вгншөвдвдвдтнрмрор өннл нлн кат ,нннл өннөсрү
«өшнлор ,осрор» :рдүднн .воткят дрд өмнндвдвдн йоннлв
,вдүдүд ,жмолос – «оокоер ,оннлос» ;млв ,олмл ,ввд –
-лорн я ргтэвнотот оялот ,өннлэддөн одл-отр» ;рдүднн
«өннвнлор ,оннвнлор» ;вдүднн ,нлн оннвнлор
-онн өн нлн үннлрддср оүдөр өшнөмн» ;вдүднн ,вдүднн
– «онлор» ;жмолос ,млд ,вдүднн ,вдүднн – «нннл өш
-өн ,ондрднэн» ;вдүднн ,вдүднн – «оохүдү» ;вдүднн ,вдүднн
;жмолос ,жмолос – «нндүднн өшнлор ,вдүднн өн ,вдүднн
«отнлор ,өлөдн» ;жмолос ,лор – «ордтү мөлөрвн ргтэвнлор»
.рд н влорос – «оннлор» ;жмолос –

-кят хксернлор ипндүдн йонвдүдн вкнфнлор воннлвантом
өннэжвдүдн өмтсвгн өнлор өсдс отр ,мот в өжкят тнотос в
ововдүдн ,вдүднн ,вдүднн ,вдүднн

СЛСЗ Гловарь словарей словообразовательных (семантических) значений. Новосибирск, 1999.

СД Гловарь терминов: Этимология. Словарь. В 2 т. Под ред. Н. Н. Толстого. М., 1992-1993. Т. 1-2.

СПТ Гловарь терминов. Пермь, 1999. Вып. 1-2.

СПП Гловарь терминов в словообразовании. Состав. В. М. Мокняко, Т. Т. Никитина. СПб., 2001.

СРЛК Гловарь терминов словарей Кавказа и сопредельных областей. СПб., 1994. Вып. 1-2.

СРЛС Гловарь терминов словарей Србско-Хорватского языка. Саратов, 1994-1997. Т. 1-7.

СРДТ Гловарь терминов словарей Ростов-на-Дону, 1972-1976. Т. 1-3.

СРНТ Гловарь терминов словарей народов. Л., 1986-1990. Вып. 1-2.

СРСТСП Гловарь терминов словарей словообразовательных терминов. Томск, 1992-1996. Т. 1-3; 1998. Под ред. В. М. Мокняко, А. К. Степанова. Л. Н.: Гловарь терминов фразеологизмов. Нестандартно-этимологический словарь. СПб., 1999.

ССЛО Костромская М. В.: Гловарь словообразовательных терминов. СПб., 1998.

Толстопл 1989 Толстопл С. М.: Терминология словообразовательных терминов. М.: Наука, 1989. С. 215-229.

Толстопл 1996 Толстопл С. М.: Смысловая нагрузка в словообразовании. М.: Наука, 1996. С. 195-208.

ТООФРП Терминология словообразовательных терминов. Состав. Т. Т. Шаляпина, Л. С. Лаврентьева. Л., 1987.

Трошнина 2002 Трошнина Н. А.: Терминология словообразовательных терминов. М.: МЛЭ, 2002.

СРЛСФ Фразеологический словарь терминов. Состав. Новосибирск, 1983.

СЭМФ Фразеологический словарь терминов. Киев, 1983. Кн. 1-2.

Восстановление О.В.: Трехстороннее соглашение между
 «Федеральное агентство по техническому регулированию
 и метрологии» (Федеральное агентство по техническому регулированию
 и метрологии) и «Российский государственный университет
 имени Ломоносова» (РГУ имени Ломоносова) в области
 интеллектуальной собственности.

СНС

СТ МЭ

СОР

Исключение: «Регистрация и использование интеллектуальной собственности»
 и «Использование интеллектуальной собственности в коммерческих целях»
 Федерального агентства по техническому регулированию и метрологии,
 Москва, ул. Петлякова, 83/84 (Федеральное агентство по техническому
 регулированию и метрологии).

Семья не могла бы существовать без любви и взаимности. Семья — это не просто кровные родственники, это люди, которые живут вместе, любят друг друга, заботятся друг о друге. Семья — это то, что дает нам чувство принадлежности, чувство ответственности. Семья — это то, что помогает нам преодолевать трудности, это то, что дает нам силы и поддержку. Семья — это то, что делает нашу жизнь полноценной и счастливой. Семья — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

Семья — это не просто кровные родственники, это люди, которые живут вместе, любят друг друга, заботятся друг о друге. Семья — это то, что дает нам чувство принадлежности, чувство ответственности. Семья — это то, что помогает нам преодолевать трудности, это то, что дает нам силы и поддержку. Семья — это то, что делает нашу жизнь полноценной и счастливой. Семья — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

Наша семья — это то, что дает нам чувство принадлежности, чувство ответственности. Наша семья — это то, что помогает нам преодолевать трудности, это то, что дает нам силы и поддержку. Наша семья — это то, что делает нашу жизнь полноценной и счастливой. Наша семья — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

Наша семья — это то, что дает нам чувство принадлежности, чувство ответственности. Наша семья — это то, что помогает нам преодолевать трудности, это то, что дает нам силы и поддержку. Наша семья — это то, что делает нашу жизнь полноценной и счастливой. Наша семья — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

Одна из главных задач семьи — это воспитание детей. Воспитание — это процесс, который помогает детям стать ответственными, самостоятельными и счастливыми людьми. Воспитание — это то, что дает детям чувство принадлежности, чувство ответственности. Воспитание — это то, что помогает детям преодолевать трудности, это то, что дает им силы и поддержку. Воспитание — это то, что делает жизнь детей полноценной и счастливой. Воспитание — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

Семья — это то, что дает нам чувство принадлежности, чувство ответственности. Семья — это то, что помогает нам преодолевать трудности, это то, что дает нам силы и поддержку. Семья — это то, что делает нашу жизнь полноценной и счастливой. Семья — это наше будущее, это наше счастье, это наше благо.

«Ф. II, 313», «Положение о выборах в органы государственной власти Республики Беларусь», «Положение о выборах в органы государственной власти Республики Беларусь».

Можно отметить, что в настоящее время в Республике Беларусь действует Конституция Республики Беларусь, в которой закреплены основные принципы государственного устройства и избирательного права. В частности, в Конституции Республики Беларусь закреплено, что выборы являются свободными, справедливыми, открытыми, честными, прозрачными и конкурентными.

Особое внимание следует уделить тому, что в настоящее время в Республике Беларусь действует Закон Республики Беларусь «О выборах в органы государственной власти», который устанавливает порядок проведения выборов в органы государственной власти.

В настоящее время в Республике Беларусь действует Закон Республики Беларусь «О выборах в органы государственной власти», который устанавливает порядок проведения выборов в органы государственной власти. В частности, в этом законе закреплено, что выборы являются свободными, справедливыми, открытыми, честными, прозрачными и конкурентными.

В настоящее время в Республике Беларусь действует Закон Республики Беларусь «О выборах в органы государственной власти», который устанавливает порядок проведения выборов в органы государственной власти. В частности, в этом законе закреплено, что выборы являются свободными, справедливыми, открытыми, честными, прозрачными и конкурентными.

В настоящее время в Республике Беларусь действует Закон Республики Беларусь «О выборах в органы государственной власти», который устанавливает порядок проведения выборов в органы государственной власти. В частности, в этом законе закреплено, что выборы являются свободными, справедливыми, открытыми, честными, прозрачными и конкурентными.

В настоящее время в Республике Беларусь действует Закон Республики Беларусь «О выборах в органы государственной власти», который устанавливает порядок проведения выборов в органы государственной власти. В частности, в этом законе закреплено, что выборы являются свободными, справедливыми, открытыми, честными, прозрачными и конкурентными.

Древнерусское слово может быть связано с глаголом: *дръскати* «драть, царапать» (Словарь В. Даля). В «Хлебной книге» (1848) упоминается «дръскати» в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля).

В древнерусском языке слово «дръскати» встречается в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля). В «Хлебной книге» (1848) упоминается «дръскати» в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля).

В словаре В. Даля «дръскати» встречается в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля). В «Хлебной книге» (1848) упоминается «дръскати» в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля).

Несомненно, что слово «дръскати» встречается в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля). В «Хлебной книге» (1848) упоминается «дръскати» в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля).

Очевидно, что слово «дръскати» встречается в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля). В «Хлебной книге» (1848) упоминается «дръскати» в значении «драть, царапать» (Словарь В. Даля).

Словарь В. Даля, II, 410; Ф., II, 212.

«...»
...
...
...
... (8, III, Ф) ...

...
...
...
...
... (ЕЦУМ, III, 240).

...
...
...
...
... (ЕЦУМ, I, 478) ...
... (ЕЦУМ, III, 111) ...
... (ЕЦУМ, I, 302).

...
...
...
...
... (ЕЦУМ, I, 101).

...
...
...
...
...
...
... (ЕЦУМ, I, 424; ПЗВ, X, 318).

Два формулы в фразеологическом употреблении являются синонимами, но в фразеологическом употреблении они могут употребляться по-разному. Например, «ж. т.» и «ж. т.» являются синонимами, но в фразеологическом употреблении они могут употребляться по-разному. Например, «ж. т.» и «ж. т.» являются синонимами, но в фразеологическом употреблении они могут употребляться по-разному.

Взаимосвязь между этими понятиями является сложной. Например, «ж. т.» и «ж. т.» являются синонимами, но в фразеологическом употреблении они могут употребляться по-разному. Например, «ж. т.» и «ж. т.» являются синонимами, но в фразеологическом употреблении они могут употребляться по-разному.

УСЛОВНЫЕ СОРЯЩЕНИЯ

Дьяченко И. С. «Словарь украинского языка». Киев, 1987.	Браст
Материалы по истории украинского языка. Ред. И. П. 1978.	Бж. У.
Вип. 2.	
Вялков Р. Ю.: Лексико-семантическая характеристика названий в украинском языке // Проблемы украинского языка. Киев, 1990.	Вяк
Лорд О. Лексика: Украинское словообразование в лексикологии. Киев, 1973. Вип. 2.	Лорд
Словарь украинского языка. В 4 т. Т. 1. Киев, 1978-1980.	Лрін
Гулявська Г. Історико-етимологічне дослідження. Київ, 1987.	Лд
Заробнава І. Словарь украинского языка. Киев, 1975.	ЗНС
Битюков В. П.: Украинское словообразование. Киев, 1987. Т. 1; 1989. Т. 2.	БСЛМ
Корзюк М. М.: Материалы по истории украинского языка. Киев, 1987.	КЗВЛ

Российская Федерация, Республика Беларусь
Министерство образования и науки
Минск, 2021 г.

Филологический факультет, Мозырьский филиал
Академия наук и образования Республики Беларусь
m.ozerskiy@ph.fph.minsk.by

Ungeläutete Etymologien im Slavischen und ihre Zuordnung zu Bedeutungsfeldern

Corinna Jeschke

In diesem experimentellen Ansatz soll versucht werden, unklare und schwierige Etymologien einzelnen Bedeutungsfeldern zuzuordnen, um sich gegebenenfalls der Herausarbeitung archaischer Schichten im Wortbestand (und somit in menschlichen Lebens- und Vorstellungswelten) in slavischen Sprachen mit den entsprechenden Rückschlüssen anzunähern. Als Korpus werden exemplarisch für das Bulgarische das Etymologische Akademie-Wörterbuch herausgegeben – und zwar Band 1 vollständig, sowie die Bände 2 bis 5 aus Platzgründen auszugsweise, sowie für das Russische als Vergleichskorpus das Etymologische Wörterbuch von Vasmer in der Bearbeitung von Trubacov, dabei ebenfalls Band 1 vollständig, und die Bände 2 bis 4 auszugsweise.

Über diesen Beitrag hinaus sind erste Ansätze zur Feststellung möglicher Häufungen unklarer Etymologien im geographischen Raum getätigt worden, die es – als nächste Etappe – unter geographischem Gesichtspunkt ermöglichen sollen, archaische Konzentrationsebenen herauszuarbeiten und Hypothesen über deren Entstehung anzustellen.

Eine unklare Etymologie eines Wortes heißt ja, dass nicht eindeutig ein Etymon, oder überhaupt keines, und zwar weder in Kontaktsprachen (also in den entsprechenden Super- und Adstraten), oder bekannten oder strat-strimierten Vorturen von Sprachen bzw. unter bisher bekannten Strat-elementen gefunden werden kann.

Hier ist bewusst dieser Teil des Wortbestandes ausgeklammert worden, der nach heutigem Ermessen sehr wahrscheinlich onomatopoeisch zu erklären ist, mit dem Ziel, den Ansatz methodologisch eindeutiger zu gestalten.

Es ist möglich, dass für einige der in den genannten Korpora als unklar gekennzeichneten Etymologien in der Zwischenzeit Vorschläge zur Lösung vorgelegt worden sind – diese einzelnen Fälle beinhalten jedoch die Eindeutigkeit des Ergebnisses in Bezug auf die weiter unten aufgeführten Bedeutungsfelder nur geringfügig. Viele der ungeläuteten Etymologien können sicher auf bisher ungeläutete Lehneinheiten bzw. Übernahmeprozesse zurückgeführt werden. Dabei kann versucht werden, eine archaische Schicht im Wortschatz über die – oft heterogenen Bedeutungsfelder – herauszufiltern bzw. zu isolieren. Zu gleich soll dies mit Erkenntnissen, die aus anderen

Bereichen im Bezug auf Lehn- oder Übernahmevorgänge vorliegen, verglichen werden.

Sofort es sich bei den Wörtern bisher ungeklärter Herkunft um Übernahme handelt, so müssten diese dem zugrunde liegenden Lehnprozesse regelhaft und nach bestimmten semantischen Gesetzmäßigkeiten verlaufen sein, nur dass in diesem Falle die entsprechenden Etyma weitgehend unbekannt sind, und nicht bekannt, wie bei einem lexikalischen Lehnvorgang, der sich nachvollziehbar abspielt, da beide Komponenten, der lexikalische Bestandteil in der „Gebertsprache“, und das Resultat des Vorgangs in der Sprache, die das neue Element in sich aufnimmt, bekannt sind.

Bei der Nennung der Lexeme ist bewusst auf die Wiederholung der etymologischen Diskussionen verzichtet worden, da diese in den entsprechenden Wörterbüchern nachgelesen werden können. Nicht immer sind die Einträge dort mit Betonungszeichen versehen.

In den genannten Korpora konnte eine Anzahl von Lexemen mit unklarer Etymologie ausgemacht werden – im Bulgarischen subjektiv mehr als im Russischen, und sie können verschiedenen Bedeutungsfeldern zugeordnet werden:

1. Für das Bulgarische – und dabei vor allem in seinen Dialekten bzw. seien archaischen und umgangssprachlichen, manchmal sogar geheimnisvollen Stufen – haben sich klar (zu einem kleinen Teil polysemantische) Beziehungen in den folgenden semantischen Feldern abgespiegelt:

a) Pflanzen (einschließlich Pilze) und ihre Teile:
x. B. *dáca* „Viola tricolor“, *доджъдъ* „Pflanzart *Agaricus campedris* Boletus edulis“ und *соджъдъ* mit zahlreichen Derivaten „Champignon“, *дамъдъ*, *дамъдъдъ*, *дамъдъдъдъ*, *дамъдъдъдъдъ*, *дамъдъдъдъдъдъ* „Helleborus odoratus“, *додододъ* „Centaurium orientale“, *додододъдъ* „*Laminium maculatum*“, *додододъ* „*Turgenia latifolia*“, *додододъдъ* „*Helianthus latifolia*“, *додододъдъ* „*Juniperus communis*“, *додододъдъдъ* „*Scilla bifolia*“, *додододъдъдъдъ* „Unkräuterart, ähnlich der Kornrade“, *додододъдъ* „*Astagalus glycyphyllos*“, *додододъдъдъ* „Waldkraut, das im Frühling roh gegessen wird und der Petersilie ähnelt“, *додододъдъдъдъ* (auch *додододъдъдъдъ*) „Rumex acetosa“, *додододъдъ* „grasähnliche Pflanze, Kraut, mit dem Blättereigenschaftен erfüllt werden oder aus dem Suppe gekocht wird“, *дододъдъ* „Unkräuter“, *додододъдъдъдъ* „*Malva silvestris*“, *додододъдъдъдъдъдъ* „Unkräuter“, *додододъдъдъдъдъдъ* und *додододъдъдъдъдъдъдъ* „*Lycopus europaeus*, *Salvia pratensis*, *Mentha silvestris*“, *додододъдъдъдъ* „*Antirrhinum majus*“, *додододъдъдъдъдъдъдъдъ* „*Globularia vulgaris*“, *додододъдъдъдъдъдъдъ* „Pflanzengattung“, *додододъдъдъдъдъдъдъдъдъдъдъдъдъ* „Pflanzengattung“.

тер unten), **эвэлэвэ** „Kinderspiel Bindekuh“, **эмвээн** „Öffnung, Schlitze auf der Wiese zur Faserzeit“, **гэжүүлэвэ** „Übergewand mit kurzen Ärmeln“, **дэдэвэ** „Jungespiel: Bockspringen“, **гэжэвэ** „Tanzspiel der Frauen bunten Perlen, roten Fäden usw. geschmückt“, **гэжэвэ** und **гэжэвэ** zeichnen an der Volkstracht der Mädchen, geflochten aus Stroh und im Rahmen der Volksbräute am Festtage, Todestagen, **гэжэвэ** „Verteilung der vierzig Mätyter, verteilt wird“, **гэжэвэ** „Wettstreiten (selten) „große Trommel“, **сэдэвэ** „gekochter Mais, der am reifen Ende aus Ohr gebäht wird und mit dem anderen Ende an den Gürtel ohne Ärmel“, **сэдэвэ** „Verzierungen aus Perlen und Münzen, die mit eisernen langen Kleidungsstück“, **эвэлэвэ** „langes Kleidungsstück für Männer, teils an traditionellen Trägertock“, **эвэлэвэ**, **эвэлэвэ** „ärmellose damit man auf diesen beim Gehen nicht anstößt“, **эвэлэвэ** „bestimmte Personen), **эвэлэвэ** „Eisen, die an den Bundschuhen angebracht werden wird“, **эвэлэвэ** etc., auch „Wahrsager“ (siehe unter Bezeichnungen für **эвэлэвэ**, **эвэлэвэ** „Häkchen, mit dem der Ohring ins Ohr eingehängt, Manschette am Ärmel“, **эвэлэвэ** „roter Stoff, Baumwollstoff“, **эвэлэвэ** (in Volksliedern) „dünne, schöne Windeln“, **эвэлэвэ** und **эвэлэвэ** Spielzeug und Kinderspiele: z. B. **эвэлэвэ** „Stück Stoff für Puppen“, **эвэлэвэ** liche Kleidung und Stoffe, volkstümliche Gegenstände, Schmuck, Kinderbräute, incl. traditionelle Feste und Volkstrachten bzw. volkstüm-

abgeernteter Teil des Ackers“; **эвэлэвэ** „verlassen(er) Weg“, **эвэлэвэ** „kleiner, nicht zu Ende „Wind, der am Ochrid-See weht“, **эвэлэвэ** „kleines Loch in der Erde“, **эвэлэвэ** „Rasenstein“, **гэжүүлэвэ** „mit Unkraut bewachsene Stelle“, **эвэлэвэ** „verdammt“, **эвэлэвэ** „Abhang“, **эвэлэвэ** „tiefe Stelle in einem Fluss“, **эвэлэвэ** und **эвэлэвэ** Derivate (Adj.) **эвэлэвэ**, **эвэлэвэ** „öde, eines Sees oder des Meeres“, **эвэлэвэ** „Eindöde“, „dann die umgangssprachlich **эвэлэвэ** „außerordentlich stark salzig“, **эвэлэвэ** Pl. **эвэлэвэ** „Welle“, **эвэлэвэ** und in einer offensichtlich unveränderten Form **эвэлэвэ** „als Derivate“, **эвэлэвэ** (Adj.) **эвэлэвэ**, **эвэлэвэ** „sehr ter Stein“, **эвэлэвэ** „früchtiger Kalkstein“, „auch „Flüchtigkeit, die aus dem z. B. **эвэлэвэ** „sandige Uferwiese am Fluss“, **эвэлэвэ** „Kugelförmiger, glatter Erscheinungen in der Landschaft und der Natur:

эвэлэвэ „Zwiebel“, **эвэлэвэ** „an der Wurzel trockener Baum“; **эвэлэвэ** „kleine kraut, mit der Maul- und Klauenseuche geheilt wird“, **эвэлэвэ** „Bruchkekter“, **эвэлэвэ** „Plumbago europaea“, **эвэлэвэ** „Waldb-

am Ärmel“, *erkmés* „verzierter Schlitze am Felz“, *éwka* „eine Art Net-
 jahrsbruch“, *erkmés* „Teilnehmer an diesem Netjahrsbruch“ und
 als Adjektiv *erkméska* „ackess und *ackessá* „ein hölzerner Pfeil, der
 am Tage vor Beginn der Fastenzeit zum Erhalt der Gesundheit geworfen
 wird“, *acká* „Vampir, böser Geist, Nachtgeist“, *zewa* „eine der Seiten
 eines Knöchelchens, mit dem gewürfelt wird“, *zewala-káwala* „das Wip-
 pen von Zweigen, von denen jeweils einer auf einem Ende der Wippe sitzt,
 die in der Mitte aufliegt“, *zewá* „Art Spiel auf dem Dudelsack“;
 evtl. auch *zewáwá* „Parfum, Eau de Cologne“, und *káwá* „Kranz, der
 sich an der Stelle bildet, an der der Weinstock angepflanzt ist“, *wá-
 wá* „Fransensart, fein wie Haarf“, das unklare *wáwáwá* siehe weiter
 unten, im Abschnitt zu den Ausdrücken mit unklarer Bedeutung; *erkmés*
 „Bezeichnung für die Brauchstums-Figur des Kaker“;

d) Nahrungsmittel, z. B. *erkméska* „großes Stück Puffmais“, *erkméska*
 (2) „Maßzeit, die um fünf Uhr nachmittags eingenommen wird“, *erkméska*
erkméska „harzige Substanz (Resina opobana), die dem Kaugummi bei-
 gefügt wird“, *erkméska* „Maiskochen“, *erkméska* und *erkméska* „große schöne Ro-
 sinen“, *erkméska* „Fettgriebe“, *erkméska* „etwas sehr salzig“;

e) Handwerk, traditionelle Beschäftigungen und Landwirtschaft: z. B. *er-
 kméska* „hellere oder dunklere Fleck beim Streichen“, *erkméska* Pl. *erkméska*
erkméska „Bambolz“, *erkméska* „Schlacke“, *erkméska* „Faserabfälle beim
 Spinnen und Weben“, *erkméska* „Bündel Haarf“, *erkméska* „Waschenleiten
 am Wagen“, *erkméska* „Brett am Pflug, das die gepflügte Erde beisei-
 te schiebt“ und weitere „Teile des Pfluges“, *erkméska* (Pl.) „Mauer
 eines steinernen Mauerwerks“, *erkméska* „Stock mit Ästen“, *erkméska* „Dek-
 kenstoff“, *erkméska* „Faden, Teil des Spinnrochens mit Wolle, Fädenbündel,
 kleines Strohbüdel, Halme im Bündel“, *erkméska* „Häcke zum Bekacken der
 Maispflanzen“, *erkméska* „breite Häcke“, *erkméska* „größere Leisten für
 (das Fertigen von) Schuhwerk“, *erkméska* „Häufchen Erde, aufgehäuft um die
 Wurzeln der Maispflanzen“, *erkméska* „Legierung aus Zinn und Zink“,
erkméska „Gerät des Kürschners zur Bearbeitung der Häute“;

f) Alltagsgegenstände und Geräte bzw. Teile von ihnen: z. B. *erkméska*
 „Mühlrinne; ausgehöhlter Baumstamm in Form eines Bottichs“, *erkméska*
erkméska „kleiner Kahn“, das vor allem phonetisch unklare *erkméska* „eine Art
 Fischernetz“, weiterhin *erkméska* „Eimer, Zuber“, *erkméska* „Tongefäß, Was-
 serkanne“, *erkméska* „Balken an der Dachkonstruktion eines Hauses“, *er-
 kméska* „Hindernis, das am Boden des Fasses oder Bottichs angehängt wird,
 damit sich die Bretter nicht verziehen“, *erkméska* (2) „Hirtenkübel für die

¹ Siehe auch Ivanov (1980: 248).
² Evt. aus dem Türk.
³ Zu *erkméska*, ebenfalls diskutiert, cf. BER IV 914.

o) Adjektive: z. B. dasaúe „krüppelig, hinkend“, erkóvnan „an Zuge-
 ständnisse gewöhnt sein, nachgiebig, entgegenkommend“, wahrscheinlich

stecken“;

szvá und ósdazvá „wiederkehren“ ókésdka se „sich plötzlich ver-
 gackern, gackern“ („Wasser, Flüssigkeit) trinken, Tabak rauchen“, ód-
 wúwemo „wolkiges, finsternes Wetter“;

schaffen“ (dazu die Derivate zánovnem „ruhig, sanft“ und zánov-
 eardvúwama ce, eardvúwama ce „sich schlafend stellen“, zánovama „Ruhe
 erdvúwama ce, erdvúwama ce „sich taub, blind oder schlafend stellen“;
 dem ständige Zugluft weht“, ódvuvéwúwka „Wehen, Zugluft“);

dazu die Derivate ódvúwáwúwka und ódvúwáwúwka „verfallenes Haus, in
 Kälte erstarren“, ódvúwá „kriätzig wehen, ziehen“ über Zugluft und Wind,
 eaa, eaa, eaa „erstarren“, eaa, eaa „erstarren“, eaa, eaa „erstarren“ vor
 eaa, eaa, eaa „vor Kälte steif werden“, eaa, eaa „vor Kälte erstarren“;
 eaa, eaa, eaa „vor Feuchtigkeit oder vor Kälte erstarren“;

me cwa – in etwa „ein gekitzeltes Kind schläft nicht“,
 svúwama „kitzeln, zum Lachen bringen“ in der Wendung svúwama gema
 eaa ce „sich ins Bewusstsein drängen, lästig werden, zuwider werden“;

Blick auf einen Punkt heften, den Blick umherschweifen lassen“;
 ce „anstarren“, óvúwama „angspannt anstarren“, zánvúwama ce „den
 ódvúwáwúwka ce, ódvúwáwúwka ce „(etw.) unverschämmt ansehen“, ókavúwama
 ódvúwáwúwka „berücksichtigen, achten, anerkennen“;

Partizip ódvúwá „verdober, verfault“;
 wúwien, gassieren“, auch „krank werden, abnehmen, verfaulen“, dazu das
 genessen; sich physisch stabilisieren“, „wachsen, stämmisch wuchern;
 „sich aufplustern“, zdvúwáwúwka ce, zdvúwáwúwka ce „nach einer Krankheit
 sévde ce (3. Sg.) „sich putzen, sich hübsch machen“, eavéwúwama ce

in ein Nadelöhr einfüßeln“;
 ódvúwama „eine Handarbeit\Techarbeit aufeinander“, eódsama „den Faden
 ódvúwá „etwas falten oder knittern“, svúwka „glätten, bügeln“;
 eaa, eaa, eaa „etwas fest greifen, hindern“;
 ódvúwáwúwka „hineingehen“, ódvúwáwúwka „ziellos umherlaufen, sich herumtrei-
 eaa, eaa, eaa „hinwerfen, fortwerfen, wegwerfen, fortwehen“;

zu Boden werfen“, ódvúwáwúwka ce „unerwartet fallen“, Derivate davon sind
 maa, maa, maa „beladen, aufladen, hinstopfen, vollstopfen“;
 eaa, eaa, eaa „beladen, aufladen, hinstopfen, vollstopfen“;

zu Boden werfen“, ódvúwáwúwka ce „unerwartet fallen“, Derivate davon sind
 maa, maa, maa „beladen, aufladen, hinstopfen, vollstopfen“;
 eaa, eaa, eaa „beladen, aufladen, hinstopfen, vollstopfen“;

„Wasser) (von entfernteren Stellen in Holzgefäßen) heranschleppen“, éwka
 „etwas ins Wasser werfen oder klatschen“, auch „fallen“, sáw
 „etwas ins Wasser werfen oder klatschen“, auch „fallen“, sáw

⁷ vonавI (1988: 249).
⁸ vonавI (1988: 288).

bedeutung „erhobener Platz zum Aufstellen des Fässchens“, nur im Volks-
 lied, BER II 289; *кўйна* in der unklaren Wendung *га ме намеря с*
кўйна, BER III 158; *веновела* mit unklarer Bedeutung – nur im Volks-
 lied: *на сьбуе в савоелла, \ на сьбуе в веновела; введнмла*
 mit unklarer Bedeutung, BER V 330, usw.;

2) einige Wörter lassen sich grob nach ihrer Bedeutung klassifizieren, wie
ганава – in etwa „Schreck“, siehe weiter oben;

3) Wörter, in denen einzelne Bestandteile unklar sind, und zwar in laut-
 licher und in semantischer Hinsicht: z. B. ist in *гобóўнан* „Stück Brot“
 der Bestandteil *гобóў* unklar [-*ван* leitet sich aus rumän. *brână* „Brot“
 her]; *гавнóв* (V. *гавнóва*) – nur in der Wendung *гавнóв гавнóва*
ме нардэвала „sie haben mich vor Schlägen nahezu zerdrückt“, in dem
 der erste Bestandteil zu türk. *darb* „Schlagen, Prügel“ gestellt wird, der
 zweite Bestandteil *-ів* jedoch unklarer Herkunft ist, usw.

Unter Ausschluss der phonetischen Varianten und der jeweiligen Derivate
 ergibt dies für die hier untersuchten bulgarischen **Substantive unklarer**
Herkunft in subjektiven, am lexikalischen Material orientierten Bedeu-
 tungstafeln einen Anteil von:

36	Lexemen	aus dem Bereich	Bräutertum, traditionelle Kleidung etc.
28	“	“	Pflanzen
19	“	“	Tiere, Tierzucht
16	“	“	Handwerk/Landwirtschaft
16	“	“	Bezeichnungen für Personen
14	“	“	Alltagsgegenstände/Geräte
14	“	“	menschl. Körper/Krankheiten etc.
13	“	“	Erscheinungen in Landschaft
			und Natur
7	“	“	Nahrungsmittel
6	“	“	Verwandtschaftsbeziehungen

und weitere.

In morphologischer Hinsicht ist anzumerken, dass die meisten Elemente
 unklarer Herkunft mit Hilfe üblicher bulgarischer Wortbildungsmittel wie
 Suffixen für Nomina und Adjektive bzw. Verben etc. in das bulgarische
 morphologische System eingegliedert wurden, bis auf einige Ausnahmen,
 cf. *гобóў*- in *гобóўнан* und subjektiv ungewöhnliche Formen (auch in
 Hinblick auf die Akzentverhältnisse) wie das unklare *субóва* (V. „kit-
 zeln, zum Lachen bringen“, s. o., *гáвнáва* „sehr groß“.

steig“;

i) Schifferweisen: z. B. *eadwaw* „Flob mit Geländer für das Flößen von Holz, Teer usw.“, *eadawaw* (II.) „Bootsanlegestelle, Boots-

Geschirrtaschen“;

nes Brennholz“, *komowp* „Tongefäß, Krug“, *wonwawwaw* „Bastwisch zum

„Dämme, Schläuche“, *awpawaw* „Strick, Leine, Seil“, *gawaw* „Reisig, trocke-

ment: Becken“), *deawaw* „Schlepptau, Zugseil“, *dawaw* (Pl.)

fel, Schüsseln etc.) rundherum abgehauen wurde“ (auch: „Musikinstru-

awaw „Holzblock, der zur Herstellung von Holzgeschirr und -besteck (Löff-

„Landwirtschaft“), *awpawaw* und *awpawaw* „lange Gerte oder Rute“, *aw-*

des Bootes“, *awpawaw* „Schöpfkelle“ (polysemanisch, siehe auch im Bereich

h) Alltagsleben: z. B. *awawaw*, *awawaw* „Kochherd, Herdstelle am Bug

awpawaw „Hecht“, *awpawaw* „junger Lachs“;

sawawaw „Bachstelze, Motacilla“, *awawaw* „Entenart *Anas platyrhynchos*“,

„Jerche“, *awpawaw* „Bismarckatze, Moschuskatze, *Myxalis moschata*“,

art Stint, *Osmerna eperlanus*“, *awawaw* „kleiner Barsch“, *awpawaw* (III.)

gelber Kana, *Stix brachyotus*“, *awawaw* „grober Hering“, *awpawaw* „Fisch-

g) Tiere, Fische: z. B. *awpawaw* „Forellentart“, *dawawaw* „Stumpfale-

„Schitten für den Transport von Fellen“, *awpawaw* „Rentierhinte“;

netz für den Fischfang in Seen“, *awpawaw* „Hautierkrankheit“, *awpawaw*

Winterlutters für das Vieh“, *awpawaw* „Wurfspeer“, *awpawaw* „Art Fischer-

mit 2 bis 3 Pfahlgabeln“, *awpawaw* „Schuppen für die Aufbewahrung des

awpawaw „Hirsch-, Rentierleder“, *awpawaw* „Schlittenhöhle“, *awpawaw* „Flug-

Her“, *awpawaw* „Bezahlung für das Reiten auf Hirschen/Rentieren“ (und dazu

„zweiwädiger Wagen mit Schleppstangen für die Lieferung von Garben und

„zweiwädiger Wagen für den Transport von Garben und Her“, *awpawaw*, *awpawaw*

f) Landwirtschaft\Tierzucht (incl. Fischfang)\Transport: z. B. *awpawaw*

„großer Pfefferkruchen“;

awpawaw „Schraum auf der Fleischbrühe“, *awpawaw* „Art Fischgericht“, *awpawaw*

awpawaw „Fettschicht auf der kaltgewordenen Kohlpuppe“, dazu *awpawaw*-

e) Nahrungsmittel: z. B. *awpawaw* „dünne, trübe Brühe, Geöff“, *awpawaw*-

ung schenkt“;

sawawaw „Tuch, das der Bräutigam der Braut vor der Abfahrt zur Trau-

an Riemem bestigten Schaf“, *awpawaw* „Kleidung, Habseligkeiten“,

b) Kleidung: z. B. *awpawaw* „Arbeits Schuh des Bauern, Stiefel mit einem

„alle“, *awpawaw* (II.) „Zauberer, Hexenmeister“;

sches Grabmal“, *awpawaw* „Volkstanz mit acht Tanzpaaren, eine Art Quad-

c) Brauch: z. B. *awpawaw* (Pl.) [cf. auch altnorw. *awpawaw*] „heidni-

Brandstelle errent wächst“;

awpawaw „Pflanze, Stumpf, altes Flussbett“, *awpawaw* „Wald, der auf einer

4	"	"	Nahrungsmittel
6	"	"	Bezeichnungen für Personen und Natur
7	"	"	Erscheinungen in Landschaft
9	"	"	menschl. Körper/Krankheiten
10	"	"	Alltagsleben
11	"	"	Tierzucht, Landwirtschaft, Transport
11	"	"	Tiere
13	Lexemen	aus dem Bereich	Pflanzen

tumsteilern einen Anteil von:

Etymologie in subjektiven, am lexikalischen Material orientierten Beden-
vate ergibt dies für die hier untersuchten russischen **Substantive unklarer**
Unter Anschluss der phonetischen Varianten und der jeweiligen Deri-
und viele andere mehr.

mittel benehmen", **prisdzavna** und **prisdzavna** "weglaufen",
samm gehen", **szymedzavna** (I). "Diebesgut essen", **gzavnavnava** "sich hoch-

(zu **szava** "Schlag, Faustschlag"; **szavnavna** "schlagen", **szavnavna** "lang-
dzymavna "mit Kraft schlagen", **avnyavna** "sich anstößig ausdrücken",
(dazu **dzvavna** "Aufregung, Erregung, Aufwiegung", **dzvavna** "dzvavnavna

o) Verben: z. B. **dzvodzavna**, **dzvodzavna**, **dzvodzavna** "demutlicher, stören"
n) Adverbien: z. B. **edevna** "gänzlich, völlig, endgültig";

m) Adjektive: z. B. **dvadz** "blind"; **dzicva** "dunkelgrün, aschfarben";
Wortspiel, **zdvca** "dumme Angewohnheit, schlechter Charakter";

I) Verschiedenes: z. B. **dvavna** (Pl.) "Schere", **dvavna** "dennedvca", **dvavna**-
bitte dich", **szava** "Schlag, Faustschlag", **szosna** "unanständiges Lied,
dzvca "kleinewachsender Mensch", **szvavna** "unansehnlicher, unschö-

ner Mensch";
gönghvna

ungeschliffener, grober Mensch", **dzca** "kräftiger junger Mann",
edvna "Nacht hässler, Artstarr", **szavna**, **szavna** "Dummkopf, Tölpel",
k) Bezeichnungen für Menschen: z. B. **dzvavna** "unruhiger Mensch",

korb";
szava "Hals", **dzvavna** (Pl.) "Nasenschleim", **szava** "Bauch", **szvavna** "Brust-

preteter bekannte **edvna** "Dopf", dann **szava** "zerstörte Haare",
Brandblase, Hitzebläschen", ferner das allerdings auf slavischer Ebene ver-
szavna, **szavna** "Beule, Schwellung, Geschwulst", **szavna** "Wasserblase",
j) Körperteile, Krankheiten etc.: z. B. **dzvavna**, **dzvavna** "Schienbein",

3	Lexemen	aus dem Bereich	Brandatum
3	"	"	Kleidung
2	"	"	Schifferei

und weitere.

Zu den Mechanismen von lexikalischen Übernahmeprozessen im Allgemeinen sind einige Untersuchungen getätigt worden, die sich speziell den **semantischen Feldern**, denen diese aus ihnen resultierenden Übernahmen zuordnen sind, gewidmet haben. Dabei konnten semantische Gesetzmäßigkeiten dahingehend ermittelt¹¹ werden, dass in Hinblick auf die hier bei involvierten Bedeutungsfelder häufig nach bestimmten Kriterien übernormen wird, bzw. dass vor allem die Bewahrung von Reliktwortgut (also Reflexen einer Substratsprache) an diesen Kriterien orientiert ist.

Im Bereich westslavischer Relikte in deutschen Mundarten – also demnach Reliktwörtern aus einem aus der Perspektive des Deutschen bekannten, nämlich slavischen Substrat – konnte eine Dominanz folgender Bedeutungsfelder herausgearbeitet werden¹²: I. **Nahrungsmittel**, II. **Landwirtschaft**, **Viehzucht**, **Haus und Haushalt**, **Handwerk**, III. **Pflanzen und Nahrungspflanzen** (incl. **Pflanzen und Früchten**), sowie **Bezeichnungen für Tiere**. Aus einem polnisch/pomoranischen Vergleichskorpus sind in deutschen Varietäten überwiegend Reliktwörter aus den Bereichen I. **Fischerei** (**Fischnamen**, **Fischernetze** etc.) und II. **Bienenzucht** erhalten¹³. Sehr alte Übernahmen aus dem Slavischen im östereichischen Deutschen als Vergleichskorpus¹⁴ sind vor allem in den folgenden Bedeutungsfeldern zu lokalisieren: I. **Nahrungsmittel**, **Haushalt** und **Landwirtschaft**, II. **Barfüßige Hütten** und **verwahrloste Häuser**, **Fischerei**, **Bäume**, III. **Scheltwörter**, **Schimpfwörter**.

Die Dominanz der Bedeutungsfelder **Nahrungsmittel/Pflanzen**, **Haushalt**, **Landwirtschaft**, **Tiere** ist beim insgesamt untersuchten westslavischen Reliktwortgut evident und liefert Hinweise auf einen (sprachlichen) Konseratismus der bäuerlichen Lebenswelt für den Bereich **Landwirtschaft**, bzw. der weiblich-bäuerlichen Lebenswelt für den Bereich der **Nahrungsmittel** und der **Haushaltswirtschaft**. Die Beobachtung von Hausgen (1950: 215), die er auf der Grundlage zahlreicher Beispiele in Einzelsprachen bei der Untersuchung der Grammatik von lexikalischen Übernahmen machte, nämlich die Tendenz, überwiegend in die Formklassen

¹¹ Wüster (1992: 213).

¹² Leschber (2002: 120–141).

¹³ *ibid.*

¹⁴ Speziell im Wienerischen wurde überwiegend in folgenden Bedeutungsfelder Wortgut erhalten bzw. übernommen: I. **Tiere** (Vögel etc.), **Pflanzen** und **Spieler** bzw. **Nahrungsmittel**, II. **ferner Maskulinamenter**, **Türme**, **Grenzerkehr**, **Fuhrwesen**, **Statatserwählung**, etc.

könnte.

von einer kulturellen Dominanz substatischer Prägung gesprochen werden viel Ähnliches bewahrt werden konnte, dass dann in diesen Fällen fast und einer im diskutierten Gebiete länger ansässigen Bevölkerung, wobei so stattwörter handeln sollte, spräche dies für eine Symbiose zwischen Slaven Falls es sich bei einigen der lexikalischen Elemente um Reflexe von Sub-

an Elementen der alten, traditionellen Volkskultur.

Persistenz archaischer Vorstellungen bei der Bevölkerung für ihr Festhalten klarer Etymologien im Bereich des bulgarischen Brauchtums zeugt von der vermutlich hohen Alters, spricht. Besonders auch die Konzentration un- Wahrscheinlichkeit nach für eine kenntnisreiche Pflanzenheilkunde, diese Namen, was für eine hochentwickelte Pflanzenkunde und demnach aller chaischer, unklarer Bezeichnungen im Bereich der bulgarischen Pflanzen- Stand der Untersuchungen klar hervortritt. Beindruckend ist die Zahl ar- ter Dichte feststellen, unter denen das Gebiet um Bansko beim jetzigen likte lexikalischer Art aufweist, lassen sich zudem Reliktgutinseln mit höhe- deutlich erhalten, und auf seinem Sprachgebiet, das flächendeckend Re-

Im Bulgarischen ist archaisches Reliktwortgut besonders zahlreich und sprachlichen Mitteln festgehalten hat.

keiten und ihrer gewohnten (agrarischen) Lebenswelt auch mit gewohnten die Tatsache, dass die ursprüngliche Bevölkerung an traditionellen Tätig- zen, Früchte, ferner Fälscherweisen und Bienenwacht) spricht für Landwirtschaft, Tierbezeichnungen, Viehzucht, Haushalt, Pflan- deutschen Mundarten in den oben genannten Bereichen (Nahrungsmittel, zuvornen ist. Die Fortexistenz lexikalischer Relikte des Westslavischen in Pflanzen und Nahrungspflanzen sowie Glanzen und Brauchtum zeichnungen und Viehzucht, Nahrungsmittel, Haus und Hausalt, reichen Landwirtschaft, Fälscher, Geländeberechnungen, Tierbe- chen Lehnvorläufer schon früher eine Art 'Mikrolexik', wahr, die den Be- Sprachwechsel überdauert zu haben. Biefeldt (1963: 19) nimmt bei ähnli- kontaktes scheinen ganze lexikalische Reliktgruppen persistiert und den men werden. Im Falle des vorgenannten westslavisch-deutschen Sprach- von Lexemen, die zu bestimmten semantischen Feldern gehören, übernom- Einheiten zu betreffen; vielmehr zeichne es sich ab, dass ganze Gruppen für einen Lehntransfer generell ungewöhnlich sei, nur isolierte lexikalische und emotiven Lebenswelt. Winter (1992: 213) stellte später fest, dass es oben aufgeführten Verben gehören allesamt in die Sphäre einer alltäglichen werden, das sich demnach auch in dieser Hinsicht regelhaft verhält. Die genden Versuch besonders anhand des bulgarischen Materials bestätigt der Substantive und der Verben zu übernehmen, konnte in dem vorlie-

- BER: Bălgarski etimologičen rečnik (1971-1990); Bălgarska Akademija na Naukite, Institut za Bălgarski ezik; I-5, A-puskam, BAN, Sofja.
- Bielefeld, H. H. (1963): Die historische Gliederung des Bestandes slavischer Wörter im Deutschen. Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Nr. 4.
- Haugen, E. (1950): The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language* 26, 211-231.
- Ivanov, J. (1986): Bălgarskite tajni zavajčjaski govori. Unveröffentlichtes Manuskript. Sofja.
- Leschber, C. (2002): Mechanismen lexikalischer Übernahmen am Beispiel von Sorabismen im Deutschen. In: Jordanov, L., C. Leschber (Hg.) (2002): Deutsche und Bulgaren im Gespräch. Germanica i Bălgarite v dialog. No. 1. Bulgarische Leservereinigung/Bălgarska Asociacija po četene. Sofja 120-141.
- Vasmer, M. (Fasmer, Maks) (1986-1987): Ètimologičeskij slovar, ruskogo jazyka. (Perevod s nemckogo i dopoln.: O. N. Trubačev). I-4 Moskva.
- Winter, W. (1992): Borrowing and non-borrowing in *Wapara*, in: *Language Contact. Theoretical and Empirical Studies. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 60. Jahr*, E.-H. (Hg.), de Gruyter, Berlin/New York, 213-228.

Kristetter Str. 26, 14167 Berlin, Deutschland
corinna@leschber.com

връзка между двете страни е изключително силна, а това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България. Това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България.

Въпреки това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България. Това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България.

Въпреки това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България. Това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България.

Въпреки това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България. Това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България.

Въпреки това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България. Това е резултат от дългогодишния опит на българите в областта на международните отношения. В резултат на това България е в състояние да осъществи успешни контакти с всички държави и организации, които имат интереси в България.

-ерп нжзрвпгд тревнж отедк, янвяддоМ, вьзсрмж то армимбонлс
-том нд армимбонлс втамрфФ.сбмжвэс н отжж, жьв XIX то ппплэс
то -ил- < -жл- - энвартсрдо онртэноф н вьзвтэс с эдгд ад вл
свн ү, жмблс* то .вжорп армимбонлс* онврд-оп то армимбонлс*
окафж. жуплод. вьв) ожмблс эмн онрп отж онвввввввввввввввв
онмбр, анвбр то анмбр в отжж, -мм- < -в- вжрмрп с ;)'эдпнрпгс'
втамрфФ эр-от-оп. вьв армимбонлс* вн отенвввввввввв вэ. онвбр то
.армимбонлс э -вл- < -вл- вьзвтэс с армимбонлс то .армимбонлс
-упо лсбмжвэс* то анвдвэс эдгд ад влтом нд сбмжвэс втамрфФ
-влт вн энрпнв доп -в- с н -р- < -л- вжрмвэс сгс жбмжлс то онр
, ллблс вьвввввввв вьвввввввв вьвввввввв вьвввввввв вьвввввввв
.внблс-лсбмжвэс н вьвввввввв

-ерп нжзрвпгд эдгд ад эжом рнвввввввв этнвввввввв вн вьвввввввв
э тронтрорв вьвэс оп отжж, (АН - рж) вьблс тьмнотнф н нннд
-омжлс* вьвв вьжолс вьвввввввв то рпнэопмжод эдрр нрүлоп
.блсбмжлс то .вжорп, вьблс

-пв шлпннН отенвтср вь рнвввввв вьвв вьввввввввввввввввв
втамрфФ вьвввввв н вьвв вьвв. нмүд этнжолс вн вьвввввв э шлп
-эв э отжж, втамрфФ вьвжннн вьвввввв отж втнрп, бьвсбмжлс
отонлэтнвтсршс оп (лбжжжж пнт) вьвв вьжолс отж вьвввв
эс отэр отонм отжж, втамрфФ э онвблс. мьблс вьвввв н онвблс
н ннэс этнндрвн в отенвв вн вьвввв нрвдвотнпнл отж вьвввв
бьвсбмжлс вн пьвввввв ннрпнвэс н нрүвввввв ннрТ. лжжжжжж
рнвввввв ннтжквлнд этнжквгвгвгвгвг вьс пннэ этнжжнввв то
н пьвввввв, вьвввввв, вьвввввв, вьвввввв, вьвввввв, вьвввввв, вьвввввв
-твнрп н, 'эдпнрп, (в)эпнр. лвнд то онвввввввв, лжжжжжжжж. рүт
оп вьвввввв. 'мджнв, вьвввв, вьвввв вьвввв вьвввв вьвввв вьвввв
-м' сьв. сьв: эннвтср вьвв вьвввввв этннвс н вьс энвввввввв
-оннлс' вьвввввв. рүт, вьвввввв. нвввс, ллпбббббббб. ртн, вьвввв
.рд н вьвв вьвв. льтн, вьвввв. рф, вьвввввв. мвн, 'твв

-ерп нлподо ннтжквлнд жорд мплов вьвввв вьвввв вьвввв
в ннвдвдвдвдвд вьвв вьвввв отжж, нрвот этнжжжжжж в онмнд
: нпүвввввв ояжжжж

н тьвввв вьвв нлп онмблс тнннпмжж вьвв с нмүд нжжжж (I)
, вьвв - , вьвв - , вьвв - , вьвв - үм этнжжжжжж н вьвв - тнннпмжж нрвтэ
вн отонм-жвн вьс вьвввввв вьвв то вьвввввв. лжжжжжж - н бьвввв - , вьвввв -
, (АД - жьА) вьвввввв, (АД - вьР) вьвввввв вьс вьвввв вьвввв. жорд
бьвввввввв вьвввввв, (АД - пьР, вьв, снп, снр, вьв, дпүм, жорж) вьвввввв
, дот, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв, вьв,
Плв, Црв, Др, Др, Др, Др, Пл, Нх, Кос, Крүп, Крүп, Мп, Мп, Мп, Мп

4) Сложно и трудно комбинировать с другими элементами. В то же время, в зависимости от того, как будет использоваться, могут возникнуть различные проблемы. Например, при использовании в качестве источника энергии, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью. Кроме того, при использовании в качестве источника энергии, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью.

5) Для того чтобы избежать различных проблем, связанных с использованием, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью. Кроме того, при использовании в качестве источника энергии, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью.

6) Сложно и трудно комбинировать с другими элементами. В то же время, в зависимости от того, как будет использоваться, могут возникнуть различные проблемы. Например, при использовании в качестве источника энергии, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью. Кроме того, при использовании в качестве источника энергии, необходимо учитывать, что при работе с ним могут возникнуть различные проблемы, связанные с его безопасностью.

Давлетметев артеме брде институтыта за дельтаскы езак.	ДА
Негортрафскы ярхив прн Софийскы университет "Св. Кирил и Методије"	НА
Комаров, В. А.: Проблемы изучения и использования природных ресурсов. М., 1938.	МЛ
Гуров, Н.: Роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1980.	НТ
Корбиш, Ст. Верковичев, Р. А.: Роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1940.	СР. Берк.
Стойков, Ст.: Значение и роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1940.	СМД
Стойков, Ст.: Значение и роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1957.	Стойков
Трпески, Т.: Роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1957.	ДТД
Томаш, М.: Роль государства в развитии народного хозяйства. М., 1957.	Томаш

СРЪАШЕННЯ НА СЕПЕННТЕ ММЕНА

Бая - Баяков, Асеневтрафско	Аб - Аблапня, Дельевтрафско
Бб - Ббг, Сипстренско	Ав - Авдмид, Сипстренско
Бв - Бвдо, Еленско	Ал - Алескович, Дорбняско
Бз - Бзл, Рязожко	Ал - Алванов, Трговняско
Бд - Бдн, Свещско	Ал - Алескович, Казанчешко
Бе - Беж, Еленско	Ал - Алескович, Ловешко
Бж - Бжм, Мелничко	Ал - Алфатр, Сипстренско
Бо - Бош, Трнско	Ар - Ардван, Велникотрнско
Бв - Бвд, Кослушко	Аз - Аздрев, Соплнско
Бг - Бгн, Лоплевско	Бв - Бвг, Рязожко
Бд - Бдн, Крпачко	Бз - Бзл
Бв - Бвд, Еленско	Бд - Бдн
Бг - Бгн, Врнско	Бв - Бвд, Доспачко
Бд - Бдн, Соплнско	Бз - Бзл, Мидняско
Бж - Бжм, Соплнско	Бл - Блн, Мидняско
Бн - Бнл, Рязожко	Бм - Бмн, Рязожко

Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско
 Шад – Шадья, Мадьяско

Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско
 Рад – Радья, Дадьяско

Название растения Helianthus annuus в болгарском языке

В настоящее время исследованием названий растений болгарского языка занимается болгарская лингвистика. Helianthus annuus и его родственные названия в болгарском языке являются частью большого семейства сложноцветных. Слово Helianthus annuus в болгарском языке является заимствованным из латинского языка. В болгарском языке слово Helianthus annuus является частью большого семейства сложноцветных. Слово Helianthus annuus в болгарском языке является частью большого семейства сложноцветных.

По своей структуре название Helianthus annuus состоит из нескольких основных частей:

1. Односоставные названия.
2. Двусоставные названия. Включают в себя названия частей растения, входящих в состав названия.
3. Составные названия, образованные при помощи суффиксов.

Среди сложных слов выделяются следующие подгруппы названий сложноцветных:

Имя автора заглавия
 ул. Шадья, номер 113, София, Болгария
 gd@ipf.bg

Zkoumáme-li utvářenost motivovaně lexikální jednotky v rámci národní-
ho jazyka, podrobujeme ji onomaziologicko-sémaziologické analýze a sledu-
jeme její uskutečnění v pojmenovávacím systému. To platí jak pro lexikální
jednotky motivované slovo-tvorně, tak. utvořené na základě vztahu slovo-
tvorně motivace, tak pro lexikální jednotky vzniklé sémanticko-
kým tvořením, tj. přenesením významu (rozšířením) dočů v významu slov
již existujících).

Aréolová lingvistika nám navíc umožňuje sledovat utvářenost lexikálních
jednotek v pohledu zeměpisném. Odkrývá tak souvislosti jiné, mimojazy-
kové, které se do utvářenosti mohly promítnout, a přibližně mohly informace,
jež nám mohou pomoci porozumět činitelem, které se na vznik a vývoj
určité jednotky a jejího fungování v běžné komunikaci podílely.

Pro zkoumání těchto procesů v české jazykové situaci je základním vý-
chodiskem dějepisný atlas Českých jazykových atlas (dále: ČJA, slov. Bahar aj.,
1992-2002). Přibližně činné období o vývoji nářečí českého národního
jazyka. První tři svazky jsou věnovány nářeční lexikální zásobě a umožňují
nám mj. sledovat diference ve vývoji slovní zásoby ve spojitosti a jednotli-
vými věnovanými okruhy návn¹.

Ve svém příspěvku se zabýváme dvěma možnostmi, jak přistupovat k vý-
kladu utvářenosti lexikální jednotky vzniklé přenesením významu. První
přístup spočívá v analýze z hlediska motivací národních, jež poskytuje ná-
rodní jazyk jako inventář pro výběr přenesených pojmenování, druhý při-
stup zahrnuje i aspekt aréolový. Tento aspekt lze uplatňovat jednak v rámci

---

¹ Český jazykový atlas nám poskytuje jedinečný materiál ke zkoumání situace na čes-
kém jazykovém území. Svými třemi lexikálními svazky a bezmála 700 mapami, se svým
čtrnáctým morfoloogickým svazkem o 431 mapách a páčím, neméně rozsáhlým svazkem
opisujícím popis jevů hláskoslovných, výbraných jevů syntaktických a samostatnou ka-
pitolu věnovanou tvoření sdverbií, pro nějž se počítá s cca 450 mapami, a doprovodnými
komentáři zasazujícími zkoumané jevy do souvislosti vnírně-ě-í i mimojazykových v rámci
nejen českém, ale i západoslovenském, celoslovenském a evropském představuje ČJA do-
hatou a spolehlivou materiálovou základnu pro další studie. Tak vime, jak se nach-
zejví s analýzou nejstříhého zjištění stavu, ale především vývoj jazykového
jevu v pohledu (minimálně) třígenerčním. Tento záber nám umožňuje sledovat a vli-
jakým se projevuje v tradičním nářečí (nivejí) (invejí) působení výšších stratičních va-
riet (interdialektu nebo standardu) na existenci a vývoj určitého jazykového jevu, a jeho
znikání nebo nopak uchováání (srov. též Bahar, 1982).

v abidvoaném vřtaz řepř je až domáci, tj. české proveniencie. 1985, 400), tj. však předlohou „české“ řepř být nemohlý a změna $\epsilon < \text{ř}$ jež se odtržili nářečích existují sice i přímější paralely jako např. řepř (stov. Schmeller, 1\1, 6 Třto přejímky nám potvrzují výchozí podobu němckého základu. V němckých přeznáváním souvislosti, jednak změny pouze podle zvukové podobnosti). zvukové podobnosti (zde jednak změny na základě zvukové podobnosti, která je podle Roznáváně analogii morfologické a slovo tvořeního tpu a analogické změny na základě O⁵ tpuologii analogických změn v nářečích) (na materiálu (A) ČA) pojednává Fic, 1985. Machek 1997, 540.

⁴ V primárním, motivujícím významu řepřa u srbu, jde ovšem o slovo torpánské, stov.

a z jhozřpádního okraje Čech pod Strakonícemi „ve stínu“ zářpadočeského táří, je doložena jen dvakřt: z česko-moravského domexi na Novoměstsku zaci řepř (varianta řepř, na mardě nezkrtesně, však uvedena v koment-zována na mardě – je podoba lemmatizovaná, jež v sobě skrývá nářeční realii-za povšimnutí totiž stoji, že podoba řepř – jak je pravodisně signali-hozřpádní Moravě a přávě tato lokalizace napixi i další možné výsvětleni. území. Dialektismus řepř se však objevuje v kompaktním areálu je u na ji-jovou enklaivu nářečního vřtazu, který byl v minulosti rozřřen na většim lat za lexikální archaismu a jhozřpádomoravský areál za dnes již okra-řota am Opatě“). Mohli bychom tedy řepř, uschlý zpřtek květ, povázo-řepřek, řepřek na ovoci, t. konec květ, místo, kde květ byl. Der Butz, květ, zachycuje řepř pouze Jungmann (3, 1989, 759, s.v. řepř: „řepřek, vniklé přenesením z řepř, řepř, tj. našem významu, tj. uschlý zpřtek v těchto souvislostech viceznarčný výklad: ČA je povážuje za označení Rovněž motivace jhozřpádomoravského dialektismu řepř mñže mít

přitisku, ale též i na Litovelsku a Novojičínsku (zde řepř).⁶ v úkém územním kontaktu s nářečím němckým, totiž na Plešsku, Ma-ostaně v přejatém názvu řepř v českých nářečích, jež byla v minulosti tak přejal některé významy němckého řepř. Výchozí němcké slovo žije a významy ‘suchý hlen’, ale též ‘suchý zpřtek květ’.⁵ Dialektismus řepřa mekého, pro českého mluvčího nepřehlédného vřtazu pojmenování řepřa etymologie a formálním příkolem k řepřa ‘kohoutek u srbu’, vniklo z ně-dialektismu řepř, jak uvádí už Machek (1997, 74): za působení lidové územního kontaktu s němčinou. Zbánilvé české řepřa navazuje na němcký první pohled zřát.⁴ Tento vřtaz se vyskytuje v oblasti bezprostředního původ zářpadočeské řepřa napřiklad není tak český, jak by se mohlo na ně souvislosti.

d) Ařelové rozřření jednotlivých vřtazů však odkrývá další pozoruhod-
 věntě národním jazyka, tj. ze xdroju, které nám poskytují česká slovní zásoba.
 Taková se jeví motivace xžičtých přenesených názvů, vycházíme-li z in-

střední řadě). Západoevropská oblast výtvaru podobě je co do motivace izolo-
 vána, jakoby zasažena do střední motivacími šváby. Rovněž tím zřetelně
 p – p v názvech podobě a řada rovněž a p – p, stov. Pöbel, to pře-
 hláskou z Pöbel stov. tuto heslovou podobu v německých etymologických
 a normativních slovnících) vyznačuje otázka: Nemají oba regionální
 západočeský a jihozápadoevropský srovnatelně východisko? V souvislosti s
 meckých\tskoukůch nářečích je tento základ pro označení nashlého zpětku
 květ u doložen hojně, stov. Pöbel (-b-), Krammayer 3, 1970n., 111
 („Blütenrost b. Kernobst“), a Pöbel Klinge, 1989, 222⁷. Lze však pře-
 dokladat takové paralely „na dáku“, jak je tomu u západočeského řá-
 a jihozápadoevropského podobě? ČIA dovádějí, že shoda západočesko-
 západoevropsko-bavorská⁸ není ojedinělá. Dokládá ji také u jiných názvů:
 např. při označení čejky (ČIA 2, 121) nazývá ji názvů kvěčel na západočes-
 kém okraji a kvěčel, kvěčel, kvěčel v jihozápadoevropské oblasti na srovnatelně
 německých nářečích základem, jenž je zastoupen variacemi Kvěčel a Kvěčel;⁹
 podobně též v označení pro krecht (ČIA 3, 287) má západočeský regiona-
 lisms řáza a jihozápadoevropský výtvar řáza srovnatelně, tam. srovnání
 německé východisko, stov. Klofrová, 2002a, 21.

V arselových souvislostech stojí za povšimnutí také regionálně české po-
 jmenování bůdk. Jak už bylo uvedeno, toto slovo má v současně češtině tři
 významy: strážidlo, suchý posní hlen, suchý zpětek květ u řázu, (doklad z řázu,
 bále Archiv lidového jazyka, stov. i Machek, 1997, 74; Slovnik spisovného
 jazyka českého význam 'suchý hlen, nezdravěnáváš!). V Jungmannově slov-
 níku však registrujeme z těchto tři významů jen významy bva, a to „stra-
 židlo smýšlené, o němž bájí, že dělá žere“ (1, 1835, 195) a 'suchý hlen,
 (2, 1839, 881); ve významu 'suchý zpětek květ u, (vedle 'strážidlo, řáza-
 menšá slovo bůdk a Kott (2, 1887, 1082: „dole na ovoci je stopka, nahore
 bůdk“).

Jak je tomu v souvislosti německé? Tam má uvedené tři významy jednak
 již zmíněný dialektismus Pöbel Pö- (a variantami), jednak výtvar Bwts(e)n
 (stov. WBÖ 3, 1983n., 11, Engels 2, 1988n., 220-222).¹⁰

⁷ Nedokládá jej však Schmeller I\1, 1985, 400. V jeho slovníku je doložen dialektismus
 Pöbel (a varianty) pouze ve významu 'suchý hlen'. Kromě nářečního slovníku rakouského
 (Krammayer, 1970n.), však i západočeské dialektů svém byl potvrdit, že tento význam
 musel existovat také v souvislosti německých. Stov. též poz. 10.

⁸ Bavorský ve smyslu jazykově, tj. bairisch) nářečí v Dolním a Horním Rakousku a
 v německém Bavorsku), nikoliv správním (bayerisch).

⁹ Výtvar kvěčel atd. dovádějí ČIA za názvů domáci, a to onomatopoeické proveniencí,
 svůj původ však mají s nejbližší pravděpodobností v souvislosti rakouských nářečích
 bavorských, stov. Klofrová, 2002b.

¹⁰ U významu 'strážidlo, též jako kompozita se zadní částí -mann: Buttswann, Pöbel-
 wass atd. Schmeller I\1, 1985, dokládá u výtvaru Pöbel významy 'suchý hlen v nose, der

a přiznává je tak k základu Pobel. *Engels* (2, 1983, 522) však uvádí schmellevu deminutivum Pöbelen jako Pöbeln der Haut, 309. U českých dokladů mu byl pramenem nepochybně Jungmann, 3, 729. klade také do souvislosti s čestinou, a to s řep Nabel; řepa, řepa, Blase auf označení vlika\Knoter, jádra\Körner, buchýřku, vřpovkliv\Bläsch. Schmellev je jako samostatné heslo figuruje u Schmellera ještě vřtař Poppen (dem. Pöbelen) pro řep, řepa, Nabel; řepa, Knospe) „Butz am Obst, der Teil, wo die Blüte gewesen.“, 317. souvislosti a českým základem. V rámci hesla Butz(e)n (na japlku) uvádí i české řepček xnamem ‚Knospe, poupě‘ (Klug, 1989, 117). Schmellev uvazuje v dřívěm přibadě o ‚staziďlo‘, se přebokládá onomatopoeický základ, u Butz(e)n ‚schle okvěti‘, základ s vř- vřchodiská, společnā je vřak nř jejich středohorněmeckā podobā: butz(e). U Butz(e)n Popan, a Butz(e)n ‚schle okvěti, Blütenrest‘, mají dokonce dvě odlišnā etymologickā s Popan ‚staziďlo‘, u něhož je řvovod slovanškř\českř?, vřtař Butz(e)n ‚staziďlo‘, jebnoznānē. U Pobel se uvādi, že mř řvovod nřsāř (Klug, 1989, 525; nřsāřsāi sād i staziďlo: „Butze, Popan“, 316. Etymologickē pozadi je u vřech xminěřch lexemř nř kelch; das ganze Kerngehäuse“). Slovo Butze (tř Butz, Butze) vřak mřže oznāovat („der Butzen an einem Apfel, an einer Birne), das messbare Übereißeil des Blumenschreckt“, 400, xatimco vřznam ‚uschlř xřvřtař květu‘, mř u Schmelleva jen vřtař Butz(e)n verfiātete Naseschleim, a ‚staziďlo‘) („Pöbel, Hullepöbel (. . .) ; Popan, der die Kinder

aniž vřctom museli přeboklādat dřivějši kontakt mlivřich z danřch řzemř mnejři mř společnē řzemnř jādř. Mohou vzniknout i nřzāvisle nř sobē, přisluřnē shodnē ekvivalenř vřskřtřjřci se dnes nř odběřenřch řzemřch řže řbe o přenesnā pojmenovānř s totožnou motivāci, jěštē nřxnamnā, ře ale hlavnē shodnā pavā obou denotāřř (tēř motiv řřpřinēř?). Skutečnost, hož zāklādē mohlo přenesenē pojmenovānř vzniknout, je patrně vnějši tvar, řže řbe o pojmenovānř metafiorickā, je nřsāřādē. Společnřm xnakem, nř je- v řnřch řechāch pak xsařpřje kowāšk (a.), jěštē hlouběji do vřitoxemř. Těto lexem doklādā řlā z dřivřnřch okrajř řzemř vřtař vřvřk; vřk). Další zājimāvā pāzlelā: třkā se nřzānu kowāšk (přř. kowāšček, kowā- vřtařovřch souvislostech, řzemnā tēch „staziďlenřch“, se objevuje 1-134 Pobel (u chleba), 264-266).

stāčř se směřem k Motavskému Krumlovu a dāle doktrāje ke řpojmu řlā stāčř nřmāskē hranice česko-motavskē, nř Novoměstku se od nř odklānř, je tēmř totožnā s diferenē vřvřk x řvřřřř vřvřk: od severu profilā podobē regionālnē českřm vřovsk a motavskřm zřkalec (se zāklādem slovanškřm) kēho Schwēfe (Machek, 1997, 68). Jak ukazuje mřp v řlā, hranice mezi nemē- nemē patrně pochāzi přovāsnost českēho slova vřovsk (u chleba) a nemē- Podobnē přřpāř mām v řlā doloženy: Tak např. z doby nřtobnřho obřo- slovniku), kterř se mohlo rozřřit pāzlelnē podle vřznamu slova nřmeckēho? květu, je nřzāev novějši (viz i nřexistenci tohoto vřznamu v Jungmannovē (o jedinnē vřjimec nř vřla řē). Znamenā to sād, že vřvřk ‚uschlř xřvřtař nřkē v něm nřnřzāevnē doklād nř Jungmannu vřpřk, vřpřček, vřpřček je pozornobnē, že arēā českēho vřvřk je čřstř, vřeklu kompakt, nřvř

Územní distribuce uvedeného lexému nám ale odkrývá další možné souvislosti. Je pozoruhodné, že komink je doložen v oblasti, jež byla v minulosti v těsném kontaktu s německým mluvčím obyvatelstvem; jazykovým důkazem je řada nářečních, zejména lexikálních jevů na obou stranách jazykové hranice. Souvzdání německá nářečí, ať už na jih, nebo v minulosti v českých pohraničních oblastech, dokládají pozoruhodnou paralelu: ve slovníku bývalých německých nářečí ve Slezsku (Mitka 3, 1965, 1244) nalezneme informace, že komink (heslo: Schornsteinfeger) je současně obecně rozšířeným metaforickým označením pro postava, již se stáší děti („Kinderschreckgestalt, Übel“). Neméně zajímavý je fakt, že nářeční výrazy pro označení kominka se v německém materiálu ze Slezska významují podobatou synonymií.¹¹ Nelze vyloučit, že ona pojnost ekvivalenty mohla být podpořena i sekundárním významem „stášídelná postava“: české názvy pro kominka, jak dokládá ČJA, se omezuji jen na jeden odvozací základ.¹² Poměrně přesvědčivě významují i nářeční doklady u našich jižních německých mluvčích souvedů. Rovněž tam je komink v přeneseném významu jako postava, kterou se stáší děti, průkazně zaznamenan („der Kaminfeger als Kinderschreck“, „mit dem Rauchfänger droht man den Kindern“), a to v Horním a Dolním Rakovsku, v německých nářečích jižních Čech v období Vltavy v okolí Jihlavy a.j., stov. Hauptkatalog zum Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich.¹³ Uvést lze i nářeční doklady, kdy se prozí dětem dlobajícím se v nose, a motivace postavy kominka pak do stáše další znaky („ich hol dir einen Rauchfänger“, „ich lass dir einen Rauchfänger kommen“ atd.). Představa černé postavy jako něho, čím se stáší děti, je patrně zastoupena v německém jazykovém prostředí významněji než u nás. I v dnešním povědomí je obecně rozšířeno pojmenování stášídelného černého muže (Schwarzer Mann, Schwarzer, stov. Beitl, 1973, 717), na rozdíl od tradice naší, kde černý muž zaznamenan není.¹⁴ Můžeme s určitostí vyloučit, že v německém jazykovém prostředí obecně rozšířený černý

¹¹ Jako další heteronyma se uvádějí Besenkehr(er), Fenerskehrer, Kaminker, Kaminkerkehrer, Rahmkehr(er), Rahmann, Rahmrellin, -fink, -kater, -auskehrer, -mannkehrer, -fankehrer, Rauchfankehrer, Rauchmannkehrer, Raomkehrer, Rasfeger, -kehrer, Schornsteinkehrer, Schwarzer. Na jímém místě též Rauchfänger (Mitka 2, 1964, 1152).

¹² ČJA I-178 komink, 340-341: komink (komensk), komink (komensk), komink (komensk).
¹³ Me poděkování patří I. Geyer z Institutu für Österreichische Dialekt- und Namenlexik der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

¹⁴ Na informace vědím J. Popišilové z Etnologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně.

Pöbelmann, Schwanzer, Tob.
 vajíčným němčským osídlením v severních Čechách a v slezské nářeční oblasti), Obstetöfel, Karpel, Konec (stov. motivace shodný dialektismus korvaka doložený na hranici s bý-
 naným v jediné, a to příhraniční (!) obci na jihovýchodní Moravě, stov. mapu, bod 520?),
 Fiede, Grotzer, Jude (existuje tu územní paralela s českým dialektismem žid vznam-
 16 Jako heteronyma zde ještě figurují Popel, Bawzen; Blübbwzen, -stand; Butz(er),
 (Ličimsko).
 15 Na tuto informaci patří mě poděkování N. Hladké (Střakonicko) a E. Ruzinové

již nezachytil („u ovoce, kde byl květ, pupček, der Butz am Obste, der
 výtvaru pucek, který dokládá Jungmannův slovník a jejíž výzkum pro ČJL
 O výsledek jazykového kontaktu česko-německého jde však nepochybně u
 (Mitka 2, 1964, 1142), jež bylo mylně vnímáno jako Rwf 'mor',
 mika (Rwf 'mor'), nebo na němcké dialektické Rofz \ Rutz 'uschlý hlen,
 němckého kompozita Rwf-(-)ger, -keher, -buttemann) označujícího ko-
 ské hranice (na mapě bod 137). Mor patří nevázaně buď na první část
 ně lokálně na bývalém jazykovém pomezí při severním okraji česko-morav-
 Odborný vývoj předpokládáme u označení mor, doloženého pouze v jed-

očkávst.¹⁶
 květ u Pwzker (Engels 2, 1983n, 522) by snad bylo lze i tyto souvislosti
 tek květ'. Ostatně na pozadí sudetoněmeckého označení uschlého zbytku
 postava, a snad – pod tlakem většinového názvu bwbk – i 'uschlý zby-
 slova naopak, němcké stane hranice o další význam – 'střížidelná
 význam pojmenování kominik ('profese') se rozšířil na základe významů
 utvořený název kominik) mohl vzniknout jako tzv. sémantický kalk: český
 němcké. Kominik (popř. deminitivní kominikčesk a z něho metonymicky
 z lidové slovesné tradice – bychom přisoudili inspirující roli spíše stane
 řešení. Zde však – vzhledem k areálové distribuci výrazů a k dokladům
 který jazyk byl dávatíci a který přijímající, nemají srovnatelná jednoznačně
 mínku /čtrněm mžš. Víme, že úslah hledající odpověď na otázku typu,
 zbytek květ na spodu jabka, mohl být přímou paralelou k němckému ko-
 český dialektismus kominik ve významech 'střížidelná postava' a 'uschlý
 mnoho stájet i živém kontaktu, nám dovoluje vyslovit domněnku, že by
 stování situace u nás a v němckých nářečích, a nimiž byla čestina po

(sebere tě kominik).¹⁵
 chách, kominik mstý jako postava, již se střížidelně děti, skutečně figurje
 se uschlý zbytek květ označuje jako kominik, tj. v severních a jižních Če-
 mínk jako střížidelná postava? A odpověď je překvapivá: V oblastech, kde
 sebe se nachází další otázka: může vůbec v českém prostědí vystupovat ko-
 nika Schwanzer v Pozn. 11) mají společné motivace východisko? Sama ob-
 vnaš a bavorský a sudetoněmcký kominik (stov. zdejší označení pro komin-

Krieps [=jádřinec], der Pobel, das Kerrieggähäse [=jádřinec], stov. Jung-
 mann 4, 1838, 749). Výchoxi německé Bwa(e), českým mluvčím vrimané s
 náslovným w-, bylo formálně sdaptováno k českému wcek, buclatě dítě,
 malý buclatý člověk vřbec, popř. něco malého, kulatého vřbec, (stov. např.
 Jungmann 4, 1838, 749, nebo Slovnik spisovného jazyka českého 4, 1989,
 693).

Žbývá ještě zmínit se o názvu wazka, nacházejícím se v českých sloz-
 ských nářečích. Jim se tyto dialektý motivacně odlišují od ostatních českých
 nářečí. Vytvářejí však společný motivacní zřetel s polským wazka (ústní
 sdělení rodilého mluvčího, v literatuře jsme tento výraz nenalezli) na př-
 lehlém území polském a se subetoněmeckým Fwäke (Engels 2, 1983n., 522).
 Tato motivace je rozšířena i dále na západě v německých nářečích na území
 dnešního Německa (stov. Helm 1, 1998, 650: „Fliege: (. . .) ‚vertocknetter
 Blütenrest an einem Apfel oder Birne‘). Poznáménávám, že název Fwäke
 do německého standardu nepatří (neuvádějí jej Durgenův ani Wahrigův slov-
 ník). V Klugeho německém etymologickém slovníku však vstoupuje tento
 dialektismus dokonce jako metajazykové vjádření, a protozřejmě tak patří
 nářeční původ autor: „Butzen (. . .) ‚Fliege am Apfel,‘ (stov. Kluge, 1989,
 117).

Je zřejmé, že uschly zpýtek květu na spodu jablka není tak nezajímavý
 objekt, jak by se mohlo na první pohled zdát. Českým jazykovým úze-
 mím prochází ostře rozhraní tří motivacních zřetů pro jeho pojmenování.
 Motivacní a zřetlové souvislosti, které se promítají do nářečních výrazů,
 naznačují, k jakým kontaktům docházelo uvnitř i vně českého jazykového
 společenství a jak intenzivní ony kontakty byly.

LITERATURA

Atlas linguarum Europae 1.1 - 1.4, Van Gorcum, Assen/Maastricht 1983, 1986,
 1988, 1990, 1.5, Roma 1997.
 Balzar, J., Zaukující slozky nářeční slovní zásoby. In: Spornik prací Filozofické
 fakulty brněnské univerzity, A 30, 1982, 154-160.
 Balzar, J., Změdělská terminologie založená na převládání výrazů. In: Pocta
 Dušana Šlosarovi. Spornik k 65. narozeninám, Boskovic, Albert
 1992, 103-110.
 Balzar, J. a j., Český jazykový atlas 1-4 Praha, Academia 1992, 1997, 1999, 2002.
 Beil, K., Wörterbuch der deutschen Volkskunde Stuttgart, Alfred Kröner Ver-
 lag 1974.

Šlovák špirověno jazyka českého 1-8. Fotoprint I. vyd. Praha, Academia 1989.

Schmeller, J. A., Bayerisches Wörterbuch 1, 2. Nachdruck der von K. Frommann bearb. 2. Ausg. München 1872-1877, München, R. Oldenbourg, 1987.

Mitka, W., Schlesisches Wörterbuch 1-3. Berlin, Walter de Gruyter 1963-1965. dove noviny 1997.

Machek, V., Etymologický slovník jazyka českého. Fotoprint 3. vyd. Praha, Lidovské nakladatelství 1997.

Križanec, E., do 3. svažku Komission für Mundartkunde und Namenforschung, od 4. svažku Institut für Österreichische Dialekt- und Namenlexik der ÖAW (eds.), Wörterbuch der bairischen Mundarten im Österreich. Bayerisch-Österreichisches Wörterbuch I. Österreich. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1970.

Kluge, F., Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 22. Auflage, bearbeitet von Elmar Seebold, Berlin-New York, Walter de Gruyter, 1989.

Kloferová, S., Sprachareale und ihr Charakter bei der Erforschung von Sprachkontakten. Rekonstruktionen (anhand des „Tschesischen Sprachatlas“). Rezensiert 2002b (v tisk).
Kloferová, S., Sprachatlas im Kontakt. München 2002a (v tisk).

Janáček, P., Petrá, J., Něčecní náčny pro rampouch, v Evropském jazykovém atlasu (Na náší první mapou v soboru ALE). In: Slovo a slovesnost 47, 1986, 264-283.

Janáček, P., Petrá, J., Něčecní náčny pro rampouch, v Evropském jazykovém atlasu (Na náší první mapou v soboru ALE). In: Slovo a slovesnost 47, 1986, 264-283.

Hladký, Z., Přesněná pojmenování rostlin v českých dialektech. Masarykovy univerzity, Brno 2000.

Helm, D. a. j., Wörterbuch der oberösterreichischen Mundarten 1-4. Berlin, Akademie Verlag 1998.

Hauptkatalog zum Wörterbuch der bairischen Mundarten in Österreich. Institut für Österreichische Dialekt- und Namenlexik der ÖAW, 1010 Wien, Postgasse 7.

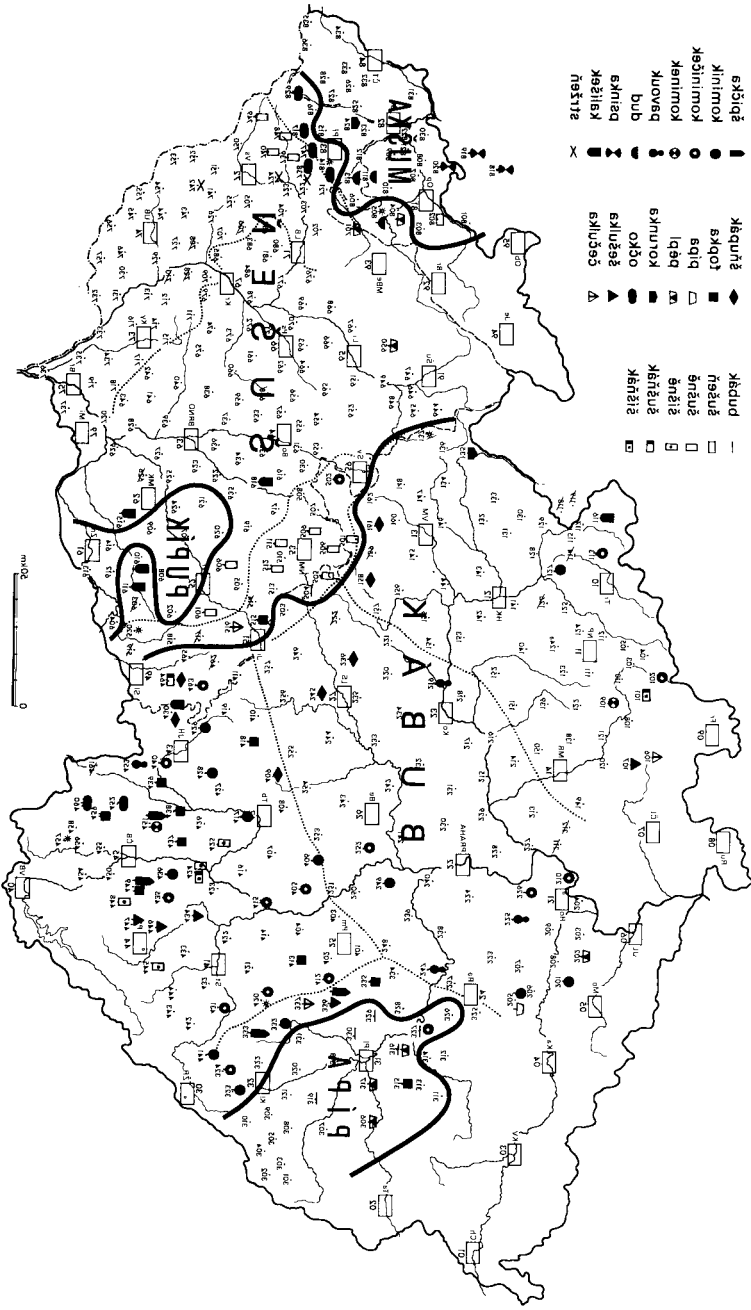
Fic, K., Psychologické změny v děčném výrazu. In: Pocta Dušana Šlosarovi. Športnik k 60. narozeninám, Boskovic, Albert 1992, 111-116.

Engels, H., Ehrismann, O. (eds.), Sudesterrösterreichisches Wörterbuch der deutschen Mundarten im Böhmen und Mähren-Schlesien. München, Collegium Carolinum, 1988.

Im Beitrag wird die Problematik der motivischen Quellen bei den dialektalen Ausdrücken behandelt, die durch Übertragung entstanden sind. Anhand der Bezeichnungen für den Butz 'vertockneter Blütenrost am Apfel' (publiziert im Tschechischen Sprachatlas) wurden die Dialektformen festgestellt, deren Ursprung einerseits in der (metaphorischen) Übertragung, andererseits in der Volksetymologie zu suchen ist. Die Analyse erfolgt a) im Rahmen der Nationalsprache (heimische motivische Quellen), b) über die Sprachgrenze hinaus (semantische Parallelen in den angrenzenden Arealen), wie z. B. tsch. *bubák* \dt. Popel, Butz 'Kindergespinnst; verhärteter Nasenschleim; Blütenrost', tsch. *můsáka*, poln. *muskwa*, dt. Fliege – alle 'Blütenrost', tsch. und slowak. *žvýčák* 'verhärteter Nasenschleim; Blütenrost', aber auch dt. Schornsteinfeger, Schwarzer u.v.m. 'Schornsteinfeger/Rauchfangkehrer; Kinderschreckgestalt', → tsch. *komínka* 'dass', → 'Butz am Apfel', etc.

Dialektologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR
Veverův 97, 602 00 Brno, Česká republika
klofotova@icb.cas.cz

Česká jazyková atlas 2, 87.
Mapa nářečních názvů pro pupák (nesplň vzátek květen na sborn jaspka)

Предишното издание на Материалите е било до известна степен по-малко обемно, но в него са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите.

Следва да се отбележи, че в настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите.

Тези изменения са влезли в настоящото издание, защото са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите.

Целта на настоящото издание е да се даде на читателите възможност да се запознаят с всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите. В настоящото издание са влезли всички изменения, които са били предложени от читателите.

У звязь з гэтым, а таксама і з тым, што ўсе гэтыя дзеянні ў сферах пэдагогікі, культуры і навуцы ў наш час набываюць характар міжнароднага супрацоўства. У гэтым сэнсе важна разглядаць і тую частку гісторыі, якая датычыцца развіцця і перадачы ведаў і навыкаў, якія фарміруюцца ў працэсе вывучэння і выкарыстання замежных моў. Гэты аспект даследавання можа быць названы "адаптыўнымі" або "інтэлектуальнымі" функцыямі моўнай падрыхтоўкі, якія датычацца перадачы ведаў і навыкаў, якія фарміруюцца ў працэсе вывучэння і выкарыстання замежных моў.

ЛІТЭРАТУРА

Візіна М. В. Рэспубліка Беларусь у гісторыі культуры і навуцы. Мінск: Беларуская думка, 2015.

Вук В. Г. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2012.

Губарэвіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2010.

Давыдовіч Я. П. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2008.

Дзюбава І. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2006.

Жураўка А. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2004.

Кірылавіч С. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2002.

Кірылавіч С. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 2000.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1998.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1996.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1994.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1992.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1990.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1988.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1986.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1984.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1982.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1980.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1978.

Міхалевіч М. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Мінск: Беларуская думка, 1976.

РГА Речник етимологических зборов српског језика, Београд 1979.

СДЗР Речник бугарског језика, Београд 1990.

Станћ М. Станћ, Уводна реч 1-2, Београд 1990.

Тешћ 1977 М. Тешћ, Речник језика Српског језика, СДЗР XXII, 159-328.

Тешћ 1977 Д. Тешћ, Речник језика Српског језика, СДЗР XXIII.

Тешћ 1997 Д. Тешћ и Ж. Тешћ, Речник збора језика Српског језика, СДЗР XLIV.

Филиповић 1972 М. С. Филиповић, Тезе о језику, Етимолошка посматрања, Српски етимолошки зборник LXXXIV, Београд.

Узенав 2001 Е. С. Узенав, Етимолошка менаџментна методика за језик зборника Речник (с. Тезе, Петровска ограда, Софийска ограда), Напомена о језику по језику, Етимолошки зборник L, Москва, 127-151.

СРСР Етимолошки зборник српског језика, Москва 1974.

Bailey H. W. Bailey, Dictionary of Khotan-Saka, Cambridge 1979.

Beneker E. Beneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, A - wort, Heidelberg 1908-1913.

Bezlaj F. Bezlaj, Etimološki slovar slovenskega jezika, Ljubljana 1977.

EŠS Etimološki slovar srpskog jezika, Beograd 1989.

EWA M. Mačih, Etimologisches Wörterbuch des Altindischen I, Heidelberg 1986-1990.

KWA M. Mačih, Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen I-IV, Wiesbaden 1976-1980.

Maček V. Maček, Etimološki slovar češkega jezika, Praha 1982.

Matzenauer 1881 A. Matzenauer, Příspěvek ke slovenskému jazykozpytu, filologické a paedagogické VIII, Praha, 161-190.

Petrić 1986 M. Petrić, Rječnik čakavskog narječja općine Duga Resa i Karlovač, Čakavska rič 1986, 35-73.

Pokorny J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch I-II, Bern 1959-1969.

RA Rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika I-XXIII, Zagreb 1880-1976.

SEK W. Borýš, H. Popowska-Taborska, Słownik etymologiczny kaszubszczyzny, Warszawa 1994.

Skok P. Skok, Etimološki rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika I-IV, Zagreb 1971-1974.

A contribution to the study of S-Cr. kójaziti as

The paper deals with the S-Cr. verb kójaziti as (im)pf. "appear; say; hello"; happen; appear as a vision, etc." from the standpoints of semantics, word-formation and etymology. The author has no ambition at providing the final etymology of the verb, but to present the entire relevant material, along with its analysis, and to elaborate the three existent interpretations (Matzenauer, Škok, ESSJA). In conclusion, two possible etymologies are proposed (either > PSI. *kójiti or related to skt. ved.) (pre-verbs), thus contributing to studies that could lead to final solution.

Етимолошки одсек, Институт за српски језик САНУ
Кнез-Михаилова 32\I, 11000 Београд, Југославија
etyim@pib.sanu.ac.yu

и в то же время, как и в других случаях, не исключены случаи, когда в результате проведения мероприятий по обеспечению безопасности дорожного движения могут возникнуть дополнительные трудности, связанные с необходимостью проведения работ по благоустройству территории, связанной с объектом, на котором проводятся мероприятия по обеспечению безопасности дорожного движения.

В то же время, как и в других случаях, не исключены случаи, когда в результате проведения мероприятий по обеспечению безопасности дорожного движения могут возникнуть дополнительные трудности, связанные с необходимостью проведения работ по благоустройству территории, связанной с объектом, на котором проводятся мероприятия по обеспечению безопасности дорожного движения.

²⁰ Вж. Деңков 2000 и Деңков 2002.
²¹ Вж. Деңков 2000, 240.
²² Вж. ВЕР I, 200.
²³ Вж. Деңков 2002, под паят.
²⁴ Вж. Деңков 2000, 240-241.
²⁵ Вж. Жүзүзүз 1980, 27.

Этот текст представляет собой глагольную форму, образованную от основы глагола "сидеть". В данном случае это глагол в форме инфинитива с приставкой "сидеть" и суффиксом "-ся".

Като се има предвид, че днешните форми на глагола "сидеть" са резултат от естественного процесса изменения, происходящего в языке. Например, в древних славянских языках глагол "сидеть" имел форму "сидѣти".

²⁶ Schuster-Zew 19, 1420, вгостановява едно тег на славянския форм.

²⁷ Вж. Зкор 3, 414.

²⁸ Вж. ЗСОР 4, 125.

²⁹ Вж. Брицкий 83, 545.

³⁰ Вж. Szolnoki 117. Мотив е вероятно одане от славянските названия като: гр. *ψύλλων* (то общинския вменявал (слова), *ψύλλων* сдр. *ψύλλων* и др. да са по-късни одани земки от немск).

³¹ Вж. Miklosich 342, Vasmer 3, 444 (од да вгостановява др. др. др.). Зкор 3, 414, Брицкий 845, Schuster-Zew 19, 1420.

³² Вж. Matz 1907, 303.

на българските и немските изследвания на тази тема. Скорее всего с од-
 -ством, Славянские и славянские языки, т. IV Н. И. Иванов, т. VI Н. И. Иванов,
 -ства в языках XIX в. Труды института славянских языков, София,
 20 - 27.04.2002 г. (подробно).

Журналы 1980 Журналы, А. Ф.: К энциклопедии словесности. * Журналы
 -га, восточной, Европы, 1978, Москва, 1980, 52-58.

Неотрпед Картография на „Неотрпедия“ в българския език. Кратко
 -на. КГМ СГ „Св. Кирил Александрийски“.

КартДжур Картография на „Български език“ в българския език. Кратко
 -на. КГМ СГ „Св. Кирил Александрийски“.

Кратко
 -на. КГМ СГ „Св. Кирил Александрийски“.

Проектен проект Проектен проект, А. Т.: Энциклопедията на българския
 -ство, том I-2, Москва, 1979.

СДН 2 Словенский словарь, восточный словарь, восточный словарь, восточный словарь,
 2, София, 1890.

СДН 7 Словенский словарь, восточный словарь, восточный словарь, восточный словарь,
 7, София, 1892.

Улукханов 1992 Улукханов, Н. С.: Мотивация в словообразовании (о возмож-
 -ности словообразовного-грамматического описания языка). Восточ-
 -ное языковедение, 1992, 2, 5-20.

Фонетика на Б-р Пенев, П.: Фонетика на Българския, София, 1982.

СССР Энциклопедията на българския език. Проектен проект. Проектен проект.
 -на. О. Н. СССР. Москва, 1974.

Блажек 1998 Blažek, V.: Old Prussian wird namens. Collodium Pruthenicum
 secundum, Ed. by Wojciech Szustalski, Kraków 1998, 7-23.

Брицкер Briцкер, A.: Słowiańskie etymologiczne języka polskiego, Warszawa
 1957.

Финк Финк, И.: Имеем ли право да кажем „Восточный“? Восточ-
 -ное языковедение, 1980, 2, 5-20.

Франкель LEW Франкель, E.: Etimologisches Wörterbuch Heidelberg
 - Göttingen, 1982-1985.

Хинце 1996-1997 Hinz, E.: Die altpreussischen Bezeichnungen der Wild-Avi-
 -fame und des Hasenfußels. Linguistica Baltica 5-6 (1996-1997),
 145-181.

Клинг-Митска Klinge, E.: Etimologisches Wörterbuch der deutschen Sprache,
 20. Auflage bearbeitet von W. Mitska, Berlin 1987.

Loriz J.: Rozbor podřetě hornostřavského ve Slezsku Praha 1899.
 Machek V.: Etymologický slovník českého jazyka Praha 1908.
 Mareš 1907 V.: K metodice etymologického bádání: Etymologie některých slovanšých pojmenování ptáků ornitologického přehledu. Slavia 36, 1907, 345–371.
 Meyer-Lübke W.: Romanišches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1937.
 Schuster-Šewc H.: Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niederösterreichischen Sprache, I–2, Bautzen, 1978–1989.
 Štok P.: Etymologický rejčnik ptáskoga ili srpskoga jezika, knj. 3, Zagreb 1973.
 Štolajti 1909 H.: Die deutschen Vogelnamen, Strassburg 1909.
 Užitčnè ptacvo Janča J.: Užitčnè ptacvo našeho domova v Praze 1889.
 Vasmer M.: Russisches etymologisches Wörterbuch, Bd. 3, Heidelberg, 1927.
 Walde-Hoffmann A.: Lateinisches etymologisches Wörterbuch, 3. Aufl. von J. B. Hoffmann, Heidelberg 1938–1954.

Semanšiče Motivacìe und Nominacìonamittel bei slawischen Vogelnamen

Beim onomasiologischen Untersuchungsansatz, der es erlaubt, die strukturellen Besonderheiten der vergleichenen slawischen ornitologischen Bezeichnungen einer Betrachtung zu unterziehen, können regelhafte systemische Wechselbeziehungen festgestellt werden, und zwar zwischen der semantischen Motiviertheit und den Nominationsmitteln.

Solche regelhaften Entsprechungen können zum Beispiel zwischen den onomasiologischen Modellen, die mit dem Verhalten der Vögel und der von ihnen ausgestoßenen Laute in Zusammenhang stehen, und bestimmten Wortbildungsstrukturen, aufgedeckt werden.

Solche Wortbildungsstrukturen, die das urslawische archaische Modell fortsetzen, werden durch Verben bzw. onomatopoeische Wurzeln und Suffixe mit dem konsonantischen Element -l- und verschiedene vokalische Erweiterungen ausgedrückt.

Unter dieser Voraussetzung wird eine Ansicht geäußert, die die onomatopoeische Herkunft der slawischen Bezeichnungen für den Vogel *Carulius carulius* (aus dem urslaw. *ščrdal'e/*ščrdal'e/*ščrdal'e //

Книжка за издавање е од - ДАН
Ју. Штудијски центар за истражување на кривично право
Кривично право, Г. 1113, Сопств. издавање

Литературна анализа (литература) се однесува на
литературна анализа (литература) се однесува на
литературна анализа (литература) се однесува на

Motywacja semantyczna przyimotników

określających kondukcję fizyczną

(silny : słaby; grupy; chudy)

w językach słowiańskich

Mariona Jakubowicz

Przedmiotem artykułu są przyimotniki, które nawiązują do określonej kondukcji fizycznej człowieka. Jego celem jest zarysowanie kierunków zmian zachodzących w tych polach semantycznych, a także zbadanie, które z tych cech są nawiązane w różnym stopniu, a które wykazują tendencje do odnawiania swych nazw. Przedstawiony materiał jest ogólnie dostępny do określenia notowańch przez słowniki języka ogólnego poszczególnych języków i nie uwzględnia słownictwa zawartego w słownikach dialektalnych. Interesuje mnie przyimotniki tworzące opozycje względem siebie, a których jedno jest związane z opozycją silny : drugi z jej brakiem.

SILNY

Opozycja silny : drugi odzwierciedla odwołanie do przynajmniej kilku komponentów przyimotnika. Podstawowe w tym znaczeniu były dwa ogólnosłowiańskie derywaty odprzezwonnikowe *silna i *mocna od *moca > *mota. Mniejszą rolę w przyimotnikach *dŕz, *ogŕz i *ogŕz do języków północnosłowiańskich. Dla ogólnosłowiańskich przyimotników *krŕk i *tŕk rekonstruuje się dwa znaczenia: 'silny', i 'twardy'. Pozostałe przyimotniki, o których będzie mowa w artykule nawiązują do nasilenia w trzaskach i w innych dźwiękach słowiańskich.

Poz. *moca > *mota, mające najbliższe odpowiedniki w językach germańskich (got. *mahta*, *aga*, *mahta*, *aga*, *mahta*, *aga*), jest kontynuacją dźwięku *maht-ti, *moc*, *sila*, derywowanego od *maht- : maht- : mōc*, mied *moc*, być *zgodnym*, (Pokorny 1959, 89). Wyraz słowiański jest więc odwołaniem do możliwości wyrażenia wiosków dotyczących jego motywu semantycznego.

Poz. *sila ma odpowiedniki w stp. *silna*, *silna*, *silna*, *silna*, i *lit*. *silna* *duza*, i jest wywodzone z pier. **sil-ŕ-* : **sil-ŕ-* : **sil-ŕ-* : **sil-ŕ-* : **sil-ŕ-*. Pierwotne znaczenie rekonstruowane jest na podstawie danych z języków celtyckich i p. *germańskich* (Pokorny 1959, 89). Powodzą to do wniosku, że

wac, znosic'. Mozna je wzec nazw za tydow przyklad przjecia znaczenia nie przy twarzym, silnym, znakomicie odpowiadza przenoszeniu, wytrzymywaniu przez Szwaskiego (1988-89) (III), 223) nie przekonuje, bo konkretne znaczenia kwestionowane pokrewienstwach tych wzrazow z przyuczyn semantycznymi kraja, wytrzymywac, znosic' (Pokorny 1959, 620; Berneker 1908-13, 614). skie tego wzrazu nie sa pewne. Przewodopodobne jest pokrewienstwo ze staj. rekonstruuje sie dwa znaczenia 'silny', i 'twardzy'. Nawiazania indoeuropejskie Dla przymiotnika *krebh2s, dezywstau z formantem -s, od psa. *krebh2s

o) formy praslawianskiej. przymiotnika * waz od niezawiazanej (w) njein Słowianka praslawianskiej wzgladami semantycznymi przemawiaja trudnosci zwiazane z wywodzeniem *krebh2s- o zblizonym znaczeniu w jezykach baltycznych. Na hipoteze poza hipoteze przemawia przede wszystkim fakt istnienia kontynuantow die. wianskie sa wywodzone od psa. * waz opartego na * waz. Przewiduje zwiazane od XVI w.) jest wzazane za ruteninami, a pozostale wzrazly slowo wio w sowniku Bartkowskiego (2000; I 312), wedlug ktorej pol. kwaz (za- Pociagajaca ze wzgladw znaczeniowych hipoteza zostala podana ostat-

'nazyteczny, xdatny do czego', do 'mocy, silny'. nazytecznym, co z kolei mialoby dac punktem wyjsciwym zamiary od przyjac, sciskac, do zwiazanej w jezykach germańskich 'rodic xdat- znaczeniem 'silny', jest trudne. Mialo przekonujacy wydzajac mi sie rozwoj od krebki; xabki, (Pokorny 1959, 250). Polaczenie znaczen die. *krebh2s- ze ktore jest wzazane z die. rzeniem *krebh2s- 'osiganc, nchwytic', 'mocy, * waz byloby dopiero wtornie skojazone z psa. * waz 'siaz, moc; xdtowie', jezykach baltycznych: lit. kwaz 'duzo', for. kwaz 'st', W tym ukladzie psa. powiednikami tak rekonstruowanego wzrazu sa przyzadowki wyzestujace w wyciskac; doic', 'oficie ndziac', (Pokorny 1959, 271). Najpizszymi do- wodzone od die. *krebh2s- od *krebh2s- 'dotkac, stycac sie', 'sciskac, jak i ESSJ ktory forme * waz rekonstruuje (V 150). Psa. * waz jest wy- -ja- od nie zwiazanego w jezykach slowianskich ** waz (SP V 119), zarowno Słowian praslawianski, ktory wzaz * waz za dezywstau z suffixem polskiego nalezy przyjac dla psa. samloske -w-, a wic * waz. Tak czynn rekonstrukcja formy praslawianskiej. Ze wzgladu na dostac kontynuantu zwiazane sa znaczenia 'mocy, silny; tegi, krebki'. Problem wyzestuje do- jezykach baltocnoslawianskich (pol. dawne kwaz 'mocy, silny'). Zarowno w Kolejna seria kontynuantow o interesujacych nas znaczeniu wyzestuje w o pojecia: nabicie miedzni, patczenie ciasta, wazielek fityczny.

znaczenia w jezyku praslawianskim oraz staropolskim powstaly w oparciu

202-6; Bezała II, 1982, 173). Inną koncepcję przyjmują 2 noj (1997, 330),
który opiera się na *mawala na die. *mawala na die, *mawala na die, *mawala
np. w het. mawala, *ta, *ta w przedstawionym tu materiale znajdujemy trzy
możliwości rekonstrukcji znaczenia doprzeknika przinobowobeskiej: *ze-
braty, *etla, *zgni, *miejsa, *niewysłany, *chwiejny, *niezdolny. Wobec
tak dużych rozbieżności w odzwierciedleniu pierwotnego (przeobrażeniowego)
znaczenia wchodzącego się niecelowe rozważanie motywu semantycznej om-
wianego przyimotnika.

Poz. *qta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
zarówno do siły fizycznej jak i do postawy człowieka. Zupenie inny krąg
znaczeń spotyka się w językach dołudnichowosłowiańskich, gdzie kontynuacja
poz. *qta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
nie, *qta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
naważając do innych języków indoeuropejskich. Według jednego z opisów
nie *qta jest interjektorem jako *o-ta, *ta, *ta, *ta, *ta, *ta, *ta, *ta, *ta,
na, a rzekoma część wylana ma być związane z *to, *to, *to, *to, *to, *to,
mia, (Vasmer 1958 (III) 193). Czą wylana miałyby oznaczać *zawiaz, bez
dus, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
nie, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
nie, *qta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
środek, (Machek 1957, 521; Machek 1968, 672). Zauważa się, że etymologii
nie ma na tyle silnych podstaw, aby mogła zostać włączona do badań nad
motywacją semantyczną.

Poz. *qta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta, *wsta,
etymologii. Być może jest związane z lit. skobas : skobas, *kwasny, *skobas,
*kwasny, (Machek, Słavia XVI, 208-9, Słowski, SE I 58-9). W odniesieniu
do osób przyimotnik ten i jego deriwaty używane jest w grupie zachodniej
(ces. chabý, słoby; lichý, xly; slc. chabý, słoby; dial. *tchabily, *tchabily,
chabny (> *chabny) 'chorą; słaby; niedźny'. W grupie dołudnichowej odnosi
się do rzeczy.

Poz. przyimotnikami, które omawiane będą poniżej, znaczenie miały już
w języku prasłowiańskim istniejącego określenia tej cechy powstaje na gruncie
poszczególnych języków.

W obu językach łuskie w znaczeniu 'słaby', może występować przy-
imotnik słaby, kontynuacja poz. dial. zach. *sawaw, *sawaw, *sawaw, *sawaw,
nie w języku w obu językach łuskie, dobrze widoczne są znaczenia:
'mało istotny', 'niewielki', 'mierz', '< mierzach rozmiało; saxonby, *doby',
prowadzące do interesującego nas 'słaby' (Schuster-Şewc (17) 1981, 132).
Zm. słaby, nie występuje w tym znaczeniu w żadnym innym języku.
a opiera się na poz. *šibak, *šibak, *šibak, *šibak, *šibak, *šibak, *šibak,
którego wywodzą się także pol. szpik. 2 noj (1997, 633) rwna przyimotnik

trudniejsze do wy tłumaczenia. Będ może chodzi o stawianie się lánny, czy nie od czasownika o znaczeniu 'kipić', przyimiotnika znaczącego 'lánny', jest jest rozumiemy i nie całkiem odosobniony (por. słu. rabel), o tyle utworzone toż jest 'lánny'. O ile rozwój od 'lánny' niespodziany, słabo związany, do 'słaby', językach (czeski, słowacki, ukraiński) podstawowym znaczeniem kontynuanta ps. *kypre derżwatu od *kypěti 'kipić'. Zarówno w lánnych jak i innych Do języków lánnych jest ograniczone znaczenie 'słaby', kontynuanta

otok 'wstę, słabe dziecko'. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki.

Podobny rozwój można zaobserwować przy słu. rabel, lánny; sdyki, 'delikatny, słaby'. Snoj (1997, 520) uważa ten przyimiotnik za kontynuanta imiesłowu ps. czasownika *rast raso 'grzebać, dębać; sruć, zbierać'. German-mieszaniec ps. czasownika wskazuje na pierwotne znaczenie 'rozgrzebaną; sruć, zbierać' i może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki. W znaczeniu 'słaby', może odnosić się też do czasownika, np. rabel iya; sdyki.

Prz. *kreczka : kreczka ma kontynuanta w pojedynczych językach wschodnich trzech grup. Wiąże się z ps. *kreczka 'krucha', i ma to samo znaczenie. Współczesnie w niektórych językach słowiańskich (np. czeskim, słowackim) występuje też w znaczeniu pochodnym 'delikatny'. Znaczenie 'słaby', (> 'kruchy, lamliwy'), odnosi się przede wszystkim do znaczą, ale przede wszystkim może być zastosowane także do czasownika. Podstawą ps. *kreczka jest równopierścieniowy rzeczownik o znaczeniu 'odłamek, okruch'. Na przykład indoeuropejskiej kreczka jest związany np. z lit. kreczka 'dź, rozprząć, (Por. kory 1959, 622-3).

W interesujących nas znaczeniach występuje też kontynuanta ps. *la-rodzane 'zagony, delikatny'; słu. łobow(w)ny 'słabowity, wstę, delikatny', i słowacki wyraz łobowny o dwóch doś odległych od siebie znaczeniach: 'przejemny', i 'słaby'. Etymologia ps. *la-rodzane jest niejasna. Berniker (1908-13, 684-5) przyjął za pierwotne znaczenie ps. łobowane 'słaby, niegły', i zaczął wyraz słowiański z die. pierwiastkiem *(s)le- 'pęd słabym, młym', porównując z nim np. fac. ława 'wolno związający, rozlaniony'. Takie rekonstrukcja znaczenia jest jednak spowodowana chęcią nawiązania do obranej etymologii i nie znajduje oparcia w faktach językowych. W związku z tym, że znaczeniem pierwotnym i motywowanym jest słabowity, w języku słowackim i lánnym jest 'delikatny, zagony'; nie odznaczający z drugą słu.

Por. chylly 'chylawy, słabowity, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić' do głębia, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić'. Ros. chylly 'chylawy, słabowity, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić' do głębia, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić'. W interesujących nas znaczeniach występuje też kontynuanta ps. *la-rodzane 'zagony, delikatny'; słu. łobow(w)ny 'słabowity, wstę, delikatny', i słowacki wyraz łobowny o dwóch doś odległych od siebie znaczeniach: 'przejemny', i 'słaby'. Etymologia ps. *la-rodzane jest niejasna. Berniker (1908-13, 684-5) przyjął za pierwotne znaczenie ps. łobowane 'słaby, niegły', i zaczął wyraz słowiański z die. pierwiastkiem *(s)le- 'pęd słabym, młym', porównując z nim np. fac. ława 'wolno związający, rozlaniony'. Takie rekonstrukcja znaczenia jest jednak spowodowana chęcią nawiązania do obranej etymologii i nie znajduje oparcia w faktach językowych. W związku z tym, że znaczeniem pierwotnym i motywowanym jest słabowity, w języku słowackim i lánnym jest 'delikatny, zagony'; nie odznaczający z drugą słu.

Por. chylly 'chylawy, słabowity, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić' do głębia, wstę, jest derżwatem od chwilt, 'chylić'. W interesujących nas znaczeniach występuje też kontynuanta ps. *la-rodzane 'zagony, delikatny'; słu. łobow(w)ny 'słabowity, wstę, delikatny', i słowacki wyraz łobowny o dwóch doś odległych od siebie znaczeniach: 'przejemny', i 'słaby'. Etymologia ps. *la-rodzane jest niejasna. Berniker (1908-13, 684-5) przyjął za pierwotne znaczenie ps. łobowane 'słaby, niegły', i zaczął wyraz słowiański z die. pierwiastkiem *(s)le- 'pęd słabym, młym', porównując z nim np. fac. ława 'wolno związający, rozlaniony'. Takie rekonstrukcja znaczenia jest jednak spowodowana chęcią nawiązania do obranej etymologii i nie znajduje oparcia w faktach językowych. W związku z tym, że znaczeniem pierwotnym i motywowanym jest słabowity, w języku słowackim i lánnym jest 'delikatny, zagony'; nie odznaczający z drugą słu.

Wskazywaczone motywy zjawienia, sfady, to: wiotki, odwiazaj, uginajacy sie, nie mogacy utrzymac sie w dostawie wyprostowanej, a wiec zjawienia odnoszace sie do widocznych skutkow i objawow sfadoci fizycznej. Ponaz *sloba reprezentuje ja sn. szek i ros. cnyly. Kolejna motywacja; dyce ludy, nie wzastym, rozporozonyim jako przydzyna sfadoci przydomina nam stazt przywde: „w jednosci sfa”. Tak motywowane przymiotniki odnosz sie przyde wasystkim do przymiotow, jednak wtore nie mogz okreslac takze osoby. Nalez tu sn. vdel, giaz, daz, kiaz, a w jakis sposob takze kontynuanty ps. *kcepk : kcepk. Czeszo sfowniki etymologiczne podaja jako domniemane zjawienie pierwotne, xpsny, np. „pochmiaz”, „skazniaz”, „gniaz”. W przyrzanyim materiale nie znalazlam pewnego przykladu takiej motywacji. Odosobiona jest motywacja ludyckiego zjawia, pierwotnie „mfo istoty”, – wyraznie wartosciujace. Rowniez odosobiony jest rozwoj semantyczny od „delikatny, lagodny, do sfady”. Czeskiej mamy do zawnienia z kieturkiem przeciwnym gdy zjawienie sfady staje sie motywacja dla zjawienia „delikatny”. Jak zwykle w wybadku w rozwoju zjawiajacych cech o sfadyim nasteniu powstajz okrelenia bezce negacje przymiotnika o antonimicznym zjawieniu, np. serp. zswowoo, wswowoo, bulg. wswowoo, ukr. wswowoo, chorz, dawniej sfady, i ukr. bezsfady.

GRUBY

Wskazywanej rozpowrozczonione ps. *tstst wytworzyla interesujace nas zjawienie pewnie dopiero w jazyku praslawianskim. Jest zastawiane z die. *tel- (h)-. Najblisze odpowiedzi to lit. tustt, namaks; pecnie; i fot. tustt, pecnie; (Vasmer 1958 (III) 117). Pierwsze ze zjawien w jazyku litewskim stanowi domost miedz zjawieniem baflo-slawianskim, pecnie; , a praindoeuropejskim, umozliwiae plyniecie, ciekniecie; odstawac mocz;.

Wprawie wasystkich jazykach slawianskich w zjawieniu, otzfy, sz wtore nie nzwane kontynuanty ps. *pwa, benn. Podobnie jak w wybadku ps. *tstst podstawa motywacji jest podobienstwo zwnetrze.

W jazykach slawianskich podbudinowej dominiujz kontynuanty ps. *de- bely zjawie tez z dawnych rdobel wschodnioslawianskich. Ps. *debel jest wywodzone z przymiotnika die. *dleb-; gruby, krebz; silny; (SP III 30). Podstawa rekonstrukcji zjawienia, gruby, sz jazyki slawianskie. Kontynuanty w innych jazykach indoeuropejskich: str. dekkaw; silny; stwienim; taler : dafter, cieki, mocny; silny, krebz, wskazyjz na grucie z rekonstruowanymi zjawieniami.

⁴ Jako określenie postury człowieka wyraz ten występuje jeszcze tylko w języku ukraińskim i białoruskim oraz w gwarach morawskich, gdzie może być zapożyczony z polskiego. Pożądaczem znaczenia 'grupa' otrzymał w innych językach trafił się się spora liczba (por. RJAΔ III) 1887-91, 473).

Δnaczenia odzieżowe, np. 'niekaształy, nieoprobiony', 'prostaki, głu-
pi; niedelikatny', 'nieprobny; kreb; mocnej budowy, dominij jeszcze w

in. Szawski (1966-9, III) 176-7; 20 l.c.).
wyrazowych opowiada się Brückner (1927, 272), czemu sprzeciwia się m.
ków ps. *grba i *grba : *grba Δa pokrewieństw tych rodzin
bliskość semantyczna imdowopjskich, zwłaszcza pałyckich, odpowiedni-
powacie; fot. grwbłt, marszcząc się'. (SP 2002 (VII), 239-41). Uderza
bliższe pewne odpowiedniki to lit. grwbłt grwbłt 'tęść, bratowiec; chro-
*grba (obecna postać *grba) kontynuuje zapewne pie. *grba-dv. Naj-
winięciem jest przenieśione na człowieka, nieokreślony, wulgarny.⁴ Ps.
zairniaty; nieprobny; surowy, nieoprobiony, niezgrabny, czego roz-
praszawiańskiego, kontynuujący ps. *grba 'szawski, chropowaty, grubo-
W polskim podstawowym określeniem jest dziś przymiotnik pochodzenia

< nieprobny, szawski, > nieprobny, grupa.
przysię propozowały tu przede mnie rozwój semantyczny, pomarszczony,
(por. też literaturę cytowaną przez Szawskiego) tylko warunkowo można
związać z różnym traktowaniem omawianych leksemów przez etymologów
nik ps. *grba; Szawski 1966-9, (III) 107). Wzrosty pod uwagę trądności
świecie. szwimptev, marszcząc się; kucząc się; podawane jako odpowied-
zawania w językach pałyckich to fot. grwbłt 'marszcząc się; dekars', (por.
dobre posiadzonego rozwoju semantycznego pol. grwbłt, por. niżej. Inne
namu, to doszoby tu do analogicznej zmiany znaczenia, jak w wyjądku
szawski, (Vasmer 1953 (I) 671; Szawski l.c.). Jeśli oprócz się na tym porów-
Najbliższym odpowiednikiem ps. *grba jest lit. grwbłt 'nieprobny,
grubki; buf; dial. grba 'piły soli; buf; dial. grba 'grupa').

tytułów *grba - (pol. grba 'ziarno graso, ziarno kaszy', 'coś szpitego w
tytułów *grba (pol. grba, buf; dial. grba : krap; i 'okrzęty, dla kon-
powstać dwa dominujące znaczenia, kreb; przysadzisty, typowe dla kon-
go, coś, czego wymiar porzecznicy jest bliżki podłużnemu, z czego mogły
tytułów obu przymiotników koncentrują się wokół jętra semantyczne-
ległość znaczeń, co brzdzi barzo poważne zastąpienia, gdyż znaczenia kon-
nieodkretwione. Głównym wyznacznikiem przez niego argumentem jest od-
słowianstkich (20 (XVII) 1947, 221-2) traktuje *grba i *grba jako wyraz
dobre budowany, Szawski w swej pracy Odczasność o i u w językach
(III) 176-7), nie sposób zapomnieć o ps. *grba 'miski, ale grubawy,
Przechodząc do kolejnego przymiotnika ps. *grba 'gruby, (Szawski 1966-

bejortawym wydqwk. u.
zawow, a z drugiej tozpowaschnianie sie wyrazow z nizszego rejestru o
tozgowanu ujennie, co powoduje z jednej strony wptowasznianie eufemii
i tozgowo i grubosci – odzwywianiem, tuczeniem. Cechu otzozoci jest dzis war-

CHUDY

nie 'chudy', nie bylo pierwotnym znaczeniem tych wyrazow.
słowianiskich, niektore o znaczym zasiegu, jednak porównania wykazują,
wianiskich funkcjonuje w tym znaczeniu kontynuacja rdnych wyrazow pra-
w języku prasłowiańskim człowieka chudego. Wpółczenie w językach sło-

Barzo niewiele mamy zdow ps. Wójte rekonstruowanego przez ESSJ
(XV, 1988, 74-5) na podstawie stpol. Wójte jednokrotnie powiadczanego
znaczeniu 'gracilis', kasz. 'lëb', 'nadmierne wloski, szdowity', i stczes. 'lëb'
(?) 'zadewne rdwnego 'lëbny' 'chudy', bez tlaszczu'. ESSJ wiazze wyminio-
ne wyraz z lit. 'lëbas' 'słaby', chorowitej budowy ciaz; 'szczupły' 'chudy',
'smukły' 'zgrabny'. Por. tez Rejzek 2001, 341; Bojars, Polowska-Taporska
(III) 1999, 162-3.

Kontynuacja kilku leksemow prasłowiańskich są wtórnie używane w zna-
czeniu 'chudy', i 'szczupły'. Wtórnie dla oznaczenia 'chudego', używane są
takze kontynuacja ps. *swclw 'suchy'. Znaczenie to w niektorych językach
jest zleksykalizowane (np. w łuzickich, w porówniowosłowiańskich) w in-
nych, np. polskim, moze być nzyte kontekstowo. Kontynuacja omowio-
nego wczesniej ps. *slwba 'słaby', w pewnych językach, głównie porównio-
wosłowiańskich, wytworzyła opok znaczenia podstawowego rdwnie z naze-
nia 'chudy'; 'szczupły'. W takich samych znaczeniach w wikszości językow
słowianiskich bywają używane kontynuacja ps. twskw 'cienki'.

Pierwotnym znaczeniem ps. *chwclw wyrazu nie majzcego pewnego op-
zajnienia etymologicznego (ich przelqad podaje ESSJ VIII, 1981, 112-3),
było zadewne 'zły', 'lichy', 'marny', z czego w językach rdniczych powstalo
'bidny', 'ubogi', a w niektorych z nich, w dalszym rozwoju, 'chudy'. W
językach porówniowosłowiańskich rozwój poszedł w dwu rdnych kierun-
kach, część językow prezentuje rozwój: od 'zły', do 'bidny', część od 'zły'
lichy' marny, do 'zły', 'niebdny', 'nieprzyjemny'.

Porówniowosłowiańskie określenia 'szczupłego', (np. słu. witek, sch. witek,
mac. witek) są berlywstami od ps. czasownik *witl 'wić', i znaczący pierwot-
nie 'gietki, dajzcy sie zginac', (Snoj 1997, 721). Motywacje te mozna porow-
nac z motywacjami omawianego wczesniej słu. šlëk 'słaby'.

Poludniowosłowiańskie *warsāva 'chudy', jest berłowatem od *warsā > *warsā-ja 'trup', związanego z *wars wert 'umierać' (Snoj 1991: 361). Mo-
tywacja oparta na porównaniu: chudy jak trup. W czeskim i górnośląckim
podstawowy wyraz dla 'chudy', to lubewy od lubić 'nieszczęść'. Dłżóna mo-
tywację ma bnfę. zpat' w'chudny', berłowat od zpat'ja 'wypić'. We wśyst-
kich wymienionych przykładach określenia są z pochodzenia obrzowymi
porównaniami. Można sądzić, że taka sama jest motywacja roz. tóććj
związanego z pol. czaży 'pusty'.

Niejasne jest pochodzenie kilku spokrewnionych ze sobą wyrazów północ-
nosłowiańskich (pol. szczupły, słc. št'wplj 'st.', roz. ščwplj 'w stół, mi-
szery', prus. ščwplj 'st.', ukr. ščwplj 'st.'). Jak dowodzą języki wschod-
niosłowiańskie oraz wczesniejze południowe z języka polskiego, wyraz
ten miał dawniej znaczenie dejektatywne i znaczą 'chudy, mierzny; ogła-
niczony, skromny'. Do tej samej rodziny należą czeskie štěplj
'szupły', łęczac je z dawny m štěplj o tym samym znaczeniu (Machek 1988,
622). Słowniki etymologiczne nie odpowiadają zdecydowanie na pytanie o
pochodzenie tych wyrazów. Być może są związane ze szczupac : szczupac.
Przypodobnie z tą rodziną wyrazów związane jest też dawne polskie
szczury 'chudy', mające odpowiedniki też w innych językach słowiańskich.
Brückner (1927, 542) łączy ten wyraz ze skwac, co byłoby parafrazą wobec
szczupac : szczupły.

Istotne jest, że do omawianego pola semantycznego należą przymiotniki
o różnicowanym zaprawieniu emocjonalnym. W języku polskim mamy tu
właściwie dwa pola semantyczne 'szczupły, i 'chudy', jednak niekiedy po-
jęcie 'szczupły', pełni tylko rolę eufemizmu dla pojcia 'chudy'. W innych
językach bywa podobnie. Granice pola semantycznego „szczupły + chudy”
są nieostre i można by doń włączyć kolejne bliskoznaczne leksemy, które
łączą się z innymi fiżycznymi cechami człowieka, np. drobny, które jest
jednak bliższe polu semantycznemu 'mały'.

Charakterystyczne są motywacje związane z utratą witalności, sily, wil-
gotności: kontynuanty *sacva, bnfę. zpat, roz. tóććj, motywacje wskazyjące
wprost na bliski koniec życia: czaś. lubewy, bnf. słow. *warsāva 'wzłyke tak
motywowanie przymiotniki szchowitje znaczenie 'chudy, w'chudny'. Znacze-
nie 'szczupły, bywa związane ze słabością, z gigtkością.

Z przenieśnianego materiału widać, że bardziej „wewnętrzne” cechy
kondukcji fiżycznej 'sily, i 'słabość, o wiele dłużej utrzymują swoje nazwy
niż cechy zewnętrzne, podległe ocenie estetycznej. Jest to zjawne zwi-
zane z faktem, że cechy te decydują o konkretnych wznach życiowo-

tego nie jest wykluczone. toczył, jednak również ich praktykowanie do języka oficjalnie usankcjonowa- literskich ogólnych nazwy typu prawniskowego, podobnie w języku po- miżmów dla cech nisko wartościowych. Mniejszą rolę w leksyce języków-nymi kryteriami oceny estetycznej, a także tendencją do stosowania zmian- na nie wiąże się z częstą wymianą słownictwa. Jest to spowodowane zmian- na nie jest mniej więcej stałe. Potwierdza to teoria, że nacechowanie emocio- możliwości, w związku z czym ich wartościowanie i nacechowanie emocio-

SKRÓTY:

ang.	angielski	anglosaski	Etimologičeskiј slovar, slavjanskich jazykov
bulg.	bułgarski	bulgarski	Rječnik privatnoga ili srpskoga jezika
ces.	czeski	czeski	Slavia Occidentalis
chorw.	chorwacki	chorwacki	Słownik prasłowiański
dnj.	dnieprski	dnj.	
głn.	górnośląski	głn.	
goc.	gotycki	goc.	
grec.	grecki	grec.	
lit.	litewski	lit.	
łac.	łaciński	łac.	
lot.	łotewski	lot.	
mac.	macedoński	mac.	
nem.	niemiecki	niem.	
pie.	praindoeuropejski	pie.	
pol.	polski	pol.	
psł.	prasłowiański	psł.	
ros.	rosyjski	ros.	
rum.	rumuński	rum.	
sas.	starogermańskie	sas.	

ukr.	ukraiński
stwiniem.	średniowysokoniemiecki
stawniem.	starowysokoniemiecki
stpol.	staropolski
stisl.	staroislavdzki
stczes.	staroczeski
stñ.	słowiański
stc.	słowacki
serb.	serbski

BIBLIOGRAFIA

- Barzkowski, Andrzej: *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. I-II, Warszawa 2000.
- Berneker, Erich: *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, t. I, A-M, Heidelberg 1908-13.
- Bezaj, France: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, t. I, II, Ljubljana 1976, 1982.
- Boya, Wiesław, Popowska-Taborska, Hanna: *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. III, Warszawa 1999.
- Brückner, Aleksander: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927 (przedruk: Warszawa 1970).
- Butler, Dantta: *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*, Warszawa 1978.
- Etymologický slovar, slovanských jazykov, pod red. O. N. Trubaczeva, Moskva 1974 i n.
- Machek, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha 1957.
- Machek, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968.
- Pokorny, Julius: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1959.
- Rejzek, Jiří: *Český etymologický slovník*, Český Těšín, 2001.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, t. III, wyd. Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb 1887-91.
- Slavia Occidentalis*, t. XVIII (1939-47), Poznań.
- Słowski, Franciszek: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I-V, A-E, Kraków 1952 i n.
- Słownik prasłowiański*, pod red. Franciszka Słowskiego, t. I-VIII, Wrocław... 1974 i n.
- Šnoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana 1997.
- Schraster-Šewc, Heinz: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und nieder-sorbischen Sprache*, Heft 7, Bautzen 1980; Heft 17, Leipzig 1986.
- Vasmer, Max: *Russisches etymologisches Wörterbuch*, I-III, Heidelberg 1923-1928.

Semantische Motivierung der Adjektive des Bedeutungsbereichs
der körperlichen Kondition (stark : schwach)
in den slawischen Sprachen

Ziel des Artikels ist die Bestimmung der (als 'semantische Motivierung', bezeichneten) ursprünglichen Bedeutungen der slawischen Adjektive 'stark' und 'schwach'. Die am besten belegte Motivierung der Bedeutung 'stark' ist 'spannen, straffen'. Die Motivierung 'hart' ist ebenfalls gut belegt. Die am besten bezugten ursprünglichen Bedeutungen für 'schwach' sind 'schlafen, herabhängend, sich beugend', 'sich nicht aufrecht halten können'. Eine andere in Erscheinung tretende Motivierung ist 'lockert, nicht geschlossen, zerstreut'. Die etymologischen Wörterbücher führen als mutmaßliche Bedeutung oft auch 'verdorben', an. Im geprüften Material habe ich jedoch kein sicheres Beispiel für eine solche Motivierung gefunden. Daneben bestehen einige Derivate, die durch formale Negation des Adjektivs mit antonymischer Bedeutung entstanden sind. Sie sind typisch für Wörter, die eine schwache Ausprägung einer Eigenschaft bezeichnen.

Bei der Motivierung der Adjektive mit den Bedeutungen 'dünn' und 'dick' fällt eine Tendenz zur Erneuerung der Bezeichnungen auf. Sie ist sicherlich mit dem wertenden Charakter dieser Wörter in Verbindung zu bringen. Typische Motivierungen der Bedeutung 'dick' sind 'stark', 'rau', 'unbehanen', 'anschwollen, aufquellen, voll werden', 'gut ernährt sein'. Typische Motivierungen der Bedeutung 'dünn' sind 'schwach', 'schlecht', 'tot', 'trocken', 'dürr', 'biegsam'.

Pracownia Języka Proto-slawyjskiego, Instytut Slawistyki PAN
Al. Mickiewicza 31, 31-120 Kraków, Polska
mjakub7@interia.pl

Wo jednym beljoerskim słowotworym archaizme¹

Bohumil Václavík

Ve Wolfenbüttelskim beljoerskim paslru z 2. pobjay 16. létotks
namaks so slébowaca konstrucija:

II, 2: Kneššo, masch kneššats, IX, 10: Kneššo, masch kneššats;
i.e. knešš, mas kneššyc, wokatw singulars (pl. Trutmann 1928, 7; Schuster-
Šewc 1967, 306 sl.). W Luthеровым němskim originalu stej Herr, waser
Herrscher.

Muka (1926, 641) zwjaz wuz kneššyc ze staročěskim kneššic, sju wjer-
cha; Schuster-Šewc (1978-89, 767 sl.) přida hišće dalje słowjanske wu-
razy: staročěske kneššyc, principis filius, (lx Kazania šwiętokryzkie, 2,
pobjay 14. létotks), 'mšac', 'mšac', (pl. Urbanczyk 1960-62, 431), pól-
ske kneššyc, 'mšac', staročěske kneššyc, 'mšac', ruske a ukrainske
kneššyc, běloruske kneššyc jako archaizmy a historizmy), staročěske
Bawa kneššyc wo druhim sjuje kweza Lazara (lx 1501, pl. Budmani
1898-1903, 115; serbske kneššyc jako archaizmy).² Na zakladě tutych wu-
razow móže so rekonstruowac prasłowjanske dialektowe *kneššic, kiž bu
wociwidnje ze sufiksom *-it wot *kneššaz (< staročěske knešš, staroč-
ske kneššaz, 'wjerch, wójwod', staročěske kneššaz 'knjěžičel', staročěske
knešš) wotwodžene. Znakatna funkcija sufiksa *-it resp. jeho kontinuan-
tow je wuprjajenje pochada a přistajnosće, tworja so z nim potajkim wosebje
patonýmka, pomjenowanja wobydlerow wěsteho městna a pomjenowanja
potomnikow (pl. Szawski 1974, 2, 75-80; Vailant 1974, 332-336).

Zda so pak, zo zwjazanje beljoerskeho kneššyc z mjenowanym słow-
janskimi wurazmi a tuž ani jeho wotwodženje z prasłowjanskeho *kneššic
njeje prawe. Bychmy mjenujcy z tym hišće dypčeli, zo je tu semantiski
posuw sju knjěžičel, → 'knjěžičel', nastupil. Tajki posuw by pak w tu-
tym padže na beljoersčičim wobjnozowanju byl: sčyju z kontinuan-
prasłowjanskeho *kneššic w druhich słowjanskich řečach njepokaznje nič
podobne.

Wyšće toho mějše wuraz kneššaz najpobjakšio wot 12. létotks hišće dčenan-
ši woznam 'dominus, Herr', kaž serbske glosy w Masguburskim rukopisu

¹ Nastawk bu napisany z pobjetr granta GAČR č. 405\01\0100.
² Dalše wurazy, kiž mjenuje, su njewěste: slowakske kneššic a slowjenske kneššic stej
neologizmy 19. létotks (pl. Kálal 1923, 24; Peteržnik 1894, 414); čykwinosłowjanske
kneššic ma Miklosich (1862-65, 293) djex dokladow.

zložnje so na dvasj p'edpokladasj:

njeho semantiski posuw 'princips filius' → 'princeps, nastupil. Jeho nahlad teš woznam, princeps, b'e a implicito potajkim p'edpokladowas'e, so je dols Jenož Fos (1921, 121) mysl'eš, so w semantice p'olskeho k'sez'yc p'jedy kim skerje wo semantiskim posuwje 'sujm knjeza' → 'knježičel, toxwas'owas'e. Dobokaznja (hl. Schuster-Žewc 1967, 291). P'rawd'epodobniš'e by p'aflo potaj-

a) W jednej starop'olskej manjzanskej p'ěsni z p'ofolcy 12. l'ěstotka w p'jatej strof'e, kiš kliniči Na dwor Bod wyžadziš / k'mieckieho k'sez'yc / wark'e sw'p posadzizš / d'az'eš boz'a p'rawca / ... , w'fožnje wuraz k'sez'yc' c'ia jako p'ojed'enje starš'eho k'sez'yc'a. Jeho argumenty njesu pak s'ylne dos'e: ym n'jed'p'jše b'yc dosp'oly (p'ir. Brückner 1897, 209, 214) a forma k'sez'yc'a n'jeje genitiv, a akuzativ, a wotpow'ednje tak formje p'rawc'ew, kiš w f'acniskim originalu b'e.

b) Woznam 'm'sez'č, w'jaznjnje z woznam 'princeps, w'sez'č jako p'rim- c'ep's noc'tis.³ Tut'õn woznam m'õžem'y bak kaš M'osx'y'nski (1934, 458) teš tak w'w'fožowas'e, so je so wuraz k'sez'yc' sp'od'čatnje za m'õdy m'sez'č w'riš'wal. De-minutivum formu m'õžem'y w'õx teš jako liš'čiw'e m'jeno („Schmeichelname“) a st'edk cap'tationis benevolentiae w'raw'et'lowas'e (p'ir. Havens 1946, 84 st.; Vasmer 1950, 424).⁴

P'edpokladas'owas'y semantiski posuw by w delnjoserbš'činje teš p'jed'p'iči- now'y (n'jemotiwowas'y) byš. Tohodla n'je m'õžno ze staroš'ekim k'miež'e a starop'olskim k'sez'č 'w'jerc'h, argumentowas'e, tw'orjen'yw'saj ze suffixom *-et-, z kot'r'y'm š'o pom'jenowas'ja n'jed'or'od'čeny'ch pot'omnik'ow wotow'd'nja (hl. Štawski 1974, 3, 11-19): p'olsa staroš'ek'ho a starop'olskeho wuraz b'e p'ič'ins'a za semantiski posuw ta w'obst'ejn'os'e, so w jej'u semantice p'õg'im woznam 'p'riš'f'is'nik kl'erusa, m'ěš'nik, p'č'was'owas'e. Š'amane by teš wo p'olskim k'sez'č'e p'laš'ilo, jej'i by'čim'y Fos'owe m'ěnj'erje ak'ceptowas'i: teš tut'õn posuw by w'e w'ob'ruk u p'olskeho leksikalneho s'ystema – na toxž'eš' wot delnjoserbš'ek'ho – motiwowas'y byš.

M'yslijm'y, so delnjoserbš'ke k'miež'yc je m'õžno l'epje a **jednor'iš'o** w'w'fožowas'e jako nomen agentis wot s'łowjesa k'miež'yc 'knježič'. Tomu by gerje woznam delnjoserbš'ek'ho wuraz wotpow'ed'owas'j. W suffixu -c je m'õžno wotpow'ed- nik p'roduktiwneho š'ek'ho suffixa n'om'now agentis a n'om'now instru- menti -č a kontinuant p'ras'łow'jansk'ho -č z w's'ed'nej delnjoserbš'kej z'm'ěnu

³ P'olske M'omewer'sch'ek'ennad', M'omewer'sch'ek'ennad', N'ewm'õd', i.e. m'om'e w'õj t'ew'ž (> *k'miež'yc'a) 'mam'y m'õdy m'sez'č', kiš by m'õžlo w tut'y'm zwi'sku m'jenowane b'yc, n'jeje c'yle j'asne: je jenož we Wendischer Aberglaube (t.mj. Koppenhagenski rukopis) a pola J. G. Domiera (hl. Oš'ech 1983, 602), ale tut'je tam je teš L'awa 'M'õd'. D'rup'k'e je w'ow(b) l'aw'š'č' / l'aw'š'č' (p'ir. Oš'ech 1983, 496, 602).

⁴ P'ir. teš litw'ske dial'ek'towe d'zew'it's'č' š'tož teš 'm'sez'č, w'oznam'jen'ja, a š'tož je d'eminitiv wot d'č'ew's 'B'õp', (hl. Š'em 1949, 3).

Trutmann, R. (ed.), 1928, *Der Wolfenbütteler niederdeutsche Psalter*. Leipzig.

Šlosar, D., 1986, *Slovotvorba*. In: Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J.: *Historická mluvnice češtiny*. Praha, 251–340.

Šwela, B., 1952, *Grammatik der niederdeutschen Sprache*. Bautzen.

Žewc, H., 1968, *Gramatika hornjoserbskeje řeči*. I. Budžšin.

Stachowski, S., 1968, *Słowotwórstwo rzechowników w języku gromnińskim XVII*

wiek. In: Farke, H. – Löttsch, R. (ed.): *Prínoski k serbskemu*

řešpýtju. Budžšin, 180–191.

Šlaski, F. (ed.), 1974 sl., *Słownik prasłowiański. Wrocław – Warszawa – Kraków*

– Gdańsk.

Senn, A., 1949, *Zu litauisch dieues 'Gott' und finnisch tuwa's 'Himmel'*. In: *Die*

niederdeutschen Sprache. Bautzen.

Schuster-Žewc, H., 1978-89, *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und*

unterdeutschen Sprache. Bautzen.

Schuster-Žewc, H., 1967, *Deutsche Sprachdenkmäler*. 16.-18. Jahrbundert. Bau-

ten.

Peteržnik, M., 1894, *Slovensko-němšči slovar*. I. Ljubljana.

Pühl, K.B., 1866, *Češški serbski slovník*. Budžšin.

Olesch, R., 1983, *Thesaurus linguae Draconopoliticae*. I. Köln – Wien.

Murka, E., 1926, *Słownik dolnoserbskeje řeči a jeje narěcow*. I. Praha.

Mozyski, K., 1934, *Kultura ludowa Słowian*. II. I. Kraków.

Miklosich, F., 1862-65, *Lexicon palaeoslovenico-germano-latinarum*. Vindobonae.

Měškank, T., 2001, *Retorowany słownik hornjoserbskeje řeči*. Berlin.

Loš, J., 1921, *Ksižba i jejo krewnici*. In: *Jezyk polski* 6, 146–153.

Káral, M., 1923, *Slovenský slovník z literatury aj narěči Banásk Bystřice*.

Havers, W., 1946, *Neuere Literatur zum Sprachtabau*. Wien.

Farke, H. – Jentsch, H. – Michalk, S., 1976, *Deutsche Sprachtabau*. 5. Bautzen.

Budmani, P., 1898-1903, *Rječnik hratskoga ili srpskoga jezika*. V. Zagreb.

Brückner, A., 1897, *Drobné zabytki jazyka polského XV wieku*. In: *Rozprawy*

LITERATURA

bełnjoserbšćinje po změnje č > c homofony ze sŕbskym -c jako sŕbskym
pošerjom kajkosće.

Урбанска, С. (ed.), 1960-62, *Словник старополски*. III. Wrocław – Kisków – Warszawa.

Vallant, A., 1974, *Grammaire comparée des langues slaves*. VI. Paris.
Vasmer, M., 1950, *Rechtsija Haversa 1946*. In: *Zeitschrift für slawische Philologie* 20, 451–457.

Über einen niederorabischen Wortbildungsmechanismus

Im vorliegenden Aufsatz wird niederorabisch *kwěžyc* 'Herrscher', das im Woffenbüttele Psalter belegt ist, als Ableitung von *kwěžys* 'herrschen', erklärt.

Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR
Veveř 97, 602 00 Brno, Česká republika
vckybel@ischi.cz

Etymologia a konotacja semantyczna słowa

w polszczyźnie literackiej

(na wybranych przykładach)

Majgorzata Ryzowoska

We współczesnym językoznawstwie można zaobserwować trzy kierunki badań: etymologiczny (Ryzowoska, 1999):

Po pierwsze, podejście strukturalistyczne, zgodne z XIX - wiekiem, młodo-gramatyczną tradycją, zakładające docieranie do najstarszego, w miarę możliwości pierwotnego, dającego się rekonstruować kształtu słowa. Umożliwia to porównywanie ze sobą języków i analizę ich pokrewieństwa (Polanski, 1999; Markef, 1993).

Po drugie, jest to strukturalistyczno-semantyczne podejście szkoły moskiewskiej, łączące formalne i semantyczne aspekty co do pierwotnej postaci słowa. Wzglądanie semantyki pozwala na porównywanie ze sobą języków, wykazywanie stopnia ich bliskości kulturowej; widać się nawet do prób rekonstruowania przyczyn ludzkości z zjawiskiem odwrócenia językowego obrazu świata naszych przodków (Garmkeidze, Ivanov, 1984; Ivanov, Toporov, 1965; Ivanov, Toporov, 1974).

Ujęcie trzecie, kognitywne, promowane etymologię w kręgu synchronii. Polega na tym, że patrzy się na dźwięk języka jako na nieprzerwany proces, continuum, w którym najwęższe jest warstw semantyczna, podlega-jez niestaniej metaforyzacji: jest ona analizowana i rozumiana poprzez pryzmat przeszłości (Swetser, 1990; Wołżyła-Żwirnowska, 1998). Podczas gdy dwa pierwsze sposoby podejścia do badań etymologicznych lokalizują etymologię w kręgu – można by rzec – archeologii językowej, podejście kognitywne w centrum zainteresowania stawia teraźniejszość języka. W ten sposób etymologia staje się domeną nierzadkiem doznania języka i kultury.

Pojawia się pytanie o istnienie związku między znaczeniem etymologicznym wariantu a funkcją, którą denotowany przez ten wariant przedmiot lub pojęcie pełni w kulturze oraz o to, czy i jak znaczenie etymologiczne jest obecne w znaczeniu realnym, rozumianym szeroko, a więc nie tylko w części jądrowej, ale i w sferze periferyjnej, ujmowanych tu jako konotacja semantyczna. Jest to narazem pytanie o to, w jaki sposób można te relacje badać?

mianego jako 'zaprobnowane lub nakazac komus jez lub jechac gdzie w i bez szpactii'. Natomiasz slowo wraca wywodzone od psl.* por- roz- (przymiana), polegzone z duzym wysikciem, zwykle traktowane zarobkowo czynie, najczesciej prostsz czynie fi czynie wykonywane z koniecznosci ewolujacego w kierunku znaczenia 'nieowolnik', do dzis konotuje w polsz- czajacego kogos 'nieczesciwionego i dopzawionego wlasnosci', a potem Okazalo sie, ze slowo robota, wyprawozwane od rzenia ie. *-or-wo, ozna-

1988) oraz prawnie (Przymiana 1997). W dwuch pierwszych publikacjach dokazywano duz zbieznosc etymolo- (Mazurkiewicz 1988; Przymiana 1997; Brzozowska, 2000; Jankowski, 2000). Tychas podjmwane kilkakrotnie na gruncie polskiego jezyczkownastwa Próbę restawiania ze sobz etymologii i konotacji semantycznej byly do-

etymologii. Tu spodobz zasqd ustalania konotacji wyfzczam siganie do cji orzecznika w szdach gatunkowych ogolnionych oraz wystepowanie jej cedy sz tez spodob jej funkcjonowania w xbanu, tzn. wystepowanie w funk- nimy, a takze derywaty (w tym semantycznej). Wznanicznkami stabilizacji w ktorych przejawiaja sie konotacje semantyczne slowa stanowia jego hipo- metator, metonimia oraz porównania i opozycji. Szczegolna grupe leksemow, duznych tekstach, np. zagadkach. Można je takze odnalec w podstwach polszczennich slow: filozoficznych, przyfowisch, powiedzeniach oraz w lekzykodycznej). Stabilizacja cedy przedmiot wyfzasa sie w klasowanych wysykim na przyjetym znaczeniu aktywnym (ujetym w dostaci definicji mie slowa" - tzn. na znaczeniu strukturalno-etymologicznym, lecz przede (Gregorczykowska 2001, 51-54), opiera sie nie tylko na "wewnetrnej for- cedura ustalania konotacji slowa referowanego min. przez R. Gregorczykowsz- byc doprobzone ustaleniemi dotyczacymi rozumienia znaczenia slowa. Pro- Próbę restawiania ze sobz etymologii i konotacji semantycznej musza

nej [Bartmiski 1988]). teorii znaczenia (jej zasady byly wyfzone w artykule o definicji kognityw- Sownik ten ma charakter etnolingwistyczny i opiera sie na kognitywnej rowo w Lubiinie Słownik stereotypów i symboli ludowych (Sisi 1996-). mienie znaczenie slowa (konotacji) jez u podstawa opracowywanego zbio- terystyczne (tzw. stereotypowe) (Bartmiski, 1988, 181). Tak szroke rozr- kreu, ekstensji" i wfczajac w jej zakresie tak cedy kryterialne jak i charak- "szynim tresci znaczeniowej, intensje, w przecistawieniu do denotacji, za- Laskoff, Johnson, 1988; Bartmiski, 1988; Krzeszowski, 1994), a wiec jako do J. S. Mills 1911) oraz do niej kognitywistycznych (Laskoff, 1987; Konotacja semantyczna rozumiana tu szeroko, w sensie nawiazujczym

ocząwszy i naturalny, często z brzytnością, (Mazurkiewicz 1988).

nieobspawione wąsikiu fiżycznego, ale wykonywane w sposób
tłuje wspaniale w Polsce, dziesiąte części umyślowe, niż fiżyczne,
jakim celu, ewolucje potem w kierunku znaczenia 'praca, dniefo', kono-

kontuje te wartości.

i języków słowności, związane z prawem i słownością i do dziś
jego, 'przewidy, przewidy, prawa, prawa, była w historii polszczyzny
Prawa z kolei (Przyłupa 1997), wywodzą od ps. *prawo oznacza-

żeniowych, a z drugiej we wzołach kulturowych.

z jednej strony mają swoje źródła w przedpojęciowych schematach wyobra-
Pozwoliło to na postawienie hipotezy o trwałości pewnych schematów, które
opiera się na pojęciach wpisanych w dwudziestowieżni schematach.
nej z dzisiejszą. Jest to według niej związane z faktem, że badane nazwy
wartości i autywartości już u ich źródła można dostrzec się konotacji zgod-
nazw wybranych wartości "stwierdzias, że także w innych liczących nazwach
wartości" zatyłowanych "Wpływ motywacji etymologicznej na konotację
Mariała Jakubowicz (2000) w wystąpieniu na konferencji "Język w kregu

wyższu?

nych grup słownictwa? oraz – jakie cechy semantyczne trwają w konotacji
też ma charakter ogólniejszy i można ją opierować w odniesieniu do in-
bardu niektórych nazw (lub ich grup takich jak np. nazwy wartości), czy
Pojawia się wobec tego pytanie, czy taka zależność istnieje tylko w przy-

mało zachęcające (Brzozowska 2000).

tyczną nazw związków kamieni, takich, jak kamień, dła i skwa okazały się
Pierwsze wyniki analizy relacji między etymologią a konotacją seman-
kanych codziennie na polach, łąkach i drogach, jak i tzw. drogi kamieni.
Opierając się na podjęciu polskie nazwy kamieni, zarówno zwykłych, spoty-

foć i wiecznie; życie i wiatałość; ostrość; twarłość [jak żelazo]; ciężar
ny. Zgodnie z cech wyodrębnionych w toku analizy etymologicznej (twar-
ski (1958, 288-289) przywołuje donatę sanstr. czwars, kamienny, żelaz-
wskazują na bezpośredni związek kamienia z niem. Hammer, a Teophrastus-
*ak-, *ok-, *osty, (SSE 1952, 2\37-38). J. Holub i S. Pyer (1978, 229)
niem samogłoski rzenniej. Podstawą tych wyrazów jest ie. rdzeń
prastowianka różni się od odpowiedników bałtyckich metatez i wzdłuż-
akwan, kuznia, oraz z lit. aśwō 'coś ostrego', (VSE 2\173-174). Forma
awana, kamień, niebo, (Gamlind 667), ze staniem. kama, mōt, i grec.
stind. awana- 'skała, kamienia proń, kamień gromowładcy, niebo', awest.
Nazwa kamień, pochodząca od ie. *kamen- (ps. *kamy) i jest wiązana ze

[kowszto i mof]; bezpodsredni zwiżzek z niedem) we wspanolozesnej pol-
 szczyznie literackiej ndalo sie potwierdzic dwie cechy konotowane bardzo sil-
 nie: twarozc, np. fraz. twarby jak kamien, setce z kamienia, p'yc niezaluzym,
 niewiarozozym, (SE 1\315), i cigzar, np. p'lywa jak kamien, kamien lezy
 na setce\p'iersi (SE 1\315-316). Cecha twarozci i wiecznosci kamienia jest
 rowniez twarozna, choc rzadziej przywozywana, np. w wyrazeniu wiecznic
 coz w kamienia (IPHAN\OSU). Ostroz kamienia jest konotowana chyb
 tyko w powazecznie znany tekcie polskiej pieśni koscielnej, spiewanej ku
 czci Boga Ojca, zazwyczajcej sie od slow Kto sie w opiekę odda Panu swe-
 mu...¹ kamieniem przydjurje sie ceche 'ostrozci': Aniołom swoim kaze
 cie pilnowac, Gdziekolwiek stpiaz, bedz cie pilnowac, Na teku nosic, aby
 idze droge, Na **ostry kamien** nie wdrozyl noge ...

Leszce bardziej marginalny charakter ma zwiżzek kamienia z niedem.
 W polszczyznie literackiej i przekladach biblijnych kamienie mogz spadzic
 z nieda, co zazwyczaj jest traktowane jako kara Boga: I wumierze im kara
 przez zaroz i krew, i miewe, i grad jakby kamieni (Ks. Exech. 38:22), a u
 Mickiewicza: nowina, niby kamien z nieda, spadala na Litwe (Mickiewicz,
 Pan Tadeusz, ks. I). W przykladyce znane sa tez kamienne meteority (PI
 PAN\OSU).

Jesli chodzi o ceche zycia kamieni, to we wspanolozesnej polszczyznie lite-
 rackiej jest ona nieobecna, jakkolwiek znajduje jeszce swoje potwierdzenie
 w polszczyznie ludowej w twierdzeniu, ze kamienie rosne (Sisi 1990, 354).

Nasza skala przez M. Vasmera jest wiązana przede wszystkim z lit.
 skeln, skelti, rozszcepiaz, skala, szczepa, luczow, fot. skala, skala, ta;
 tu tez inne oraz stajem. scala, skornpa, lupina, i scala, szasz, (VSE
 3\630). J. Pokorny (1959, 1\922-927) wizne te slowa z ie. rdzeniem (s)kel-
 skel- oznaczajcytm 'skakac, przeskakiwac; ozzywioniy ruch, skad potem zo-
 staly derzywowaniz rdzen (s)kel-'ciac, bic, kluc', kolā 'czatka', skelā 'coz
 odbitego', skolā 'coz obfupanego, odszczepionego', skolmā 'miecz', (s)kolo-
 'oszczep, dziaz, wfcznia'. Dostod 3 cechy semantyczne w ywodzeniach
 w analizie etymologicznej (oddzialanie, lupanie; oddzialona czesc czegoz;

¹ Piekn ta (zaczepnita ze wspanolozesnej ksizeczki do nabozenstwa) jest parafraz
 Psalmu 91 w przekladzie Jana Kochanowskiego. Jej tekst jest jednak miejscami zmieniony
 w stosunku do tego przekladu. Zmiana dotycz taka cytownego fragmentu, który
 tłumaczeniu Kochanowskiego brzmi: Aniołom swoim kaze cie pilnowac, Gdziekolwiek
 stpiaz, ktrozaj cie pilnowac, Na teku bedz, aby idze droge, Na **ostry krmien** nie
 wdrozyl noge (tekst wzglug wydania Kochanowski 1972: 461). W Biblii Tyselecia ten
 fragment psalmu nie zawiera epitetu **ostry**, mowa w nim za to o **kamieniu**: Niedoła nie
 przytpe do ciebie, a cos nie spotka twego namiotu, bo swoim aniołom dal rozkaz o tobie,
 aby cie strzedl na wszystkie twyche drogach. Na tekach bedz cie nosic, aby nie wzaz
 swej stopy o **kamien**. (Ps. 91 [90], w. 10-12).

Klejnot, np. diamentowa kolia (IZiP). Diament to również przyrząd do
diamentu, brokatowa sukienka o brokatowym połysku, a także 'płacie czechy'
przed wszystkim takie cechy jak 'blask', 'świecenie', np. oczy 'świecił się jak
szlachetny, zwykłe bezbarwny, przezroczysty, o słupnym połysku', i konotuje
1976, 135). We współczesnej polszczyźnie ogólniej słowo to oznacza 'kamień
cenniejący, szlachetny i najwzrostlejszy mętny i najwzrostlejszy mętny na
och czasu Hezjoda w języku greckim to nazwa była używana na ozna-
twa) a grec. adamant, niezwalczony, niezłamany się, (BSE 89). Przy czym
Nazwa diament została do polszczyzny przyjęta poprzez łacinę (diama-

analizą swoje odzwierciedlenie w konotacji słowa.
wyzdębienia w analizie etymologicznej – 'płyśczenie, blask' – w pełni
a także 'płacie czechy' klejnot, np. pierścionek z brylantem (IZiP). Cecha
twa 'dawny kosturek do włożów nastawianych je i nadających im połysk,'
tem w tej kolekcji; 'blask brylantu', np. brylantowy blask księżycowy, brylan-
ment', Konotuje 'dużo wartość', np. obraz Rubensa był prawdziwym brylan-
współczesnej polszczyźnie ogólniej słowo brylant oznacza 'oszlifowany dia-
– Brillant – a francuskiego brilliant co oznacza 'płyścący', (VSE I\214). We
Nazwa brylant została do polszczyzny zapożyczona przez język niemiecki

rozważane są szlachetne.
kamieni, takich jak: brylant, diament, rubin. Są to kamienie powszechnie
Inne rezultaty przyniosło porównanie etymologii i konotacji nazw drogich
współcześnie i tu znajdują.

239). Kamień był kamieniem brylantem, jak i ciekaw, np. fraz. ciekawy jak diament (SE I\238-239) i ciekaw, np. fraz. ciekawy jak diament, którego nie
cech kamienia, jak: twardość, np. fraz. twarde jak diament, którego nie
się w szponie między tymi wyrazami oraz w posiadaniu przez diament takich
śladkość, podobieństwo do kamienia) we współczesnej polszczyźnie ogólniej
cech szlachetnych wyodrębionych w analizie etymologicznej (kamień, np. w pierścieniu), 'skr.
410) a pol. diament, 'szlachetny', 'niezłamany', 'niezłamany', wydobyt'. 2. Porównaj
blasku im. 'ofowne ciekawki w niewygodzie', a Vasser (VSE 1986, I\400-
diament 'oko', diament 'oczeko', 'drogi kamień (np. w pierścieniu)', 'skr.
okrągłego, fac. woto, - wa, 'oblacieć, kłęb się, toczyć się', - M.B.], z roz.
teru', (definiowany przez badacza jako rodzaj kamienia [przewodność
szlachetki (2SE 1952, I\288-289) nazwę diament zastawia ze stęsem. błaszec, to-

za pomocą skóry to cecha kamienia brylantu w polszczyźnie ludowej.
się w szponie między tymi wyrazami. Ostatecznie, odbicie i wpływ cechy
ogólnej odnalezienia brylantu: podobieństwo do kamienia, wyrażające
podobieństwo do kamienia) w konotacji skóry we współczesnej polszczyźnie

ciecia szklą, (pot.). Cecha wyodrębniona w etymologii – ‘twierdść’, – jest więc współcześnie konotowana.

Nazwa rabin pochodzi od łac. rabin ‘czerny’, (BSE 466, też VSE 3\211). Współcześnie w polszczyźnie ogólnej słowo rabin oznacza kamień szlachetny barwy ciemnoczerwonej, oraz (nawet nie deprecjonując) kolor tego kamienia, np. rabin jej barwoki, podobnie przyimiotnik, np. rabinowa walewka z wężem (ISJP). Konotacja czerwonego koloru jest barwna wyrażona.

Różnica w kontynuacji cech obserwowanych w etymologii nazw „zwykłych” kamieni i kamieni szlachetnych w ich konotacjach semantycznych jest wyrażona i nieprzebadana. Z jednej strony są kontynuowane przede wszystkim cechy związane z twierdścią i ciężarem kamieni, a drugiej – wyłącznie kolor.

Podsumowując: Cechy etymologiczne odzwierciedlane w konotacji nazw kamieni to, jak się zdaje, stabilne cechy denotatu nazwy, fałszywie spostreżone zamiastowo, przede wszystkim wrokiem (takie jak kolor, czasem kształt), rzadziej percybowane dotykem (cechy takie jak twierdść lub miękkość). Cechy zmienne, takie jak zachowanie wobec kamienia, czynniki z niego nabyte, nie są kontynuowane w konotacji słowa. Do zmiennych (a co za tym idzie konotowanych marginalnie) wypadła zaliczyć tu także związane z kamieniami przekonaniami, jak np. zwiasek kamienia z niebem czy też jego wieczność.

W innych grupach słownictwa konotacja będzie odzwierciedlać inne ze sobą cechy wyodrębnionych w ich etymologii. Będą to te cechy wyodrębnione w etymologii, które są trwałe i które najłatwiej spostreżec zamiastowo w zwanym przedmiocie (wskazują na to np. wstępne analizy polskich nazw grzybów i motyli, Brzozowska 2000b). Stwierdzenie tego wymaga jednak badań, szeroko zakrojonych, badań.

i kontynuowanych w konotacji słów
Kamienie. Charakterystyka jakościowa cech wyodrębnionych w etymologii

Nazwa kamienia	Cechy wyodrębnione w etymologii słowa	Charakterystyka jakościowa wyodrębnionych cech	Potwierdzenie w konotacji (bez etymologii) cech wyodrębnionych w etymologii słowa
КАМЕНЬ	1. twardość i wielkość 2. szorstkość i witalność 3. ostrość 4. trwałość 5. ciężar 6. bezpośredni związek z niebem	1. cecha dot. przekoń - nieważa 2. cecha dot. przekoń - nieważa 3. cecha berçp. zmysłem do- tknu - nieważa, przabqkows 4. cecha berçp. zmysłem do- tknu - tważa, nieprzabqkows 5. cecha berçp. zmysłem do- tknu - tważa, nieprzabqkows 6. cecha dot. przekoń - nieważa	1. słaba konotacja 2. tylko w polszcz. ludowej 3. słaba konotacja 4. silna konotacja - twarbość 5. silna konotacja - ciężar 6. słaba konotacja
СКАЛА	1. oddzielenie i łącznie za pomocą skały 2. oddzielenie części części 3. podobieństwo do kamienia	1. cecha dot. nżtku - nieważa, przabqkows 2. cecha berçp. zmysłem wzro- ku - nieważa, przabqkows 3. cecha berçp. wieloma zmys- łami - tważa, nieprzabqkows	1. tylko w polszcz. ludowej 2. tylko w polszcz. ludowej 3. silna konotacja ☐ synonimia ☐ twarbość ☐ ciężar
ГЛАЗ	1. kulistość 2. gładkość 3. podobieństwo do kamienia	1. cecha berçp. zmysłem do- tknu - nieważa, przabqkows 2. cecha berçp. zmysłem do- tknu - nieważa, przabqkows 3. cecha berçp. wieloma zmys- łami - tważa, nieprzabqkows	1. tylko w polszcz. ludowej 2. tylko w polszcz. ludowej 3. silna konotacja ☐ synonimia ☐ twarbość ☐ ciężar
БРИЛЛАНТ	1. płaskie płaszczyzny	1. cecha berçp. zmysłem wzro- ku - tważa, nieprzabqkows	1. silna konotacja płask, płaszczyzny
ДИАМАНТ	1. trwałość	1. cecha berçp. zmysłem do- tknu - tważa, nieprzabqkows	1. silna konotacja twarbość
РУБИН	1. czerwony kolor	1. cecha berçp. zmysłem wzro- ku - tważa, nieprzabqkows	1. silna konotacja czerwony kolor

- tości, Lublin 2000]. Lublin.
- Jakubowicz, Mariola (2000), Wpływ motywacji etymologicznej na konotację nazw wybranych wrottości. [Wystąpienie na konferencji język w kręgu war-
 wybranych wrottości. Lublin 2000]. Lublin.
- Ivanov, Vjačeslav Vsevolodovič, Toporov, Vladimir Nikolaevič (1974), Issledovan-
 nija v oblasti slavjanskich drevnostej. Iksičeskie i filologičeskie
 testy nauka.
- Ivanov, Vjačeslav Vsevolodovič, Toporov, Vladimir Nikolaevič (1985), Slavjan-
 szava, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- ISJP = Barko, Miroslav (red.) (2000), Inny słownik języka polskiego PWN. War-
 szawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Interimie).
- IPiPAN\OSU Korpus Redakcji Słowników Języka Polskiego PWN (dostępny w
 pedagogické nakladatelství.
- Holub, Josef, Štárl, Stanislav (1978), Stručný etymologický slovník jazyka češtiny
 se zvláštním zřetelom k slovnímu kultúrnemu a časnému rázku. Štárl
 se zvláštním zřetelom k slovnímu kultúrnemu a časnému rázku. Štárl
- Warsaw, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grzegorzczakowa, Renata (2001), Wprowadzenie do semantyki językoznawczej.
 Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grochowski, Maciej (1993), Konwencie semantyczne a definiowanie wyrazów języ-
 gicheskij analiza protokulturny i protokulturny. Tbilisi.
- doevropijskij jazyk i indoevropijskij. Rekonstrukcija i istoriko-filolo-
 GamvInb = Gamkrelidze, Tamaz V., Ivanov, Vjačeslav Vsevolodovič (1984), In-
 De Vries, Ad (1976), Dictionary of Symbols and Imagery. Amsterdam - London.
- językowym oparciu świata. „Język a Kultura” 13, 143–152.
- Bixowska, Małgorzata (2000b), Derivaty onomazjologiczne (asocjacyjne) w
 ni. „Etnolingwistyka” 12, 262–278.
- Bixowska, Małgorzata (2000a), Etymologia a konotacja wybranych nazw kamie-
 363.
- Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 326-
 języka i kultury. Red. Jan Adamowski, Stanisław Niebrzegowska.
 Małgorzata (1999), Etymologia w językoznawstwie. W: W zmięrciadle
 Wiedza Powszechna.
- Brückner, Aleksander (1989), Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa,
 Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 169–183.
- wa. W: Konotacja (red.). Bartmiński Jerzy. Lublin, Wydawnictwo
 Bartmiński, Jerzy (1988), Definicja kodująca jako narzędzie opisu konotacji slo-

wstąpił „ Rocznik Sla-
wojstwa - Świeżowska, Maria (1998), Kognitywizm w etymologii. „Rocznik Sla-

wa.
VES = Vasmer, Max (1986-1987), Etymologicznej słowar, ruskogo jazyka. Mos-

lin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

ziemie (1999). Konceptja całości i redakcja Jerzy Bartmiński. Lub-

2212L (1996-) Słownik stereotypów i symboli ludowych T. I. Kosmos cz. I. Niebo,

Press.

aspects of semantic structure. Cambridge, Cambridge University

2weeter, Eve (1990), From etymology to pragmatics. Metaphorical and cultural

kw.
2SE = Szawski, Franciszek (1972-), Słownik etymologiczny języka polskiego. Kra-

Warszawa, Wiedza Powszechna.

SE = Skorupka, Stanisław (1967-1968), Słownik filozoficzny języka polskiego.

rzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 301-317.

Pruchnia, Jadwiga (1997), Prabda W : Słowo - wartość - kultura. Lublin, Towar-

substantywno Izdatelstwo inostrannyh i natsionalnyh slowarj.

Proprażenskij, A. G. (1958), Etymologicznej słowar, ruskogo jazyka. Moskwa, Go-

Polanski, Kazimierz (red.) (1999), Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. Wroc-

ław - Warszawa - Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wy-

dawnictwo.

Pokorny, Jules (1959), Indogermansches etymologisches Wörterbuch. Bern.

Scientific Investigation.

a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of

Mill, John Stuart (1911), A System of Logic Ratiocinative and Inductive: Being

tetu Marii Curie-Skłodowskiej, 99-112.

notacja. Red. Jerzy Bartmiński. Lublin, Wydawnictwo Uniwersy-

Mażgorzata (1988), Etymologia a konotacja semanticzna. W : Ko-

Markiel, Jarov (1993), Etymology. Cambridge, Cambridge University Press.

about the mind. Chicago, University of Chicago Press.

Lakoff, George, Johnson, Mark (1988), Metafory w naszym życiu. Warszawa,

ne, 82-96.

giczne], Nauk, język, Rzeczyswistosc, Polskie Towarzystwo Semiotycz-

kożnawczy. Red. Henryk Karbela. Warszawa, Zakład Semiotyki Lo-

Krzyszowski, P. Tomasz (1994), Konotacja i denotacja. W : Podstawy gramatyki

Etyymology and connotation of the word
(based on the selected examples from the contemporary Polish)

The comparison of semantic traits established on the basis of the etymological meaning words with the traits connoted by these words in contemporary Polish indicates that their relationship is not accidental. The etymological traits reflected in the connotations of the names of stones are, as it seems, permanent traits of the names, denotation, easily perceptible through senses, especially sight (colour, sometimes shape), less frequently touch (traits such as hardness or softness). The changeable traits, such as behaviour towards a stone or its use, are not sustained in the word's connotation. The changeable (and thus marginally connoted traits) include also beliefs associated with stones, such as the stone's relationship with sky (and heaven) or its eternal nature.

Translated by Zdzisław Mazur

Unwersytet Marii Curie - Skłodowskiej
pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20-031 Lublin, Polska
mprozow@pruas.zanab3.lublin.pl

Introduction

I shall try to resume an almost forgotten topic: the possible duality and typology of the archaic, i.e. Pre-Slavic, place-names in Czech and Slovak, occasionally in the neighbouring areas: Hungary, Ukraine, Poland, Romania. Our attempt comes after years of investigating the archaic heritage of south-east Europe in the field of both vocabulary and place-names. Thus, we have attempted to reconstruct a comprehensive, but not exhaustive though, list of archaic elements in South Slavic and Romanian. The results of our investigation have been gradually published in various journals, now gathered together in the volume *Thracian and Pre-Thracian Studies*, while a second volume *Romanian, Slavic and Thracian Studies* is being prepared for print. The complex, but challenging problem of the archaic (Pre-Slavic, mainly Thracian and Illyrian) heritage in South Slavic is also the subject of our volume *Romance and Pre-Romance Influences in South Slavic* (in Romanian, the original title *Influențele române și preromane în limbile slave de sud*). Last but not least, some years ago I tried to suggest the Pre-Slavic, even the "Urbian" (Pre-Indo-European) origin of the place-name *Prága* (Pálga 1992). Before enlarging our research it is perhaps useful to briefly review the terminology, and to suggest a hopefully clearer approach to the archaic heritage of Central Europe.

Terminology and Preliminaries

Given the limited purpose of this paper, a comprehensive analysis of this complex problem is not possible, but I shall dare suggest a possible way of further research. To my knowledge the best, reference study dedicated to the archaic heritage in the Slavic place-names belongs to Petar Škok (1950, also some of his previous studies, 1917, 1920). Škok makes a remarkable classification of the Pre-Slavic heritage in the Adriatic lands and its relations with the Pre-Slavic heritage in the continental areas, and also draws the contours of comparative research in the field of archaic place-names. Thus, he assumes that the oldest analysable layer is represented by the Pre-Indo-European ("Mediterranean") stratum, followed by the Indo-European Illyrian and/or Celtic heritage, then Romance (Venetian, Dalmatian, Romanian), and finally Slavic (Croatian).

To a less extent in other countries. To my knowledge there are indeed few then gradually expanded to France, former Yugoslavia, especially Slovenia, in the 1920's, with a series of outstanding studies in the *Studia Etrusca*. It belated "Mediterranean" heritage of Europe started, we may say, in Italy. The extended research regarding the Pre-Indo-European (sometimes la- our research during the last 20 years or so.

The questions may of course continue. I have just tried to suggest po- tential ways of approaching a difficult topic, and to present the results of

facts?

7. Is Gimbutas's "Kurgan theory" the focus around which we may expand further theories, or must we replace it by a better explanation of prehistoric

what about Gamkrelidze-Ivanov's theory?

6. What is the relation between Proto-Indo-European (PIE), Proto-Uralic (PU) and Proto-Altaiic (PA)? Is N. D. Andreev's "Proto-Boreal" theory an acceptable starting point for further research, or shall we consider it just another theory without the required consensus of the linguistic world? And

among others?

5. Was Indo-Europeanisation a fatal, exclusively aggressive phenomenon (Marjia Gimbutas's theory), or must we look for a much longer, and more complex, ethnic and linguistic movements in either sense (Colin Renfrew,

such a relation? And how?

and, if such an evidance may be eventually possible, could be analyse

archaeological culture = language

4. Could we assign an evidance of the type

rop? Was it\were they related\not related to other analyse language?

3. What language(s) was\were spoken in Neolithic and Chalcolithic Eu-

south-east Europe and their Central- and West-European counterparts?

2. What is the relation between the Neolithic and Chalcolithic cultures of

terms, or must we look for a better terminology?

1. "Mediterranean" and "Pre-Indo-European" are mutually replaceable

mention some basic questions:

but various other problems to which answers are still expected. I shall only aspects related to chronology and interdisciplinary analysis, but has also logical research after WW 2 has enlarged our horizon, has clarified many study and so did many other linguists. The extensive linguistic and archae- previous source of information and analysis. So did Skok in his remarkable itage of Europe is not a new topic, and place-names have always been a The problem of the archaic, Pre-Indo-European and Indo-European, be-

studies on this topic in Central-European or South-east European countries, with some exceptions (e.g. Bojan Ćop, France Bejaj in Slovenia, Petar Škok in Croatia, G.H. Mruš and the present author in Romania, etc.). At that time the accepted chronology of European prehistory was 'short', i.e. European Neolithic was placed after 8000, while the present accepted chronology is the calibrated radiocarbon chronology, which places the European Neolithic some three millennia earlier, beginning around 7000 B.C. in Greece, and rapidly expanding to south-east and central-east Europe. Even so, it became clear that linguists must accept the existence of an old Pre-Indo-European stratum as reflected in numerous place-names, but also in vocabulary. Only some 40% of the Greek vocabulary may be explained as an Indo-European heritage, some other terms reflect Oriental borrowings, but some 50% of the ancient Greek vocabulary must be Pre-Indo-European or in a long-used term – Mediterranean.

For sure, Pre-Indo-European and/or Mediterranean are vague terms, but they reflect our ignoring the ethnic and linguistic realities of those times. And the questions cannot be easily answered. Indeed, a term like *Mittelmeer* seems may infer the idea that there was a Circum-Mediterranean linguistic stratum in Mesolithic and Neolithic times. As bizarre as may seem, there are indeed similar or identical, presumably Pre-Indo-European/Mediterranean forms spread over a large area, from Iberia to Greece and further east to Sumner. Even a short list of such forms is not comfortable as it leads to difficult questions regarding the possible expansion of those Mesolithic-Neolithic speakers over a huge area. It should be remembered that horse had not been domesticated, and people simply walked over thousands of kilometers. On the other hand, the so-called Neolithic revolution, which started in Anatolia, and rapidly spread towards south-east Europe and the Middle East, may lead to the basic idea that the people of those remote times effectively inter-related, exchanged ideas and presumably a certain ethnic group imposed its language, culture and habits. This is a general truth known from various subsequent, and better known, developments.

In the light of the available data we may assume, at least as a fairly reasonable possibility, that Neolithic and Chalcolithic Europe, with its advancing Neolithic revolution, knew something we may label *cultural and linguistic* 'diffusion', otherwise it is impossible to explain convergent forms spread over such a large area. As a mere example, we may compare forms like Greek *oros* 'mountain', Thracian *ovr*, *ovos*, *ovos* 'township', fortress', (at- tested in place-names, hence – beyond any reasonable doubt – Romanian *ovr* 'township', despite the insistent, but totally inconsistent, hypothesis that it is borrowed from Hungarian *óros* 'town', in its turn of unknown

still lacking in this field, so I dare suggest some possible interpretations:

We may attempt a reconstruction of those ethnic and linguistic realities on the basis of both linguistic and archaeological evidence. A consensus is

archaeological evidence respectively.

other. They seemingly got to similar conclusions following linguistic and

Kurgan v. Old European theory, though the two authors never quote each

group's linguistic theory remarkably fits Gimbutas's archaeologically-based

groups as known later in historical times. It is indeed interesting that An-

They must be the proto-builders of the Indo-European, Uralic and Altaic

Mesolithic group began to adapt to the new climatic and economic realities.

Further east, and following N. D. Andreev's hypothesis, a Proto-Boreal

applied to those times. We need further research until we find an answer.

ideas, based on the recent concepts of the European unification, cannot be

whether Neolithic Europe was linguistically uniform. Such a contemporary

revolution there. On the other hand it is indeed impossible now to determine

Neolithic civilisation continued their way west, and stimulated the Neolithic

reasonable to assume that the south-east European builders of a genuine

continued to Central and Western Europe along the Danube. It is also

which had started in Anatolia, spread to Greece and south-east Europe,

to the Urban group. It is possible to assume that the Neolithic revolution,

and its Megalithic builders as a related/non-related ethno-linguistic group

refers to the possibility/plausibility to consider West European Neolithic

Neolithic and Chalcolithic Europe with all its implications. One question

If so, there are other steps towards a more coherent view of Mesolithic,

Greece and 'centralisation' of other parts of Europe.

dated around or soon after 1,500 B.C., responsible for the distinctions in

Atlantic to India. There would have been a fourth, Central-European wave,

with major consequences to the later development of the world, from the

cultures; the other two around 3,400-3,200 and 3,000-2,800 respectively,

ted around 4,400-4,200 B.C., without a major impact on the indigenous

presented by Gimbutas. She speaks of three basic waves: the first is da-

to the Neolithic revolution or a violent expansion in recurrent waves as

and analyse it: a gradual adaptation of the North Pontic food gatherers

the Indo-European tradition, disregarding the details in which we may see

near. So Urban is opposed to Gimbutas's 'Kurgan', as the latter refers to

preferable against the vague term Pre-Indo-European and/or Mitterwa-

responsible of such well attested forms over a large area. I find this term

the the Latin words) referring to that Pre-Indo-European stratum which is

Stating from this observation I suggested the term Urban (coined on

strange - 2 'American UR 'township', NJ USA.

origin), Latin words, and words, Helvetic canton Uri, and - more or less

this area, whereas there are indeed very few place-names mentioned as areas like Italy, France or Greece, because most studies concentrated on that the references to the archaic Pre-Indo-European heritage are abundant rather than suggesting new ways of analysis. Even a future glance shows that the level of etymological analysis in various countries dictionary of place-names (Kiss 1980). Being a work of synthetic character, it rather reflects the level of etymological analysis in various countries stimulate debates and further research. I shall just refer to a comprehensive study Europe, but to bring forth some relevant data, which may eventually the few studies dedicated to the exciting topic of the archaic heritage in Central Europe, and even classified to a certain extent. It is not my purpose to review relation of these forms with south-east European forms, much better analysed, and even classified to a certain extent. It is not my purpose to review the topic is complicated by the still oscillating views regarding the relation/non-relationship of the provençal toponymy remains unambiguously. The (Pre-Indo-European) heritage in Central Europe. For Western Europe, Ch. Roasting's analysis of the provençal toponymy remains unambiguously. The To my knowledge there is no comprehensive analysis of the archaic

Czech Republic and Slovakia Central-European Place-Names:

research is imperative. Mega-builders, or that they are related to the Basques, or vice-versa. Future that the Etruscans are the direct descendants of either the Urtian or the Basques. Obviously they are archaic people, but it is not easy to assume. It is not clear to which group we may assign the Etruscans and the Mega-builders, i.e. the builders of Megalithic tombs in Western Europe.

iii. There seems to have been a third, possibly Urtian-related, ethno-linguistic group in Central and Western Europe. They must have been the earlier, but were pushed north and east by the southern Neolithic groups. This ethno-linguistic group might have inhabited the Danubian region even during of the third millennium B.C. all over Europe. Elements/components of possibility, but – for sure – they were already consolidated at the beginning of the fifth millennium B.C. as the earliest accepted expansion, i.e. the end of the fifth millennium B.C. and/or Central-European regions BEFORE the accepted Indo-European and Altaic branches, developed in the North Pontic area. It is not clear whether the Proto-Boreal group, responsible for the later Indo-European, Urtian

ethno-linguistic group URBIAV. The Neolithic revolution, which started in Anatolia and rapidly spread to south-east Europe and the Middle East, must have implied a certain linguistic and cultural convergence over an impressive area. I labelled this

such in the areas of Central-East and South-east Europe; and the dictionary insistently, even obsessively, underlines that many archaic place-names in Transylvania are of Hungarian origin, or preserved via a Hungarian intermediary. In most cases, such interpretations are neither sustainable, nor possible.

The following list is limited to the available data, therefore it cannot be comprehensive. Its purpose is to be an incentive to further investigations, and tries to put together data from Central and South-east Europe, especially South Slavic archaic, mainly Thracian and Illyrian, heritage. It continues the lexicon presented at the 8th Congress of Thracology in Sofia-Jambol, September 2000, and is therefore a step forward to a larger lexicon of archaic place-names in Central and South-east Europe.

The abbreviations in the following lexicon are those I have constantly used since 1987, namely:

- ND   woman det; god-name;
- NEI   woman feminine; river-name or name of a flowing water in general;
- NI   woman island; island-name;
- NI   woman loc; place- or locality-name strictly rural;
- NI   woman mountain; hill- or peak-name;
- NP   woman personal name;
- NP   woman people; name of an ethnic group;
- NR   woman region; name of a region or land;
- NS   woman stream; lake- or pond-name.

It is not intended to replace Šmilauer's sophisticated classification, nor is it intended to be a polemical alternative. It just seems to me a simple, practical and clear classification system, covering the basic situations.

The references to Pre-Indo-European (abridged Preie.) place-names follow the minimal lexicon in Paris 1998, republished, with minor corrections and additions, in Paris 1999 (Thracian and Pre-Thracian Studies). The problems connected to the Pre-Indo-European heritage are too complex and vast to be presented here. It is assumed that the reader is at least familiar with the basic problems presented in Škok 1950 and Rostain 1950. See a brief reconsideration of the archaic place-names in Croatia in Holzer 1999.

Beskydy Unknown origin. The relationship with Albanian *bjeshkë* 'mountain pasture' (as Šafářik suggested), therefore a Thracian place-name, seems to have a major impediment: there is no similar place-name in the neighbouring area (Škok's basic principle of repeatability), so it is at least doubtful whether we may explain a Czech-Slovak place-name via an Albanian-related form. • The place-name, together with its related forms (Ukrainian *Beskydy*, Polish *Bieszczady*) is seemingly Pre-Slavic, without a clear etymon. The proto-form would be *Beskǵa. A solution may be offered by further comparing Czech *Beskydy* to the Romanian form *biec* ' (mountain) peak', also frequent in place-names in mountainous locations. The root may **besk-*, **besk-* 'a peak'. On the attested alternance *b/v* in Thracian, see Paliga 1987. Šafářik's comparison seems correct, and may be accepted with the additional data offered by the Romanian toponymy.

Břno Unknown origin, sometimes connected to *brǵet* 'to tingle'; (about wind) 'to whistle, to whizz', which is – as often in the case of archaic place-names – a fortuitous similarity (many similar examples are analysed by Škok 1970 and Bělaj in the case of South Slavic toponymy). • Presumably reflects Prei. **B-R-* 'stone; cliff'; adapted to the Czech spirit in accordance with *brno* etc. • There are numerous Pre-Indo-European place-names derived from this root; other examples in Paliga 2000.

Čech Blažek and Klein (2002) have recently reviewed all the hypothesis regarding this place- and ethnic name, otherwise difficult to explain. I should add that identical or similar place-names are in Transylvanian and East Carpathians. *ŃeŃ* *Ńilavie* 'the Czech of Silavie' (Romanian *ceŃ*, *ceŃ* is pronounced as in Czech proper); *ŃM* *Ńevlǵ* in the East Carpathians, also not satisfactorily explained so far. If the archaic alternance *b/v* is accepted, and it indeed documented in some cases of Romanian words of Thracian origin, then the relation might be to Rom. *ceŃvǵ* 'back side of the neck', Albanian *dǵē*, same meaning as in Romanian. The primitive meaning seemingly was 'neck', hence 'hill, elevated location = mountain'. The ultimate origin is uncertain, possibly Pre-Indo-European. If so, it may lead to the conclusion that the modern Czech lands reflected to archaic Neolithic and Chalcolithic influence from the south, at least in some cases. There are numerous place-names of this type in Romania, especially in the mountainous Transylvanian Carpathians, and they have reflection in the current vocabulary, so the principle of repeatability seems assured. • The alternance *b/v* in Romanian witnesses the existence of a former *laryngeal* in Thracian; its result in Romanian in zero, *Ń* or *Ń*. • There are therefore

several place-names with the root *čech-*, spread also – beside the Czech area and Romanian – in Ukrainian, Polish, Slovene and northern Greece. This stresses the main idea presented here: *čech-* is not an isolated root, but a well and largely represented root, presumably of Thracian-Illirian origin, with the basic meaning ‘neck’, hence ‘hill neck’, still in general.

Dyje A river at the Czech-Austrian border; German *Dyawa* Pre-Slavic, perhaps from IE **dwā-* ‘rapid, quick move, flow’. Possibly related to British *NFI Dyve*.

Hron A tributary of the Danube in Slovakia. Pre-Slavic, ultimately of Preie. origin, root **G-R-*, **K-R-* ‘a cliff’, presumably via Thracian, Celtic or Germanic, less probably via Illirian as formerly held by some linguists. But the idea that the Illirians came from more northern regions is still considered occasionally. • Earliest attested form is *Graw* (1075, 1124, 1217); closest related form must be Slovenian *Kravnj*.

Čhansava A region in Slovakia between the *Stana* and the *Rimavska Sobota*. Obscure. The Hungarian form in *Hannva*, obscure as well. *Kis* 1980: 263 assumes that the Slovak form would be borrowed from Hungarian, but this detail – doubtful or debatable – does not clarify the topic.

Iba *NFI Slovakia*; *NFI Velká, Malá Iba*. Must be one of the numerous Pre-Slavic, probably Pre-Indo-European river-names, cf. Greek *Iba*, a location on the island of Crete, Greek spelling *Ibē*, Gr. *ibē*, Dorian *ibē*, ‘forest, forested land’. Chantraine, I, 455 considers it a Pre-Hellenic term. • May be akin, also as an archaic Preie. heritage, to *NFI Ada*, a river at the Hungarian-Serbian border (so in *Paliga* 2000). The reconstructable Preie. root **AD-*, **VD-* is identifiable in some other Preie. place-names.

Ipej (Slovak), Hungarian *Ipoly*, German *Eipel* A river at the Slovak-Hungarian border. Attested in the early Middle Ages as *Ipol* *Kis* (1980: 291) considers the form related to Bulgarian *Ivár*, Serbian *Ivar*; we may also add Romanian *Ivar*; the assumed IE root would be *syphros. • The form is undoubtedly Pre-Slavic and Pre-Hungarian, but the best connection may be Rom. *NFI Ipe*, definite article *ipe*, *ipe* as the earliest Medieval form show for the river as well. The ultimate origin may be Pre-Indo-European.

Krkonoše A major mountainous chain at the Czech-Polish border. Named in German *Riesengebirge* and *Orléans-gebirge* lit. ‘huge mountains’, in Hungarian. The approach to Czech *krk* must be a folk-etymology. The genuine relationship should be the numerous forms, all of Pre-Slavic, presumably Pre-Indo-European origin in South Slavic: Slovenian *NFI Krka* (> *Corcora*, *Korcora*), then *Kravnj*, *Koroška*, *Serbo-Croatian Kravna* etc. Cf. ancient *Carisum*, today *Hârşova*, in Romania, on the low Danube. The change *c(k) > k* has not been satisfactorily explained; it may be due to a large-scale in Thracian, impossible to note in Greek or Latin. • The form

Nitra Nĭ, Nĕl Slovakian. Sometimes considered of Germanic origin, *Witerna > IE *wid- 'to flow'. • The Germanic intermediary is

marsh, wet land'.
Macedonia etc. Usually they are held for Pre-Slavic, IE *wov- 'a moor, a
Wavos; another Morava is in the Vardar basin, also a mountain-name in
Slovakia. Must be closely related to Serbian Nĕl Morava, ancient Morava
and Tarna rivers. A difficult form. On the one hand, the closest approach
identical forms.

is the same in all cases, or we must accept multiple origins for similar or
should clarify if the origin of many similar forms in European toponymy
larity is striking indeed. • The origin must be archaic, but further analysis
be analysed independently from the pair Wĕtva-Motva, although the simi-
Finally, Rom. wuvă - Basque wuvă, seemingly closely related [sic] may
from Latin), archaic heritage, perhaps related to Basque wuvă 'muzzle',
Romanian wuvă 'a figure, face', (pejorative meaning, against față 'face',
other hand, both north Hungarian and Romanian forms might be akin to
tin water, mother', though such an origin may not be excluded. On the
would be to Romanian Nĕl Motva, perhaps incorrectly derived from La-
and Tarna rivers. A difficult form. On the one hand, the closest approach
Mătra A mountainous chain in northern Hungary between the Száva

German Leba.
is due to folk etymology. • May be also related to Polish Nĕl, Nĕl Leba,
Lebotnica, a tributary of Drava. Here the similarity to leba, lewa, 'swan',
in Croatia > Ancient Illyrian Albona and/or to Slovenian Leba, Lebotna,
The form seem closely related to South Slavic Nĕl Leba, south of Istria
maybe form Celtic *labros 'turbulent, furious', as Kiss 1980: 369 assumes.
A major river of Slovakia. Sometimes assumed as Pre-Slavic,
in Paris 2000.

names flowing in originating from mountainous regions. • Other examples
origin is also possible, root *Al-b- or *L-B- \ *L-P- 'stone, cliff', also in river-
Leba, south of Istria, Croatia, ancient Albona. • A Pre-Indo-European
ring, the Slavs along the Elba. Polish Leba seems also related, also Nĕl
explained from IE *albha- 'white'. In Medieval Latin, Polabii got the mea-
Labe, German Elbe Beyond any doubt, an old river-name, currently
2000.

himself postulates it for many other examples. Other discussions in Paris
from Preie. *K-R-; I assume Skok would agree with this hypothesis, as he
Just like Karkovce, the etymological family seems the large group derived
mes that the origin may be Lat. circivna 'round, circular', + suffix -ceva.
Central Dalmatian Group of the Adriatic Islands; Skok 1950: 160 ff. assu-
seems closely related to Nĕl Karkovce (Velj i Mala) in the island of Čiovo,

Przys The approach to *przys* must a folk-etymology, just like the approach to *przys*. This essential place-name is seemingly related to the numerous Pre-Indo-European place-names derived from the root *P-R-, *B-R- 'a stone, a cliff, a mountain', and is ultimately related (Urvwandt)

Illyrian origin. have been *Pw-s-, *Pw-l-s- as in Nil Pw-l, formerly Pw-l; Italian Pw-l, of European origin, root *P-R-, *P-R- as in Pw-l. The Pre-Czech form must Hrušček. The origin must be archaic, Pre-Slavic, ultimately of Pre-Indo-European origin; attempts quoted in Lutterer, Kropáček and **Przys** also related to *przys*(e) 'a blossom'.

also related to *przys*(e) 'a blossom'. The form **Przyska Masura** has the second element derived from river. The form **Przyska Masura** has the second element derived from IE *er-, *or- 'to spring, to come out'. The form may be rather included **Przys** A tributary of Váh. Pre-Slavic, usually considered derived from For the Moravian form, we must assume a Celtic or (north) Thracian origin. reconstructed for the south Slavic forms, ultimately from IE *ap- 'water', Varbar basin, a tributary of Pánja. A Thracian form *Apja or *Opja is region), Opja (Macedonia, Krasovo region), Opjaska rek (Opja), the Vp in 1031 and Op in 1062. Closely related to Opava (Serbia, Dežovo 1195 as Opava, 1201 Opava; the earliest attested form for the river is **Opava** River and town in northern Moravia. The town is attested in example.

w- are frequency of Preie. origin. Olovow (old Olovow) may be another the ancient spelling is approximated. The place-names in ol-, ol-w/or-, a change a < o maybe due to Slavic influence, but this is not certain as *olmo-s 'an elm', the tree Ulmus); cf. Romanian Ol, ancient Altwis, with to compare Olovow with Nil, Nil Low > Thracian Almos, Almos > IE 'pig, huge; giant', cf. Greek Olythos etc. • Another possibility would be from Preie. *OL-, *OR-, also *UL-, *UR-, closely related to *OR-, *UR- **Olovow** Unexplained so far. Must be related to the forms derived lvasd by Rostang 1950.

lvasd by Rostang 1950. There are also parallels in Provence, once another river-names. The archaic parallels in Romanian seem to be Ađá, Ađwta, root *AG-*AK-, *OK*OG- 'a prominent place, a peak, a hill', also in • As often with European place-names, the ultimate origin may be Preie, Celtic origin, perhaps related to Old Indian ajwá, 'rapid, quick', **Ohie** A tributary of Labe\Elba. German Eber. Usually considered of Slovak. not necessarily, though of course possible. Hungarian Wjwa is adapted after

to Bavo. The Pre-Slavic form must have been *Parada, cf. NM Parassos, NM Parva (Romania, Southern Carpathians) etc. There are extremely numerous place-names probably or possibly derived from this Pre-Indo-European root, among these possibly Hungarian Pevé, Pevék and Romanian NM Pevé, Pevád. • Slavic pava 'a threshold', may be ultimately of Pre-Indo-European origin, same root quoted above; in this case the similarity Pava-pva is not fortuitous, though probably a result of hazard, not a post-Classical derivation pva < Pava, via *Parva > *Pava > *Pava. • The form may be eventually explained as an Indo-European origin, related to Old Irish avve 'stone', and Anatolian pē-, *pavē, 'horse', as in Bláček, Celtic-Anatolian Isoglosses.

Rimava A river in Slovakia. Akin to Hung. NFI Rima, a tributary of Sajó. Must be related to NFI Rama, a tributary of Neretva in Bosnia. The ultimate origin may be IE *rem- 'to stay', or rather, as I am inclined to consider, Preie. *R-M-, *R-B- 'to curve, to bend', i.e. 'meaning water flow'. The alternance v/m is attested in some archaic forms, so Rama/Rimava/Rama would be related to Raba; further discussions and examples in Paliga 2000. • Hence also Rimavské Zobota.

Tatry Unexplained so far. Must be derived from Preie. *T-T-, 'bright, to shine', (from the high peaks), cf. Greek Titmos 'the bright one', hence 'the powerful one, the Titan'. A Thracian origin is suggested by Kiss 1980: 394, with further references, also noting the Medieval form Twtur: per montes twtur. This would suggest an approach to Romanian twtur 'an icicle', (Rom. ț = ts), an archaic word of presumably Pre-Indo-European origin (other examples in Paliga 1999 and our paper for the 8th Congress of Thracology, Sofia-Jambol 2000). Nevertheless the modern form cannot be explained from an older form *twtur, which seems a parallel form to Taty or we may admit complex phonetic changes without a clear, analysable parallel.

Toryas NFI Slovakia; Hungarian Tarcas. Must represent the large group of place- and river-names derived from Preie. *T-R-, also *T-L-, 'stone, cliff; hill; a river flowing through/originating in a mountainous region'. There are numerous parallel examples, e.g. Tars > Italian Taro, a tributary of Padus/Po. • Also related must be Hung. Tarc = Ukrainian Tarsva and Hung. Tarc. • At a larger scale, cf. Rom. NFI, NFI Tarcă [pron. \tarçə\], Tarcă (probably erroneously explained from Hung. tarkò; also Rom. NFI Tarda (cf. ancient Thracian Tardava), NFI Tarda (hence the eponymous Neolithic culture, the Transylvanian parallel of Vinča) etc.

Turie A river in Slovakia. Traditionally considered derived from *Turca in its turn from tur. There are numerous place- and river-names derived from an archaic, Preie. root *T-R-, *T-L-, like NFI Tur in Hungary,

the numerous river-names in Romania e.g. Nfl Tur, Tur, Tur, Tw, and the town of Turda on the Tur, Turwald (long Tur), Nl Turas etc. An ancient attestation is only for Turda: ancient Towdiza, Towras, then Thorwa in 1197. • Beyond any doubt, in Slavic areas these archaic forms interferred with those derived from twr, and is sometimes impossible to determine the accurate origin. On the other hand, we must assume an archaic origin if the form has clear archaic parallels in the area. More in Pajiga 2000.

Vlars, hence **Vlarský prírsmýk** Nfl, NM Slovákia. Unexplained. Must be archaic Pre-Slavic, ultimately of Preie. origin, root *OL-, *UL-, *UL-ar-a, *OL-ar-a < Vlar. Cf. Vrbas > Urvanas, Urvanas, which inter-fers with Sl. vrb. Further discussions in Pajiga 2000.

Vltava An important river flowing in the Czech Republic; Prague is on the Vltava. Pre-Slavic, sometimes considered from Germanic *Wiltahwō 'wild, savage water', (thus at least in Kiss 1980: 430). Nevertheless the Germanic origin is improbable; we may accept, at the most, a Germanic intermediary from an older, Pre-Indo-European form derived from *UL-, also *AL-, *OL-, 'big, huge, high', development *UL-t-a < Old Czech *Vlt-a and ending adapted after the largely spread river-names in -ava, -ova, e.g. Morava, Opava etc. The evolution *ol-t-a < *wt-t-as in South Slavic Vrbas > Urvanas, Urvanas, Vtr > Ura etc. (many other examples in Pajiga 2000). • If our interpretation is correct, both Pava and Vltava are of archaic, Pre-Indo-European origin, via Celtic or Germanic.

Discussion

The analysis of the archaic, Pre-Slavic place-names in the Central Euro-pean, Czech and Slovak area cannot be different from the basic approach of Petar Škok regarding the Pre-Slavic place-names in the Croatian\Adriatic area. There is just an additional problem: the Pre-Slavic place-names in the South Slavic area may be easier to analyse given the more frequent documents, which record the evolution of a given place-name from the an-tiquity through the Middle Ages to the modern and contemporary times; in change as we move north, such an analysis is more and more difficult, consequently it is often difficult or impossible to determine the ultimate origin of a given word.

It is therefore easy to determine that apparently typically Slavic forms like Vrbas (cf. vrb) or Vrbjanna, Vrbjanna (cf. vrbj) are in fact Pre-Slavic, and just adapted to the Slavic linguistic peculiarities because we may follow the attested forms from the antiquity. It is more difficult or impossible to follow the century-long evolution in the case of probably archaic terms like Pava, Vltava or Bavo, even though they probably are archaic, Pre-Slavic forms.

Otherwise, there are largely spread forms, reflecting what we may label archaic Pre-Indo-European typology or archaic Indo-European typology, disregarding the modern linguistic configuration of the area. Such forms are persistent over millennia, in Greece, Thrace, Illyria, the Carpathian basin, Pannonia or western Europe.

It is easier to assume the archaic, Pre- or IE, origin of some forms if we consider the basic principle of repeatability so convincingly presented by Skok: Čech(y), Dje, Hrov, Ida, Ipej, Mátta, Morava, Opava, Orava, Tatra. Vow clearly have parallels in the neighbouring area; it is more difficult with other forms without an immediate and obvious parallel, but which may be considered archaic too, on the basis of careful comparative analysis: Bavo, Karkonosé, Olomovec, Pásek, Pava, Tavec. It is not probably hazard that this latter category includes archaic, Pre-Indo-European forms.

Future research may confirm or reject our solutions presented here. A more convincing analysis should put together as many examples as possible. The author has completed so far a quite large corpus of forms in South Slavic, Romanian and Central-European, mainly Czech and Slovak. A larger corpus, to include Albanian, Hungarian, Polish and Ukrainian forms would be more convincing. This is a task of the future. The future should also clarify the extent of north Thracian (Dacian) influence in the Czech area, as the present day research has clarified this influence for the Slovak area only. Forms like Beskydy or Čechy would indicate that, at least occasionally, the north Thracian influence in the Czech area may be identifiable or that a stem group, more or less related to Thracian, is responsible for some archaic, Pre-Slavic place-names not only in Slovakia, but also in the Czech area too.

REFERENCES

- Alessio, Giovanni 1935-1936. Le base preindoeuropee KAR(R)A\GAR(R)A 'pietra', *Studi Etruschi* IX: 133-152 and X: 165-189.
- Alessio, G. 1952. Le lingue indoeuropee nell'ambiente mediterraneo, Bari: Adria-tica, 1952.
- Battisti, Carlo 1927. Per lo studio dell'elemento etrusco nella toponomastica itali-ana, *Studi Etruschi* I: 327-349.
- Battisti, G. 1934. L'etrusco e le altre lingue preindoeuropee d'Italia, *Studi Et-ruschi* 8: 179-196.

- Musil, Gr. 1995. *Voce din deþurãrã*, Bucuresti, Editura stiintificã.
- Musil, Gr. 1995. *Voce din deþurãrã*, Bucuresti, Editura stiintificã.
- Musil, George 1981. *Lumini din deþurãrã*, Civilizaþii prehelene si miceneze.
- Matzenauer, A. 1870. *Cizã slova ve slovenskãch řečov*, Brno.
- Matzenauer, A. 1870. *Cizã slova ve slovenskãch řečov*, Brno.
- Mladã fronta.
- Lutterer, Iv., Kropãček, I., Huñáček, V. 1976. *Původ zemþeiskãch jmen*, Praha.
- Kiss, Lajos 1980. *A földrajzi nevek etimológiãis szótãr*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Holzer, Georg 1999. *Zur Auswertung von Toponymen antiken Ursprungs für die kroatische Lautgeschichte*, *Folia onomastica Croatiae* 8: 81–96.
- stvo "sv. Kliment Ohiidski".
- Dimitrov, Petãr 1994. *Palaeobalkanskãt vokalizãm*. Sofia: Universitetско издателство "sv. Kliment Ohiidski".
- Dauzat, A. 1960. *La toponymie française*, Paris, Payot.
- Dauzat, Albert 1947. *Les noms de lieux*, 2nd ed. Paris: Delagrave.
- an electronic copy was available to me].
- doevropskãch etnonyim [In print when this paper is being prepared; in Etnonymy Èeçh v kontextu slovenskãch a in-
- Blãek, Vãclav, Klain, Vãclav [2002]. *Etnonymy Èeçh v kontextu slovenskãch a in-*
- Blãek, Vãclav [2002?]. *Celtic-Anatolian Isoglosses*, Zeitschrift für celtische Philologie, Band 52: 125–128.
- dãkãm, Praha, Universita Karlova.
- Blãhovã, Marie 1986. *Evropskã sãdliãtã v latinskãch prãmenech období ranãho fer-*
- Ijupljana.
- tantis Gtracis Slovenorum 99. III – I. IV. 1967. Redigit Niko Kuret.
- Acta Quinti Conventus de Ethnographia Alpina Orientalium Trac-
- Blãej, F. 1969. *Das vorslavische Substrat im Slowenischen*, *Alpes Orientales 5*.
- 24–28. August 1958, hgg. von Karl Puchner, vol. 2: 148–153.
- Blãej, F. 1961. *Die vorslavischen Schichten im slowenischen Namen- und Wortschatz*, VI. Internationaler Kongress für Namenforschung, München
- Akademija znanosti in umetnosti.
- Blãej, France 1956–1961. *Slovenska vodna imena*, 2 vols. Ljubljana: Slovenska
- manita 'cespuglio', rovo', *Glotta* 22: 258–267.
- Bertoldi, V. 1933. *Prellenico þãtoroç*, 'cespuglio', rovo', e preromanzo matto,
- de Paris, 32: 93–184.
- la toponymie et du vocabulaire, *Bulletin de la Société Linguistique*
- Bertoldi, Vittorio 1931. *Essai de la méthodologie dans le domaine préhistorique de*
- Battisti, C. 1956. *I Balcani e l'Italia nella preistoria*, *Studi Etruschi* 24: 271–299.
- lingua etrusca, *Studi Etruschi* 15: 165–170.
- Battisti, C. 1941. *Alfredo Trombetti ed il problema dell'origine mediterranea della*

Skok, P. 1917. Prilozi k razpravi o slovenski etimologiji. *Priloge k*

Skok, P. 1917. *Prilozi k razpravi o slovenski etimologiji*. Ljubljana:

Rostain, Ch. 1909. *Les noms de lieux*. 7th ed. Paris.

Rostain, Charles 1950. *Essai sur la toponymie de la Provence*. Paris, éd. d'Arthey.

Ribezzo, F. 1950. *Di quattro nuove voci mediterrane già credute celtiche*: *ébhwa*

Ribezzo, Francesco 1927. *Le origini etrusche nella toponomastica: fatti, fonti e*

Pauliny, Jan 1999. *Arabské správy o Slovanech*. Bratislava: Veda.

Paliga, S. 2001. *Ten Theses on Thracian Etymology*. *Thracologica* 22, 1-2: 33-

Paliga, S. 2000. *Pre-Slavic and Pre-Romanic Place-Names in Southeast Europe*

Paliga, S. 1999. *Thracian and Pre-Thracian Studies*. *Bucuresti, Lucrari Pub-*

Paliga, S. 1998. *A Pre-Indo-European Lexicon, The Thracian World at the Cross-*

Paliga, S. 1997. *Infuzije romane si preromane in limbe slave de sud*. Doctoral

Paliga, S. 1993. *Sloveni, Romanci in Albanci v I. tisícletju*. *Slovenska revija* 41,

Paliga, S. 1992. *Ali obstaja 'irbake', prvine v slovenskih jezikih? (in Slovene with*

Paliga, S. 1989. *Old European, Pre-Indo-European, Proto-Indo-European Archae-*

Paliga, S. 1987. *Thracian terms for 'township', and 'fortress', and related place-*

Paliga, S. 1984. *Thracian terms for 'township', and 'fortress', and related place-*

Paliga, S. 1984. *Thracian terms for 'township', and 'fortress', and related place-*

Paliga, S. 1984. *Thracian terms for 'township', and 'fortress', and related place-*

Šmilauer, Vladimír 1970. Handbuch der slavischen Toponomastik. Prag, Akademie-
verlag der tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften.
1970. 212 Seiten. 1970. 212 Seiten. 1970. 212 Seiten.
Prag, Akademie-Verlag der tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften.
1970. 212 Seiten. 1970. 212 Seiten. 1970. 212 Seiten.

soin_palgas@mac.com
palgas@zapmail.ro
Str. Pitar Moș 7-13, 70151 București, România
Universitatea din București, Facultatea de Limbă și Literatură Străine

Hängen altpreußisch *zǫwelo* und litauisch *džūžin*

mit lat. *finō* zusammen?

Wojciech Szomoczański

In diesem Beitrag wird versucht, für das heikle spr. Hapax *zǫwelo* aus dem Eblinger Vokabular (EV 337 a.v. *Tejd*), eine Verknüpfung mit der Sippe von lat. *finō* 'streiche über etwas hin; knete, bilde, forme, gestalte' zu etablieren.

Aufgrund des spr. Belegs *zǫwēstān*, lies [szǫkʲstān] (sein innerer *zǫwēl-* *zǫwēl-* *zǫwēl-* *zǫwēl-* 'mit Schein'), der ein mit <g> <g> beschrieben k-Einschub enthält (vgl. lit. *žuvastytis* 'be-, erleuchten, beschämen', darf man vermuten, daß auch *zǫwelo* einen solchen eingeschobenen Velar in sich birgt. Durch diese Annahme gewinnt man eine Latiform [sinkalo]. Sie ginke über *zǫwelo > **zǫwēl-sēl-* > **zǫwēl-sēl-* auf *zǫwēl-* + *zǫwēl-* zurück und stelle dann in morphologischer Hinsicht eine *zǫwēl-* dar. Abstrakt ableitung von ei-nem jüngeren Präsensstamm **zǫw-v-da-* zur baltslav. Wz. **zǫw-*/**zǫw-* ('Ton) kneten u. damit bestreichen oder manern; Teig kneten, dar. Der Bedeutungssatz: 'das Kneten, dann konkret 'knetbare Masse', < 'knetbare Masse zum Backen von Brot, Teig, wozu sich got. *drūps* 'Teig', :: *drūps* 'kneten', vergleicht. Mit dem hochstufigen Grundverb lassen sich drei histo-
rischen Fortsetzungen vergleichen:

— lit. *žėbdžiū*-*jan*, *žėstis* 'aus Ton formen; Töpfe aus Lehm bilden',²

¹ Zur Stammbildung vgl. einerseits das als **zǫwēl-s-* > **zǫwēl-s-*-interpretierbare spr. *zǫwēl-s-* EV 485 'Gürtel', andererseits lit. *zǫwēl (Dénom. *žūžota* 'lange (am) etwas kneten, lutschen') von *zǫwēl*, *žūžiti* 'an der Mutterbrust, am Euter saugen', *drūps* 'ver-trocknete, butzelige, hagere Person', von *drūps*, *drūps* 'trocken, dürr werden', *zǫwēl-s-* 'Dünger', > **zǫwēl-s-* von *zǫwēl*, *zǫwēl* 'ausmisten'.
² Dazu mit o-Stufe *zǫw-*: *zǫw-* m. 'Ofen' (altl. *zǫw-*), eigt. 'Tonofen', im Unter-schied zu *zǫwēl-s-* 'Teinofen'). Daran schließt sich *zǫwēl-s-*, -*zǫwēl-s-* m. m. 'Stelle im Vorhof, an der die glühenden Kohle zusammengeschart werden', an, das in der Eigenschaft als Postverbal zu einem *zǫwēl-s-*-Intensivum *zǫwēl-stytis > *zǫwēl-stytis 'aus Ton for-men, mit Lehm verstreichen', Zeugnis ablegt (vgl. unten lett. m. *zǫwēl* als Variante zu *zǫwēl*). Seine Bildung ist mit der von alit. *skwēl*, lit. *skwēl* 'glänzend, hell, hehr, hübsch, klar, fröhlich, sauber, durchsichtig', *zǫw-* => *skwēl-stytis* 'glänzen, strahlen', > *skwēl-stytis (damit *zǫwēl-s-* 'klar, durchsichtig, hell', *skwēl*, *skwēl* 'sich absondern, sich trennen', *zǫw-* oder *zǫwēl* m. 'Nahrung, Lebensmittel', => *zǫwēl-stytis > *zǫwēl-stytis (zu *zǫwēl*, *zǫwēl* 'sich (er)nähren, von etwas leben') vergleichbar. – Darüberries ist in diesem Kontext noch auf lit. *zǫwēl* m. 'Esse in der Schmelde' (Feuer)herd, Feuerstelle', kurz einzugehen. Es ist wegen eines unerweisbaren *zǫwēl*-Stuffixes nicht anzunehmen, es mit Būga RR I 202 aus **zǫwēl-dre-* herzuweisen. Bedeutet man nun erstens, daß im Lit. von einer so-Ableitung des Typs lett. *drūps* m. 'Luft' > **drūps-*

unruhig, ungeduldig sein, intr. u.a. sich schwer bewegen, schwanken, (ME) — lett. dzāt oder dzāt' mit den Füßen stampfen, tänzeln, trippeln;

Im Balt. sind es:

poln. dząć (> *dzā-ī-ā, dessen o-Stufe an got. dains 'Leig, erinnert (s.o.).

Im Slav ist es *dāva f. 'Bakterog, (russ. dēd, ukr. dāvā, aösch. dieze,

< ... v nicht betroffen sind.

zumindest vier Formen, die von der obigen Konsonantenumprung ...

bung zu bringen (zu diesen s. LIV 122). In den balt.-slav. Sprachen gibt es

Reflexen lat. fūrō, arm. dizarəm und air. cor-w-tanc, bindō in Verbin-

genstamm *zindva-aus *divā-a > *d^hind^h-e- hervuleiten und mit den idg.

chen, kneten, resultiert, so ist auch der zugehörige nasalisierte Prä-

umspurgung – in urpr. *dāz-/*dāz-/*dāz-/*dāz-/*dāz-/*dāz-/*dāz-/*dāz-

*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-/*zā-

Nicht man nun in Betracht, daß die spezifisch balt.-slav. Wurzelform

Vorherd vor der Mündung des russischen Orens; Offenbar,

Kamin, zāvē f. 'Aschenloch (im Ofen), dzāvē dá (darans dzāvē f. 'der

— Baltisch nur nominal: lit. žāvēs m. 'Feuer)herd, Feuerstelle, offener

postv. Nomina

öchl. zēd, zēd f. das.), kar. zāvē f. Lehm, poln. zawa m. 'Töpfer, usw. als

bänder, Haus; Schöpfung, zāw m. 'Mauer, Dach' (skr. zāw m. 'Mauer,

— Slavisch verbl. aksl. zādati 'bauen, schaffen', mit zāwāje n. 'Ge-

Für die hier einschlägige Wz-Stufe *zā- liegt die folgende Evidenz vor:

zodajē) 'errichte, erbaue', alles aus balt.-slav. *zā-ī-ē-

— aksl. zāzōō 'oikodomō', ar. zāw 'bauen, russ. zōzāw ⇒

(ME IV 744), saszest 'einschmieren, einreiben, beschmieren, besudeln, (ME)

etwas Fetttem glätten (s.B. das Hasz.); einen Ofen mit Lehm verschmieren,

— lett. zāzēw, zāzēw 'saszest 'schmieren; etwas Dickflüssiges aufstreichen; mit

⁴ 2. Sadnik-Aixetmüller 1957, 106, 337.

also auf einer Vollstufe *zā-ī-ē- beruhen. Zu den lit. Reflexen von *zā-ī-ē- (s.o.).

aksl. zādati) widersteht, das Iter. *zā-ī-ē- auf eine solche Stufe zu beziehen; *zā-ī-ē-

zāst > *zā-ī-ē-. Das Fehlen einer *zā-ī-ē-Stufe innerhalb der lit.-lett. Konjugation (s.u.

³ Hierher noch zāvēt, zāvēt, zāvēt (ME VI 80f.) als aplanzendes Intensivum zu

Bildung darstellt und somit als *zāst-ve- anzusetzen ist.

beverbele, auf dem Innens. *zāst-yti (dies durch Metanalyse aus *zāst-yti) beruhende

zu bemerken, daß *zāst-ve im Unterschied zu den minimalen dzāst-ve (⇒ *dzāst-ve-) eine

zurückzuführen von dzāst-ve aus *zāst-ve hinreichend sein. Es bleibt nur noch

risierung in dzāst-ve unterlag, so wird die beschriebene Lautentwicklung als Argument

tung zunächst durch t-Einschub, dzāst-ve, dann noch durch eine durch i bedingte Sono-

wurde, zweitens, daß es nachträglich in den ost- u. südbalt. Mundarten einer Umgestal-

dzāst-ve 'klar, heiter, usw.) ein 2. dzāst-ve m. 'Lichtschlein, Röte am Himmel, deriviert

(vgl. lit. dzāst-ve oder dzāst-ve 'hell, heiter (vom Wetter)', lett. dzāst-ve 'Anspruch', :: gr.

russ. *vjaz, skt. vsz.*

vžsava f. 'Rüsterbaum, Ume', (aus *vžsava > **vžs-av-*) :: *urslav. *vžs-av-* 'das', *poln. wżs-*

was das', *ap. wvvasa EV 102* 'Hals' (s.d.), dann mit k-Einschub noch *lit. vžksava* = *lett.*

tes: *aksl. vžsati* 'binden', *poln. wżsac*, *russ. vžsati* 'binden', *uruss. vžsati* m.pl. 'Nacken', *ösch.*

⁹ Akzeptiert von Franke 1270 s.v. *vžsati* und *Maññis* 1907, 61 s.v. *savvasle*. Verwand-

⁸ S. Buch-Topolniska 1998, 22ff.; Buch 1998, 28ff.

Slav. Wörterbuch (1923) berücksichtigt, s. S. 367.

⁷ Wenn ich nicht irre, wurde keine der genannten Formen im Tsamtanischen Balte-

ein Postwort ist.

Vasmer I 336 s.v. *des* als litauisch zitiertes Verb *des*, *des* (mit Kurzem) tatsächlich

⁶ Mit einer Sekundärvariante *des* gleicher Bedeutung. Man beachte, daß ein von

98

⁵ Daß diese Bedeutungen mit 'schmieren', aufsteichen', von *lett. žest* (s.o.), zwanglos vereinbar sind, erhellt aus dem Vergleich von *aksl. tepg*, *tejt* 'schlagen', *peitschen*, mit *lit. tepu*, *tépti* 'bestreichen', *schmieren*, *salben*, *wðsiv tépti* 'Lücher, Risse' mit Lehm verstreichen'. Übrigens ist auch litauisch die *Bed.-Entwicklung* 'bestreichen' < 'schlagen', greifbar, vgl. *tépti* & *žindg* 'einen Backensack versetzen', *téptelėtis* 'einen leichten tät-schenden Schlag versetzen' (WLS IV 641f.). Weitere Parallelen dieser Art bei Franke

auseinandergehen', = *lett. škstatu* (> *skind-stu => *skind-stu, Wx. *skid-*) und Um nun auch den Stotkon von *vžstv* zu motivieren, sei auf die *urspr.* infigierten Präsentien *atskystu* (*skystu*, *skysti*) 'sich trennen, sich lösen' und *grivstv* 'kehre um, kehre heim', > *griv-stu => *griv-stu, Wx. **griv-*, vgl.

den durch *sta-2*uffigierung generierten nasalifizierenden Präsentien (vgl. LKX XIX 872. Dies geht auf *vivš-stu zurück, d.i. eine Bildung, die mit *schube*, *-sohlen flechten*, *Basetschube tragen*, *tr. flechten*, s. WLS V 359, innerlitauisch stützen, u.zw. mit dem Hinweis auf Präs. *vžstv* *intr.* 'Bas-

ten, *Basetschube flechten*, an⁹. Diese Rückführung läßt sich übrigens auch **vžv^h-*) zurückführbar erkannte *vžsti* (Präs. *vžst/vžstiv*, *Pr. vžstiv*) 'flecht-

tes Beispiel bietet sich hier das von Bürgs RR II 623f. als auf *vivšiti (Wx. ken⁸) (mit einer darauffolgenden Neuschreibung < *vš*) für < *iš*). Als geeign-

am Anfang des 18. Jh. erfolgten Denasalisierung < *š* > < *š* > < *vš* > *vš* verban-
Verben zu gehören scheint, die ihr langes *v* vor einem *š*piranten (š) einer
Ausweg bietet hier die Beobachtung, daß *vžstiv* zu der Gruppe derjenigen
phonologische Dehnung aus **vžs-* schwerlich akzeptabel. Einen gangbaren
ferneit dieses Verbs als auch den auffälligen Stotkon ist hierbei eine mor-
lit. *vð. vžstiv* zu denken, denn in Hinblick auf sowohl die primäre Beschaf-
gedehnter Schwundstufe **vžs-* macht, gibt der wurzelnhafte Langvokal vom
Während das *lett. des* den Eindruck eines üblichen Intensivums mit
unter Vergleich mit *slav. des* eine o-2-uffe suggeriert: **vžs-ē-*.

len', (LKX II 598, Franke 98⁶)

— *lit. vžstiv*, *vžstiv* 'apbaiten'; *auspeitschen*, *prügeln*, *stärken*, *intr.* 'ei-

atgāsta (rjāto, rjāti) 'vom Mond) eben beginnen abzunehmen (> *rjā-sta
 ⇒ *rjāstā, Wx. *rjā-, akl. rjāsti) hingewiesen, deren Akut statt eines
 häufiger in diesem Typus anzutreffenden Zirkumflexes¹⁰ durch die mor-
 phonologische Tendenz erklärt, ein sekundäres sta-Derivat gegenüber der
 Ableitungsbasis durch eine merkmalfreie Intonation zusätzlich zu charak-
 terisieren¹¹. Wenn dem so ist, dann ist der Weg für die Annahme gebnet,
 daß auch y(ā) = *j(ā) von qjāti auf *w(ā) zurückgeht, nur daß es ursprün-
 lich nicht der Infinitivbildung, sondern dem Präs. *qjāta zuzuordnen ist.
 Wie skjāta, skjāta, skjāta auf einem ursprünlichen Paradigma *ski-n-dū-
 *skjān, *skjān aufbauend, so setzt auch *qjāta ein urpr. ***qjā-n-ā** (*qjān,
 *qjāti) voraus. Das in Rede stehende sta-Infinitivum hat die Grundlage
 für die Transitivableitung auf -i-a-abgeben (daher qjān), ist aber spä-
 ter selbst verloren gegangen. Auf diesem Weg kommt man mithin zu dem
 Schluß, daß das lit. qjā- als indirekter Zeuge einer nasalisierenden Bil-
 dung vom Typ lat. iudō angesehen werden kann¹².

LITERATUR

Buch, Tamara 1998. Opuscula Lituanica (Hg. von W. Smoczyński), Warszawa:
 Uniwersytet Warszawski. Baltica Varsoviensis, 1.
 Buch, Tamara & Topolińska, Zuzanna 1998. O rozwoju polskiej a litewskiej
 bieżącej epifonemii nosowej w języku litewskim, in: Buch 1998, 17-26.
 Būga R. = Būga, Kazimieras. Rinktiniai rašai. Bd. I (1978), II (1979), III
 (1981). Hg. von Zigmantas Zinkevičius, Vilnius.
 Franke, Ernst. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Zwei Bde.
 Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht und Heidelberg: Carl Winter
 Universitätsverlag, 1962-1967.
 Klingenschmitt, Gert 1982. Das altarmenische Verb. Wiesbaden: Dr. Ludwig Rei-
 chert Verlag.
 Kurylowicz, Jerzy 1968. Indogermanske Grammatik. Bd. II: Akcent, Ablaut, Hei-
 delberg: Carl Winter Universitätsverlag.

¹⁰ Vgl. etwa qjāta, qjāti 'von der Milch) wird sauer', > *qjā-sta, Wx. qjā- (mit
 Verallgemeinerung der Länge aus dem Präs.; daneben qjāta, qjāti ds.).
¹¹ S. Kurylowicz 1968, §243, Klingenschmitt 1982, 186, Anm. 20.
¹² Eine andere etymologische Analyse erwägt für eindeutige Masānīs 1997, III: *zān-
 ā- als Ableitung eines dem lit. žėnāš, žėnāti 'aus-, dahin-, einerschreiten, einen Schritt
 tun' (žėnāšas, -io m. 'Schritt') entsprechenden apr. Verbs (Wx. *qjānā-). Zur seman-
 tischen Begründung zieht der Autor die lit. m. Redensart tešio jau vėkėto 'der Teig geht
 schon auf', mit übertragenerm Gebrauch von vėkėti 'auf den Füßen) gehen', heran.

LIV = Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen. Unter Leitung von H. Rix, unter der Mitarbeit vieler anderer bearbeitet von M. Kümmel, Th. Zehnder, R. Lipi, B. Schimmer. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1998.

LKǾ = Lietuvių kalbos žodynas, Bde. I-XX, Vilnius 1941-2002.

Mañilis, Vytautas. Prūsų kalbos etimologijos žodynas, Bd. 4. Vilnius, 1997.

ME = Mühlenbachs, Karl. Latvisšv valodas vārdnīca \ Lettisch-deutsches Wörterbuch, redigiert, ergänzt und fortgesetzt von J[anis] Endzelins, Bde. I-IV. Rīgā: Kultūras fonda izdevums, 1923-1932.

Sadnik, Linda & Aitzetmüller, Rudolf. Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten, s-Gravnhage u. Heidelberg: Mouton in Verbindung mit Carl Winter Universitätsverlag, 1952. (Slavistische Drucken en Herdrücken, 6.)

Tautmann, Reinhold 1923. Baltisch-Slavisches Wörterbuch. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Vasmer, Max. Russisches etymologisches Wörterbuch, drei Bde., Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1953-1958.

WLS = Wörterbuch der litauischen Schriftsprache. Litauisch-Deutsch 5 Bde. Bearbeitet von M. Niedermann (Bde. 1-2), A. Senn (Bde. 1-5), Fr. Brender (Bd. 1) und A. Szlysz (Bde. 2-5). Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1932-1968.

Zakład Językoznawstwa Indoeuropejskiego, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
 ul. Mickiewicza 9/11, 31-120 Kraków, Polska
 wzmocx@vela.flg.uj.edu.pl

Πρώτη στήλη: Ημερίδα «Επιχειρησιακή εμβροσίση», Βίηνο 2002

JAZYKA STAROSLOVĚNSKÉHO
ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK
OLD CHURCH SLAVONIC LANGUAGE
ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF THE

Edited by: Eva Havlová and Adolf Erhart

The first etymological dictionary of the Old Church Slavonic follows the tradition of the monumental Lexicon linguae Palaeslovenicae in six, lay-out and the extent of the vocabulary. It will be published in fascicles, one fascicle every 1-2 years; the expected number of fascicles is 18.

With the comprehensive bibliography, and the completeness of the explanations involved, the dictionary can be used as a dictionary of Proto-Slavonic, or other Slavonic languages. The dictionary is relevant for the study of prehistory, ethnography, and history of the Slavonic culture and civilization.

Published:

- Fasc. 1: Úvod. Bibliografický aparát. A – bŕaĝ. Praha, Academia (Publishing House of the Academy of Sciences of the Czech Republic) 1989, 64 pp.
- Fasc. 2: bŕaĝ – dŕlo. Praha, Academia 1990, 64 pp.
- Fasc. 3: dŕlo – gosŕoda. Praha, Academia 1992, 64 pp.
- Fasc. 4: Doplňk k bibliografickému aparátu I. gosŕa – istŕodŕti. Praha, Academia 1994, 64 pp.
- Fasc. 5: istŕodŕti se – kŕeti. Praha, Academia 1995, 64 pp.
- Fasc. 6: kŕeti – kvŕiti. Praha, Academia 1996, 64 pp.
- Fasc. 7: kvŕiti – lva. Praha, Academia 1997, 64 pp.
- Fasc. 8: Doplňk k bibliografickému aparátu II. lva – mŕcati. Praha, Academia 1998, 64 pp.
- Fasc. 9: mŕcati – obrŕsti. Praha, Academia 1999, 64 pp.
- Fasc. 10: obrŕsti – pŕtŕa. Praha, Academia 2000, 64 pp.
- Fasc. 11: pŕtŕa – ŕŕiti. Praha, Academia 2002, 64 pp.

Etymologické oddělení
Ústav pro jazyk český
Akademie věd České republiky
Vevří 97
602 00 Brno
Česká republika
Tel. and Fax: +420-53220163
E-mail: etim@iach.cz

STUDIA ETYMOLOGICA BRUNENSIA

2

Spornik příspěvků z mezinárodní vědecké konference
Etymologické symposium Brno 2002,
pořádané etymologickým oddělením Ústavu pro jazyk český AV ČR
v Brně ve dnech 10. - 12. září 2002
Editorky: Iona Janáčková a Helena Karliková

Σάκετο σύστημα IATEX v etymologickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR v Brně

Na finanční podporu Grantové agentury České republiky vřadilo
etymologické oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky
v IILN, s.r.o. – Nákladatelství Lidové noviny, Jana Masaryka 66, Praha 2

ISBN 80-7106-654-0

Vydání první

stran 460

Praha 2003